

Nosyon

Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi

International Journal of Society and Culture Studies

ISSN 2667-5951

2024 Kış
Sayı 14
Winter / Issue 14

Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kùltür Çalışmaları Dergisi
Nosyon: International Journal of Society and Culture Studies

Hakemli Elektronik Dergi
Refereed Electronic Journal

Dizinlenme Bilgileri / Indexed by: İdeal Online, ROAD, ASOS İndeks, ResearchBib, CiteFactor, DRJI,
EuroPub

Yaz / Winter 2024
Sayı 14 / Issue 14
ISSN: 2667-5951

Baş Editör / Editor-in-Chief

Doç. Dr. Öğr. Üyesi Ufuk Bircan, ufuk.bircan@gmail.com, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Editör / Editor

Öğr. Gör. Dr. M. Nedim Çağlar, nedim.caglar@hbv.edu.tr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Alan Editörleri / Section Editors

Prof. Dr. Oğuzhan Durmuş, oguzdur@gmail.com, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Bahar Kayıhan, bahar.kayihan@hbv.edu.tr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Barış Çağırkan, bcagirkan@gmail.com, İzmir Demokrasi Üniversitesi

Doç. Dr. Yonca Altındal, yoncaaltindal@balikesir.edu.tr, Balıkesir Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih Yapıcı, fatih.yapici@hbv.edu.tr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. M. Emir İlhan, emirilhan@uludag.edu.tr, Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Arda Umut Saygın, ardaumutsaygin@hotmail.com, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erhan Hancıgaz, erhanhancigaz@gmail.com, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Elçin As, elcin.akcora.as@ege.edu.tr, Ege Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Demir, aysegul.demir.tr@gmail.com, Munzur Üniversitesi

Dr. Rūta Sutkutė, ruta.sutkute@ehu.lt, European Humanities University

Dr. Zafer Demir, zaferdemir1919@hotmail.com, Ankara Üniversitesi

Arş. Gör. Ayşe Kübra Birey, ayse.birey@hbv.edu.tr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Arş. Gör. Demet Fırat, demetfirat14@gmail.com, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Arş. Gör. Dr. Feyyaz Fırat, feyyazfirat@gmail.com, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Arş. Gör. Nurgül Akdoğan, nurgul.akdogan@hbv.edu.tr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Öğr. Gör. Hasan Yurdakul, hasanyurdakul@hotmail.com, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Teknik Editör / Technical Editor

Öğr. Gör. Dr. M. Nedim Çağlar, nedim.caglar@hbv.edu.tr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

İstatistik Editörü / Statistics Editor

Dr. Öğr. Üyesi Günal Bilek, gunalbilek@gmail.com, İzmir Demokrasi Üniversitesi

Son Okuyucu / Proof Reader

Dr. Öğr. Üyesi Arda Umut Saygın, ardaumutsaygin@hotmail.com, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Abdullah Özkan, abdullahozkan@istanbul.edu.tr, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Alev Fatoş Parsa, alev.parsa@ege.edu.tr, Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Bünyamin Ayhan, bayhan@selcuk.edu.tr, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Cem Yaşın, cem.yasin@hbv.edu.tr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Cengiz Anık, cengizanik61@gmail.com, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Çağrı Eryılmaz, cagri.eryilmaz@bakircay.edu.tr, İzmir Bakırçay Üniversitesi

Prof. Dr. Enderhan Karakoç, enderhan@selcuk.edu.tr, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal Aksoy, eaksoy@ahbv.edu.tr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Giray Saynur Derman, saynurb@marmara.edu.tr, Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Gürcan Şevket Avcıoğlu, gsavcioglu@selcuk.edu.tr, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Hamit Coşkun, hamitcoskun2000@ibu.edu.tr, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Köse, huseyink180@yahoo.com, Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Sezgül, isezgul@aybu.edu.tr, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Luís Xabier Martínez Rolán, xabier.rolan@uvigo.es, Universidade de Vigo
Prof. Dr. Metin Kasım, mkasim@comu.edu.tr, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Nahide Konak, nahide.konak@ibu.edu.tr, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Nesrin Kalyoncu, kalyoncu_n@ibu.edu.tr, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Nesrin Kula Demir, dknesrin@aku.edu.tr, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Nezhir Orhon, enorhon@anadolu.edu.tr, Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Sema Yıldırım Becerikli, becerikli@ankara.edu.tr, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar Sağlam, serdar.saglam@hbv.edu.tr, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Tamilla Abbashanlı-Aliyeva, t.aliyeva@alparslan.edu.tr, Muş Alparslan Üniversitesi
Doç. Dr. Anzavur Demirpolat, ademirpolat@gmail.com, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Banu Alan Sümer, banu.alansumer@idu.edu.tr, İzmir Demokrasi Üniversitesi
Doç. Dr. Cem Koray Olgun, colgun@adiyaman.edu.tr, Adıyaman Üniversitesi
Doç. Dr. Kemal Avcı, kavci@kastamonu.edu.tr, Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Kerem Özbey, ozbey-kerem@artvin.edu.tr, Artvin Çoruh Üniversitesi
Doç. Dr. Morano Fuduric, mfuduric@efzg.hr, Zagreb Üniversitesi
Doç. Dr. Natalija Konovalova, natalija.konovalova@riseba.lv, Riga Uluslararası Ekonomi ve İşletme Yönetimi Okulu
Doç. Dr. Yener Lütfi Mert, ylmert@hotmail.com, Üsküdar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Elif P. Devrani, posos@tau.edu.tr, Türk-Alman Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl Güler, zuhalguler69@hotmail.com, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Fritz Kohle, fritz@fritzkohle.com, University of Edinburgh

Yayıncı (Publisher): Prof. Dr. Himmet Hülür

İçindekiler / Contents

Editörden

From the editor

i
iii

Araştırma makaleleri / Research articles

Subversion of Heroic Myth:

The parricide in J. M. Synge's *The Playboy of The Western World* 1-17

Kahramanlık Miti'nin yıkımı:

J. M. Synge'in *The Playboy of The Western World* adlı oyununda baba katili

Murat Kadiroğlu

Siyasal iletişimin dijital dönüşümü: Eğlenceli siyaset ve TikTok

Digital transformation of political communication: Politainment and TikTok

Yeşim Sürlü - Oğuz Göksu

18-43

From non-places to abject spaces: The annihilation of subjectivity in *Concrete Island*

Yok-yerlerden iğrenç mekânlara: *Concrete Island*'da özneliğin yok oluşu

İsmail Serdar Altaç

44-55

Durkheim sosyolojisinde "devlet" kavramından "toplum" kavramına geçişin düşünsel serüveni

The intellectual progress of the transition from "state" to "society"
in Durkheim's sociology

İsa Abidoğlu

56-74

2024 yerel seçimlerinde kullanılan afişlerin

göstergebilimsel açıdan incelenmesi:

Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi afişleri örneği 74-91

Semiotic analysis of posters used in 2024 local elections:

The example Justice and Development Party and Republican People's Party posters

Canay Umunç - Kemal Avcı

Görüşler ve Çukurova dergilerinin incelenmesi (1937-1947)

Examination of Görüşler ve Çukurova magazines (1937-1947)

Büşra Alabbasi

92-113

Batı felsefesinde aklın dekonstrüksiyonu

Deconstruction of reason in Western philosophy

Selahattin Karakurt

114-124

Editörden

Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi olarak altı yıl önce çıktığımız akademik yayın yolcuğumuzda, farklı disiplinlerin patikalarında başlayan ve sonunda kültürel üretim kavşağında birleşen akademik çalışmaları arşivimize katarak yolda olmaya devam ediyoruz.

Nosyon olarak 14. sayımızda da toplum ve kültür alanında disiplinlerarası ufku tarayan yayın misyonumuzu ifa ettik. Bu sayımızda da farklı disiplinlerdeki araştırmacıların makalelerine yer verdik. Kısaca bu çalışmaları, değerlendirmeye aldığımız perspektiften okuyucularımıza takdim edecek olursak:

Bu sayımıza, *Murat Kadiroğlu*'nun, İrlandalı şair ve yazar John Millington Synge'in 1907 yılında yazdığı ayaklanmaya sebep olan incelikli bir iktidar sarmalı eleştirisi olan *The Playboy of the Western World* adlı oyunundaki "baba katilliği" teması çerçevesinde işlenen edebî anlatıların kutsal dayanağı olan "kahramanlık miti"ni J. Campbell'in monomit modeline başvurarak nasıl yıkıma uğratıldığını gösterdiği yazısıyla başlıyoruz.

İkinci olarak *Yeşim Sürlü* ve *Oğuz Göksu*'nun, son zamanlarda "bağımlılık yapar!" uyarısını almaya hak kazanan! TikTok uygulamasının, siyasal iletişimin dijital dönüşümünün ivmelenmesindeki rolünü, "eğlenceli siyaset" kavramı çerçevesinde, 31 Mart 2024 yerel seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi adaylarının yarışından baktıkları araştırmasıyla, "yapay-iletişim-teknolojisi"nin "dönüştürücü gücüne" şaşırıyoruz.

Üçüncü olarak, *İsmail Serdar Altaç*'in, kurgunun "çılgın" yazarı James Graham Ballard'ın edebî evreninin merkezinde yer alan "mekan" kavramı nazarından, 1974'te yayınladığı *Concrete Island* romanındaki "insansız otoyollar" tahayyülünü merkeze alarak, modern kent yaşamında oluşan "olmayan-yerler"in kamusal alanın yerini nasıl aldığı Marc Augé'nin "yok-yerler" ve Julia Kristeva'nın "iğrenç" kavramları aracılığıyla incelediği, dejenere burjuva yaşamının sonuçlarına dikkat çektiği yazısıyla arkamıza yaslanıyor, gelecekteki "otonom otoyollar"ın neden olduğu "dijital sisler"in çok uzak olmadığını fark ediyoruz.

Dördüncü olarak, *İsa Abidoğlu*'nun, okuyucuyu, 2025'e ulaştığımız bu günlerde dünyada daha çok ihtiyacını duyduğumuz "toplum" fikrinin, 17. yüzyılda itibaren nasıl "devlet" fikrinden kopuşla oluştuğunu, "emredici-kral-beden" yerine "birleştirici-akıl-organizma"nın geçtiğini ileri süren Fransız sosyolog E. Durkheim'in sosyolojisinde bir yolculuğa çıkardığı makalesiyle geleceğe dair düşünmeye devam ediyoruz.

Beşinci olarak, *Canay Umunç* ve *Kemal Avcı*'nın, 2024 yılındaki yerel seçimlere katılan Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin kampanyalarında kullandıkları afişlere ilişkin R. Barthes'in düzenlam-yanlam modelinden hareketle yaptıkları göstergebilimsel analizle gerçekleştirdikleri geleneksel iletişim araçları üzerine olan makaleleriyle bir soluk alıyoruz.

Altıncı olarak, *Büşra Alabbasi*, okuyucuyu son zamanların Türkiye'sinin siyasal iletişim ortamından uzaklaştırarak, Adana'da yayımlanan iki yerel derginin sayfalarında, "halkevi" olarak nitelenen bir "yurttaş oluşturma ideali"ne odaklanıldığı siyasal ortama götürdüğü makalesiyle, "artık bir dergi çıkarmanın nostaljisi"ni günümüzde "buharlaştıran kamusalılık" düşüncesiyle duyuyoruz.

Son olarak, Selahattin Karakurt'un makalesiyle, şimdiye kadarki makalelerin hepsinin içinde gizli ya da açık olan "modernite eleştirisi"nin temel nedeni olan Batı

felsefesindeki “akıl” ve “rasyonalite” fikrinin Derrida tarafından yıkıma uğratılma sürecine ilişkin tarihsel bir bakışla daha fazla düşünmeye olan ihtiyacımızı hatırlıyoruz.

Yukarıda mukaddimemiz de gösteriyor ki, okuyucularımızı bu sayımızda da farklı alanlardan bilimsel çalışmalarla farklı patikalarda bir okuma yolculuğuna çıkarmış olduğumuzu umuyoruz. Böylece, *Nosyon*’un misyonuna sadakatle ilerlediğimizi yeniden göstermekten memnuiyet duyuyoruz.

Bitirirken; bu gururun paydaşları olan, bu sayımıza çalışmalarıyla katkı sunan yazarlarımıza, makalelerin değerlendirme sürecinde bize bilgileriyle, emekleriyle ve dahası zamanlarını vererek destek olan alan editörlerimize ve kör hakemlik ilkesi gereği adlarını zikredemediğimiz hakemlerimize şükranlarımızı sunarız.

Sosyal bilimler alanında farklı disiplinlerdeki akademik yazılarıyla *Nosyon*’un kültürel üretim “mekanı”na girmek isteyen müstakbel yazarlarımızı yeni sayılarımıza davet ederiz. Yeni sayımızda yeni patikalar bulmak dileğiyle...

M. Nedim Çağlar – Editör

From the editor

Nosyon: International Journal of Society and Culture Studies, which we started six years ago, we continue to be on our way by adding academic studies that start on the paths of different disciplines and eventually merge at the crossroads of cultural production to our archive.

As Nosyon, in our 14th issue, we fulfilled our publishing mission of scanning the interdisciplinary horizon in the field of society and culture. In this issue, we included articles by researchers from different disciplines. Let us briefly present these studies to our readers:

We begin this issue with *Murat Kadiroğlu's* article in which he shows how the "myth of heroism", which is the sacred foundation of literary narratives, is subverted through the use of Joseph Campbell's monomyth model within the framework of the theme of "patricide" in Irish poet and writer John Millington Synge's play *The Playboy of the Western World*, a subtle critique of the spiral of power that caused an uprising when it was written in 1907.

Secondly, *Yeşim Sürli* and *Oğuz Göksu's* article on how the TikTok application, which has recently earned the warning "addictive! We are surprised by the "transformative power" of "artificial-communication-technology" with Yeşim Sürli and Oğuz Göksu's research on the role of the TikTok application in accelerating the digital transformation of political communication within the framework of the concept of "entertaining politics", looking at the race of Istanbul Metropolitan Municipality candidates in the local elections of March 31, 2024.

Thirdly, *İsmail Serdar Altaç* takes us to the concept of "space" at the center of the literary universe of James Graham Ballard, the "mad" writer of fiction. Focusing on the imagination of "unmanned highways" in his 1974 novel *Concrete Island*, Altaç examines how "non-places" in modern urban life replace public space through Marc Augé's "non-places" and Julia Kristeva's "abomination" concepts, drawing attention to the consequences of degenerate bourgeois life, and we realize that the "digital fog" caused by future "autonomous highways" is not far away.

Fourthly, we continue to think about the future with *İsa Abidoğlu's* article in which he takes the reader on a journey through the sociology of the French sociologist E. Durkheim, who argues that the idea of "society", which we need more and more in the world these days as we reach 2025, was formed in the 17th century with the break from the idea of "state", and that the "commanding-king-body" was replaced by the "unifying-rational-organism".

Fifth, *Canay Umunç* and *Kemal Avcı's* semiotic analysis of the posters used in the campaigns of the Justice and Development Party and the Republican People's Party in the local elections of 2024, based on R. Barthes' model of semiosis-semantics, takes a breather with their article on traditional communication tools.

Sixthly, *Büşra Alabbasi* takes the reader away from the political communication environment of recent times in Turkey to a political environment where the focus is on the "ideal of creating citizens" in the pages of two local magazines published in Adana, which are described as "halkevi", and we hear the "nostalgia of publishing magazines nowadays" with the idea of "evaporating publicness".

Finally, with *Selahattin Karakurt's* article, we are reminded of our need to think more with a historical perspective about the process of J. Derrida's destruction of the idea

of "reason" and "rationality" in Western philosophy, which is the main reason for the "critique of modernity" that is hidden or explicit in all the articles so far.

As our introduction above shows, we hope that in this issue we have taken our readers on a reading journey on different paths with scientific studies from different fields. Thus, we are pleased to show once again that we are faithfully moving forward with Nosyon's mission.

In closing, we would like to express our gratitude to our authors, who are the stakeholders of this pride, who contributed to this issue with their works, to our field editors who supported us with their knowledge, labor and moreover their time during the evaluation process of the articles, and to our referees whose names we cannot mention due to the principle of blind refereeing.

We invite our future authors who want to enter the cultural production "space" of Nosyon with their academic articles in different disciplines in the field of social sciences to our new issues. We hope to find new paths in our new issues...

M. Nedim Çağlar – Editor

Subversion of Heroic Myth: The parricide in J. M. Synge's *The Playboy of the Western World*

Murat Kadiroğlu*

Abstract

This study aims to investigate the subversion of the heroic myth in John Millington Synge's *The Playboy of the Western World* by applying the 'heroic scheme' of Lord Raglan, who identified a set of common characteristics that appear in the lives of mythological heroes across various cultures, and the model of the 'monomyth' by Joseph Campbell, who traced the universal stages of the hero's journey across diverse myths and folklore. Synge, the Irish playwright, poet, and writer best known for his contribution to the Irish Literary Revival, wrote the play in 1907, which was premiered at Dublin's Abbey Theatre in the same year. *Playboy* precipitated controversy and riots due to its perceived mockery of Irish rural society; however, it later came to be recognized as a masterpiece of modern drama. Christy, the parricide protagonist, lacks conventional heroic attributes, and Synge's portrayal demonstrates that Christy does not belong within the traditional heroic framework. This subversion is evident from the play's outset until its conclusion, through factors such as the protagonist's social class, the divergence between the divine and the worldly, and deviations in mythotypical skills and qualifications. Methodologically, the analysis first applies Lord Raglan's heroic scheme to assess Christy's alignment with traditional heroic traits, followed by an examination through Campbell's model to evaluate Christy's non-heroic position. The goal of this complementary approach is to offer an exploration of structural, thematic, and contextual elements revealing layers of heroic subversion that a single-method approach might overlook.

Keywords: J. M. Synge, *The Playboy of the Western World*, Lord Raglan, Joseph Campbell, hero's journey

Kahramanlık Miti'nin yıkımı: J. M. Synge'in *The Playboy of the Western World* adlı oyununda baba katili

Öz

Bu çalışma, John Millington Synge'in *The Playboy of the Western World* (Batı Dünyasının Çapkını) adlı eserinde kahramanlık mitinin nasıl yıkıma uğratıldığını Lord Raglan'ın farklı kültürlerdeki mitolojik kahramanların yaşamlarında ortaya çıkan ortak özellikleri tanımladığı 'kahramanlık şeması'nı ve Joseph Campbell'ın çeşitli mitler ve halk hikayelerinde kahramanın yolculuğunun evrensel aşamalarını izlediği 'monomit' modelini uygulayarak incelemeyi amaçlamaktadır. İrlandalı oyun yazarı, şair ve yazar olan ve İrlanda Edebiyat Rönesansı'na yaptığı katkılarla tanınan John Millington Synge, bu oyunu 1907 yılında yazmış ve oyunun aynı yıl Dublin'deki Abbey Tiyatrosu'nda prömiyeri yapılmıştır. *The Playboy of the Western World*, İrlanda kırsal toplumuyla alay ettiği algısı nedeniyle tartışmalara ve ayaklanmalara yol açmış; ancak daha sonra modern dramın başyapıtlarından biri olarak kabul edilmiştir. Baba katili başkahraman Christy, geleneksel kahramanlık niteliklerinden yoksundur ve Synge'in betimlemesi, Christy'nin geleneksel kahramanlık çerçevesine uymadığını göstermektedir. Bu yıkım, oyunun başından sonuna kadar başkişinin sosyal sınıfı, ilahi olan ile dünyevi olan arasındaki ayrım ve mitotipik beceri ve niteliklerdeki sapmalar gibi unsurlar aracılığıyla gözlemlenmektedir. Çalışma, metodolojik olarak önce Lord Raglan'ın kahramanlık şemasını uygulayarak Christy'nin geleneksel kahramanlık özellikleriyle uyumunu değerlendirmekte, ardından Campbell'ın modelini kullanarak Christy'nin kahramanlık konumunu analiz etmektedir. Bu tamamlayıcı yaklaşımın amacı, tek bir yöntemle gözden kaçabilecek yıkıma dair katmanları gözler önüne sererek yapısal, tematik ve bağlamsal unsurların bir analizini sunmaktır.

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, e-posta: murat.kadiroglu@kocaeli.edu.tr, ORCID-ID: 0000-0002-6526-247XS

Anahtar kelimeler: J. M. Synge, *The Playboy of the Western World*, Lord Raglan, Joseph Campbell, kahramanın yolculuğu

Introduction

John Millington Synge, born in 1871 and died in 1909 in Dublin, is renowned for his play *The Playboy of the Western World*, first performed in 1907. Synge sketches Irish peasantry and culture in the play in order to highlight societal ills rather than celebrating them. He portrays characters with misconceptions and false beliefs and reflects the flaws of his society. Instead of a conventional hero who confronts and fixes these issues, Synge's protagonist, Christy Mahon, is flawed and contributes to societal damages through his actions and beliefs. By choosing such an ordinary person as his protagonist, Synge starts a debate in his time to critique his society effectively. Synge was a sheer observer of his time and composed his works on real picture of life. He wrote *Playboy* relying on his observations of a number of visits to West Kerry and Mayo, counties in Ireland, between 1903 and 1904 (Benson, 1982, p. 112). In one of his visits, he learns about a real story of a murderer who kills his father with a spade. According to that, the man flees to a small town where he is welcomed and guarded over by the natives from the police until finally he runs away from here to America (Gerstenberger, 1964, p. 85-86). Christy Mahon, the protagonist of *Playboy*, escapes from his hometown to a village in Mayo after he kills his father with a loy (an Irish spade). This escape from the police does not end like the real story as Christy is to go back to his village with his father at the end. The play gives humorous record of Christy's quest from a sarcastic angle.

Synge's *Playboy* caused an intense controversy upon its 1907 premiere, provoking audience disturbances and protests that came to be known as the Playboy Riots. This tumultuous reception stemmed from the play's satirical treatment of Irish society, particularly its religious and nationalistic sensibilities. The play's parodic exploration of religious themes and application of mock-Christian events and allegorical representations deeply offended the predominantly Catholic audience (Bourgeois, 1968, pp. 199-201). Furthermore, Christy Mahon's provocative depiction of Irish women in their underwear, considered scandalous at the time, was perceived as both an affront to moral decency and a slander against national pride; "the touchy Puritanism of the Irish was offended by anything outspoken on the subject of women" (Strong, 1941, p. 35). This image, coupled with the play's critical portrayal of Irish rural life, fuelled accusations that Synge was denigrating Ireland's image and undermining nationalistic sentiments. The image of an Irish girl in her shifts was a "discredit on Ireland" (p. 35).

Taking its subject matter from a real story, the play owes much of these discussions to its realistic description. Characters are chosen from the real Irish agricultural labourer of low social status and their language is employed in the play. As Synge expresses in his preface, one can observe imagination, a rich and living language, and reality and joy in the play (1995, p. 96):

I have used one or two words only that I have not heard among the country people of Ireland, or spoken in my own nursery before I could read the newspapers. A certain number of the phrases I employ I have heard also from herds and fishermen along the coast from Kerry to Mayo, or from beggar-women and ballad-singers nearer Dublin; and I am glad to acknowledge how much I owe to the folk imagination of these fine people [...] This matter, I think, is of importance, for in countries where the imagination of the people, and the language they use, is rich and living, it is possible for a writer to be rich and copious in his words, and at the same time to give the reality, which is the root of all poetry, in a comprehensive and natural form [...] On the stage one must have reality, and one must have joy. (1995, p. 96)

Christy who believes that he has killed his father has fallen into a fatal error that he has done something heroic. Moreover, the people in Mayo reinforce this illusion by believing

his story considering it as something ideal, and honour him as a brave warrior or king. Not only his bombastic language elevates him to a higher status, but also the attitude of the people in the village determines Christy's so-called dignified character. Later in the play, he is disparaged to be a parricide. This leads a paradoxical perception of his murderous act that makes Christy a hero and a murderer at the same time. This paradox reveals itself in the language of the play that elaborates heroic and religious accounts in a comic manner. The joy of the play is penetrated in that language. Alan Price, a scholar who wrote on Synge, remarks that "Synge made a selection from the idiom of the peasants and created language authentic and credible and more exact, compact and beautiful than the actual utterance of anyone" (1961, p. 77). It was this actuality that held a mirror to the audience and disturbed them.

One of the key themes in the play is Christy's journey of self-discovery, which, in a parodic sense, bears similarities to Oedipus's tragic realization. However, unlike Oedipus's tragic fate, Christy's journey not only unfolds in a darkly comedic manner but also provides a subverted version of heroic patterns that portray him as an antihero rather than a hero. This study employs a dual methodological approach to examine the subversion of traditional heroic archetypes in Synge's *The Playboy of the Western World*. It first applies Lord Raglan's heroic scheme to assess Christy Mahon's conformity to established heroic traits. This framework, which outlines recurring patterns in hero narratives, identifies deviations and subversions. Subsequently, the analysis utilizes Joseph Campbell's monomyth model, which delineates the stages of the hero's journey, to further evaluate Christy's position within the non-heroic framework. This complementary approach is thought to provide a comprehensive investigation of the play's structural, thematic, and contextual elements, and contribute to unveil domains of heroic subversion that a single-method analysis might neglect.

1. Challenging traditional archetypes: Lord Raglan's heroic traits

In opposition to the heroic tradition, structuring of the hero is recurrently interrupted in *Playboy* and the protagonist proves himself to be an antihero rather than a hero in many aspects. In his book *The Hero*, Raglan puts forward that "the fact that the life of a hero of tradition can be divided up into a series of well-marked features and incidents [...] strongly suggests a ritual pattern" (1951, p. 186). He gathers these features in three groups of rituals: rituals at birth, at initiation and at death (p. 185). He schematises the whole life of a mythological hero and offers heroic traits:

- 1) The hero's mother is a royal virgin;
- 2) His father is a king, and
- 3) Often a near relative of his mother, but
- 4) The circumstances of his conception are unusual, and
- 5) He is also reputed to be the son of a god.
- 6) At birth an attempt is made, usually by his father or maternal grandfather, to kill him, but
- 7) He is spirited away, and
- 8) Reared by foster-parents in a far country.
- 9) We are told nothing of his childhood, but
- 10). On reaching manhood he returns or goes to his future kingdom.
- 11) After a victory over the king and/or a giant, dragon, or wild beast,
- 12) He marries a princess, often the daughter of his predecessor, and
- 13) Becomes king.
- 14) For a time he reigns uneventfully, and
- 15) Prescribes laws, but
- 16) Later he loses favour with the gods and/or his subjects, and
- 17) Is driven from the throne and city, after which
- 18) He meets with a mysterious death,
- 19) Often at the top of a hill.
- 20) His children, if any, do not succeed him.
- 21) His body is not buried, but nevertheless

22) He has one or more holy sepulchres. (Raglan, 1956, pp. 174-175)

To begin with the pattern's first traits, we do not know anything about Christy's birth but we are informed that Christy Mahon is coming from a village to the coast of Mayo where he finally arrives after "walking wild eleven days and waking fearful in the night" (Synge, 1995, p. 108). He is the son of a strong farmer and is himself a farmer. According to Raglan's pattern, a hero descends from a noble family: the mother of the hero is a royal virgin, and his father is a king. When we look at the play, we have many biographic details from the dialogues. In agreement with the traits, we do not know anything about Christy's childhood and his mother, who might have died shortly after Christy was born as we know that Old Mahon wants to wed Christy to Widow Casey who suckled Christy for six weeks (p. 118), which also echoes Oedipus' marrying his mother. On the other side, Old Mahon does not belong to a noble family of any sort but is a farmer like Christy. Thus, he fails to fulfil Raglan's heroic feature by having an ordinary pedigree. The circumstance of Christy's heroic conception is still unusual as killing his own biological father as the source of his heroism is both self- ascribed and interestingly socially accepted, even collaboratively endorsed despite the legal and theological prohibitions against parricide. Rather than having supernatural, mysterious, or extraordinary events as the base of an exceptional personality with uncommon talents that set him apart from ordinary people, Christy's heroic status originates from a straightforward act of killing, which is also forming the foundation of subversion.

In Raglan's pattern, a common motif is that an attempt is made on the hero's life at birth – often by his own father (1956, p. 174). In *Playboy*, Christy is similarly threatened by Old Mahon, who wishes to marry him to Widow Casey, not out of a desire to protect his established power, but for financial gain (1995, p. 118). When Christy rejects the proposal, Old Mahon threatens him, saying, "I'll have the devil making garters of your limbs tonight" while lifting a scythe, an agricultural tool, and adding, "God have mercy on your soul" (p. 118). In response, Christy raises the loy and "split[s] to the knob of his gullet" (p. 119). The antihero recounts this story as if in a daze, surrounded by young Mayo girls who are quite impressed by his actions. Christy will continue to narrate this story in a way that captivates and enchants the villagers, especially the young women. His account of violence, shared with a sense of pride and embellishment, raises him to an almost legendary status within the community, despite the questionable morality of his action. This persistent retelling not only secures his image as a daring and rebellious figure but also enhances the irony and social satire in Synge's depiction of heroism and its acceptance in the Irish community.

Raglan notes that, upon reaching adulthood, the hero either returns to or sets out for the place where he is destined to become king (1956, pp. 174-175). In the first act of the play, the theme of ascending to royalty is presented with a parodic twist. Pegeen, deeply impressed by Christy's audacious act of killing his father, perceives him as heroic, though in a deliberate contrast to the fated path of Oedipus. When Pegeen and Christy are left alone for the first time, they engage in a conversation that reveals Christy's past and Pegeen's curiosity about him. Pegeen expresses amazement that Christy, after having killed his father, had not been feared before. Christy confesses that prior to the incident, he was an unnoticed, ordinary man, with no one paying him any attention, including girls, except animals. Pegeen, somewhat disappointed, contrasts her romanticized image of Christy as a grand figure with his reality of labour and solitude. Christy humorously recounts his modest life, where his only excitement came from poaching rabbits and even catching a fish with a dung-fork, which nearly got him jailed. Pegeen will question the appeal of such solitary activities (Synge, 1995, p. 109):

PEGEEN [*with disappointment*] And I thinking you should have been living the like of a king of Norway or the Eastern world. [*She comes and sits beside him after placing bread and mug of milk on the table*]

CHRISTY [*laughing piteously*] The like of a king, is it! And I after toiling, moiling, digging, dodging from the dawn till dusk with never a sight of joy or sport saving only when I'd be abroad in the dark night poaching rabbits on hills, for I was a divil to poach, God forgive me [*very naively*], and I near got six months for going with a dung-fork and stabbing a fish.

PEGEEN And it's that you'd call sport is it, to be abroad in the darkness with yourself alone? (p. 109-110)

This exchange between Pegeen and Christy illuminates Christy's previous anonymity and his yearning for recognition. Peegen, as if she has believed a romance and would like to live in that, tries to situate Christy in a chivalric world. On the other hand, Christy is hardly cooperating with her. People didn't truly know him or his capabilities in Ireland as he was likely overlooked or underestimated. Peegen, somewhat teasingly, suggests that perhaps it was the girls who were paying attention to him and implies that he might be exaggerating his lack of notice. However, Christy insists that even the girls didn't take much notice of him. We see a contrast between Peegen's idealized perception of him and the harsh reality of his life. Peegen initially expresses disappointment because she expected Christy to have lived a life of grandeur, 'like a king of Norway or the Eastern world'. Christy playfully dismisses this idea and feels sorry for the grim truth of his life – a relentless cycle of hard work with little happiness, save for the occasional thrill of poaching at night, which is similar to Medieval hunting practice of the aristocracy. However, the idea of illegal hunting (poaching) is contrasting even to this aristocratic sport.

For Raglan, the hero is destined to defeat the king or a dragon/wild beast, marry a princess, and eventually become king (1956, p. 175). In *Playboy*, parody shows itself through Christy's similar but inverted hero's journey. When Christy is questioned about why he left his village, and when it is assumed he is fleeing from bailiffs, agents, and landlords, he dismissively responds that he is escaping from "divil a one" (1995, p. 104). Christy's repeated disavowal of these typical figures of oppression implies that his father's treatment of him was even more severe, framing his father as a more personal and direct antagonist than conventional 'devilish' figures of authority. Instead of defeating a king, dragon, or wild beast as per Raglan's archetype, Christy symbolically "kills" Old Mahon, leaves his village and arrives in Mayo to become a "king" or leader in this new land. Christy's self-attribution as a hero and the villagers' admiring perception of him align as he demonstrates his leadership and prowess, especially during and after the mule race. He is celebrated by the villagers, who cheer him on as "the champion playboy of the western world" (p. 132) and shower him with praises like "Good jumper! Grand lepper! Darlint boy! [...] the racer!" (p. 135). Even Old Mahon, without recognizing him, ironically praises Christy as a "Good rider!" (p. 133). Through these achievements and the villagers' honours, Christy establishes his authority and earns a heroic status within the community. His transformation from a fleeing son to a celebrated figure creates an ironic turn on the classic heroic narrative, which underlines Synge's satirical approach to heroism and social expectations. This is also reinforced through the theme of marriage. It is Old Mahon who usually interferes with the hero's choice of princess. He aims to wed Christy to Widow Casey, who symbolically parallels Raglan's "princess" as the hero's future spouse, a role later embodied by Pegeen. Although Pegeen and Christy takes her father's consent to get married in the scene that Christy threatens Shawn with the loy, Mahon rushes in and reverses everything. Christy's downfall from a man of honour and courage to a murderer and a mad man, namely from hero to antihero begins from this stage at the end of which he cannot marry. There is also another point to stress. In Restoration theatre, strict fathers function as a blocking device that prevent their children from marrying the partner they chose (Payne, 2001, p. 143). The father usually prefers the partner of his own choice, which is the main triggering conflict between Christy and his father. Furthermore, Mahon's appearance in Mayo commences the blocking for the marriage

between Christy and Pegeen. However, in the Restoration plays, it is usually the female who has to consent to his father's wish – just like Pegeen – and it is the female's father that prevents the wedding. Mahon's appearance and the natural consequent process of obstacle for the marriage imply a change of the role between male and female. With this incident, Christy looks more desperate and helpless like the female partner in the Restoration theatre, and loses his hero status swiftly.

In line with Raglan's heroic traits, a hero is traditionally reputed to be the son of a god (1956, p. 174). First, as suggested by the hero's name, there is a strong reference to Jesus Christ. With the words "If I wasn't a good Christian" (Synge, 1995, p. 137), Christy defines himself as a devoted Christian. In the courting scene, where Pegeen and the protagonist exchange flirtatious words, they refer to God's miracles, symbolizing their union (p. 137). Pegeen's name also connotes 'pigeons' an allusion to the purity and innocence of doves in Christian symbolism. Second, Christy assumes a role akin to that of Jesus Christ as a redeemer and saviour for the people of Mayo: he is perceived as a guardian of the public house, keeping away the "harvest boys" and idle "tinkers" (p. 102), and as a saviour for Pegeen, who had been expected to marry Shawn. Yet, this portrayal is parodic as Christy is celebrated as a hero primarily for 'killing' his father. In Christian mythology, God sends His son to die as a sacrifice for humanity's salvation, whereas here, Christy kills the father figure and even threatens to kill many people of Mayo, making it a parody of even Jesus Christ with no real sacrifice as an inversion of the biblical roles of father and son (Smith, 1999, p. xix). Thus, Christy fulfils a subversive 'founding' religious role rather than a heroic one. Third, numerous biblical references throughout the play both construct and deconstruct Christy's divine role. After Pegeen prepares Christy's bed, she says, "may God give you a good rest till I call you in the morning when the cocks will crow" (Synge, 1995, p. 113), which can be interpreted as an allusion to Jesus' betrayal as the next day the villagers will turn against Christy. The scene where the villagers lift him up after winning the mule race also echoes the resurrection of Christ, who was raised to life after being crucified. In the play, Mahon cries, "they are raising him up" (p. 134), signalling Christy's celebration of a new, heroic life after proving himself. However, this rise to grace is short-lived as Mahon's reappearance quickly brings about Christy's downfall. When Mahon introduces himself, Christy denies their relationship, calling him "a raving maniac that would scare the world" (p. 141). Mahon, in turn, calls Christy a "poor good-for-nothing" and adds, "isn't it by the like of you the sins of the whole world are committed?" (p. 141), ironically alluding to Christ's role as a redeemer who purifies humanity. Here, Christy is exposed as a liar rather than a bearer of truth like Jesus. Finally, rather than becoming a protector of all, Christy attempts to kill his father a second time with the loy (p. 143), leading the villagers who once revered him to condemn him to death.

In the context of Raglan's heroic traits, Christy's identification with the son of God is undercut throughout the play by farcical elements and parody. The villagers, as well as Christy himself and Mahon, frequently use religious expressions, exclamations, and doxologies like "Glory be to God" (Synge, 1995, pp. 105–146) and "may God and Mary and St. Patrick bless you" (p. 113; p. 140), and often refer to religious figures, particularly saints. These expressions are mostly used in vain, reflecting an exaggerated and ironic use of Christian terminology that emphasizes the contrast between the dignity of religious references and the triviality of the occasions (Skelton, 1971, p. 119). For example, Pegeen's father, Michael, tries to leave Shawn with Pegeen as he heads to a wake, but Shawn, fearful that Father Reilly will disapprove, grows anxious, exclaiming, "Oh, Father Reilly and the saints of God, where will I hide myself to-day? Oh, St. Joseph and St. Patrick and St. Brigid, and St. James, have mercy on me now!" (Synge, 1995, p. 102). In another scene, Pegeen burns Christy's leg during an attempt to restrain him: "PEGEEN (*coming over*) God help him so.

(*Burns his leg.*) CHRISTY (*kicking and screaming*) O, glory be to God! (*He kicks loose from the table, and they all drag him towards the door.*)” (p. 145). This grotesque scene blends religious parody, comedy, and brutality, emphasizing the inconsistency between religious exclamations and violent actions. Another scene shows the irony between word and action. When Jimmy speculates about Christy’s reasons for coming to Mayo, he suggests, “Maybe he followed after a young woman on a lonesome night” (p. 104). Shocked, Christy responds, “Oh, the saints forbid, mister; I was all times a decent lad” (p. 104). Yet Christy is in fact pursuing Pegeen and enjoys the admiration he receives from both Pegeen and Widow Quin. He even ties his supposed heroism to an unheroic and unchristian gain, boasting on his own in a soliloquy: “two fine women fighting for the likes of me – till I’m thinking this night wasn’t I a foolish fellow not to kill my father in the years gone by” (p. 114). Similarly, he invokes God when speaking of his murderous deed: “With the help of God I did surely, and that the Holy Immaculate Mother may intercede for his soul” (p. 105). According to Skelton, this reflects “the spiritual decadence of the west, a decadence which has gone so far that, for all the religious verbiage, the only acceptable Redeemer turns out to be a young man who has killed his Da [dad] in a scuffle, not Christ Messiah but Christy Mahon” (1971, p. 119). Christy’s so-called bold deeds and words convey neither true heroism nor religious weight, uncovering the satirical portrayal of both religious and heroic ideals in the play.

Christy functions as an antihero not only in the mythological sense but also within a religious context as he repeatedly defies Christian doctrine despite the implications of his name. Ten Commandments that are the divine and human laws of Christianity as well as fundamental social codes of conduct (Barclay, 2001, p. 4) are persistently violated by Christy. He kills or attempts to kill his father twice, directly contravening the commandment “You shall not murder” (Packer, 2007, p. 9), and disparages him with terms like “divil” (Synge, 1995, p. 106) and “dirty man” (p. 8), violating “Honour your father and your mother” (Packer, 2007, p. 9). Christy also excessively invokes the divine name in vain, with expressions such as “In the name of the Almighty God” (Synge, 1995, p. 141) and “God bless you” (pp. 102, 107), which contradicts the commandment “You shall not take the name of the Lord your God in vain” (Packer, 2007, p. 9), a habit shared by many characters in the play. Additionally, he persuades Widow Quin to be a false witness (Synge, 1995, p. 129), contrary to “You shall not bear false witness against your neighbor” (Packer, 2007, p. 9), and he obsessively desires to win Pegeen’s affection and live with her, defying “You shall not covet your neighbour’s house” (Packer, 2007, p. 9). Old Mahon, his father, further accuses Christy of laziness, saying he spends half the day lying idle in the sun (Synge, 1995, p. 126), contrasting with “Remember the sabbath day, to keep it holy” (Packer, 2007, p. 9), which implies a six-day work ethic. Unlike the heroic figure of Jesus Christ, Christy is a parody of a Christian believer, undermining both the sanctity of God through his language and the actions expected of a Christian hero. Ironically, Christy considers himself a “decent lad” (Synge, 1995, p. 102) despite these transgressions and, even more ironically, others view him in the same light. Through this portrayal, Synge illustrates a hypocritical society that overlooks its own moral inconsistencies, humorously narrating human nature by subverting traditional heroic traits and pattern.

As Raglan’s archetypal scheme suggests, the hero reigns uneventfully for a time but eventually loses favour with the gods or his people and is expelled from the throne and community (Raglan, 1956, p. 175). In the climactic scene, the villagers attempt to hang Christy, believing this time he has truly killed his father. Pegeen, who was initially captivated by Christy’s deeds and romantic words, also turns against him upon facing the stark reality of his supposed crime (Synge, 1995, pp. 144-145). This scene hints at the alignment with Raglan’s pattern, where the hero’s fall from grace mirrors the archetype’s tragic decline. However, Christy, though rejected by the people in the land of his kingdom, emerges

transformed – from a submissive figure into a dominant one. Old Mahon’s unexpected return disrupts the villagers’ plans and leads to Christy’s escape and a surprising reversal of power relation between father and son. As they leave together at the end of Act Three, Christy asserts his newfound authority by declaring that his once–tyrannical father will now “cook his meal and wash his spuds” because he has become “master of all fights from now” (p. 146). Throughout his heroic journey, Christy has evolved, becoming a confident and assertive figure vastly different from the timid, stuttering young man he was in his hometown. Emboldened, he no longer fears women and has even gained a romantic interest, whom he hopes to marry. He has attempted to kill his father twice and, by the end, openly challenges him a third time. Old Mahon, who previously sought to duel with Christy, ultimately submits, symbolizing a figurative death of the father-figure and a symbolic transfer of power to Christy. Christy takes his father’s former position as an authority, a shift foreshadowed earlier in the play. When Pegeen admires Christy as having the appearance of a noble young man, he asks, “is it me?” (p. 108), realizing his transformation from a dirty, stuttering lout into a poetic figure. Similarly, in the final act, Old Mahon, now astonished by Christy’s command, echoes this sentiment with his own, “is it me?” (p. 146). Here, Old Mahon acknowledges his weaker status, and “realizes that from this out he is to be the subordinate partner” (Price, 1961, p. 175). Christy, empowered by the events, leaves the village as a self-proclaimed master of all fights while Pegeen mourns the loss of her imagined hero and the possibility of an escape from her mundane life. The final scene effectively illuminates the play’s exploration of subverted form of heroism, the tension between illusion and reality, and the transformative power of storytelling.

2. Deconstruction of heroic patterns: Joseph Campbell’s Monomyth

Synge’s *Playboy* subverts traditional heroic myths by presenting an antihero whose journey contrasts with Joseph Campbell’s monomyth theory outlined in his influential book *The Hero with a Thousand Faces*. Campbell describes the universal stages of the hero’s journey – *separation*, *initiation*, and *return* – collectively known as the monomyth. While Christy’s journey exhibits some elements of this monomyth, many features of the heroic pattern oppose it, or are altogether absent. This divergence stems from the subversive nature of the hero type Synge draws. Although Christy undergoes a similar process, the outcome of his journey differs significantly in the context that the knowledge and universal message typically acquired by the hero in mythological narratives, which usually lead to positive renewals in the protagonist and society, contrast with the negative outcomes throughout the play.

According to the monomyth, the first stage of a mythological journey is *separation*, a departure from the familiar surroundings into an unknown realm filled with both danger and opportunity, prompted by a call to adventure that signals a shift in purpose and identity (Campbell, 2001, p. 53). The hero might embark willingly, like Theseus confronting the Minotaur, or be pushed by external forces, as with Odysseus contending with Poseidon’s wrath. Whether the adventure begins by chance, through curiosity, or by fate, it draws the hero into extraordinary realms where he will explore a life beyond his ordinary life (Campbell, 2001, p. 53). Christy’s call to adventure occurs before the events of the play. Old Mahon pressures him to marry a notorious forty-five-year-old widow who is described as fat, limping, and blind, and who also nursed Christy for six weeks – a fact known to all (Synge, 1995, p. 118). Christy perceives this demand as an insult to his manhood and sense of self. As a young man without deformities, he believes he is entitled to a more suitable marriage. Old Mahon, however, attempts to “thwart the natural process, the cycle of growth [...] violate the most vital and meaningful natural pattern” (Gerstenberger, 1964, p. 85) for Christy. Consequently, Christy kills his father to restore this natural cycle and to assert his place in the world. In this way, marriage becomes a fundamental motivation for Christy’s actions as it is

for Pegeen, who similarly seeks a union but not with Shawn. Pegeen emphasizes this notion, remarking that it is time for Christy to claim his “good share of the earth” (Synge, 1995, p. 111). Christy’s actions thus originate from the universal call to mate and procreate, a drive to choose to secure his rightful place, with a comedic flourish by escaping from a demon-like widow.

The act of killing, while serving as a release and renewal for Christy, falls short of being considered heroic. Parricide, the act of killing one’s father, remains an uncommon and universally condemned crime (Bourgeois, 1968, p. 203). For example, Oedipus’s profound grief and self-imposed punishment reflect the grave nature of this act and its significant impact on society. Historically, severe punishments, including death, have been levied for such crimes (Robinson, 2001, pp. 44-46). Bourgeois suggests that it was Christy’s storytelling talent that reframed the criminal aspect of parricide, noting that the villagers would not have admired Christy had he not transformed his supposed deed into a “gallous tale” (1968, p. 203). This perspective is supported when the villagers turn against Christy as the crime occurs in their midst. Concerned for their own safety, they seek to restrain him and deliver him to the authorities. The act, once celebrated by the villagers, now faces condemnation. One explanation is that the villagers, weary of their mundane lives, were keen to immerse themselves in Christy’s tale. His cryptic references to the police and the sudden revelation of his crime incited their admiration. To Philly, Christy seemed a daring figure who could challenge the police; for Pegeen, he was an escape from a marriage to Shawn, and for Jimmy, a rare treasure in a desolate place. Only Shawn saw him as a murderer, but Shawn’s cowardice made his words unreliable, especially on bravery (Synge, 1995, pp. 106-107). Christy himself was initially cowardly until he constructed his tale. His call to adventure was simply an attempt to evade the police or punishment. From the start, Christy is pictured as a parody of tragic or epic hero as his journey is driven by a cursed, ancient but parodic crime.

According to Campbell, destiny calls forth the hero from his society to a zone unknown: a distant land, a forest, a secret island, a region of both treasure and danger, or a dream state (2001, p. 53). Mayo is the sphere of dream or imagination for Christy till the end of the story. Considering the whole play, Christy comes here, falls in love, is betrayed, and goes back to his village. His deed remains “in the world of the imagination and unrealized in any objective or meaningful way” (Gerstenberger, 1964, p. 76). In this dream world, he meets Pegeen and experiences the illusion of being a hero and a love object. However, this illusion still affects his identity with a realization that will help him mature at the end complying with Campbell’s monomyth stages to be subverted later. Firstly, according to that, “the hero goes forward in his adventure until he comes to the ‘threshold guardian’ at the entrance to the zone” (Campbell, 2001, p. 71). This zone is the place of experience, change, and maturity for the hero, and the entrance is not easy. When Christy arrives at Mayo, he goes to the public house first. This place is a microcosmic gate to the unexplored zone where a sort of transformation befalls Christy. However, this transformation does not help Christy find his true identity at the beginning; rather, it leads him to establish a new self-based on the same dreamy and imaginative character as before. This is a fake change. Furthermore, similar to the questioning of the guardians in the monomyth, they all ask Christy questions to solve his mystery in the first meeting with him in the pub: “You’re one of the tinkers, young fellow, is beyond camped in the glen? [...] Is it yourself fearing the polis? You’re wanting, maybe? [...] Were you never slapped in school, young fellow, that you don’t know the name of your deed? [...] Did you strike golden guineas out of solder, young fellow, or shilling coins itself?” (Synge, 1995, pp. 103-105). He is initially suspected to be a robber wanted by the police. After they are convinced that he is a sort of hero, Michael, Pegeen’s father, lets him stay with Pegeen. Campbell notes that the oldest account of a passage through gates of metamorphosis is the Sumerian tale of the mythological goddess Inanna. She is met at the temple by the chief

gatekeeper, who wants to know who she is and why she is there (2001, p. 97). Similarly, Christy is interrogated until he tells his secret about being there. However, the secret is unfolded in a humorous way to subvert the resolution of hero's mystery. Pegeen implies that if Christy hasn't committed any serious crime – such as murder, forgery, robbery, or butchery – there's no reason for him to be on the run, suggesting he's done nothing at all significant. Christy, feeling hurt, responds by expressing how harsh Pegeen's words are to someone like him – a poor, orphaned traveller with a prison sentence behind him, the threat of hanging ahead, and hell itself waiting below. Pegeen dismisses Christy's claims, insisting he's merely boasting and hasn't actually done anything significant. She doubts his bravery and suggests that someone as gentle as him wouldn't even harm a screaming pig. Offended by her words, Christy retorts, asserting that she's not speaking the truth, determined to defend his story and prove his courage. At the end Pegeen gets angry: “[*in mock rage*] Not speaking the truth, is it? Would you have me knock the head of you with the butt of the broom?” (Synge, 1995, p. 105) just like he did with his father. Christy, reacting with a sudden, horrified cry, pleads with Pegeen not to strike him. He then confesses, almost in shock himself: “[*twisting round on her with a sharp cry of horror*] Don't strike me.... I killed my poor father, Tuesday was a week, for doing the like of that (p. 105). As observed, the conversation reaches a parodic conclusion, as what initially seems to be Christy's grand confession and claim to heroism is gradually undermined by Pegeen's mocking disbelief and scepticism. Despite his dramatic claim of having killed his father – a confession intended to solidify his identity as a dangerous and courageous figure – the absurdity of the situation undercuts his heroic self-image. Pegeen's response, feigning anger with threats to hit him with a broom, satirizes the notion of heroism itself, reducing his dark confession to something almost farcical. The scene, similar to Campbell's interrogation gates of metamorphosis, serves as a threshold for Christy. The main gatekeeper in this dream-like place is Pegeen's father, who ultimately takes him on as a pot-boy to help Pegeen and guard the place. If he had not managed to pass, his quest would have been interrupted from the beginning, and there would not have been any metamorphosis in his life, even if it was illusory.

Christy is not a typical hero; in consequence, the metamorphosis he has undergone is not a true one in such a dream place. Considering his true acts, he is a liar and a mad person. The dialogue between Christy and Michael reveals this:

CHRISTY. I did not then. I just riz the loy and let fall the edge of it on the ridge of his skull, and he went down at my feet like an empty sack, and never let a grunt or groan from him at all.

MICHAEL - (*making a sign to Pegeen to fill Christy's glapp.*) - And what way weren't you hanged, mister? Did you bury him then?

CHRISTY - (*considering.*) Aye. I buried him then. Wasn't I digging spuds in the field? (Synge, 1995, p. 106)

The blow to the head is real as later Old Mahon arrives with a bandage and plaster on his head. However, the claim of burial is a lie; otherwise, Old Mahon would have suffocated. Old Mahon himself mentions that Christy broke his head with a loy (p. 125) but makes no mention of being buried. Christy keeps his secret and garnishes the story, noticing that everyone believes him and even encourages him. This leads him to start believing his own lie and beginning an imaginative adventure. His heroism is founded purely on a dream. When Mahon reappears, Christy is unwilling to abandon his fantasy and attempts to 'kill' him a second time. Shocked, the villagers try to make him understand that his heroism was merely an illusion. Pegeen's remark about the “great gap between a gallous story and a dirty deed” (p. 144) provokes Christy to become even fiercer in defending his invented tale. He resolves to carry on his story of bravery even at the risk of death, declaring, “Then let the lot of you be wary, for, if I've to face the gallows, I'll have a gay march down, I tell you, and shed the blood of some of you before I die” (p. 145). Unfortunately, farcical enough, his only act of

violence is biting Shawn's leg. When Old Mahon reappears, Christy – still enraged – asks if he has come to be killed a third time. The villagers, frightened by the sight of the supposedly dead Mahon, flee, leaving Christy alone. Christy then declares himself the “master of all fights” (p. 146) and asserts to his father that he will be in charge from now on. Although his heroic actions turn out to be fictional, he still sees himself as a hero even though all he managed to do was to bite Shawn's leg like a dog. Before coming to Mayo, his father's interference with Christy's desired romantic life had driven him to an act of violence although it was far from heroic. Christy's misunderstanding of this act as gallous brought him to this final confrontation. Even Pegeen is initially deceived, interpreting Christy's actions as courageous. Despite the unmasking of the truth, Christy continues to view himself as a hero while Pegeen laments his departure, falling again for his gallant image: “Oh my grief, I've lost him surely. I've lost the only Playboy of the Western World” (p. 146). At the play's end, it is clear that Christy's transformation is not from ordinariness to heroism but from a life of regularity to one filled with imagination, dreams, and illusion – a false metamorphosis that exposes his role as an imposter.

Christy dreams, and just when we expect him to awaken, he instead sinks deeper into his daydream. Many critics, however, argue that Christy ultimately transforms his fantasy into reality by the play's end. Alan Price is among them, asserting that Christy, initially a timid figure, is empowered by the villagers' admiration of his fabricated parricide. Their idealization fuels his imagination, turning him into the “daring playboy” they initially envision (1961, p. 162). This transformation blurs the boundaries between reality and fantasy, and culminates in Christy adopting the heroic persona he first pretended to be. However, since there is no real act of valour on Christy's part before and during the play together with after the obscure end of the story, it is doubtful that any genuine transformation in his identity has taken place. Consequently, the play's ending suggests not an awakening or rebirth but a continuation of the dream. Though Christy proclaims himself a master and Pegeen mourns his departure, both Michael and Old Mahon are aware of the truth. Old Mahon, unfazed and even amused by Christy's threats, walks away, glancing back with a broad smile and remarking, “Glory be to God. I am crazy again!” (p. 146). His lightheartedness signals that nothing has truly changed as Christy still clings to his dream. Michael, Pegeen's father, meanwhile, is content, looking forward to peaceful drinking sessions, and even Shawn feels relieved as he anticipates his marriage once he recovers from Christy's bite (p. 146). Christy, with the villagers' help, has matured only within an illusory hero adventure and remains a hero solely in this dream world – and in Pegeen's eyes as she still desperately longs for a saviour, not necessarily Christy. Thus, the ending subtly suggests a trace of heroism for the discerning reader or spectator who maintains some emotional distance from Christy. This ambiguous conclusion left Irish writer George Moore dissatisfied. He expresses this to Synge in a letter: “Your play does not end, to my thinking, satisfactorily. Your end is not comedy; it ends on a disagreeable note” (Greene and Stephans, 1956, p. 255). This ‘disagreeable note’ is the hollow illusion of heroism grounded in a crime as dark as parricide.

The second stage of the monomyth is *initiation*, and within this stage lies the “road of trials” where the hero must endure a series of challenges (Campbell, 2001, p. 89). For Christy, the first trial is the mule race. In the second act, Christy races against others in the village and emerges victorious. His second test is a duel with Shawn who serves as a foil to Christy, contrasting with him in demeanour and courage. Christy threatens to kill Shawn if he meddles in his relationship with Pegeen. However, both scenes are parodies of traditional trials with the comic element evident in the language. After winning the race, Christy declares, “(*taking prizes from the men*) thank you kindly, the lot of you. But you'd say it was little only I did this day if you'd seen me a while since striking my one single blow” (p. 135). In his confrontation with Shawn, he exclaims, “Take yourself from this, young fellow, or I'll maybe add a murder

to my deeds to-day” (p. 139). Christy, as if reminding himself of his supposed feat, repeats his violent tale of killing his father to reinforce his self-image as a hero, especially after the race. Despite the grand narratives that Christy and others construct around heroism, “this pure comedy finds its climax, symbolic and actual, in the games upon the sand. Christy Mahon, who has projected himself as a father-killer of epic proportions, participates in games which parody, perhaps, the epic games of traditional heroes” (Gerstenberger, 1964, p. 83). Thirdly, Campbell asserts that another test for the hero is meeting with a woman who is representative of Goddess of mythologies in this quest. This woman, as Campbell phrases, is the Queen Goddess of the World with whom the soul of hero performs a mystical wedding which is at the central point of cosmos (2001, p. 100). Pegeen is the Goddess for Christy. Christy’s “conscious drive has been the wish to impress Pegeen” (Price, 1961, p. 167). The drive that led him to kill his father in the potato field later urges Christy to win Pegeen’s love and kill him again as for the third test, which, paradoxically, will turn out to be a fake murder, which deconstructs the requirement of the test at the end as Pegeen will not accept him as bridegroom. As the play’s antihero, Christy is a distorted imitation of the warriors and heroes of ancient times on domestic level as well.

Pegeen is a crucial character in the play to serve as the sole motivation behind Christy’s knightly deeds. Christy’s decision to kill his father comes from his refusal to marry the widow, highlighting that the drive for a female partner is his main motivator. This desire keeps him immune to Widow Quin’s temptations and Shawn’s bribes. Christy even bribes Widow Quin himself to keep Mahon’s initial visit a secret from Pegeen. Pegeen, in turn, makes Christy believe he can become the ideal man he plans. Despite Christy’s self-deprecating remarks, Pegeen elevates him to a status reserved for poets and kings (Synge, 1995, p. 109), enabling him to recognize his potential as a hero. Campbell explains that “woman, in the picture language of mythology, represents the totality of what can be known. The hero is the one who comes to know. As he progresses in the slow initiation, which is life, the form of the goddess undergoes for him a series of transfigurations [...] She lures, she guides, she bids him burst his fetters” (2001, p. 106). For Christy, Pegeen becomes an emblem of triumph. However, Christy, not a true hero but an antihero, soon realizes that Pegeen’s loyalty is fleeting. With Mahon’s reappearance, the myth begins to unravel, causing Christy to lose his fame and the mystical support of his ‘goddess’. Yet, he remains confident, telling Widow Quin that Pegeen will continue to praise him as before after he kills his father in front of everyone (p. 143). This confidence shatters when Pegeen, disturbed by his actions, intends to send him to the hangman, saying, “I’ll say, a strange man is a marvel, with his mighty talk; but what’s a squabble in your backyard, and the blow of a loy, have taught me that there’s a great gap between a gallous story and a dirty deed. (*To Men*) Take him on from this, or the lot of us will be likely put on trial for his deed to-day” (p. 144). This is a key moment for Christy’s character; Pegeen’s rejection disappoints him deeply and ignites his anger. The same impulse that led him to kill his father resurfaces as he feels now compelled to kill any again until Mahon’s entrance prevents him. Apart from the guiding female figure in traditional myth, there is also a woman often attempting to divert the hero, a role Campbell refers to as “woman as the temptress” who represents defeat rather than victory (2001, p. 111). Widow Quin embodies this role in the play, initially tempting Christy to live with her and later conspiring with Shawn to arrange a marriage that would allow Shawn to wed Pegeen. Widow Quin, however, is not the sole figure of defeat; relatively old Widow Casey, whom Old Mahon tries to pair with Christy, similarly represents loss and infertility. A parallel exists between the two widows, yet Widow Casey, who nursed Christy, also brings to mind an Oedipal connection. This dynamic evokes Campbell’s concept of the “bad mother” in the tales of Oedipus and Hamlet (pp. 112-113) although Synge presents it with irony. While Oedipus kills his father en route to Thebes and marries his mother, Christy kills his father and

leaves the village where Widow Casey resides as if consciously avoiding the curse. Synge plays with this irony by introducing Widow Quin, who resembles an “Irish Jocasta, a cynical mother-whore figure, who challenges Pegeen for Christy” (Benson, 1982, p. 123). Ultimately, Christy escapes this symbolic nightmare, aided by Pegeen’s presence. According to the monomyth, the hero who met the goddess and refused every call by the temptress meets his father, a meeting called “atonement with the father” (Campbell, 2001, p. 116). This meeting is a symbol of reconciliation between father and son. In the play, after Christy’s first murder, he avoids meeting him when he is alone with Widow Quin. He cowardly hides behind the door until he leaves. For the second meeting, he sees him after winning the races. However, this one brings an unexpected conclusion. Christy’s bluff is unearthed. The reconciliation gives its seat to another murder. The phase of the monomyth does not work here as Christy ‘kills’ his father again instead of negotiating.

Campbell describes the archetypal father figure as possessing a cruel, monstrous aspect – an “ogre” quality – “signifying a coarse and dominant force within the psyche” (Estes, 2004, p. xlix), a concept rooted in early human history. Campbell notes that the “archetypal nightmare of the ogre father” becomes real through the ordeals of primitive initiation (2001, p. 126). For instance, among the Australian Murngin tribe, a boy is first terrified by the symbolic ‘father’ snake, which comes for his foreskin, forcing him to seek refuge with his mother. Here, the woman’s protective role is essential (p. 126). Similarly, in Synge’s play, Old Mahon, bent on revenge, chases after Christy, who is initially terrified. Widow Quin then assumes the role of protector, using the “charms or power of intercession” defined in the monomyth (p. 120) to defuse the situation peacefully, despite the brutish tendencies of the father, who resists reconciliation. In their second encounter in Act Three, Christy views his father as “a raving maniac” (Synge, 1995, p. 141) while Old Mahon similarly describes himself as “raving with a madness that would fright the world” (p. 134). Christy’s perception of his father is that of a monstrous figure who must be vanquished for the community’s well-being, and he takes pride in his supposed feat (Price, 1961, p. 165), akin to the pride Oedipus felt after defeating the Sphinx. This act of murder allows Christy to assert himself within the community, temporarily adopting the role of a hero who has rid society of a mythical monster.

As claimed by Campbell, the hero who has met his father reaches a higher status of mental or physical level, a status called “apotheosis” (2001, p. 138). After the encounter with the father, the hero completes his transformation and becomes “a fully integrated adult male” (Howlett, 2010, p. 115). Within the play, there are two kinds of apotheosis: the first one is supplied by the people in the village, the other by Christy. Until the scene of the second murder, Christy has a personality that they want. He is naiver, roaming around, telling his story of victory over his father. “Full of exaltation, he wins all at the sports” (Strong, 1941, p. 41). However, in the second encounter, he is “cast down by his father into what he was before” (p. 41). Nevertheless, he thinks that he has proven a hero and shows his determination not to leave Pegeen (Synge, 1995, p. 143). In fact, saying that he has proven to be a hero after killing his father for the second time, he unintentionally admits that he was not a hero before. He knew that he did not bury his father’s corpse, and later saw that he was alive dwelling in the village. He was the “playboy of the western world” (p.127) for the people in the first apotheosis, and he knows and acts the playboy accordingly. However, after the second round, he obtains a different self-appointed ennoblement. He identifies himself as hero, becomes more savage and even more poetic as heroes in the epics:

If I can wring a neck among you, I’ll have a royal judgment looking on the trembling jury in the courts of law. And won’t there be crying out in Mayo the day I’m stretched upon the rope with ladies in their silks and satins snivelling in their lacy kerchiefs, and they rhyming songs and ballads on the terror of my fate? (*He squirms round on the floor and bites Shawn’s leg*). (p. 145)

For a heroic play, the elements appear well-established, with elevated language and imagery evoking ancient scaffold scenes featuring mourning audiences. In his climactic tirade, Christy “has reached the apotheosis of his career” (Benson, 1982, p. 131). However, this apotheosis diverges from the traditional monomyth and instead becomes a parody of epic heroes. The grandeur of his speech is undermined by the absurd image of a mad dog biting wildly. Throughout the play, Christy’s attitude is frequently likened to insanity or scamming, with metaphors such as “saucy liar” (Synge, 1995, p. 144), “looney of Mahon’s” (p. 127), “crazy pot-boy” (p. 112), “Wicklow sheep” (p. 107), “fool of men” (p. 132), “dirty, stuttering lout” (p. 126), and “louty schemer” (p. 127). At the beginning of the play, Shawn describes a man groaning like a maddening dog in the ditch and suspects him of stealing their hens (p. 103). Even Old Mahon, disillusioned by Christy’s transformation, likens him to a dog, saying, “sons going to the dogs against you” (p. 123). After Christy’s climactic speech, Shawn screams, exclaiming, “he’s the like of a mad dog, I’m thinking, the way that I will surely die” (p. 145). Christy’s apotheosis as an antihero is further discredited by the biting scene, where Synge’s depiction of Christy as a maddening dog undercuts the heroic dimension. This transformation into madness is a result of the societal conditions surrounding Christy. The villagers who initially accept a parricide as a hero themselves live in a state of delirium. Widow Quin, for instance, is reported to have killed her husband; Daneen Sullivan blinds a policeman; and Marcus Quin cripples sheep (p. 100). In such a world, madness becomes Christy’s only way to adapt and assert himself. The psychoanalyst R.D. Laing conceived of “madness as a struggle for liberation from false attitudes and values, an encounter with primary feelings and impulses that constitutes a possibility for the emergence of the ‘true self’ hidden from the false outer being, whose chief function is adjustment to the demands of society” (qtd. in Lupack, 1995, p. 13). By the end of the play, Christy has completed his quest by constructing a new identity – one that rejects the values of those who refuse to acknowledge him. His spiritual self-construction culminates in becoming more insane than the villagers themselves. The play concludes with Christy at the peak of his mad performance. The biting scene, in particular, exemplifies Synge’s cleverest “device of dramatic contrast” (Price, 1961, p. 177), where unexpected farcical elements follow moments of high tension. As Price notes, “To his handling of roguery, Synge brought all the subtlety he had learned from Molière...it stands out a mile in his handling of the dramatist’s use of continual contrast, whereby almost every speech creates a new situation or farcically reverses its predecessor” (p. 177). This use of unpredictability in events and dialogues sustains the dramatic structure of the play, blending the tragic and the farcical to enhance its critique of traditional heroism.

In compliance with the monomyth, the hero’s spiritual achievement is represented by the boon or blessing, a goal symbolizing the culmination of the hero’s quest. Campbell describes this boon as “a symbol of life energy [...] of perfect illumination [...] a realization transcending all experiences of form” (2001, pp. 175-176). To attain the boon, the hero must undergo a transformative process from immaturity to maturity through trials and encounters. Typically, the immature figure at the outset of the journey emerges as a fully realized individual upon completing the quest. In *Playboy*, however, Christy’s transformation diverges significantly from the traditional monomythical arc. After the killings and his ultimate betrayal by Pegeen, Christy gains a grim understanding of the duplicity and cruelty within the Mayo community. As Gerstenberger (1964, p. 83) observes, while the play does not change the world of the “wild coast of Mayo” it transforms Christy’s character. Yet, this transformation is a negative one, driven by his instinctual impulses rather than growth or enlightenment. Christy’s realization of Pegeen’s cruelty exemplified when she prepares to burn his leg despite all his efforts for her leaves him disillusioned and downhearted. Likened to an executioner, the harsh truth is personified in Pegeen. Christy’s romanticized perception of her was misguided. As she intensifies the fire with a bellows, she warns him: “Leave go

now, young fellow, or I'll scorch your shins" (Synge, 1995, p. 145). Stunned by her cruelty, Christy exclaims: "You're blowing for to torture me (*His voice rising and growing stronger.*) That's your kind, is it?" (p. 145). The experience Christy has in Mayo has transformed him to an alienated individual to his environment (Smith, 1999, p. xxii). At this juncture, Christy confronts the reality that Pegeen is not the idealized figure of his dreams, and he attempts to reclaim his agency by fighting back. According to Campbell, "the meeting with the goddess (who is incarnate in every woman) is the final test of the talent of the hero to win the boon of love [...] which is life itself" (2001, p. 109). However, Christy fails this test, unable to achieve the personal fulfilment or renewal promised in traditional myths. Instead of winning Pegeen's love, he experiences rejection and betrayal. The hero in myth is traditionally "the boon-bringer" (Campbell, 2001, p. 16), tasked with returning to society with wisdom or a transformative gift that renews the community. "The full round, the norm of the monomyth, requires that the hero shall now begin the labor of bringing the runes of wisdom, the Golden Fleece, or his sleeping princess, back into the kingdom of humanity, where the boon may redound to the renewing of the community, the nation, the planet, or the ten thousand worlds" (p. 179). In contrast, Christy's journey offers no such renewal as Christy himself has no meaningful gift to offer on the way back to his people, which is also an acknowledgement of the hollow nature of his transformation: "Ten thousand blessings upon all that's here, for you've turned me a likely gaffer in the end of all, the way I'll go romancing through a romping lifetime from this hour to the dawning of the judgment day" (Synge, 1995, p. 146). Ultimately, with a distorted boon out of a self-constructed delusion, Christy's arc reflects the subversion of the monomyth.

In Campbell's monomyth, the third stage, *return*, marks the completion of the hero's transformation as they bring back the knowledge and experience gained during their journey. However, the hero, having entered a new world of wonder, is sometimes reluctant to leave and return to their ordinary life. Campbell illustrates this stage with the example of King Muchukunda in Hindu mythology, who, after a successful battle, refuses to return to his country and chooses instead to remain on the mountain (2001, p. 181-182). Similarly, from the outset of *Playboy*, Christy expresses an eagerness to stay in Mayo, where he imagines a leisurely and carefree life: "Well, this'd be a fine place to be my whole life talking out with swearing Christians, in place of my old dogs and cat, and I stalking around, smoking my pipe and drinking my fill, and never a day's work" (Synge, 1995, p. 115). Like King Muchukunda, Christy demonstrates a strong desire to remain in Mayo after proving himself as a hero, particularly through his victory in the mule race and his semi-confrontation with Shawn. Feeling encouraged by the villagers' admiration, he confidently challenges Shawn, who, intimidated, does little to stop him from pursuing Pegeen. Later, when Old Mahon arrives to take him back home, Christy desperately tries to secure his place in Mayo, even seeking Widow Quin's assistance to avoid leaving (pp. 140-142). However, Christy's second attempt at heroism – striking Old Mahon again – shatters the goodwill he had garnered. The villagers, initially eager to celebrate him, turn against him and plan to detain him for extradition to avoid being implicated in his crime. In a blatant reversal, Christy, who once longed to stay in Mayo, now pleads to leave: "(*twisting his legs round the table*) - Cut the rope, Pegeen, and I'll quit the lot of you, and live from this out, like the madmen of Keel, eating muck and green weeds, on the faces of the cliffs" (p. 144). In the end, Christy is not seen as an honourable hero whom the villagers wish to retain, but as a liability they are eager to expel. Pegeen's retort stresses this shift: "And leave us to hang, is it, for a saucy liar, the like of you? (*To men.*) Take him on, out from this" (p. 144). The monomythical hero's transformative return is overturned once again as Christy is released not as a celebrated figure but as a liability, serving as a means for the villagers to absolve themselves of complicity in his actions.

In the final stage of the monomyth, the hero is traditionally expected to return with an elixir to restore and renew society, often aided by supernatural powers. However, if the hero's success is rejected by the guardians or gods, the return is thwarted, and the quest may devolve into a lively, comical adventure instead (Campbell, 2001, p. 182). In *Playboy*, Christy's return is met with disapproval from the chief gatekeeper, Michael, and the villagers. After Christy's second attempt at murder, Synge once again introduces humour by juxtaposing a serious act with comical responses and actions. The villagers, still terrified of Christy's erratic behaviour, arrive with a rope. Philly, reluctant to engage with Christy directly, urges Shawn to take charge, claiming he is the soberest. Shawn, in turn, shifts the responsibility to Pegeen, who takes the lead, and they collectively tie Christy's arms. This is followed by chaotic scenes of burning and biting. In a surprising twist, Old Mahon, presumed dead, reappears and rescues Christy (Synge, 1995, pp. 144-146). Campbell explains that sometimes "the hero may have to be brought back from his supernatural adventure by assistance from without. That is to say, the world may have to come and get him [...] an apparent rescue is affected, and the adventurer returns" (Campbell, 2001, p. 192). Ironically, Mahon, who was previously an obstacle and adversary to Christy, becomes his saviour who is coming from death/nowhere/without. The narrative cycle renews itself, bringing events back to their original state. Mahon's declaration, "I am crazy again" (Synge, 1995, p. 146), signals this return to the beginning. Despite being saved, Christy, caught in his delusion, continues to envision himself as the master of his father, oblivious to the fact that Mahon is the one who rescued him. The antihero's deep-seated illusions prevent him from recognizing that he has achieved nothing heroic, reinforcing the ultimate failure to fulfil the expectations of the monomyth.

At the conclusion of the hero's journey, the hero typically realizes that the unknown, dark zone is an overlooked yet integral dimension of the unified world. The ordinary world and the realm of adventure serve as metaphors for the conscious and unconscious aspects of the self. The hero must deliberately descend into the unconscious or transition from reality to dream in order to integrate these dimensions. Campbell explains that "the exploration of that dimension, either willingly or unwillingly, is the whole sense of the deed of the hero" (Campbell, 2001, pp. 201-202). This journey is ultimately an inward one, aimed at mastering both worlds within the self. In this regard, Christy fails to fulfil the essence of the heroic journey. When his father returns for the second time, Christy has an opportunity to awaken from his illusions and reconcile with reality by which he would correct his mistakes. However, he chooses instead to remain ensnared in his dream world. As Price observes, "dream and actuality will disintegrate just as they were about to become one" (1961, p. 173). In Campbell's terms, the hero-son should rise against the father to achieve mastery over the universe (2001, p. 125). Yet Christy avoids becoming the master of both his internal and external worlds. Instead, he retreats further into the unconscious, refusing to master himself and settling for dominion over his father, proclaiming his dominance until the "judgment day" (Synge, 1995, p. 146). Ultimately, the antihero misinterprets the message and lesson inherent in his journey. Rather than achieving self-realization and balance, Christy remains trapped in his delusion and eventually fails to transcend the limitations of his dream world and achieve the integration expected of a true hero.

Conclusion

The entire narrative of *The Playboy of the Western World* revolves around Christy's identity and his incongruent quest for heroism. At the outset, Christy augments his actions by presenting himself as a grand hero, which spurs a similarly exaggerated response from the villagers. This interaction raises him momentarily to an admired status yet his illusions crumble upon his father's return and only divulge a wounded figure rather than a slain

adversary. Christy's subsequent attempts to substantiate his fabricated heroism ultimately degrade him into a mere antihero – a constructed figure of folly, deception, and madness rather than a traditional hero. Employing Lord Raglan's heroic scheme and Joseph Campbell's monomyth, the analysis exposes Christy's missteps in conforming to conventional heroic structures. Raglan's criteria, centred on ritualistic and noble origins, point out the protagonist's lack of suitable pedigree and absence of defining heroic stages. Christy's mundane beginnings, lack of significant lineage, and his ordinary, even grotesque, actions diverge sharply from Raglan's archetype. Campbell's model similarly subverts Christy's hero's journey, where, instead of achieving apotheosis or returning with an elixir of wisdom for the community, he spirals deeper into personal delusion and mock-heroic detachment. Ultimately, although Christy's arc mirrors certain structural aspects of the hero's journey, his divergence from both Raglan's and Campbell's heroic ideals underlines Synge's critique of false heroism. Christy embodies the hollow shell of an antihero – a parody of the myths, sagas, and heroic tales from which he attempts, unsuccessfully, to draw inspiration, which is also J. M. Synge's criticism of one aspect of Irish society.

References

- Barclay, W. (2001). *The ten commandments pocket guide*. Kentucky: Westminster John Knox.
- Benson, E. (1982). *J. M. Synge*. London: Macmillan.
- Bourgeois, M. (1968). *John Millington Synge and the Irish theatre*. London: Benjamin Bloom.
- Campbell, J. (2001). *The hero with a thousand faces*. Princeton: Princeton University.
- Estes C. P. (2004). Introduction. In Joseph Campbell, *The hero with a thousand faces*. Princeton: Princeton University.
- Gerstenberger, D. L. (1964). *John Millington Synge*. New York: Twayne.
- Greene, D. H and E. M. Stephans. (1959). *J. M. Synge 1871-1909*. New York: The Macmillan.
- Howlett, D. (2010). *Drowning in My Dreams: X/1999, the Modern Myth and the Constraints of Gender Constructs* (unpublished master's thesis). Memorial University of Newfoundland, St. John's, Newfoundland.
- Lupack, B. T. (1995). *Insanity as redemption in contemporary American fiction: Inmates running the asylum*. Gainesville: University Press of Florida.
- Packer, J. I. (2007). *Keeping the Ten Commandments*. Wheaton, Illinois: Crossway Books.
- Payne, F. D. (2000). *The Cambridge companion to English restoration theatre*. Cambridge: Cambridge University.
- Price, A. (1961). *Synge and Anglo-Irish drama*. London: Methuen.
- Raglan, F. R. (1956). *The hero: A study in tradition, myth, and drama*. New York: Dover.
- Robinson, O. F. (2007). *Penal practice and penal policy in ancient Rome*. Oxon: Routledge.
- Skelton, R. (1971). *The writings of J. M. Synge*. London: The Camelot.
- Smith, A. (1999). Introduction. In J. M. Synge, *Collected plays, poems and the Aran Islands*. London: Everyman.
- Strong, L. A. G. (1941). *John Millington Synge*. London: PEN.
- Synge, J. M. (1995). *The Playboy of the Western World and other plays*, Ed. A. Saddlemyer. Oxford: Oxford University.

Siyasal iletişimin dijital dönüşümü: Eğlenceli siyaset ve TikTok*

Yeşim Sürlü[†] - Oğuz Göksu^{**}

Öz

Sosyal medya platformları sunduğu imkanlar sayesinde siyasal iletişim pratiklerine etki etmiş ve siyasal iletişim çalışmalarının odağına yerleşmiştir. Konvansiyonel medya merkezli yürütülen seçim kampanyaları artık sosyal medya platformları çerçevesinde şekillendirilmeye başlanmıştır. Sosyal medya platformlarının çeşitliliği ve buna bağlı olarak değişen kullanım pratikleri her platforma uygun siyasal iletişim çalışmaları yürütülmesini gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Son yılların popüler sosyal medya platformu olan TikTok bilhassa genç seçmen oylarının önem kazandığı günümüzde siyasi aktör ve partilerin çalışmalarının yoğunlaştığı bir kampanya sahası haline gelmiştir. TikTok platformunun kendine has özelliklerinin ortaya çıkarmış olduğu kültür, seçim kampanyalarına etki ederek, siyasi aktör ve partilerin bu doğrultuda içerikler üretmesine sebep olmuştur. TikTok'ta sosyal medya akımları olarak ifade edilen eğlenceli olarak nitelendirilebilecek içeriklerin yer alması ve interaktif sonuçlar vermesi, siyasi aktör ve partilerin “eğlenceli siyaset” kavramı çerçevesinde içeriklerle seçmene seslenmesini neredeyse zorunlu kılmıştır. Buradan hareketle çalışmada TikTok platformunun siyasal iletişim ve eğlenceli siyaset kavramı bağlamındaki önemi ortaya konularak; Türkiye’de 31 Mart 2024 yerel seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayları olan ve TikTok'ta aktif çalışmalar yürüten Ekrem İmamoğlu ile Murat Kurum’un eğlenceli siyaset kavramına yönelik yaklaşımları içerik analizi tekniğiyle ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Eğlenceli siyaset kavramının TikTok platformundaki yeri ve siyasal iletişim çalışmaları açısından önemi araştırma bulgularına yansırken, İmamoğlu’nun Kurum’a göre TikTok platformunda daha interaktif çalışmalar yürüttüğü ancak her iki adayın da inovatif olarak nitelendirilebilecek içerik çalışmaları geliştiremedikleri görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Siyasal iletişim, sosyal medya, TikTok, eğlenceli siyaset, seçim kampanyaları

Digital transformation of political communication: Politainment and TikTok

Abstract

Thanks to the opportunities they offer, social media platforms have influenced political communication practices and have become the focus of political communication studies. Election campaigns conducted based on conventional media have now started to be shaped within the framework of social media platforms. The diversity of social media platforms and the changing usage practices accordingly have revealed the necessity of conducting political communication studies suitable for each platform. TikTok, the popular social media platform of recent years, has become a campaign area where political actors and parties intensify their efforts, especially today, when young voters gain importance. The culture revealed by the unique features of the TikTok platform has influenced election campaigns and caused political actors and parties to produce content in this direction. The fact that entertaining content, expressed as social media trends on TikTok, is included and interactive results have almost made it mandatory for political actors and parties to appeal to voters with content

* Bu çalışma “Siyasal İletişim ve Sosyal Medya: Politainment Kavramı Bağlamında Siyasi Aktörlerin Tiktok Kullanımı Üzerine Bir Analiz” Başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*Sorumlu yazar, Yüksek Lisans, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, e-posta: yesurlu@gmail.com, ORCID-ID: 0000-0002-3523-0223

** Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, e-posta: oguzgoxsu@gmail.com, ORCID-ID: 0000-0002-7923-8761

within the framework of the concept of “politainment”. Based on this, the study reveals the importance of the TikTok platform in the context of political communication and politainment; The approaches of Ekrem İmamoğlu and Murat Kurum, who are candidates for Istanbul Metropolitan Municipality Mayor in the March 31, 2024 Local Elections in Turkey and who are actively working on TikTok, to the concept of politainment were tried to be revealed through the content analysis technique. While the place of the concept of politainment on the TikTok platform and its importance in terms of political communication studies were reflected in the research findings, it was observed that İmamoğlu carried out more interactive studies on the TikTok platform compared to Kurum, but both candidates could not develop content studies that could be described as innovative.

Keywords: Political communication, social media, TikTok, politainment, election campaigns

Giriş

İletişim olgusu insan hayatının vazgeçilmez bir parçasını oluşturmaktadır. İnsanlar dönemin konjonktürüne göre çeşitli iletişim araçları kullanarak her zaman iletişim kurmaya ihtiyaç duymuşlardır. Bu durum da iletişim alanındaki çalışmaların ve tartışmaların sürekli olarak devam etmesine sebep olmuştur. Bilhassa teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı internet kavramının insan hayatına girmesi ile birlikte iletişim pratikleri tamamen değişmiş ve bu durum çalışmaları ve tartışmaları daha yoğun bir hale getirmiştir. Konvansiyonel medya araçlarının sahip olduğu özellikleri bünyesinde barındıran, sunduğu iletişim kolaylıkları ve daha birçok “avantajlı” görülen özelliği sayesinde toplum tarafından oldukça kolay kabul gören dijital medya araçları iletişimin odağı haline gelmiştir. Günümüzde özellikle 18-24 yaş aralığındaki nesli ifade eden ve “Z kuşağı” olarak kavramsallaştırılan genç nüfusun, teknolojik gelişmelere neredeyse doğdukları andan itibaren aşına olmaları ve yaşanan gelişmelere birebir şahitlik etmeleri açısından bakıldığında dijital medya kanallarını oldukça yoğun ve etkin biçimde kullandığı görülmektedir. Bu durum özellikle genç seçmene ulaşmak isteyen siyasi aktör ve partilerin dijital medya araçlarını kullanmalarını zorunlu kılmıştır. Seçmenle iletişim kurma, seçmeni bilgilendirme, etkileme ve yönlendirme gibi siyasi iletişim amaçlarını bireyle doğrudan gerçekleştirebilme imkânı sunan dijital medya kanalları mevcuttur. Facebook, Instagram, X (Twitter), YouTube ve TikTok gibi sosyal medya platformları olarak da adlandırılan dijital medya ağları seçmene ulaşmak adına siyasi aktör ve partilerin tercih ettiği iletişim kanallarının başında gelmektedir. Seçmenlerin de siyasi aktör ve partilerin faaliyetlerini takip etmelerine imkân tanıyan sosyal medya platformları günümüzde siyasi katılımın gerçekleşmesi açısından oldukça etkili ve önemli bir konumdadır.

Siyasal iletişim çalışmalarının yürütülmesi ve seçmene doğrudan ulaşılması adına tercih edilen sosyal medya platformları seçim dönemlerinde oldukça yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Türkiye’de 31 Mart 2024 tarihinde gerçekleşen yerel seçimlerde oy kullanacak 18-24 yaş aralığındaki 8 milyon 574 bin 418 genç seçmenin oldukça büyük bir hedef kitle olması ve 1 milyon 33 bin 11’inin ilk kez oy kullanacak (YSK, 2024) seçmenleri oluşturması sebebiyle genç seçmene erişmek ve siyasi katılımında bulunmalarını sağlamak adına çeşitli sosyal medya platformlarında yoğun siyasi iletişim çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu iletişim çalışmalarının hangi iletişim kanallarında ve ne tür iletişim stratejileri tercih edilerek gerçekleştiği merak konusudur. Özellikle oldukça yeni bir platform olmasına karşın aktif bir şekilde kullanılan TikTok platformunda gerçekleştirilen seçim çalışmaları dikkat çekmektedir. TikTok platformunun kullanım gerekliliklerinin yanı sıra kendine has bir kültür oluşturduğu yadsınamaz bir gerçektir. Popüler kültür ile etkileşimli olarak ortaya çıkan sosyal medya akımları çerçevesinde bir kitle kültürü oluşmakta ve bu kültür TikTok platformunda oldukça hızlı bir şekilde yayılıp tüketilmektedir.

Bu araştırma kapsamında TikTok platformunda var olan kitle kültürü pratikleri siyasi iletişim bağlamında incelenmiştir. Bu çalışmada TikTok platformunun araştırma konusu edilmesinin arka planında TikTok platformunda siyasi aktörlerin hızla profiller oluşturmaya başlaması ve 2019 yılından itibaren en çok indirilen uygulamalardan biri olma özelliğini

taşıyor olmasına rağmen bu konudaki akademik çalışmaların kısıtlı olması yatmaktadır (Göksu, Kuş & Ünlü, 2022, s. 105). Aynı zamanda ortaya çıkan kitle kültürünün eğlenceli ve kısa video içeriklerinden oluşması TikTok'taki siyasal iletişim çalışmaları bağlamında eğlenceli siyaset anlamına gelen *politainment* kavramını ortaya çıkardığı ve oldukça dikkat çekici olan bu içeriklerin siyasi aktörler ve partiler tarafından seçim kampanyalarında kullanmaya başladıkları görülmektedir. TikTok platformunun kullanım pratiklerinin oluşturduğu eğlenceli kitle kültürünün Türkiye'deki en güncel seçim olan 31 Mart 2024 yerel seçimlerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Türkiye'nin siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda en önemli şehirlerinden biri olan İstanbul'un Büyükşehir Belediye Başkanlığı yarışı sürecinde adaylardan mevcut İstanbul Büyükşehir Başkanı ve Millet İttifakı ortak adayı Ekrem İmamoğlu ile Cumhuriyet İttifakı ortak adayı Murat Kurum 31 Mart 2024 yerel seçim kampanyalarında TikTok platformunu da kullanmıştır. Bu bağlamda İmamoğlu ve Kurum'un TikTok platformunun kullanım gereklilikleri doğrultusunda *politainment* içeriklerine yer verip vermedikleri ve ne oranda yer verdikleri merak edilmektedir.

Çalışma kapsamında, 1) TikTok platformunun siyasal iletişim çalışmalarına yeni ve önemli bir alan açtığı ve büyük kitlelere ulaşmaları için bir kampanya sahası yarattığı; 2) TikTok platformunun eğlenceli ve kısa video içeriklerine uygun bir platform olması sebebi ile siyasi aktörlerin eğlenceli içeriklerle seçmene ulaşmaya çalıştığı; 3) siyasi aktörlerin TikTok platformunda bilhassa genç seçmene ulaşmak üzere ve bu hedeflemeye yönelik içeriklerle yer aldığı varsayılmaktadır.

Bu noktada çalışmada kitle iletişiminin dijital dönüşümü ile birlikte ortaya çıkan sosyal medya konusu irdelenerek TikTok platformunun günümüzdeki yeri üzerinde durulmuştur. TikTok platformunun ortaya çıkışı, küresel ve ulusal alanda kullanımı, siyasal iletişim anlamında kullanım örnekleri çalışma kapsamında ele alınmıştır. TikTok platformunun kısa ve eğlenceli video kültürü *politainment* kavramı ile bağdaştırılarak siyasal iletişim alanındaki önemi açıklanmaya çalışılmıştır. Ekrem İmamoğlu ve Murat Kurum'un seçim kampanyalarının en yoğun halini almış olduğu 1 Şubat 2024 ile 30 Mart 2024 tarihi aralığındaki TikTok platformundaki içerikleri, içeriklerin analizi doğrultusunda temalara ayrılmıştır. Temalara ayrılan içeriklerde *politainment* unsuruna yer verilip verilmediği, hangi oranda yer verildiği sayısal verilerle ortaya çıkarılmıştır.

Bu çalışmanın siyasal iletişim alanında TikTok platformuna yönelik gerçekleştirilmiş olan araştırmaların oldukça sınırlı olması sebebi ile literatüre katkı sağlayacağı, aynı zamanda TikTok platformunun siyasal iletişim bağlamında kullanılması açısından siyasi aktör ve partilere bir referans oluşturacağı düşünülmektedir. Oldukça yeni bir platform olması sebebi ile araştırmaların ve uygulamaların sınırlı sayıda bulunduğu TikTok platformunun siyasal iletişim alanındaki öneminin günden güne artacağı, küresel ve ulusal boyuttaki gelecek seçimlerde özellikle genç seçmenin politize edilmesi açısından siyasi aktör ve partilerin TikTok platformuna sıkça başvuracağı öngörülmektedir.

1. Kitle iletişimin dijital dönüşümü

Kitle iletişim araçları, tarih sahnesinde yerini aldığı ilk andan itibaren yakın geçmişe dek, kamuoyunun büyük bir kısmının alıcı konumunda olduğu herhangi bir bilgi veya haberin hızlı bir şekilde geniş kitlelere yayılabildiği, etkili ve önemli iletişim kanalları olmuştur. Günümüz toplumlarında toplumsal iletişimin mühim bir boyutu, yani haberin ve enformasyonun en genel ifade ile kültürün topluma yayılması, dağıtılması özel olarak bu gayeyi yerine getirmek üzere geliştirilen araçlar yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu araçlar ve işleyişleri neredeyse tüm toplumlarda gerçek birer kurum haline gelmiştir. Bu kurumlar içerisinde gerçekleşen iletişim olgusuna kitle iletişimi denmektedir (Kaya, 1985, s. 2). Kitle iletişim araçları, bireylerin eğlenmek ve boş zaman geçirmek amacıyla kullandıkları araçlar olmanın yanı sıra dünyada yaşanan gelişmeler hakkında bireyi haberdar etme görevini de yerine getirmektedir.

Konvansiyonel kitle iletişim araçlarında tek yönlü ve uzun bir zaman dilimine yayılan bilgi akışı, dijital iletişimde yerini eşzamanlı ve interaktif bir yapıya bırakmıştır. Bu durum ise alıcıların yalnızca pasif enformasyon alıcıları olmaktan çıkıp, içerik üreticisi ve aynı zamanda dağıtıcısı olarak da aktif bir şekilde rol almalarını sağlamıştır. Sosyal medya platformları, bloglar ve diğer dijital platformlar, bireylerin kendi düşüncelerini geniş ve farklı kitlelere ulaştırabilmelerine olanak tanırken, aynı zamanda çeşitli (beğeni, yorum yapma, takip etme vb.) geri bildirim mekanizmalarıyla dinamik bir iletişim ortamı oluşturmuştur. Dijitalleşmenin bu interaktif doğası, kamuoyu oluşumunu hızlandırarak demokratik katılım süreçlerini de yeniden şekillendirmiştir. Ancak bu dinamik iletişim süreci bilgi kirliliği başta olmak üzere birçok problemi de beraberinde getirmiştir.

İletişim insanlık tarihi boyunca teknolojik gelişmelerle birlikte evrilmiş, bu evrim sürecinin son aşaması ise günümüzde dijitalleşme olmuştur. Dijitalleşme, enformasyonun, elektronik ortam ve platformlar aracılığı ile aktarılmasını ve bu enformasyonun depolanmasını mümkün kılan bir dönüşümü ifade etmektedir. Coğrafi sınırları ortadan kaldıran yeni iletişim teknolojileri küresel bir iletişim ortamını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, dijitalleşme süreci sadece teknik ve teknolojik bir gelişim ve değişimi değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda da derin etkiler yaratan bir gelişim ve değişimi yaratmıştır.

Dijitalleşme sürecinin iletişim üzerindeki etkileri, bireyin günlük yaşamından profesyonel faaliyetlerine kadar geniş bir çerçevede kendini göstermektedir. Bu süreç, iletişim teknolojilerinin evrimini hızlandırmış ve konvansiyonel medya araçlarıyla dijital medya araçları arasında belirgin bir ayrışmaya neden olmuştur. Konvansiyonel medya sınırlı etkileşim imkânı sunarken, dijital medya kullanıcılarına hem içerik tüketiminde hem de üretiminde büyük esneklik sağlamıştır. Bu durum, dijital okuryazarlığın önemini artırmış ve bireylerin medya içeriklerini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme becerisini geliştirmeyi zorunlu kılmıştır. Bu beceri bilhassa enformasyon kirliliğinin arttığı günümüzde toplumsal bilincin oluşması ve bilinçli bir medya kullanımı açısından önemli bir konumdadır. Okuryazarlık kavramını Önal, doğru ve yanlış, olan enformasyonu birbirinden ayırt edebilme, enformasyonun gerçekliğini sorgulayabilme, enformasyonu zihinde şekillendirip ifade edebilme, enformasyona yeni ve bireye özgü anlamlar katabilme, enformasyonu aldıktan sonra davranışa dönüştürebilme ve sistemleri kullanabilmek için gerekli donanıma sahip olmak olarak tanımlamıştır (2010). Bu bağlamda dijital okuryazarlığın bireylerin enformasyona erişimi, erişilen enformasyonun ise doğru, yanlış ve gerçekliğini sorgulayarak işleme ve bilgi paylaşma süreçlerinde bilinçli ve etkin bir şekilde yer alabilmelerini sağlayan bir dizi yetkinliği ifade ettiği söylenebilmektedir.

Hakikat ötesi çağ olarak adlandırılan günümüzde, bilgi ve haberlerin dezenformasyona uğraması çok daha kolay bir hale gelmiş, hatta kamuoyunun algılarına hitap etmek üzere kasıtlı bir biçimde yanlış ve yönlendiriciliği yüksek içerikler dijital iletişim platformlarında kullanıcılar tarafından üretilmeye bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde de yayılmaya başlamıştır. Dijital iletişimin sunduğu zaman ve mekan fark etmeksizin hızlı, ucuz ve etkili iletişim avantajının yanında oldukça büyük bir dezavantaj olarak söylenebilecek dezenformasyon gerçeği, sağlıklı bir dijital iletişim deneyimi için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

Dezenformasyon kavramı Rusça “dezinformacija” kelimesinden türemiş, “kasıtlı yanıltıcı bilgi” olarak ifade edilmiştir (Karlova & Fisher, 2013). Kara propaganda olarak da adlandırılan dezenformasyon, direkt olarak yalan bilgi üretilerek, bir yalan ve bir gerçeği harmanlayarak, bilgiyi yanıltıcı bir biçimde eksilterek veya çarpıtıcı eklemeler gerçekleştirerek ortaya çıkarılabilmektedir. Bilhassa devlet ve siyaset konularını gündemine alan dezenformasyon içeriklerine karşı kamuoyunun dijital okuryazarlığının var olması ve bilgi kaynağı konusunda kurumsal iletişim kanallarını referans alması sağlıklı ve doğru bir dijital iletişim süreci için elzem konumdadır. Çünkü dezenformasyon içerikleri, yalnızca

devleti ve mevcut siyasi partileri değil, doğrudan bireyi ve toplumu da ciddi manada finansal, duygusal ve hatta fiziksel olarak etkileyebilmektedir.

Kamuoyu oluşumunda birey ve grupların önemi yadsınamaz ölçüde büyüktür. Ancak sayısı ve çeşitliliği günden güne artan kitle iletişim araçları kamuoyu oluşturma hususunda başat bir konumdadır. Gündemi doğrudan belirleyebilen, değiştirebilen ve kamuoyu oluşumunu hızlı bir şekilde gerçekleştirebilen kitle iletişim araçları yani medya, sosyal bilimler alanında genellikle iktidar odaklı irdelenmiş olsa da iletişimin artık dijital bir boyuta ulaşmış olması, kamuoyu oluşum sürecini iktidar konusu odağından uzaklaştırmıştır.

Konvansiyonel medyada edilgen konumda olan izleyiciler dijital medya platformları ile birlikte etken konuma geçerek izleyici olmaktan çıkmış, birer kullanıcı haline gelmiştir. Bu durum ise kullanıcılara politik olaylara müdahale edebilecekleri ve gündemin seyrini değiştirebilecekleri bir etki alanı yaratmıştır. Dezenformasyon içeriklerinin de hızla yayılabildiği bu alanda, dünyada birçok örnekle kullanıcıların kamuoyu oluşturduğu görülmüştür. Dijital platformlar aracılığı ile kullanıcıların kamuoyu oluşturmaya gösterecek örneklerden biri Türkiye’de 2013 yılında gerçekleşmiş olan Gezi Parkı olaylarıdır. Özellikle o dönemki ismi Twitter (X) olan sosyal medya platformu aracılığıyla haberleşen ve organize olan kullanıcılar büyük bir kamuoyu oluşturmuş örgütlenerek birtakım faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Birçok dezenformasyon içerikli paylaşımın da yayıldığı Gezi Parkı olaylarında, dijital medya platformlarının kamuoyu oluşturma gücünden faydalanılmıştır.

Dijital medya platformlarının kamuoyu oluşturabilme gücüne, Arap coğrafyasında başlayan ve etkileri günümüzde hala devam eden Arap Baharı bir diğer örnek olarak verilebilmektedir. 2014 yılında gerçekleştirilen bir araştırmada Arap Baharı’nın gerçekleşmiş olduğu 2011 yılının verileri incelenmiş Mısır’da son altı ay içerisinde Facebook kullanıcı sayısı 5,5 milyondan 8,5 milyon civarına ulaştığı, aynı şekilde Libya’da olayların yoğunlaştığı 2011’in ilk aylarında 600 bin yeni kullanıcısı olan Twitter’ın, son birkaç ay içerisinde bu rakam 100 binin altına düştüğü görülmüştür (Babacan vd. 2014, s. 79). Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının dijitalleşmesinin, gündem ve kamuoyu oluşturabilme gücünün farkında olarak yarattığı ve yaratabileceği etkileri göz önünde bulundurmak, dijital medyayı ve içeriklerini bilinçli bir şekilde okumak, dezenformasyon içeren ve yönlendiriciliği yüksek olan kullanıcı ve paylaşımlara karşı bilinçli olmak, dijital medyadan yüksek verim almak ve fayda sağlamak adına önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, köklü bir biçimde değişen ve birçok alanda önemli fırsatlar sunan dijital iletişim pratiklerinin beraberinde getirdiği riskler ve zorluklar, dikkatle ele alınması gereken konulardır. Dijital okuryazarlığın artırılması, bilgi güvenliği önlemlerinin alınması ve etik ilkelerin gözetilmesi, dijital iletişimden maksimum fayda sağlanmasını mümkün kılacaktır. Bu çerçevede, dijital iletişimin avantajları ve dezavantajları arasında dengeli bir yaklaşım benimsemek, bireylerin ve kurumların dijital dünyada etkin ve güvenli bir şekilde varlık göstermelerini sağlayacaktır.

Demokratik sistemlerin temel unsurlarından biri haline gelen kitle iletişim araçları siyasal katılım konusunda da etkili bir konumdadır. Toplumun, olup bitenlere dair ilk olarak bilgi edindiği, iktidar ve muhalefet partilerini tanıma imkânı bulduğu, gündemi takip edebildiği ve dijital medya ağları ile birlikte karşılıklı olarak etkileşim imkânı bulduğu iletişim araçları sayesinde bireylerin siyasal katılımları da değişebilmektedir. Aynı zamanda kitle iletişim araçlarının global bir seviyeye ulaşması ve gücünü artırması sebebi ile yasama, yürütme ve yargı erklerinden sonra dördüncü güç olarak adlandırılmakta, bireyler kitle iletişim araçları ile siyasal sistemi denetleyebilme olanağı bulmaktadır. Bu durum ise bireylerin toplumu ilgilendiren politik olaylar karşısındaki ilgisinin artmasını sağlamaktadır.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve oldukça ulaşılabilir bir konuma gelmesiyle birlikte siyasi konular aynı anda büyük ve birden çok kitleye eşzamanlı olarak iletilebilmekte,

toplumun gündemine erişilebilmektedir. Bu bağlamda kitle iletişim araçları yalnızca enformasyon edinmek isteyen seçmeni değil seçmene ulaşmak ve seçmenin gündemini oluşturmak isteyen siyasal örgütleri de yakından ilgilendirmektedir. Balcı'ya göre iktidarlar için kitle iletişim araçlarını vazgeçilmez kılan en mühim özellik kitle iletişim araçlarının olayları daha anlaşılabilir kılması, hedef kitleye belirli tutum ve değerlerin aktarılması ve benimsenmesinde aracılık etmesidir. Yerine getirilen bu işlevlerin ise belirli seviyelerde siyasal katılıma etki ettiği bilinmektedir (Balcı, 2007, s. 155). Bilhassa seçim süreçlerinde siyasi aktör ve partiler kitle iletişim araçları ile seçmene ulaşmaya çalışmakta, seçmenin kendileri lehinde siyasal katılımda bulunmalarına yönelik siyasal iletişim uygulamaları gerçekleştirmektedirler. Gerçekleştirilen siyasal iletişim uygulamaları, bireylerin bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde siyasete olan ilgilerini artırmaktadır.

Dünyadaki demokratikleşme arzusu ile açık toplumlardaki bireylerin hayat standartları ve kültürel hoşgörülüklerinin izleyicinin zihninde olumlu etkiler yarattığı bilinmekte, kitle iletişim araçlarını daha yoğun kullananların siyasi olaylara olan ilgisinin daha fazla olduğu görülmektedir (Aktaran Uluç, 2007, s. 92). Medyanın siyasal katılıma olan bu olumlu ve güçlü etkisi ise siyasetin medyaya göre şekillenmesi, medyaya uygun tüketilebilir ve algılara ulaşabilir çalışmalar yürütmesi sonuçlarını doğurmuştur.

2. Dijital çağın iletişim ağı: Sosyal medya ve TikTok

Sosyal medya, Web 2.0 teknolojileri üzerine inşa edilen, kullanıcıların birbirleri ve topluluklarla enformasyon, fikir ve daha birçok alanda paylaşım yapmasına olanak tanıyan, dijital platform ve uygulama bütünüdür. Bilginin ve farklı bakış açılarının kamu oluşumlu web sitelerince paylaşımına imkân veren ve internet dünyasını hızlı bir şekilde insan hayatına yerleştiren bir uygulama alanını ifade etmektedir (Weinberg, 2009, s. 1). İnternet teknolojisinin ilk yıllarında Web 1.0 teknolojisi ile bireyler, konvansiyonel medyada olduğu gibi, yalnızca enformasyon edinebildikleri, tek yönlü bir kullanım biçimine sahipti. Diğer kullanıcılarla etkileşime geçmeleri ve bilgi üretmeleri mümkün değildi (Dara, 2011, s. 6). Bireylerin internete olan olumlu yaklaşımı, oluşan talep ve gelişen teknoloji ile birlikte Web 2.0 ortaya çıkmış, bireyler artık içerik üretebilen, içeriklere etkileşim verebilen ve bu içerikleri paylaşabilen aktif birer kullanıcı haline gelmiştir. Bloglar, çevrimiçi forumlar ve sosyal medya platformları Web 2.0 teknolojisinin ortaya çıkarmış olduğu en somut iletişim ağları olarak öne çıkmaktadır. Toplumdaki bireylerin birbirleri ile birçok konu bağlamında iletişime geçebildiği, fikir ve enformasyon alışverişi yapabildiği bu iletişim ağları, yine toplum tarafından sunduğu kolaylıklar sebebi ile oldukça kolay bir şekilde kabul görmüş ve yeni bir kamusal alan oluşturmuştur.

Konvansiyonel medyadan birçok yönü ile belirgin farklılıkları bulunan sosyal medyanın en ayırt edici özelliği, kullanıcıların içerik üretebilmesi yorum yapabilmesi ve katkı sağlayabiliyor olmasıdır (Scott, 2010, s. 38). Modern iletişim ve toplumsal etkileşim biçimlerini köklü bir şekilde değiştiren sosyal medya kullanıcı katılımı, gerçek zamanlı iletişim ve geniş kitlelere ulaşabilme özelliği ile bireylerin ve toplulukların enformasyon üretme, paylaşma ve tüketme biçimlerinde devrim yaratmıştır.

İnternetin günden güne daha ucuz bir teknoloji haline gelmesi enformasyon, haber alma ve verme, eğlendirme, siyasal katılım, mobilizasyon ve topluluk hissi yaratma gibi olumlu olarak ifade edilebilecek özellikleri sayesinde kullanımı giderek artmaktadır. Sosyal medya bireylere sahip oldukları bilgilerini, deneyimlerini, üzüntü ve sevinç gibi duygularını birbirleri ile paylaşma, mühim gördüğü konularda farkındalık yaratma, insanlardan yeni şeyler öğrenme ve bakış açılarını genişletme fırsatı sunmaktadır (Aktaran Kandemir, 2023, s. 86). Sosyal medya platformları demokratik katılımı artırma potansiyeline de imkân tanımaktadır. Bu platformlar, kullanıcıların siyasal süreçlere katılımını daha kolay bir hale getirerek siyasal aktörler ile seçmenler arasında doğrudan iletişimi mümkün kılmaktadır.

Bilhassa X (Twitter), Facebook, YouTube, Instagram ve TikTok gibi sosyal medya platformları, seçim kampanyalarının duyurulması ve uygulanabilmesi için önemli araçlar haline gelmiştir. Bu bağlamda seçime, siyasi parti ve siyasi aktöre daha hızlı ve detaylı enfomasyona ulaşan bireyler, daha bilinçli bir şekilde siyasal katılma eğilim göstermektedir. Sosyal medya platformları sunduğu bu imkanlar sebebi ile her geçen gün daha fazla kişiye ulaşmakta, kullanıcı kitlesini artırmaktadır.

2024 yılının Şubat ayında We Are Social ve Datareportal'ın *Digital 2024: Türkiye* ismi ile Türkiye'deki internet ve sosyal medya kullanımına yönelik yayımlanmış olduğu rapor incelendiğinde Türkiye'de Ocak 2024'te 57,5 milyon sosyal medya kullanıcısı bulunduğu ve bu sayının da toplam nüfusun yüzde 66,8'ine denk geldiği görülmüştür. Aynı raporda, Türkiye'de 2024 yılı başında toplam 80,69 milyon hücresel mobil bağlantının aktif olduğu ve sayının ise toplam nüfusun yüzde 93,8'ine denk geldiği saptanmıştır. 2023 yılı ocak ayında gerçekleştirilen araştırma ile 2024 yılı ocak ayında gerçekleştirilen araştırma karşılaştırıldığında Türkiye'deki internet kullanıcı sayısının 390 bin (+ yüzde 0,5) arttığı da araştırmaya yansımıştır. Bu internet kullanıcılarının ise yüzde 77,3'ünün (yalnızca 18 yaş üstü bireyler baz alınmıştır) en az bir sosyal medya platformu kullandığı görülmüştür. Buna ek olarak 18 yaş ve üzeri aktif sosyal medya kullanıcı sayısı 54,3 milyon iken bu sayı 18 yaş ve üzeri toplam nüfusun yüzde 86,8'ine denk gelmektedir (Datareportal, 2024). Gerçekleştirilen detaylı araştırmada, Türkiye'de sosyal medya platformlarındaki kullanıcı artış ve düşüşüne yönelik reklam verileri ile elde edilen sonuçlar ise aşağıda bulunan Tablo 1'de işlenmiştir:

	Ocak 2023	Ocak 2024	Artış Sayısı	Artış Yüzdesi
Facebook	32,8 milyon	34,35 milyon	+1,6 milyon	+% 4,7
YouTube	57,9 milyon	57,5 milyon	-400 bin	-% 0,7
Instagram	48,65 milyon	57,1 milyon	+8,5 milyon	+% 17,4
TikTok	29,86 milyon	37,73 milyon	+7,9 milyon	+% 26,4
X	18,55 milyon	20,67 milyon	+2,1milyon	+% 11,4

Tablo 1: We Are Social Dijital 2024: Türkiye raporu Data Reportal verileri

18 yaş ve üzeri bireylerin baz alındığı araştırmadaki verilerden yola çıkarak, Türkiye'deki seçmen kitlenin yadsınamaz büyüklükteki bir yüzdesinin sosyal medya platformlarında bulunduğunu ve genel itibari ile gün geçtikçe bu yüzdenin artmakta olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal medya platformlarına yönelik verilere bakıldığında ise YouTube platformundaki düşüş haricinde diğer sosyal medya platformlarının tamamında oldukça kitlesel bir artış olduğu görülmüştür. Kullanıcıların oldukça yoğun bir şekilde Instagram ve TikTok platformlarına dahil olmaları ise daha çabuk tüketilebilir, kısa süreli video içeriklerinin tercih edilmesi şeklinde yorumlanabilmektedir. Gerçekleştirilen araştırmada yüzdesel ve sayısal olarak en çok artışın yaşandığı Instagram ve TikTok platformlarına yönelik detaylı incelemede, 2024 yılının ocak ayında, 58,10 milyon Instagram kullanıcısının olduğu bu sayının ise Türkiye nüfusunun yüzde 66,4'üne eşdeğer olduğu görülmüştür. 13 yaş ve üzeri bireylerin kullanımına imkân veren Instagram platformunda, Türkiye'deki yaş bağlamında uygun kitlenin yüzde 82,8'inin Instagram kullandığı araştırma kapsamında saptanmıştır. Ancak Instagram platformunun 13 yaş ve üzeri kullanımı için uygun görülmesi sebebi ile bu verilerin seçmen bağlamında değerlendirmem gerektiğini de belirtmek önemlidir. TikTok platformunda ise, 2024 yılı ocak ayı itibarıyla 18 yaş ve üzeri 37,73 milyon kullanıcının bulunduğu, bu verinin Türkiye'deki seçmen kitlesinin yüzde 60,3'üne denk geldiği elde edilen bulgular arasındadır (Datareportal, 2024). Bu veriler doğrultusunda Türkiye'de sosyal medya kullanımının giderek yaygınlaştığını söylemek mümkündür.

Seçim kampanyalarının yürütülmesi ve siyasal iletişim çalışmalarının gerçekleştirilebilmesi adına oldukça büyük ve etkili olarak nitelendirilebilecek bu mecralar, Türkiye'de gerçekleştirilen 14 Mayıs 2023 cumhurbaşkanı ve milletvekili genel seçimi ve 31

Mart 2024 yerel seçimiinde oldukça efektif bir şekilde kullanılmıştır. Bilhassa TikTok platformu diğer sosyal medya platformlarından ayrılan kendine has birçok özelliği sebebi ile siyasi aktör ve partilerin hızla yerini aldığı, farklı seçim kampanyalarının gerçekleştirildiği, genç seçmene ulaşabilmek adına çeşitli çalışmaların yürütüldüğü bir araç olarak tercih edilmiştir.

Çin menşeli bir uygulama olan TikTok 2016 yılında ByteDance şirketi tarafından ilk olarak “Douyin” ismi ile piyasaya sürülmüş, uygulamanın farklı birçok ülkede oldukça popüler bir seviyeye ulaşması sonucunda global bir uygulama geliştirmek isteyen ByteDance şirketi, Douyin platformunun ismini “TikTok” olarak değiştirmiştir. Türkiye’de de oldukça fazla talep gören, video içerik platformu Musical.ly uygulamasını 1 milyar dolar karşılığında satın alan ByteDance şirketi, bu mecradaki tüm kullanıcıları ve verileri de TikTok platformuna aktarmıştır (Göksu vd., 2022, s. 13-14).

TikTok platformu tüketilmesi kolay ve hap içerikler olarak ifade edilen sıklıkla kısa video içeriklerinin çekildiği ve paylaşıldığı bir mecra niteliğini taşımaktadır. TikTok platformu kurumsal web sitesinde kendisini “TikTok kısa mobil videolarda lider platformdur. Misyonumuz eğlendirmektir ama bir yandan da yaratıcılığa esin kaynağı olmak istiyoruz” cümlesi ile tanımlamaktadır (TikTok, 2024). TikTok platformunun buradan hareketle kullanıcıların TikTok’tan ilham alarak kendi yaratıcılık potansiyellerini de ortaya koyması sonucunda, kısa olması sebebi ile hızlı bir eğlence tatmini sunan bir eğlence platformu olduğunu söylemek mümkündür.

Çeşitli efekt ve filtrelerle birlikte 15 saniyeden 10 dakikaya kadar video çekme imkânı sunan, dans; müzik, meydan okuma (challenge), dublaj, ses değiştirme, video ve fotoğraf kolajları hazırlayabilme, videolara metin ekleyebilme gibi özellikleri kullanıcı ile buluşturan TikTok platformu günümüzde oldukça popüler bir noktaya ulaşmıştır. Bu popüleritenin altında ise tavsiye sisteminin yattığı düşünülmektedir (Yegen & Bilgin, 2023, s. 478). TikTok platformunda, Instagram platformu gibi güzellik algılarının bulunmadığı, insanların doğal halleri ile videolar çektikleri diğer sosyal medya platformlarında benliklerini sunamayan bireylerin TikTok’a yöneldiği iddia edilmektedir (Yegen & Bilgin, 2023, s. 478). Farklı birçok insanın TikTok platformunu benimsemesi platformda herkesin içerik üretmesi ve içeriklerin kolay bir şekilde popüler olması sebebine dayandırılabilir. Bilhassa gençler arasında büyük bir popülariteye sahip olan TikTok platformu kısa video formatı özelliği ve yaratıcı video içerikleri üretebilme imkânı ile öne çıkmaktadır. Platformun kullanım pratiklerinin anlaşılabilir ve basit olması ise farklı demografik yapıdaki bireylerin TikTok’a kolayca uyum sağlamalarını mümkün kılmaktadır.

TikTok platformu kendine özgü kullanım pratikleri ve içerikleri ile kullanıcı sayısını her geçen gün artırmaktadır. Neredeyse her hafta yeni bir sosyal medya akımı ile kullanıcıların karşısına çıkan platform, sürekli olarak inovatif içerikler ortaya koyarak mevcut kullanıcıları elinde tutmak ve kullanıcılar aracılığı ile yeni kullanıcılara ulaşmak istemektedir. TikTok platformunda üretilen bir içerik, diğer sosyal medya platformlarında da paylaşılabilir hatta içerik üreticisi izin verdi ise video indirilebilmektedir. İndirilen içeriğin belirli bir kısmında TikTok logosu ve kullanıcının ismi bulunmakta içeriğin kaynağının TikTok olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bu durum diğer bireyleri de TikTok platformuna yönlendirmektedir.

TikTok platformunda dikkat çeken ve kullanıcıları TikTok’a bağlı kılan bir diğer özellik ise, kullanıcı tarafından izlenen içeriklere uygun kişiselleştirilmiş bir video akışı sunuyor olmasıdır. “Sizin için” sayfasında, kullanıcının ilgilendiği video içerikleri ile uyumlu sonsuz sayıda video içeriği bulunmakta ve platformun bağımlılık yaratan doğasına katkıda bulunmaktadır (Montag, 2019). TikTok’un bireyin kullanım deneyimine uygun oldukça hızlı bir şekilde sunduğu bu video içeriklerinin, kullanıcıları TikTok’a daha bağlı bir hale getirdiğini söylemek mümkündür. Koleson ise birçok kullanıcının TikTok platformunu Covid-

19 salgını sürecinde kendilerini eğlendirmek ve meşgul etmek için indirdiğini ifade etmiştir (2020, s. 1). Omar ve Dequan ise TikTok kullanımının 5 ana motivasyona dayandığını ifade ederek bu motivasyonları şu şekilde sıralamıştır (2020, s. 123):

Sosyal Etkileşim (Social interaction): Diğer kullanıcılarla etkileşim halinde olmak ve haberleşmek amacıyla kullanılmasını ifade etmektedir. Bilinirlik kazanmak ve kendilerine bir sosyal kimlik inşa etme amacı güdülmektedir.

Saklama (Archiving): Kullanıcılar sosyal medya platformlarını video ve fotoğraflarını diğer bir ifade ile anılarını saklamak amacı ile kullanabilmektedir, TikTok'tan bir arşiv niteliğinde faydalanabilmektedir.

Kendini ifade etme (Self-expression): Kullanıcılar kendilerini ifade etmek ve kendilerini ifade ettikleri içeriklerin görünürlüğünü artırmak amacıyla TikTok platformunda yer alabilmektedir.

Gerçeklerden kaçış (Escapism): Kullanıcılar yaşadığı günlük problemler ve yaşam streslerinden uzaklaşmak amacı ile TikTok'un eğlenceli video içeriklerinden yararlanabilmekte, kendileri de video içerikleri hazırlayarak günlük rutinlerinden uzak bir şekilde keyifli vakit geçirebilmektedir.

Gözetlemek (Peeking): Kullanıcılar paylaşılan videolar aracılığı ile birbirlerinin yaşamlarını gözetleyebilir bir duruma gelmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalar kişisel detaylara erişebilir olmaktan haz duyulduğu gerçeğinden bahsetmektedir.

TikTok, modern sosyal medya ekosisteminde önemli bir yere sahiptir. Yaratıcılığı teşvik eden yapısı, eğlence ve eğitim amaçlı kullanımları ile toplum üzerinde geniş çapta etkiler yaratmıştır. Sosyal bağlantıların kurulduğu, kullanıcıların kendi yaratıcılıklarını sergilediği bir eğlence platformu olan TikTok istatistiklerine göre platformun 3,5 milyar kez indirildiği ve aylık 1 milyar aktif kullanıcıya sahip olduğu belirtilmektedir (Geysler, 2024). Bilhassa gençlerin bulunduğu TikTok'un tercih edilme sebeplerine yönelik gerçekleştirilen bir odak grup görüşmesinde gençlerin TikTok'u hızlı ve kolay içerik üretimi, diğer sosyal medya platformlarında popüler olması, izlenme ve beğeni sayılarının çokluğu, takipçi sayılarının çokluğu ve bu noktada özgüven sağlanması, eğlenme ve gündelik hayattan uzaklaşma, kendini ifade etme ve zaman geçirme amaçları ile kullandığı saptanmıştır (Kızılkaya, 2022). Bu bağlamda TikTok'un kendini ifade etme, beğenilme ve takdir görme arzusu ile kullanıldığı ve duygusal olarak bir tatmin sağladığını da söylemek mümkündür.

TikTok, konvansiyonel medya araçları ile ulaşılması zor olan, her türlü enformasyonun tüketicisi Z kuşağı olarak nitelendirilen gençlerin etkileşim ve iletişim kurma biçiminin önemli bir parçası haline gelmiştir. Siyasi aktör ve partilerin yeni kullanmaya başladıkları TikTok platformu, daha çok 24 yaşın altındaki gençlerin viral olan şarkılar ve farklı dans içerikleri ile yer aldığı bir platformken, farklı grupların da TikTok platformunda varlık gösterdiği ve içerik ürettiği, öte yandan ise siyasi aktörlerin de genç seçmeni bu kullanım pratikleri çerçevesinde kazanmaya çalıştığı bir mecra olma özelliğini taşımaktadır (Bösch & Ricks, 2021, s. 5). Siyasi aktör ve partiler TikTok platformundan bir siyasal iletişim aracı olarak faydalanmakta ve gençleri politize etme amacı gütmektedir.

Siyasal iletişim sürecinin temel amacı, kamuoyunun algılarına ulaşarak çeşitli iletişim yöntemleri ile düşüncelerini şekillendirmek, seçmenleri etkilemek, siyasi destek kazanmak ve toplumda belirli bir gündem oluşturmaktır. Bu hedeflere ulaşmak için kullanılan iletişim teknikleri arasında mesajın içeriği, kullanılan dil, semboller, retorik stratejiler ve medya araçlarının etkin kullanımı yer almaktadır. Etkili siyasal iletişimin gerçekleşebilmesi için toplumun farklı kesimlerine ulaşarak onların isteklerini, beklentilerini ve değerlerini anlamayı ve bu doğrultuda uygun mesajlar geliştirmeyi gerektirmektedir.

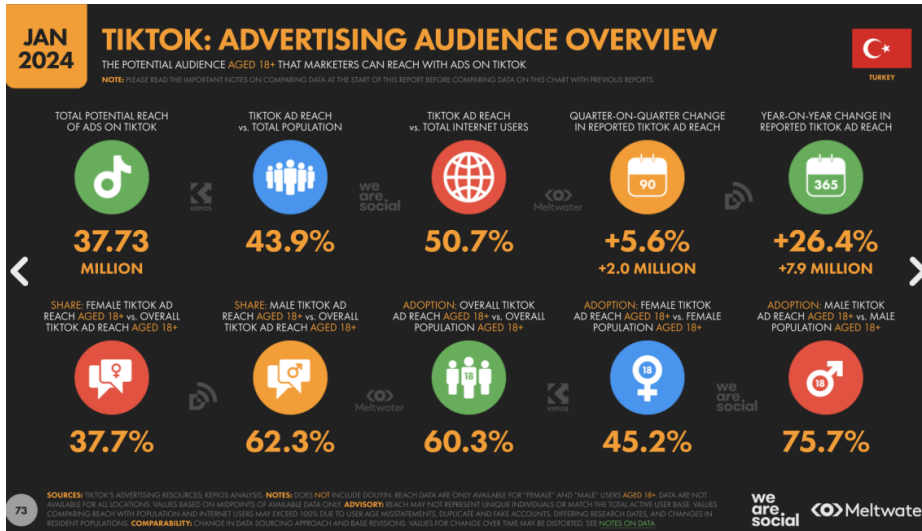
Modern demokrasilerde siyasal iletişim çalışmaları önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü demokratik süreçlerin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi, enformasyona dayalı kararlar alabilen bir kamuoyunun varlığına bağlıdır. Bu bağlamda, şeffaf, doğru ve zamanında iletilen

siyasi mesajlar ve enformasyon sürecinin, toplumun siyasi katılımını artırarak demokrasinin güçlenmesine ve gelişmesine büyük bir katkı sağladığı söylenebilmektedir.

Siyasal iletişim çalışmalarının topluma aktarılabilmesi için kullanılan araçların başında kitle iletişim araçları gelmektedir. Tarihsel süreçte yaşanan gelişmeler ve devrimler neticesinde günümüzün en önemli enformasyon kaynağı haline gelen sosyal medya platformları artık siyasi iletişim çalışmalarından ayrı düşünülemez bir konuma evrilmiştir. Özellikle demokratik gelişmelerin en net halini aldığı şimdiki zamanda kamuoyunun derinlemesine bilgi edinmesine, seçim sürecine birebir tanıklık edebilmesine ve tüm siyasi aktör ve partilere dair fikir sahibi olabilmesine imkân tanıyan sosyal medya platformları siyasi iletişim çalışmalarının odağı haline gelmiştir.

Son yıllarda gerçekleşen seçim süreçlerine damga vuran, siyasi aktör ve partilerin hızla dahil olarak efektif bir şekilde kullanmaya çalıştıkları sosyal medya platformu ise hiç şüphesiz TikTok platformu olmuştur. TikTok platformunun bir siyasi iletişim aracı olarak kullanılması, yeni bir platform olması sebebi ile çok eski tarihlere dayanmamakta doğal olarak yapılan çalışmalar da literatürde oldukça kısıtlı bir durumdadır. Yine aynı şekilde son yıllarda gerçekleştirilen seçim araştırmalarında ağırlıklı olarak X (Twitter), Facebook ve Instagram platformları araştırmacılar tarafından ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı ve gelecekte gerçekleşecek seçimlerde TikTok platformuna yönelik bir referans oluşturacağı düşünülmektedir.

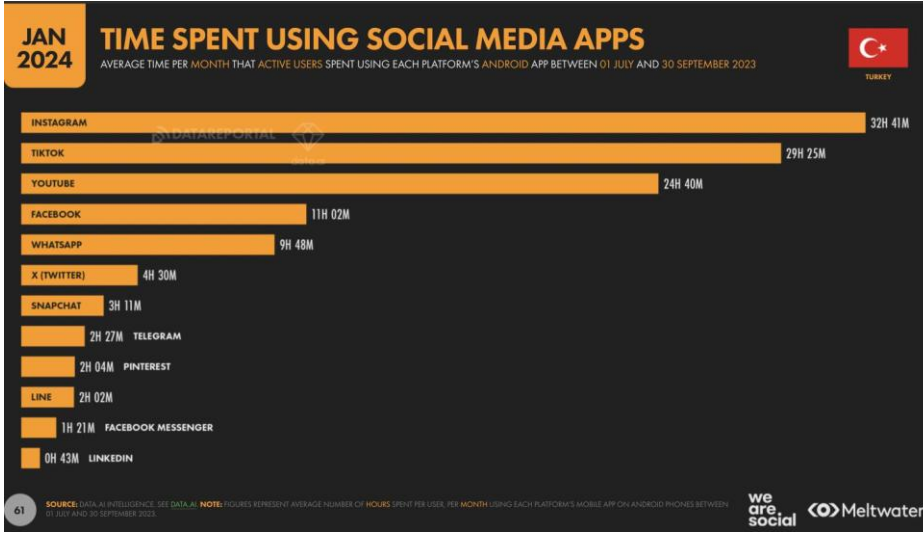
We Are Social ve Datareportal'ın *Digital 2024: Türkiye* isimli raporunda TikTok platformuna yönelik gerçekleştirilen incelemeye bakıldığında, 18 yaş ve üzerindeki toplam nüfusun yüzde 60,3'ünün TikTok platformundaki reklam içeriklerine erişim sağladığı, 18 yaş ve üzeri toplam kadın nüfusun yüzde 45,2'sine, erkek nüfusun ise yüzde 75,7'sine TikTok reklamlarının ulaşabildiği saptanmıştır (Datareportal, 2024). Seçmen kitlesinin oldukça büyük bir kısmını kapsayan bu veriler Türkiye'deki siyasi iletişim çalışmalarında TikTok platformunun kullanılmasının önemini altını çizer niteliktedir.

Resim 1: We Are Social Dijital 2024: Türkiye raporu Data Reportal TikTok verileri

Aynı raporda elde edilen verilerden bir diğeri ise sosyal medyada en çok vakit harcanan sosyal medya platformlarına yöneliktir. 1 Temmuz 2024 ve 30 Eylül 2024 tarihlerinde Türkiye'deki sosyal medya kullanımına yönelik gerçekleştirilen incelemede aylık olarak en fazla vakit ayrılan sosyal medya platformları sırası ile Instagram, TikTok, YouTube, Facebook, WhatsApp, X (Twitter), Snapchat, Telegram, Pinterest, Line, Facebook Messenger ve LinkedIn olmuştur. Bu bağlamda video/görsel destekli sosyal medya platformlarının Türkiye'de oldukça fazla kullanıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Aylık kullanımı ele alan incelemede Instagram platformunun 32 saat 41 dakika ile ilk sırada, TikTok platformu 29 saat 25 dakika ile ikinci sırada, YouTube platformunun ise 24 saat 40 dakikalık bir süre ile üçüncü sırada yer aldığı verilere yansımıştır. İlk üç platformun direkt olarak video destekli birer platform olması ve üç platformunda da tüketilmesi kolay hap içerikler olarak nitelendirilen kısa video içeriklerini barındırması platformların ortak özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken husus ise kolay tüketilebilen hap içeriklerin TikTok platformu ile ortaya çıkmış olmasıdır. TikTok misyonunda da belirtmiş olduğu gibi kısa video içeriklerini eğlenceli bir biçimde sunan bir platform niteliğindedir. TikTok'un bu konudaki başarısı sonrasında Instagram platformu "Reels", YouTube platformu ise "Shorts" başlıkları ile kısa video içeriklerinin bulunduğu bir alanı platformlarında oluşturmuştur.

Resim 2: We Are Social Dijital 2024: Türkiye raporu Data Reportal aylık kullanım verileri

TikTok platformu görselde yer alan tüm platformlar arasındaki en yeni platform olmasına rağmen ikinci sırada yer almaktadır. Bu durum TikTok platformunun Türkiye'deki farklı demografik, sosyo-ekonomik ve kozmopolit yapıya rağmen toplum tarafından kabul gördüğünü işaret etmektedir.

Türkiye'de 18 yaş ve üzeri 37,73 milyon seçmenin bilhassa Z kuşağı olarak nitelendirilen 18-24 yaş aralığındaki genç seçmenin aktif olarak bulunduğu TikTok platformunda, siyasi aktör ve partiler de başta önyargılı olarak yaklaşılsa da hızla yerlerini almışlardır. Çünkü 18 yaş ve üzeri toplam nüfusun yüzde 60,3'ünün bulunduğu ve etkileşimin oldukça yüksek seviyelere ulaştığı bir platform, seçim çalışmaları için oldukça etkili ve önemli bir kampanya sahası niteliğindedir.

3. Politainment kavramı bağlamında TikTok

Dijital çağın en belirgin ve etkili iletişim araçları haline gelen sosyal medya platformları toplumsal, kültürel ve siyasal birçok dinamiğin değişmesine etki etmiştir. İletişim pratiklerini neredeyse tamamen değiştiren sosyal medya platformları bilhassa siyasal süreçlerin ve kamuoyunun şekillenmesinde kritik bir dönüşüm yaratmıştır.

Dijitalleşen siyasal iletişim çalışmaları konvansiyonel medyanın tek yönlü ve sınırlı etkileşimli yapısının ötesine geçerek, daha geniş bir kamusal alan ve daha çeşitli iletişim kanalları sunmuştur. Siyasi aktörler ve kamuoyu arasında doğrudan ve karşılıklı etkileşimin yüksek olduğu birçok farklı iletişim kanalını ve türünü ortaya çıkarmıştır. Mikro hedeflemenin gerçekleştirilebildiği sosyal medya platformları hedeflemeye uygun iletişim stratejilerinin oluşturulmasına ve siyasal katılımın artırılmasına da imkân yaratmıştır. Sosyal

medya platformları aracılığı ile ulaşılarak politize edilmek istenen hedef kitlelerin en başında ise hiç şüphesiz genç seçmen gelmektedir.

Z kuşağı olarak kavramsallaştırılan ve siyaset ile ilişkileri birçok çalışmaya konu olan genç seçmenler, günümüzde seçim kampanyalarının odak noktası haline gelmiştir. Geçmiş dönemlerde geçerli olan buyurganlık, otoriterlik, katı tutumlu siyasete karşı olan genç seçmenler (Hafizoğlu, 2021, s. 148) daha esnek tutumların sergilendiği siyasi parti ve adaylara ilgi göstermekle birlikte, enformasyon akışının oldukça yoğun olduğu sosyal medya platformlarında aktif olarak bulunmaları sebebi ile kararsız seçmen niteliğinde görülmekte ve seçim süreçlerinde kazanılmak istenen seçimlerin seyrini değiştirebilecek büyüklükte bir hedef kitle olarak görülmektedir. Bu noktada ise siyasi aktör ve partiler gençlerle aynı pencereden bakabildiğini, aynı dili konuşabildiğini göstermek üzere bilhassa gençlerin aktif olarak bulunduğu sosyal medya platformlarında çok yoğun kampanyalar yürütmektedir. Genç seçmenin gündemindeki konuları yine genç seçmenin sosyal medyadaki ifade dili ile şekillendiren siyasi aktör ve partiler hedef kitlelerine “biz de sizdeniz” mesajı vermeye çalışarak kendi lehlerinde bir algı oluşturmaya çalışmaktadır. Oluşturulmak istenen bu algı ise gençlerin popüler kültür ile şekillenen eğlence anlayışları çerçevesinde uygulanan siyasal iletişim çalışmaları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Popüler kültürün bireylere sunduğu yaşam tarzının en önemli unsurlarından biri olan eğlence, bireylerin göreceli de olsa özgürlüklerini yaşadıkları ve iradelerini sergiledikleri bir alan olarak kendini göstermektedir (Bahçecioğlu, 2023, s. 433). Bu eğlence anlayışı medyanın dijitalleşmesi ile birlikte konvansiyonel medyadaki tek yönlü ve doğrudan bireye sunulan halinden uzaklaşarak, çoğunluğunu genç yaştaki bireylerin oluşturduğu ve her bir bireyin izleyici olmaktan çıkıp birer üretici konumuna geçtiği bir hale dönüşmüştür. Genç neslin medyaya olan yaklaşımı ve ilgisi popüler kültürün gençleri hedeflemesine ve etkilemesine sebep olmuş bu durum ise toplumdaki birçok dinamiğin gençlerin eğlence anlayışı çerçevesinde şekillenmesini meydana getirmiştir. Şekillenen dinamiklerden biri hiç şüphesiz bütünü ile siyasal iletişim çalışmaları olmuştur.

Siyasal kampanyaların planlanmasında ve yürütülmesinde stratejik bir araç olarak kullanılan sosyal medya platformları ile kampanyalar artık doğrudan toplumun beklentileri ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmeye evrilmiştir. Genç seçmeni ikna edilmesi gereken seçimin seyrini değiştirebilecek potansiyelde gören siyasi aktör ve partiler ise sosyal medyada gençlerin eğlence anlayışları doğrultusunda bir siyasal anlayışı benimsemeye yönelmiş, sosyal medya platformlarına yönelik eğlenceli siyaset anlayışları geliştirmeye başlamıştır.

Eğlenceli siyaset anlayışı Alman bilim adamı Andreas Dörner tarafından “politainment” kavramı ile literatüre eklenmiştir. *Politainment* kavramının kökeninde enformasyon ve eğlence kavramlarının iç içe geçtiği “infotainment” kavramı bulunmaktadır ve *politainment* kavramı da *infotainment* kavramı ile olan benzerliği üzerinden şekillenmektedir. Dörner, araştırma alanı olarak seçtiği Almanya’da hedonizmin yani boş vaktin bireye ve topluma zevk verici bir şekilde yapılandırılmasının, statü ve prestij gibi, eskiden mevcut olan değerlere karşılık üstünlük sağladığını tespit etmiştir. Almanların zamanlarını günde ortalama olarak 6 saat kitle iletişim araçlarını tüketmekle geçirdiğini, buna karşın günde sadece 1.5 saatlerini bireysel iletişime harcadıkları gerçeğine dayanarak, medyatik bir yaşantı toplumundan bahsetmiştir (Algül, 2009, s. 287-359). Günümüzdeki medya tüketimi ile oldukça benzerlik gösteren bu tüketim karşısında Dörner, eğlenceli siyaset anlayışının yozlaşmaya sebep olduğunu düşünerek eleştirenlerin aksine toplumun siyasi düzene olan güveninin sağlanması ve daimî kılınması gibi bir etkisinin olabileceğinin üzerinde durmakta ve eleştirilere rağmen *politainment*’ın duygu kalitesinin modern toplum demokrasisinde bütünleştirici bir etken olarak büyük rol oynadığını belirtmektedir. Popüler kültür ve siyasetin etkileşimine dikkat çeken Dörner *politainment*’ın işlevlerini şu şekilde sıralamaktadır (Algül, 2009, s. 287-359): Politikayı yeniden görünür kılar, ilgiyi kendi üzerine

çeker, politik tahayyül ve anlam modelleri oluşturur, politik değerleri güçlendirir ve popülerleştirir ve politik eyleme yönelik sabit modeller sahneye koyar/ kurgular.

Kamuoyunun dikkatini çekerek siyasi aktör, parti ve kampanya çalışmalarının eğlenceli siyaset anlayışı ile daha görünür hale geldiği ve doğal olarak kamuoyunun gündemine etki ettiği inkâr edilemez bir gerçektir. “Politika” (politics) ve “eğlence” (entertainment) kavramlarının birleştirilmesi ile türetilen, siyasal yaşama dair bilgilerin eğlenceli bir yolla kamuoyuna aktarımını ifade eden (Göktaş, 2016, s. 1863) *politainment* kavramı, günümüzde sosyal medya platformlarının görsel tüketim kültürünün bir parçası haline gelmesi ve insanların boş zamanlarında eğlenmek amacıyla bu platformları kullanmaya başlamaları (Çetin, 2023, s. 171) ile birlikte siyasal aktörlerin hedef kitlelerin dikkatini çekmek üzere platformlara uygun içerik üretmesine, farklı platformlarda farklı seçim kampanyaları yürütmesine yol açmıştır. Bu sayede toplum siyaset konusunda eğlence faktörü vasıtası ile bilgilendirilmekte ve siyasal katılımının olumlu yönde değişmesi beklenmektedir. Dörner, *politainment* kavramının etki ve sonuçlarını dört maddede özetlemektedir (Dörner, 2002, s. 3-6). (1) Seçmen her şeyi görmeye başlamaktadır. Siyasi aktörün özel hayatı, yaşam stili, değer ve yargıları... Artık “tanrının gözü gibi oluyor”, seçmenin gözünden artık bir şey kaçmamaktadır. (2) Politainment bağlamındaki bir siyaset anlayışı medyanın da siyasetin de işine gelmektedir. Bir tarafın reytingini artırırken, diğer tarafın da oyunu yükseltebilmektedir. (3) Halkla duygusal bağ kurulmaktadır. Kendini iyi hissediş, (feel-good) yaratılmaktadır. (4) Diziler filmler sayesinde halk siyasetle daha yakınlık duyarak, ilgilenmektedir. Hatta heyecanlı bulmaktadır. Siyasi aktörle seçmen yaklaşabilmekte ve ikisi arasında bağ kurulmaktadır.

Modern anlamda 20. yüzyılın sonlarına doğru belirginleşen politainment, televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte, siyaset ve eğlence arasındaki sınırları bulanıklaştırmıştır. Dijital medya platformları ile neredeyse kaybolan bu sınırlar, siyasi aktörler ve seçmenler arasındaki sınırları da azaltarak daha samimi olarak ifade edilebilecek bir bağ inşa etmiştir. Bilhassa sosyal medya platformlarında gerçekleştirilen *politainment* çalışmaları seçmenlerin algılarında bizden biri düşüncesini oluşturmaya başlamıştır. Buna sebep olan en önemli etkenlerden birine popüler kültür ile ortaya çıkan eğlence temalı sosyal medya akımları örnek olarak gösterilebilmektedir. Güncellenen eğlence içerikli sosyal medya akımları ile kullanıcıların düşünce ve davranışlarını derinden etkileyen sosyal medya, kolay ulaşılan ve tüketilen, milyonlarca kullanıcının izlediği veya katıldığı popüler eğlence endüstrisini oluşturmakta ve yaymaktadır (Karaduman, 2017, s. 21). Günümüzde bu eğlence endüstrisini siyaseti de içine dahil ederek oluşturan ve yayan platformlardan biri hiç şüphesiz TikTok platformudur.

TikTok platformunda paylaşılan kısa süreli video içeriklerinin platforma özgü bir dil inşa ettiğini ve bu dilin de platformu kullananlar arasında bir iletişim köprüsü oluşturduğunu söylemek mümkündür. Tercih edilen müzik, şarkı, efekt, dublaj gibi değişkenlerle üretilen bu dil sosyal medya akımları olarak ortaya çıkabilmektedir. Geneli itibari ile eğlenceli içeriklerden oluşan ve beslenen bu içerikler, siyasi aktörler için de bir iletişim köprüsü oluşturmakta, genç seçmene ulaşmanın bir yolu niteliğinde görülmektedir.

Sosyal medya platformlarını aktif olarak kullanan siyasi aktör ve partiler, bilhassa TikTok aracılığı ile ortaya çıkan sosyal medya akımlarını *politainment* kavramı bağlamında kullanarak gençlere iletmek istedikleri mesaj ve iletiler çerçevesinde şekillendirmekte, siyasal iletişim çalışmalarını eğlenceli bir boyuta taşımaktadır. Verilen vaat veya gerçekleştirilen icraatları sosyal medya akımlarına uyarlayarak paylaşan siyasi aktör ve partiler eğlenceli içeriklerle özellikle genç seçmenin gündemine gelmekte bu sayede hem genç seçmen politize edilmekte hem de seçmenlerin algısında eğlenceli, samimi bir imaj yaratılmaktadır. Eğlenceli içeriklerle üretilen siyasi mesajlar medyatik bir değer taşımaları sebebi ile de daha cazip bir hale evrilmekte, aynı zamanda toplumdaki siyasi kutuplaşma gibi olumsuz durumlar da en aza

indirgenmektedir. Gerçekleştirilen bir araştırmada kuşakların siyasete olan ilgisi ölçümlenmiş, siyasetle ilgilenmeyenlerin X Kuşağı'nda yüzde 10,1, Y Kuşağı'nda yüzde 18,1 ve Z Kuşağı'nda ise yüzde 24,8 oranına sahip olduğu görülmüştür (Erdoğan, 2019, s. 47). Bu noktada siyasete karşı en az ilgi duyan Z kuşağının siyasal katılımına olumlu anlamda etki edecek unsurlardan biri eğlence olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasetin bireylerin zihninde ciddi, soğuk ve tartışmaya meyilli olarak oluşturduğu algının kırılarak, daha eğlenceli bir hale getirilmesi ve siyasal katılıma olumlu etki etmesi demokrasinin daha iyi bir şekilde işlemesi bağlamında önemli bir noktayı oluşturmaktadır.

Politainment'in siyasal katılım ve demokrasi bağlamında sunmuş olduğu olumlu tarafların aksine olumsuz birçok etkisinin olduğunu savunan görüşler de literatürde mevcuttur. Mazzoleni ve Sfardini, medyanın reyting endişesi ile önemli konuları basitleştirerek düşük düzeydeki içeriklere yer verdiği, siyasi aktörlerin popülerlik yarışına girmeleri ve medyada daha görünür olabilmek için özel hayatlarını kamuoyuna sunmaları ve izleyicilerin sınırsız eğlence ve eğlenceye yönelik içerik arayışı içerisine girmeleri konularına dikkat çekerek *politainment*a eleştirel bir tutumla yaklaşmıştır (Aktaran Acarlı, 2014, s. 157). Öztekin ise siyasetin eğlenceli bir hale getirilerek haber programlarından magazin programlarına kadar birçok farklı yerde ele alınmasının siyasetin içeriğini boşalttığını ve sulandırarak ciddiyetten uzak bir noktaya taşıdığını öne sürmektedir (Öztekin, 2020, s. 690).

Birçok farklı araştırmacı tarafından farklı açılardan ele alınarak eleştirilen ve genel çerçevede eğlencenin “siyasetin içeriğini boşalttığı” tezi ile *politainment* olgusuna olumsuz yaklaşan görüşlerin aksine çalışmada *politainment*'in genç seçmeni politize etme bağlamında yarar sağladığı tezi savunulmaktadır. Ancak her seçim stratejisinde dikkat edilmesi gereken hususlar mevcuttur. *Politainment*'in seçim çalışmalarına uygulanırken profesyonel bir şekilde uygulanması ve iletilmek istenen mesajın salt bir eğlence ile sunulmayarak seçmene doğru bir şekilde iletilmesi elzem konumdadır. Aynı zamanda *politainment* içerikli seçim stratejilerinin diğer siyasi aktör ve partiler tarafından da uygulanarak seçmenin ilgisinin kaybedebileceği göz önünde bulundurularak devamlı işleyen bir siyasal iletişim sürecinin yönetilmesi gerekmektedir.

Ağırlıklı olarak TikTok platformunda gerçekleştirilen ve video içerikleri ile seçmene iletilen *politainment* içerikleri, TikTok platformunda bir içerik kültürü oluşturmuştur. Siyasi aktör ve partiler, günümüzde oluşturulan ve kitleleri yönlendiren sosyal medya akım içeriklerini imaj yönetimlerinde, seçim kampanyalarında, iletmek istedikleri tüm mesaj ve duyurmak istedikleri tüm vaatlerinde kullanabilmektedirler. Akımları ve akımlarla birlikte oluşan dili yine sosyal medya çalışmalarında, gerçekleştirilen röportaj ve mitinglerde, konvansiyonel medya çalışmalarında seçmenle buluşturarak bilhassa genç seçmeni politize etmeye çalışmaktadırlar. Akımlar aracılığı ile inşa edilen iletişim dilini kullanan siyasi aktör ve partiler “biz de sizdeniz, sizi anlıyoruz, aynı dili konuşuyoruz” mesajı verilmektedirler. Bu noktada *politainment* kavramı, oluşturulan eğlenceli içerik kültürü bağlamında bir siyasal iletişim aracı olarak yeniden karşımıza çıkmaktadır.

TikTok platformunun kısa ve eğlenceli video içeriği konsepti seçim kampanyalarında *politainment* kavramının daha fazla ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Siyasi aktör ve partiler seçimlerde belirleyici rol oynayacağı düşünülen ve dijital medya platformlarına oldukça aşina olan genç seçmeni ikna etmeye üzere dijital medya platformlarında bu hedeflemeye yönelik çalışmalarını artırmıştır. TikTok platformunda oldukça yüksek etkileşim getirdiği düşünülen *politainment* içerikleri sosyal medya akımları ile birlikte daha görünür bir hale gelmiştir. İletilmek istenen siyasal mesajlar eğlenceli içeriklerle sunularak hem daha izlenebilir bir duruma getirilmiş hem de daha dikkat çekici bir hale getirilerek yeni bir siyasal iletişim zemini oluşturmuştur.

TikTok platformunun siyasal iletişim alanında kullanımı platformun sahaya çıkmasından itibaren giderek yaygınlaşmıştır. TikTok günümüzde siyasi aktörlerin genç

seçmenlerle yeniden diyalog kurabilmesi için eşsiz bir fırsatı oluşturmuştur (Cervi & Marin-Llado, 2021, s. 2). Küresel ve ulusal anlamda ilk başta çekimser olarak yaklaşılan platform artık neredeyse her siyasi aktörün yer aldığı bir platform haline gelmiştir. Türkiye’de gerçekleşmiş olan 14 Mayıs 2023 tarihli cumhurbaşkanı ve milletvekili genel seçiminde ve 31 Mart 2024 tarihli yerel seçiminde ilk kez oy kullanacak milyonlarca genç seçmenin bulunması sebebi ile sıkça TikTok platformuna başvurulmuştur. İlerleyen süreçte TikTok platformunun siyasal iletişim ve politainment kavramı bağlamında daha da önem kazanacağı düşünülmektedir.

4. Siyasal iletişim ve sosyal medya: Politainment kavramı bağlamında siyasi aktörlerin TikTok kullanımı üzerine bir analiz

4.1. Araştırmanın konusu

Siyasal iletişim çalışmalarının odağı haline gelen sosyal medya platformları siyasi aktörler ve siyasi partiler tarafından seçim kampanyaları boyunca aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Bilhassa genç seçmen sayısının seçimlerin seyrini değiştirecek boyutta olduğu düşüncesi ile çalışmalar yürüten siyasiler gençlerin politize edilmesi konusunda ön plana çıkan sosyal medya platformlarını tercih etmektedir. Bu noktada TikTok platformu eşsiz bir kampanya sahası sunmaktadır. Çalışmada 31 Mart 2024 yerel seçimi ele alınarak İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı adaylığında öne çıkan Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu ve Cumhur İttifakı adayı Murat Kurum’un TikTok platformundaki çalışmaları irdelenmiştir. Adayların seçim kampanyalarının en yoğun halini aldığı 1 Şubat ve 30 Mart tarihi aralığındaki video içeriklerinin temaları ortaya çıkarılmıştır. TikTok platformunun sunduğu ve misyonu olarak nitelendirdiği kısa ve eğlenceli video içeriklerinin *politainment* kavramı bağlamında adaylar tarafından tercih edilip edilmediği, TikTok platformunun kullanım pratiklerine uygun içeriklerin üretilip üretilmediği ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve etkileşim boyutu siyasal iletişim noktasında değerlendirilmiştir.

4.2. Araştırmanın amacı

TikTok platformunun küresel ve ulusal anlamda kullanımı her geçen gün artmaktadır. Kamuoyunda TikTok’a yönelik oluşan bu olumlu tutum, siyasi aktör ve partilerin platforma yönelik ilk başta var olan çekingen ve önyargılı olarak nitelendirilebilecek tutumunu değiştirmiş, siyasi aktör ve partilerin hızla TikTok platformunda yerini almalarını ortaya çıkarmıştır. Özellikle Z kuşağı olarak nitelendirilen genç seçmenin yer aldığı platformda gençleri politize etmek adına çeşitli çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Seçimlere yönelik vaat ve duyurular TikTok platformunun eğlenceli ve interaktif yapısına uygun kısa video içerikleri ile genç seçmenin TikTok platformunda inşa ettiği dil üzerinden kurgulanarak gençlere biz de sizdeniz mesajı verilmeye çalışılmaktadır. *Politainment* kavramı ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülen bu siyasal iletişim çalışmaları gün geçtikçe siyasi aktör ve partiler tarafından tercih edilmekte ve genç seçmeni ikna çalışmaları TikTok platformu öncülüğünde gerçekleştirilmektedir. Çalışmada 31 Mart 2024 yerel seçimi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı adayları olan Ekrem İmamoğlu ve Murat Kurum’un TikTok üzerinden gerçekleştirmiş olduğu seçim kampanya süreçleri değerlendirilmiştir. TikTok platformunun diğer sosyal medya platformlarına göre oldukça yeni bir platform olması sebebi ile TikTok’a yönelik çalışmalar oldukça kısıtlı bir boyuttadır. Bilhassa siyasal iletişim boyutundaki çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu kapsamda gerçekleştirilen araştırma ile, Ekrem İmamoğlu ve Murat Kurum’un TikTok kullanım pratikleri irdelenerek platformun siyasal iletişim çalışmalarına ne gibi fayda sağladığı ya da sağlayabileceği, adayların TikTok platformunda hangi konular çerçevesinde öne çıkmak istediği, İmamoğlu ve Kurum’un kampanya süreçlerinde TikTok platformunun kullanım gerekliliklerine uygun çalışmalar

yürütülüp yürütülmediği gibi sorulara cevap aranmaktadır. Buna ek olarak gerçekleştirilen çalışma ile TikTok platformunun siyasal iletişim boyutundaki kullanımına yönelik eksi ve artılar tartışılarak platformun kullanım gereklilikleri konusunda yapılan önermelerle çalışmanın gelecek seçimlerde bir referans oluşturması amaçlanmaktadır.

4.3. Araştırmanın evren ve örnekleme

Çalışma genç seçmenin oldukça aktif olarak yer aldığı ve seçim çalışmalarının hızla taşındığı platform olan TikTok kapsamında gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın evrenini 31 Mart 2024 yerel seçimindeki Büyükşehir Belediye Başkanı adayları oluştururken örneklemini seçim sürecinde kamuoyunun gündemini büyük ölçüde oluşturan ve aktif olarak TikTok platformunu kullanan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı adaylarından Ekrem İmamoğlu ve Murat Kurum oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme doğrultusunda çalışmada incelemeye tabi tutulacak tarih aralığı 1 Şubat ve 30 Mart olarak belirlenmiş seçim kampanyalarının en yoğun halini aldığı dönem olduğu düşünülerek tercih edilmiştir.

4.4. Araştırmanın yöntemi

Çalışmada belirlenen tarih aralığında Ekrem İmamoğlu ve Murat Kurum tarafından paylaşılan video içeriklerinin temalarını ortaya çıkarabilmek üzere içerik analizi uygulanmıştır. Video içerikleri izlenerek kategoriler oluşturulmuş, seçim kampanyalarının TikTok platformunda hangi konular odağında ilerlediği ve TikTok platformunun kullanım gereklilikleri noktasında *politainment* kavramı çerçevesinde hazırlanıp hazırlanmadığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Haberleşme araçlarının yaygın bir hale gelmesi ile içerik analizi tekniği, bilimsel çalışmalarda en fazla tercih edilen inceleme yöntemlerinden biri haline gelmiştir (Çilingir, 2017). Nitel içerik analizi tekniğinde yorumlayıcı bir yaklaşım söz konusu olmakla birlikte elde edilen veriler kategoriler eşliğinde değerlendirilerek bir çıkarım yapılmaktadır. İçerik analizinde analizin uygulandığı verilere ek olarak zaman, mekan gibi unsurlar da dikkate alınarak bu doğrultuda bir yorumlama süreci gerçekleştirilmektedir.

4.5. Araştırmanın bulguları

Araştırma kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayları Ekrem İmamoğlu ve Murat Kurum'un TikTok profilleri içerik analizi kapsamında incelenmiştir. Profilleri ve profillerinde dikkat çeken detaylar ele alınarak, seçim kampanyası sürecinde işlenen konular kategorize edilerek *politainment* içerikleri yorumlanmaya çalışılmıştır.

Ekrem İmamoğlu'nun 30 Mart 2024 tarihindeki güncel TikTok profili aşağıda yer alan görseldeki gibidir. Onaylı diğer bir ifade ile mavi tikli bir hesaba sahip olan Ekrem İmamoğlu'nun profili incelendiğinde 28,5 milyon beğeniye ulaştığı görülmektedir. İmamoğlu profiline sürdürmekte olduğu İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevini belirtmiş ve TikTok platformunda diğer sosyal medya platformlarından daha farklı bir profil resmi tercih etmiştir. Diğer platformlarda daha ciddi olarak ifade edilebilecek bir profil resmi tercih eden İmamoğlu, TikTok platformunda daha samimi olarak nitelendirilebilecek bir resim tercihine gitmiştir. Seçim kampanyası sürecinde 1,3 milyon takipçisi olan İmamoğlu, Türkiye'de TikTok platformunda en fazla takipçi sayısına sahip siyasi aktördür. Ekrem İmamoğlu araştırma için belirlenen 1 Şubat ve 30 Mart tarihleri arasında toplam 58 TikTok içeriği paylaşımı yapmıştır. Yaklaşık 60 günlük bir sürecin değerlendirildiği göz önünde bulundurulduğunda neredeyse her gün bir video içeriğinin paylaşıldığını ve TikTok platformunda yoğun bir çalışma yürütüldüğünü söylemek mümkündür.

Resim 3: Ekrem İmamoğlu'nun TikTok profili

Murat Kurum'un 30 Mart 2024 tarihindeki güncel TikTok profili aşağıda yer alan görseldeki gibidir. Kurum'un da mavi tikli onaylanmış bir hesabı ve 162,8 bin takipçisi bulunmaktadır. TikTok'taki video içeriklerinin 3,5 milyon beğenisi olan Kurum'un beğeni sayısı takipçi sayısına oranla oldukça yüksek bir durumdadır. Profilindeki açıklamada İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı ibaresi bulunan Murat Kurum, TikTok profilinde diğer sosyal medya platformlarında kullanmış olduğu profil resmini tercih etmiştir. Murat Kurum araştırma kapsamında belirlenmiş olan 1 Şubat ve 30 Mart tarihi aralığında 87 video içeriğini TikTok platformunda paylaşmıştır. Ekrem İmamoğlu'nun belirlenen tarih aralığındaki paylaşım sayısından daha fazla paylaşım sayısı bulunan Kurum'un TikTok platformunda oldukça aktif bir çalışma yürüttüğünü söylemek mümkündür.

Resim 4: Murat Kurum'un TikTok profili

İstanbul Büyükşehir Başkanı adayları olan Ekrem İmamoğlu ve Murat Kurum'un profilleri kısaca karşılaştırıldığında İmamoğlu'nun mevcut İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olmasının da etkisi ile takipçi sayısı bağlamında Murat Kurum'dan çok daha önde ve avantajlı bir konumda olduğu söylenebilmektedir. Yine bir avantaj ve strateji olarak ifade edilebilecek bir diğer durum ise, İmamoğlu'nun genç seçmenin aktif olarak yer aldığı TikTok platformunda diğer platformlardan farklı ve samimi bir profil resmi tercih etmiş olması TikTok platformu konusunda bilinçli bir çalışma yürütüldüğünü gösterir niteliktedir.

Ekrem İmamoğlu'nun araştırmaya tabi tutulan tarih aralığında en fazla etkileşim alan içeriği değerlendirildiğinde 13 Şubat 2024 tarihinde paylaşılmış olan 546 bin beğeni ile

“Kendi öz kaynaklarımızla aldığımız 150 otobüs daha İstanbul’umuza hizmet vermeye başlıyor” açıklamalı, belediyeye ait otobüs görüntülerinin trend olarak ifade edilebilecek bir şarkı ile yer aldığı ve hazır video şablonu ile oluşturulmuş video içeriğidir. Video içeriğinin üzerinde “Modifiyeli arabamız yoktu biz de yeni otobüslerimizle yaptık” açıklaması yer almaktadır. Video içeriğinde belediye başkanlığı sürecinde yapılmış olan bir çalışma o tarihte Türkiye’de var olan bir sosyal medya akımı ile işlenmiştir.

Resim 5: Ekrem İmamoğlu’nun en fazla etkileşim alan paylaşımından bir kare

Murat Kurum’un TikTok profilinde belirlenen tarih aralığındaki video içerikleri incelendiğinde en fazla etkileşim alan video içeriğinin “Ailem” açıklaması ve #Sadecelistanbul açıklaması ile paylaşılan, Kurum’un ailesi ile birlikte miting alanına yürürken işlenmiş bir video içeriği olduğu görülmüştür. 90 bin beğeni alan video içeriği yine o dönem trend olarak nitelendirilebilecek bir şarkı ve sosyal medya akımı eşliğinde kurgulanmıştır. Paylaşımında etiket diğer bir ifade ile hashtag kullanımına gidilmiş olması da dikkat çekmiştir.

Resim 6: Murat Kurum’un en fazla etkileşim alan paylaşımından bir kare

Ekrem İmamoğlu ve Murat Kurum’un en çok etkileşim alan video içerikleri değerlendirildiğinde iki ismin de trend olan şarkılarla ve sosyal medya akımları ile kurgulanmış video içeriklerinin kullanıcılar tarafından beğenildiği söylenebilmektedir. İmamoğlu bir icraata yönelik yalnızca sosyal medya akımına uygun görselleri işlerken, Kurum ailesi ile birlikte samimi olarak ifade edilebilecek görüntüleri tercih etmiştir.

Çalışmanın bu kısmında Ekrem İmamoğlu ve Murat Kurum'un 1 Şubat 2024 ve 30 Mart 2024 tarihleri arasında paylaşmış olduğu TikTok içerikleri konularına göre kategorize edilerek hangilerinin TikTok platformunun gerekliliklerine uygun içerikler olduğu tespit edilecektir. Video içerikleri tek tek incelenecek ve kategorize edilerek tabloda işlenecektir.

Ekrem İmamoğlu 1 Şubat ve 30 Mart 2024 tarihleri arasında TikTok platformunda toplamda 58 içerik paylaşımında bulunmuştur. Paylaşımların sıklığı seçim tarihi yaklaştıkça artmıştır. İmamoğlu'nun paylaşımları genel itibari ile iki konu çerçevesinde olmuştur. Bunlardan ilki vaat edilip yerine getirilen hizmet temalı içerikler olurken ikincisi halk ile bir araya gelinen, samimi ve eğlenceli olarak nitelendirilebilecek görüntülerin yer aldığı video içerikleridir. Video içeriklerinden yalnızca biri bu diğer iki temanın dışında işlenmiş olup içerik İmamoğlu'nun ailesi ile birlikte iftar yaptığı görüntülerden oluşmaktadır.

	Halk ile Buluşma	Hizmet	Aile	Toplam
n	40	17	1	58
%	%68,97	%29,31	%1,72	%100

Tablo 2: Ekrem İmamoğlu'nun TikTok paylaşımlarının ana temaları

Tablo 2'de görüldüğü gibi, İmamoğlu'nun belirlenen tarih aralığındaki 58 paylaşımından 40 tanesi halk ile bir araya geldiği görüntülerden, 17 tanesi hizmete yönelik görüntülerden 1 tanesi de ailesiyle bir arada olduğu görüntülerden oluşmaktadır. Halk ile bir araya gelinen görüntülere ağırlık veren İmamoğlu bu görüntülerde oldukça samimi ve eğlenceli anların olduğu, esprili söylemlerin yer aldığı kesitlere yer vermiştir. Çalışmada *politainment* kavramına TikTok platformunun eğlenceli yapısı çerçevesinde dikkat çekildiği için bu noktada paylaşılan içeriklerdeki sosyal medya akımlarına ve eğlenceli içerik yapısına bakılacaktır.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, Ekrem İmamoğlu'nun paylaşmış olduğu 58 video içeriğinden 19 tanesinde doğrudan dönemsel olarak popüler olan, TikTok platformunda bilhassa gençlerin tercih ettiği sosyal medya akımlarına yönelik içerikler bulunmaktadır. Hazır kolajlar ile hazırlanan video içeriklerinde inşa edilen sosyal medya diline yönelik açıklama ve metinler yer alırken, içeriklerde trend olarak nitelendirilebilecek akıma uygun şarkılar yer almaktadır. Geriye kalan 39 video içeriğinden 17 tanesi ise eğlence teması ile kurgulanmış, esprili söylemlerin yer aldığı ve yine eğlenceli olarak ifade edilebilecek müziklerin bulunduğu video içeriklerinden oluşmaktadır. Paylaşılan diğer 22 video içeriğinden bir tanesi aile temasıyla işlenirken, diğer 21 içerikte halkın İmamoğlu ile sohbet ettiği görüntüler, miting görüntüleri ve bazı hizmet görüntüleri yer almakta ve eğlence unsuru bulunmamaktadır.

	Sosyal Medya Akımı	Eğlence Temalı İçerikler	Diğer	Toplam
n	19	17	22	58
%	%32,76	%29,31	%37,93	%100

Tablo 3: Ekrem İmamoğlu'nun TikTok paylaşımlarının eğlence içerik dağılımı

Ekrem İmamoğlu'nun paylaşmış olduğu 58 içerikten TikTok platformunun eğlenceli içerik anlayışına uygun paylaşmış olduğu video içeriği sayısının 36 tane olduğu ifade edilebilirken, bu sayının toplam video içeriği sayısına oranı yüzde 62,07'dir. Bu bağlamda İmamoğlu'nun video içeriklerinin büyük bir kısmının eğlenceli içeriklerden oluştuğu söylenebilmektedir.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, video içeriklerinin temasını oluşturan ana konulardan ilki incelendiğinde Ekrem İmamoğlu'nun halk ile bir araya geldiği 40 video içeriğinden 9 tanesi doğrudan sosyal medya akımları ile kurgulanmış bu bağlamda hazır kolajlar ile hazırlanarak trend olan akım şarkıları tercih edilmiştir. Video içeriklerinden 17 tanesi sosyal medya

akımları çerçevesinde hazırlanmasa da eğlenceli olarak ifade edilebilecek, esprili ve samimi görüntülerin yer aldığı hareketli müziklerin tercih edildiği içeriklerle oluşturulmuştur.

	Sosyal Medya Akımı	Eğlence Temalı İçerikler	Diğer	Toplam
n	9	17	14	40
%	%22,5	%42,5	%35	%100

Tablo 4: Ekrem İmamoğlu'nun halk ile bulunduğu video içeriklerinin eğlence temasındaki dağılımı

Bu bağlamda Ekrem İmamoğlu'nun halk ile bir araya geldiği 40 video içeriğinin yüzde 65'inin eğlence içerikli olduğu ifade edilebilmektedir. İkinci ana tema olan hizmet video içerikleri incelendiğinde ise toplamda 17 video içeriği paylaşımının gerçekleştirildiği bu içeriklerden 10 tanesinde doğrudan sosyal medya akımlarının bulunduğu diğer 7 tanesinde ise eğlence içerikli bir temanın bulunmadığı söylenebilmektedir.

	Sosyal Medya Akımı	Eğlence Temalı İçerikler	Diğer	Toplam
n	10	0	7	17
%	%58,82	%0	%41,18	%100

Tablo 4: Ekrem İmamoğlu'nun hizmet video içeriklerinin eğlence temasındaki dağılımı

Tablo 4'de görüldüğü gibi, Ekrem İmamoğlu'nun hizmet temalı içeriklerin genel itibari ile sosyal medya akımları ile kamuoyuna duyurulduğu, yerine getirilen vaatlerin kısa ve eğlenceli olarak nitelendirilebilecek akımlar aracılığı ile seçmenle buluşturulduğu ifade edilebilmektedir. Bu noktada değerlendirildiğinde Z kuşağı olarak kavramsallaştırılan genç seçmenin politize ve ikna edilmesi açısından gerçekleştirilen hizmetlerin duyurulmasında sosyal medya akımlarının ağırlıklı olarak tercih edilmesi gençlere çalışıyoruz ve sizdeniz mesajı verilmesi adına önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Bu içeriklerde yine bilhassa gençlerin inşa etmiş olduğu sosyal medya dilinin tercih edilmiş olması da bu kanıyı destekler niteliktedir.

Murat Kurum'un TikTok platformunda yapmış olduğu paylaşımlar 1 Şubat ve 30 Mart 2024 tarihi aralığında incelendiğinde Kurum'un toplam 87 paylaşımının olduğu görülmektedir. Kurum'un bazı günlerde hiç paylaşım yapmadığı saptanırken bazı günlerde 5 paylaşım yaptığı saptanmıştır. Seçim tarihi yaklaştıkça paylaşımların sıklığı da artmıştır. Kurum'un İmamoğlu'ndan çok daha farklı temalar çerçevesinde de paylaşımlar yaptığı söylenebilmektedir. Halk ile sık sık buluşmalar gerçekleştiren ve vaat açıklamalarında bulunan Kurum aynı zamanda süreçteki özel günleri (8 Mart Dünya Kadınlar Günü vd.) kutlamış ve toplum için oldukça önemli olan bazı isimlerin ölüm yıldönümünü anmıştır. Ancak Kurum oldukça fazla içerik paylaşımına gitmiş olmasına karşın sosyal medya akımlarına yönelik içerik tercihini minimum seviyede tutmuştur. İçeriklerde eğlenceli olarak ifade edilebilecek samimi görüntülerin yer aldığı videoları zaman zaman tercih etse de akım olarak ifade edilebilecek paylaşım sayısını sınırlı sayıda tercih etmiş ve zaman zaman da duygusal olarak nitelendirilebilecek şarkılarla kurgulanan video içeriklerini paylaşmıştır.

	Halk ile Buluşma	Vaat	Kutlama	Anma	Aile	Reklam	Toplam
n	66	14	2	2	1	2	87
%	%75,86	%16,09	%2,30	%2,30	%1,15	%2,30	%100

Tablo 5: Murat Kurum'un TikTok paylaşımlarının ana temaları

Murat Kurum'un TikTok platformunda işlediği temel temalar yukarıdaki Tablo 5'te işlenmiştir. Kurum'un da İmamoğlu gibi aile temasıyla bir video paylaşımında bulunduğu farklı olarak da kutlama, anma ve reklam temalarında video içerikleri paylaştığı görülmüştür. Kurum'un halk ile buluşma görüntülerini yüzde 75,86 oranında işlediği, doğrudan vaat içeriklerinde yüzde 16,09 oranında yer verdiği saptanmıştır. Paylaşılan içeriklerin politainment kavramı bağlamında incelenmesi kavramın TikTok platformu açısından

öneminin anlaşılabilmesi için oldukça gereklidir. Bu içeriklerin tamamı politainment kavramı doğrultusunda değerlendirildiğinde ise aşağıdaki veriler ortaya çıkmaktadır.

	Sosyal Medya Akımı	Eğlence	Diğer	Toplam
n	7	24	56	87
%	%8,05	%27,59	%64,37	%100

Tablo 6: Murat Kurum'un TikTok paylaşımlarının eğlence içerik dağılımı

Tablo 6'da görüldüğü gibi, Murat Kurum'un paylaşmış olduğu 87 TikTok içeriğinden 7 tanesi doğrudan sosyal medya akımları ile kurgulanırken, 24 tanesinin de eğlenceli bir şekilde seçmene sunulduğu görülmüştür. Bu bağlamda 87 video içeriğinden yalnızca 31 tanesi eğlenceli içerik olarak oluşturulmuş, TikTok'un eğlenceli yapısı noktasında yeterli içerik oluşturulmadığı saptanmıştır.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, Murat Kurum'un halk ile buluşma teması altında kurgulanan video içeriklerinin yalnızca 5 tanesinde sosyal medyada yer alan akımlar bulunurken, 24 tanesi eğlenceli ve samimi olabilecek şekilde kurgulanmıştır. Toplamda 66 video içeriğinden geriye kalan 37 video içeriği ise zaman zaman duygusal zaman zaman slogan ve seçim şarkıları ile paylaşılmıştır.

	Sosyal Medya Akımı	Eğlence Temalı İçerikler	Diğer	Toplam
n	5	24	37	66
%	%7,58	%36,36	%56,06	%100

Tablo 7: Murat Kurum'un halk ile buluştuğu video içeriklerinin eğlence temasındaki dağılımı

Kurum'un paylaşımları *politainment* kavramı ve TikTok platformunun gerekliliklerinden biri olan eğlenceli yapısı göz önüne alınarak değerlendirildiğinde sosyal medya akımlarına oldukça düşük bir oranda yer vermiş olduğu görülmektedir. Eğlence teması içeren içerikler de diğer temaya göre düşük bir oranda işlenmiştir. TikTok'un eğlenceli ve sosyal medya akımlarının neredeyse odak olarak görüldüğü sistemi değerlendirildiğinde TikTok'un Murat Kurum tarafından verimli bir şekilde kullanılmadığı söylenebilmektedir.

Kurum'un vaat teması altında işlemiş olduğu video içerikleri değerlendirildiğinde vaatlerin mevcut İstanbul yönetimine dair eleştirilerle kurgulandığı görülmekle birlikte 14 video içeriğinden hiçbirinin sosyal medya akımları ve eğlence teması çerçevesinde hazırlanmadığı görülmüştür. Geneli itibarı ile Murat Kurum'un kamuoyuna seslendiği video içeriklerinde dönemin popüler içeriklerine yer verilmemiştir.

	Sosyal Medya Akımı	Eğlence Temalı İçerikler	Diğer	Toplam
n	0	0	14	14
%	%0	%0	%100	%100

Tablo 8: Murat Kurum'un vaat içerikli video içeriklerinin eğlence temasındaki dağılımı

Tablo 8'deki veriler değerlendirildiğinde vaatlerin duyurulmasında eğlence temasının tercih edilmediği görülmektedir. Video içeriklerinde mevcut İstanbul yönetiminin hedef alınarak TikTok platformunun eğlenceli yapısına karşılık eleştirel bir dilin tercih edilmesi de TikTok platformundaki seçim çalışması için dezavantaj olarak nitelendirilebilmektedir.

Murat Kurum'un kutlama teması ile işlemiş olduğu videolardan 17 Şubat 2024 tarihinde Dünya Kediler Günü'nü kutlamış olduğu video içeriği eğlenceli ve samimi görüntülerle kurgulanmış olup, sosyal medyada popüler olan bir şarkı eşliğinde paylaşılmıştır. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü için kurgulanan video Kurum'un eşi ile birlikte görüntülerinin yer aldığı duygusal olarak ifade edilebilecek görüntülerle oluşturulmuştur.

	Sosyal Medya Akımı	Eğlence Temalı İçerikler	Diğer	Toplam
n	1	0	1	2
%	%50	%0	%50	%100

Tablo 9: Murat Kurum'un kutlama içerikli videolarının eğlence temasındaki dağılımı

Anma teması ile işlenen 2 videoda ise Kurum, 3 Mart 2013 tarihinde vefat eden arabesk sanatçısı Müslüm Gürses'i Gürses'e ait bir şarkı ile duygusal bir şekilde anarken 25 Mart 2009 tarihinde vefat eden Büyük Birlik Partisi Eski Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu'nu da yine duygusal bir şekilde anmıştır.

Murat Kurum'un 1 Şubat ve 30 Mart 2024 tarihi aralığında en çok etkileşim alan paylaşımı niteliğindeki aile temalı tek video içeriği doğrudan sosyal medya akımına uygun hazırlanmıştır. Kurum'un aile büyükleri, eşi ve çocuklarıyla miting alanına geldiği görüntülerin yer aldığı video içeriğinde TikTok platformunda ve diğer sosyal medya platformlarında dönemin oldukça popüler denebilecek bir şarkısı ile hazırlanan bir sosyal medya akımı içeriği yer almaktadır.

Kurum'un son tema olan reklam temasında paylaşılan 2 video içeriğinde de herhangi bir sosyal medya akımına rastlanmazken içeriklerin eğlenceli bir biçimde kurgulanmadığı da görülmüştür.

Sonuç

Modern demokrasinin var olduğu tüm toplumlarda güçlü siyasal iletişim çalışmalarının da varlığından söz etmek mümkündür. İlk olarak kamuoyunun enformasyon ihtiyacını esas alan, mevcut siyasa yönelik bilgi veren aynı zamanda siyasi aktör ve partilere yönelik kamuoyunun haberdar olmasını sağlayan siyasal iletişim çalışmaları iletişimin dijital bir boyuta geçmesi ile daha ehemmiyetli bir konuma evrilmiştir.

Siyasal iletişim çalışmalarını değiştiren, geliştiren ve çeşitlenmesini sağlayan dijital iletişim, seçim kampanyalarının odağı haline gelmiştir. Bilhassa sosyal medya platformları çift yönlü ve ucuz bir iletişim, hızlı enformasyon akışı deneyimlerini sunması sebebi ile günümüzde oldukça önem kazanmıştır. Tek bir siyasi söylem ya da mesajın saniyeler içinde milyonlarca kişiye ulaşmasını mümkün kılan sosyal medya platformları sunduğu yazılı, görsel ve işitsel iletişim altyapısı sayesinde siyasal iletişim çalışmalarının çok farklı bir boyuta taşınmasını sağlamış, seçmenle doğrudan iletişime geçmeyi mümkün kılmıştır. Anlık olarak etkileşimin takip edilebilir olması sayesinde de kamuoyunun ilgisinin, olumlu veya olumsuz tepkilerinin ölçülebilmesi siyasi hayata stratejik anlamda büyük katkı sağlamıştır.

Oldukça çeşitli bir yapıda olan sosyal medya platformlarına her geçen gün bir yenilik eklenmekte, farklı platformlar sahaya sürülmektedir. Son yıllarda ortaya çıkan küresel ve ulusal boyutta oldukça kolay kabul gören platformlardan biri ise hiç şüphesiz TikTok platformudur. Misyonunu kurumsal web sitesinde "TikTok kısa mobil videolarda lider platformdur. Misyonumuz eğlendirmektir ama bir yandan da yaratıcılığa esin kaynağı olmak istiyoruz" olarak tanımlayan TikTok platformu belirttiği üzere, kısa ve eğlenceli video içeriklerinin yer aldığı bir platform niteliğindedir. Popüler kültür neticesinde viral olan şarkı ve eğlenceli içeriklerle oluşturan sosyal medya akımlarıyla ön plana çıkan platformda hap içerikler olarak ifade edilen oldukça çabuk tüketilebilen video içerikleri yer almaktadır. Güçlü bir algoritmaya sahip olan platformda, tüketilen içeriklere uygun sonsuz bir video akışı sunulmaktadır.

Ulusal anlamda kozmopolit bir kullanıcı kitlesi bulunan TikTok platformunun ağırlıklı olarak kullanıcı kitlesini Z kuşağı olarak nitelendirilen 18-24 yaş aralığındaki genç nesil oluşturmaktadır. Bu noktada TikTok platformu siyasi aktör ve partilere siyasal iletişim bağlamında genç seçmene ulaşmak adına eşsiz bir iletişim sahası yaratmaktadır. Gençlerin hem birer kullanıcı hem de üretici konumunda olduğu TikTok platformunda genel olarak sosyal medya akımları çerçevesinde içerikler üretilmekte ve bu akımlar milyonlarca kişi tarafından çok kısa sürede tüketilerek hem diğer kullanıcıları etkilemekte hem de hemen ardından yeni akımları ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda üretilen içeriklerde kullanılan söylem, şarkı, dublaj gibi seslendirmeler; jest ve mimikler gençler arasında bir iletişim dili ve köprüsü oluşturmaktadır. Bu iletişim dili sosyal medya kullanıcıları arasında çığ gibi

büyüyerek geniş kitlelere yayılabilmektedir. Ortaya çıkan ve kitleleri etkileyen bu kültür toplumda olması gereken, bilinmesi gereken gibi algılanarak bir kitle kültürüne dönüşmektedir. Genç seçmene ulaşmak isteyen siyasi aktör ve partilerin seçim çalışmaları da bu kapsamda sosyal medya akımlarına yönelik gerçekleşebilmektedir. Bilhassa gençlere biz de sizdeniz mesajı vermek isteyen, aynı dili konuştuğunu iletmek isteyen siyasi aktör ve partiler gençlerin tercihleri doğrultusunda çalışmalar yürütebilmektedir.

Çalışma kapsamında Türkiye’de gerçekleşen en güncel seçim niteliğindeki 31 Mart 2024 yerel seçimleri kapsamında, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayları olan mevcut İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Millet İttifakı ortak adayı Ekrem İmamoğlu ve Cumhuriyet İttifakı ortak adayı Murat Kurum’un TikTok platformundaki seçim çalışmaları incelenmiştir. Seçim çalışmalarının en yoğun halini aldığı tarih aralığı olduğu düşünülerek 1 Şubat ve 30 Mart 2024 tarih aralığı ele alınarak gerçekleştirilen araştırmada iki adayın da TikTok platformunda aktif bir çalışma yürüttüğü İmamoğlu’nun 58 video içeriği ile Kurum’un ise 87 video içeriği ile seçmene ulaşmaya çalıştığı görülmüştür. 2 aylık bir süreç değerlendirildiğinde Kurum’un seçmene daha sık ileti gönderdiği ancak bazı günler hiç paylaşım yapmazken bazı günlerde günde 5 video içeriği paylaşımına giderek iletilerin hedef kitlede etkisini azaltmış olabileceği, fazla enformasyonun kalıcılığı düşürebileceği ifade edilebilmektedir.

Ekrem İmamoğlu’nun TikTok platformunda ağırlıklı olarak sosyal medya akımları ve eğlenceli içeriklerle, Murat Kurum’un ise diğer içerik türleri ile (açıklama, konuşma vd.) seçmene seslendiği saptanmıştır. TikTok platformunun neredeyse zorunlu kıldığı eğlence kültürünün İmamoğlu tarafından daha yoğun bir biçimde kullanıldığı ifade edilebilirken, Kurum’un bu kültüre yönelik düşük oranda çalışma yürütmüş olduğu söylenebilmektedir. Genç seçmene ulaşarak aynı pencereden bakabilmenin günümüzdeki karşılıklarından biri haline gelmiş olan sosyal medya akımları iki aday tarafından da yeterli seviyede kullanılmamış olsa da İmamoğlu’nun yüzdelik oran olarak eğlence içeriklerine fazla yer verdiği söylenebilmektedir. Ayrıca Ekrem İmamoğlu’nun diğer sosyal medya platformlarından farklı daha samimi bir profil resmi tercih etmesi, TikTok platformuna karşı daha bilinçli bir yaklaşım sergilediğini de gösterir niteliktedir.

Her iki adayın da belirlenen tarih aralığında en fazla etkileşim alan içeriklerinin sosyal medya akımları ile kurgulanmış video içerikleri olduğu araştırma bulgularına yansırken bu bulgu sosyal medya akımları ile oluşturulan kitle kültürünün TikTok’ta siyasal iletişim bağlamında fayda sağladığı düşüncesini de desteklemektedir. Sosyal medya akım videolarının her iki adayın da genel etkileşimlerinden yüksek bir sonuç vermesi TikTok platformunda viral video içeriklerinin daha büyük hedef kitlelere ulaşabildiğini de ortaya çıkarmıştır. Bu noktada *politainment* kavramının siyasal iletişim bağlamındaki önemi de araştırmaya yansımıştır.

TikTok platformunda tercih edilen ve aslında gerekli olan eğlenceli video kültürünün siyasi aktör açısından samimi bir imaj çizdiği de ifade edilebilmektedir. Esprili, samimi söylemlerle bilhassa gençlere ithaf edilen içerikler gençlerin algılarında siyasi aktörlere karşı ulaşılabilir bir algı yaratmaktadır. Buna ek olarak, hizmet ya da vaat içerikli mesajların eğlenceli bir biçimde sunulmasının daha akılda kalıcı bir yanı olduğu da düşünülmektedir. Bir siyasal iletişim aracı olarak TikTok platformunun seçim süreçlerinde etkin bir rol oynadığı ifade edilebilmektedir.

TikTok platformunun Ekrem İmamoğlu ve Murat Kurum’a geniş bir kampanya sahası sunduğu ve iki ismin de bu sahayı önemli bir konumda gördüğü sonucuna varılsa da adayların TikTok’u kullanım gereklilikleri bakımından yeteri kadar efektif kullanmadığı söylenebilmektedir.

TikTok platformunun sosyal medya platformları arasında yeni sayılması ve siyasal iletişim bağlamında kısıtlı kullanımı hem küresel hem ulusal anlamda göz önüne alındığında kullanım pratiklerinin henüz çözümlenemediği düşünülürken, gelecek seçimlerde öneminin

artacağı ve siyasi aktör ve partiler tarafından daha fazla tercih edileceği öngörülebilmektedir. Bu noktada politainment kavramının da önem kazanacağı, seçim kampanyalarında sosyal medya akımlarına daha fazla yer verileceği düşünülmektedir. Bilhassa gençlerin politize edilmesi hususunda sosyal medya akımlarının bir iletişim kanalı oluşturduğu ve bu iletişim kanalının daha da derinleşeceği söylenebilmektedir.

Sosyal medya platformları arasında farklı bir kültür oluşturan hatta diğer sosyal medya platformlarının örnek aldığı kısa ve eğlenceli içerikleri ilk olarak kullanıcılarına sunan TikTok platformunun siyasal iletişim konusunda da kısa ve eğlenceli doğal olarak etkili mesajları iletmek için oldukça kapsamlı bir kampanya sahası sunduğu ifade edilebilmektedir. İletilen mesajları hedef kitleleri enformasyona boğmadan, tüketilebilir bir şekilde sunan TikTok platformunun ilerleyen günlerde daha da önem kazanacağı, platforma karşı var olan mevcut önyargıların kırılacağı değerlendirilmektedir. Günden güne çözümlenecek olan platformu siyasi aktör ve partilerin daha etkili, interaktif ve inovatif kullanacağı düşünülmektedir. Gerçekleştirilen çalışmanın da bu bağlamda bir referans oluşturacağı ve *politainment* kavramının seçim kampanyalarında ve tüm siyasal iletişim çalışmalarında daha sık tercih edileceği öngörülmektedir.

Kaynakça

- Acarlı, M. D. (2014). Politainment (eğlenceli siyaset) kavramı bağlamında Türkiye’de siyasal seçim kampanyalarının analizi (Yayımlanmamış doktora tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Algül, F. (2009). Popüler kültür ve siyaset etkileşimi. *Media critiques 2009 mass communication and production of the social* (s. 287-359) içinde. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Babacan, M. & Haşlak, İ. & Hira, İ. (2011). Sosyal medya ve Arap Baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 63-92.
- Bahçecioğlu, E. H. (2023). Popüler kültür odağında sosyal medyada akım trafiği: 'TikTok' örneği. *Etkileşim*, 12, 426-454.
- Balcı, Ş. (2007). Bir siyasal kültür yaratıcısı olarak siyasal toplumsallaşma ve siyasal toplumsallaşma sürecinde medyanın işlevleri. B. Arık ve M. Şeker (Ed.), *Medya ve Ötesi* içinde. Konya: Tablet Yayınları.
- Bösch, M. & Ricks, B. (2021). *Broken Promises: TikTok and the German Election*. Mozilla Foundation.
- Cervi, L., & Marín-Lladó, C. (2021). What are political parties doing on TikTok? The Spanish case. *Profesional de la información*, 30(4).
- Çetin, S. (2023). Siyasal iletişim ve yeni medya: Türkiye’de yazılan lisansüstü tezler üzerine eleştirel bir inceleme. *İNÖNÜ Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 8(2), 158-177.
- Dara, A. Y. (2011). Kamu yönetiminde halkla ilişkiler ve sosyal medya. *Selçuk İletişim*, 7(1), 5-15.
- Digital 2024: Türkiye (2024). Datareportal. Erişim adresi (30 Mart 2024): <https://datareportal.com/reports/digital-2024-turkey>
- Dörner, A. (2002). Politainment versus Mediokratie. *Thesenvortrag, Cologne Conference/Medienforum NRW* içinde. Erişim adresi (23 Ağustos 2024): <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/a-political-communication-tool-for-generation-y-proposal-for-politainmententertaining-politics--political-entertainment.pdf>
- Erdoğan, M. (2019). X-Y-Z kuşakları ve siyasal katılımı rol oynayan faktörler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

- Geyser, W. (2024). What is TikTok? – Everything You Need to Know in 2024. Erişim adresi (20 Eylül 2024): <https://influencermarketinghub.com/what-is-tiktok/>
- Göksu, O & Gül Ünlü D & Kuş, O. (2022). *TikTok: Sosyal medyada bir paradigma dönüşümü*. Konya: Literatürk Academia.
- Göktaş, P. (2016). Y kuşağının bir siyasal iletişim aracı: Politainment önerisi (eğlenceli siyaset/siyasal eğlence). *Journal of International Social Research*, 9(43).
- Hafızoğlu, Y. (2021). Z kuşağı seçmen davranışları. *Journal of Education and New Approaches*, 4(2), 141-164.
- Kandemir, E. (2023). Küreselleşme sürecinde yeni medya ve sosyal medya: güvenilir bilgiye ulaşmak. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 62, 84-96.
- Karaduman, N. (2017). Popüler kültürün oluşmasında ve aktarılmasında sosyal medyanın rolü. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(43), 113-133.
- Karlova, N. A., Fisher, K. E. (2013). “Plz RT”: A social diffusion model of 75 misinformation and disinformation for understanding human information behaviour. *Information Research*, 18, 1-17.
- Kaya, A. R. (1985). *Kitle iletişim sistemleri: Basın, radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi*. Teori Yayınları.
- Kızılkaya, Z. Z. (2022). Gençlerin TikTok kullanım ve doyumunu üzerine nitel bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 231-247.
- Koleson, J. (2020). TikTok is on the clock, will democracy stop?. *Saint Louis University Law Journal Online*. Erişim adresi (1 Kasım 2024): <https://scholarship.law.slu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1042&context=lawjournalonline>
- Montag, C., Lachmann, B., Herrlich, M. & Zweig, K. (2019). Addictive features of social media/messenger platforms and freemium games against the background of psychological and economic theories. *International journal of environmental research and public health*, 16(14), 2612.
- Omar, B., & Dequan, W. (2020). Watch, share or create: The influence of personality traits and user motivation on TikTok mobile video usage. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 14(4): 121-137.
- Öztekın, A. (2020). Siyasal iletişimin Amerikanlaşması bağlamında AK Parti'nin siyasal iletişim çalışmalarının gazeteler üzerinden incelenmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(1), 679-702.
- Scott, D. M. (2010). *The new rules of marketing and PR*. John Wiley and Sons.
- TikTok. (2024). Erişim adresi (30 Mart 2024): <https://www.tiktok.com/about>
- TikTok. (2024). Ekrem İmamoğlu TikTok profili. Erişim adresi (30 Mart 2024): <https://www.tiktok.com/@ekrem.imamoglu>
- TikTok. (2024). Murat Kurum TikTok profili. Erişim adresi (30 Mart 2024): https://www.tiktok.com/@murat_kurum
- TikTok. (2024). Web: <https://www.tiktok.com/about>
- Uluç, A. V., & Örs, B. (2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesinin toplumsal ve siyasal yapısı: mardin örneği'nde siyasal katılım (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Weinberg, T. (2009). *The new community rules: Marketing on the social web*. O'Reilly.
- Yegen, C. & Bilgin, B. C. (2023). Alternatif habercilik çerçevesinde TikTok: politainment ve bir 'eğlence haber' aracı olarak TikTok platformunun potansiyeli. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(1), 474-499.

YSK. (2024). Mahalli İdareler Bülteni. Erişim adresi (30 Mart 2024):
https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/31%20MART%202024%20MAHALLİ%20İDARELER%20BÜLTENİ_portal.pdf

Araştırmacıların Katkı Oranı: (Birden fazla yazarlı makaleler için)

1. Yazar: %60

2. Yazar: %40

Çatışma Beyanı: “Siyasal iletişimin dijital dönüşümü: Eğlenceli siyaset ve TikTok” isimli makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

From non-places to abject spaces: The annihilation of subjectivity in *Concrete Island* *

İsmail Serdar Altaç *

Abstract

James Graham Ballard, one of the prolific authors of speculative fiction, uses ‘space’ as an active part of his works. Especially, the urban space in the 20th century fuels a great deal of his dystopian fiction. Extrapolating the possibilities hidden in the built environment, he carries out an exploration of dangerous terrains in human nature in his works. Ballard’s *Concrete Island* (1974) presents a critique of the motorways that gradually render human geography into an inhuman one. This paper examines *Concrete Island* through Marc Augé’s concept of “non-places” and Julia Kristeva’s notion of “abject”. This study argues that the crisis in bourgeois subjectivity is caused by the ongoing diffusion of non-places in the cities in *Concrete Island*. To prove this argument, the paper discusses how the novel reflects the features of non-places and in what ways these qualities inflict damage on public spaces of the cities. This discussion also aims to provide a logical explanation of Maitland’s absurd marooning on a traffic island in the midst of civilization. Subsequently, the examination is extended to abject spaces of the cities whose expulsion is a necessary precondition of bourgeois subjectivity. This part focuses on the oscillating tendencies of the protagonist between the restoration of bourgeois subjectivity and resignation from it. Using abject as a theoretical tool, the study highlights how Jane and Proctor function as reminders of symbolic order and Maitland’s final identification with abject.

Keywords: *Concrete Island*, non-place, abject, motorways, subjectivity

Research article

Geliş - Submitted: 15.10.2024

Kabul - Accepted: 14.11.2024

Atıf – Reference: *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 14, 44-55.

Yok-yerlerden iğrenç mekânlara: *Concrete Island*’da öznelğin yok oluşu

Öz

Spekülatif kurgunun en üretken yazarlarından biri olan James Graham Ballard, ‘mekân’ kavramını eserlerinin aktif bir parçası olarak kullanır. Özellikle 20. yüzyıl kentsel mekânı, yazarın distopik kurgusunun önemli bir bölümüne ilham kaynağı olmuştur. İnşa edilmiş çevrede saklı ihtimallerden geleceğe yönelik çeşitli çıkarımlar yapan yazar, eserlerinde insan doğasının tehlikeli alanlarını keşfeder. Ballard’ın *Concrete Island* (1974) adlı romanı, insan coğrafyasını giderek insansızlaştıran otoyolların bir eleştirisini sunar. Bu çalışma, *Concrete Island* romanını Marc Augé’nin “yok-yerler” ve Julia Kristeva’nın “iğrenç” kavramları aracılığıyla incelemektedir. Çalışma, *Concrete Island*’da burjuva öznelğinin yaşadığı krizin kentlerde giderek çoğalmakta olan yok-yerlerden kaynaklandığını iddia eder. Bu iddiayı temellendirmek için, çalışma ilk olarak romanın yok-yerlerin özelliklerini nasıl yansıttığı ve bu özelliklerin kentlerin kamusal alanına ne gibi zararlar verdiği üzerinde durur. Bu tartışma, aynı zamanda medeniyetin tam ortasında Maitland’ın bir trafik adasında absürt bir şekilde mahsur kalmasının mantıklı bir açıklamasını sunmayı amaçlar. Devamında ise bu inceleme, burjuva öznelğinin oluşumu için dışlanması bir ön koşul olan kentlerin iğrenç mekânlarını kapsayacak şekilde genişletilmektedir. Çalışmanın bu kısmı, ana karakterin burjuva öznelğini yeniden kazanma ve bu öznelği terk etme eğilimleri arasındaki tereddütlerini ele alır. Çalışma, iğrenç kavramını kuramsal bir araç olarak kullanarak, Jane ve Proctor’ın simgesel düzenin kırılabilirliğine nasıl işaret ettikleri ve Maitland’ın iğrenç ile nihai özdeşleşmesini vurgular.

Anahtar kelimeler: *Concrete Island*, yok-yer, iğrenç, otoyollar, öznellik

* This article has been produced from the author's Ph.D. dissertation entitled “The Representation of Urban Space in J. G. Ballard's Novels” submitted to Ankara University's Graduate School of Social Sciences in December 2018.

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, e-posta:serdaraaltac@nevsehir.edu.tr, ORCID-ID: 0000-0002-6778-8571

Introduction

One of the social developments unique to the 20th century is the surge of mobility at a planetary scale. Particularly, the period following WWII witnessed the democratization of private automobile use in Western countries. This sudden and radical shift engendered discussions as to its repercussions in multiple fields. Urban planning, environmental concerns, energy consumption, social and psychological outcomes, and cultural impact have been some of the topics on which the debates are held. While automobility is acknowledged to be a facilitator of personal freedom, annihilating geographical constraints, its footprint on the environment, consumption habits, and the social life of the cities have raised concerns among specialists in the respective fields. Literature has the potential to nourish these debates, some of which are empirical, through imaginative explorations of hypothetical scenarios. Zeynep Tuna Ultav, an architect, emphasizes that literature has the ability “to enhance relationship between collective memory and spaces, creating new practices of understanding penetrating into the layers of meaning of spaces” (2015, p. 25). Especially those authors who treat space as a formative category in their fiction discern these layers and transform the spaces into entities which have as significant a role as the characters in their works.

James Graham Ballard (1930-2009) is one of those authors who recognize the idiosyncrasies and agency of spaces. Central to his fiction is the effect of the built environment on human psychology and action. While he mainly focused on the scenarios of environmental catastrophe in the 1960s, his fiction took a new turn to the urban spaces whose features were identical to those of his readers in the 1970s. Written in 1974, *Concrete Island* puts the motorways, which are still a growing part of human geography today, under the spotlight for an investigation of the hitherto unseen possibilities embedded in them. This article aims to explore the role of spatial organization in *Concrete Island* with a specific focus on the concepts of ‘non-place’ and abjection. These conceptualizations enable one to understand the modern capitalist and materialist subjectivity of the protagonist of the novel and to grasp the role played by the traffic island in the dissolution of this subjectivity. To this end, the paper first deals with the effects of non-places on the public space and the relevance of this effect to the dynamics of the novel, and next evaluates the traffic island as an abject space that is necessarily produced as a residue of non-places.

Concrete Island opens with the crash that Robert Maitland, an architect, has on the motorway. Piercing through the embankment along the road, his automobile plunges onto a traffic island covered by overgrown vegetation and surrounded by a dense network of motorways. Initially, Maitland takes for granted that he would be rescued immediately, only to find that the traffic on the motorway flows incessantly as if nothing happened. The ensuing chapters focus on his trials to catch the attention of the drivers and his struggle for survival by the scarce resources offered by the island. In the meantime, along with his bodily health, his mental state breaks down, which leads him to reconsider his life outside the island and his alienation from both society and his family. Eventually, he encounters two inhabitants of the island, namely Jane Sheppard and Proctor. The former is a prostitute with a bourgeois background, and the latter is a mentally disturbed former acrobat who now lives isolated from society. Jane gradually heals Maitland; however, as he recovers, he seeks ways to dominate the island and its inhabitants. To achieve this goal, he begins to act impulsively and irrationally; “the island awakens in him unknown energies that had until then lain buried under the weight of civilized rationality” (Delville, 1998, p. 45). At this point, Maitland becomes doubtful about leaving the island; on the other hand, Jane is reluctant to call the police because she perceives them as a threat to both herself and Proctor. When he digs out Proctor’s traumas, Maitland establishes dominance over Proctor, producing a colonizer and colonized relationship between them. However, towards the end of the novel, Proctor is killed by a repair vehicle and Jane leaves the island, suggesting Maitland to call for help. Maitland

displays a high level of ambivalence as to his desire to leave, and the novel ends with this obscurity. The novel displays intertextuality with its open reference to *Robinson Crusoe* and rather implied references to William Shakespeare's *The Tempest* and the myth of the Cretan labyrinth. However, Ballard does not always use these texts as a direct model for his own novel but rather exploits and sometimes subverts them in a way that can produce a postmodern narrative about the cultural condition of late capitalism. Space is an active agent in Ballard's fiction, and this novel puts the spaces of late capitalism under detailed scrutiny to express the quandaries and the state of mind of Western subjectivity in the 20th century.

1. The colonization of the city by non-places

Concrete Island is one of the products of a period marked by an augmented level of spatial mobility in England. The socio-spatial conditions under which the novel was written can be explained by some statistics that prove its historicity. In his inquiry into the history of the British motorways, George Charlesworth states that the total length of motorways in Britain was 95 miles in 1960; however, the number skyrocketed to 660 miles by the 1970s, along with 350 miles still under construction (1984, p. 50). Concomitant to this rapid transformation, there was the introduction of an ever-growing number of private automobiles in the same period. According to the Office for National Statistics, the number of motor vehicles registered for the first time was about 10 thousand in 1970, after which the figures soared and reached almost 19 thousand in 1974 in the United Kingdom (Department for Transport, 2011, p. 2). These changes were not mere numbers for Ballard but phenomenal alterations taking place within his sight. His post-war residence in the suburbia, Shepperton, gradually became saturated with networks of roads built to serve the intense use of Heathrow Airport. All in all, in this era, British society experienced a new geographical reconfiguration that facilitated local and global mobility at once. As it were, a colonization of the cityscape by the motorways occurred as a response to the society's demand for mobility.

Since space is a social production (Lefebvre, 1991), each respective ideology and its resultant social practices necessitate the emergence of a new spatial arrangement. Efficient means of transportation, dictated by capitalism's tendency for growth and globalization, have eventually led to what David Harvey calls "time-space compression" (1992). Motorways are one of the concrete spatial embodiments of the unprecedented levels of mobility in the 20th century and today, but they are also examples of what the French anthropologist Marc Augé calls "non-place". In *Concrete Island*, Maitland continually displays an ambivalence about being rescued by the civilized world; however, there are a number of instances in which he shows a desire to be rescued. Having an understanding of "non-places" can clarify why Maitland cannot escape the island during his attempts. Augé defines such places as those "which cannot be defined as relational, or historical, or concerned with identity" (1995, p. 77-78). Produced by what Augé calls supermodernity, hospitals, motorways, and leisure parks are some of the examples of non-places. As opposed to the places that have unique characteristics and that are imbued with meaning for people, non-places lack the cultural and historical dimension, and they are usually identical across the globe. Though it remains an unfinished work, Los Angeles was considered to be the setting of the film adaptation of *Concrete Island*, once projected to be set by Scott Kosar and directed by Brad Anderson. Being an apotheosis of automobile culture, Los Angeles would indeed suit the purpose of the novel. However, this transposition has a more subtle implication than it seems. London, the original setting of the work, becomes dispensable and any location in the world might be a convenient setting, exactly because of the disengagement of non-places from history and culture.

Another hallmark of non-places is their over-emphasis on exactitude. Since they are essentially products of a specific type of economy that aims to boost functionality and

regulate a multitude of people's movements without letting them contact each other, such signs as numbers, dates, hours, or minutes are indispensable components of non-places. In Augé's words, they are "empirically measurable and analyzable" (1995, p. 115). Indeed, this logic reflects itself at the beginning of the novel:

Soon after three o'clock on the afternoon of April 22nd 1973, a 35-year-old architect named Robert Maitland was driving down the high-speed exit lane of the Westway interchange in central London. Six hundred yards from the junction with the newly built spur of the M4 motorway, when the Jaguar had already passed the 70 m.p.h. speed limit, a blow-out collapsed the near-side tyre. (p. 7)

The tone presented here is akin to a navy deck log, which might be attributed to the intertextuality of the novel with *Robinson Crusoe*. However, the opening statements of the novel also implicitly inform the readers that they are now entering an impersonal realm where someone is in communication with the numbers and quantifiable elements, and meaning is produced only through them. This communication is only restricted to the rules and regulations of the motorway, leaving the drivers disconnected from each other. What makes the notion of 'non-places' so vital in understanding the logic presented in *Concrete Island* is their function of regulating human relations. Augé highlights that "non-places mediate a whole mass of relations, with the self and with others, which are only indirectly connected with their purposes. As anthropological places create the organically social, so non-places create solitary contractuality" (1995, p. 94). Though they apparently share the same space on the motorway, the communication is predominantly between the solitary drivers and the rules of the motorway, rather than among the drivers. For this reason, Maitland's endeavor to attract the attention of the drivers fails at every turn. As the narrator states, "the drivers were concentrating on the overhead route indicators" (p. 16), and "the pressure of the following traffic [...] forced them on relentlessly" (p. 17). On this mobile non-place, none of the drivers can stop to rescue Maitland, even if they catch a momentary glimpse of his presence. In an instance, the novel goes so far as to imply that even a power like the state is unable to control this space of mobility when the police officer notices Maitland but cannot slow down (p. 18). At this point, one might rightfully ask why the policeman does not help Maitland in the following hours or days. This could be explained as an extrapolation of the contractuality that non-places offer. The drivers are caught up in an experience of transience and ephemerality. Zygmunt Bauman categorizes "non-places" among those that "are ostensibly public but emphatically non-civil sites" (2006, p. 102). An experience such as spotting a marooned driver immediately loses materiality, which turns Maitland into just a momentary spectacle.

However, except for only a few drivers, no one can notice Maitland's presence on the roadside. In fact, this blindness is a result of a culture that has been investing and building on the phenomenon of speed. French cultural theorist Paul Virilio (2007, p. 111) explains how human perception is altered by the ever-growing levels of speed, especially among the drivers: "In the driver's seat, the immediate proximity matters little, the only important thing is that which is held at a distance; in the continuum of the trip, what is ahead governs the progress, the speed of propulsion produces its own horizon: the *greater* the speed, the more *distant* the horizon." This commentary can be taken as a sound explanation of Maitland's seemingly absurd marooning in the heart of civilization. The inability to see 'here' and 'now' is one of the reasons for Maitland's failure to recognize the island by which he passes daily and the other drivers' failure to see Maitland. Their focus, which always lies far ahead, impedes them; thus, "they would be too busy to notice the scattered wooden trestles" caused by Maitland's accident (p. 10). In this spatial organization, the geography is condensed into departure and arrival points whereby the intervening distance is simply erased from the mental maps of the drivers, because "[d]welling at speed, people lose the ability to perceive local detail, to talk the strangers, to learn of local ways of life, to stop and sense each different

place” (Sheller&Urry, 2000, p. 747). During the first decades of its use, automobiles had not yet led to a flattening of geographical experience by speed. For instance, driving was “a kind of *flânerie* on wheels” for Virginia Woolf in the 1920s (Schröder, 2007, p. 136) in the sense that automobiles enabled the experience of the city just on another level of mobility. However, the kind of mobility represented in *Concrete Island* ignores and bypasses the city.

This shift also evokes discussions of public spaces in the cities and their transformation in time. Non-places are essentially antithetical to public spaces where intersubjective communication is carried out. Richard Sennett proposes that “[t]he city is that human settlement in which strangers are most likely to meet. The public geography of the city is civility institutionalized” (2002, p. 264). Sennett’s all-too-obvious explanation has, in fact, the implications of urban planning that can foster human contact and forge a bond among them based on distance and regardless of their social background. However, the urban fabric represented in *Concrete Island* is obviously inimical to such social contacts, forcing spatial segregation of underprivileged individuals. Stigmatized by his very presence on a useless and derelict patch of ground, Maitland might well appear ‘dangerous’ to the drivers passing by him. For example, one of the drivers spotting Maitland “assume[s] him to be a tramp or drifter enjoying first drink of the day” (p. 35). In another example, to catch the attention of the drivers, Maitland is at pains to look neat and respectable through his clothing (p. 19). He has a tacit understanding of the class differences associated with certain locations in the cities, and, in this scene, he simply tries to prove that he does not belong to one of those locations. However, he fails to see that even if he somehow proved his true social identity, the traffic would be unlikely to stop. That is because non-places, exemplified by the motorways in the novel, are the embodiments of what Jürgen Habermas calls “instrumental rationality” (1984) in that efficiency and functionality take precedence over communicative action among the individuals.

Ballard’s other urban fiction, *High-Rise*, includes a notable remark about the concrete landscape: “[T]his was an environment built, not for man, but for man’s absence” (2014, p. 28). This observation goes for *Concrete Island*, as well. The whole landscape in *Concrete Island* resists the presence of man. Maitland cannot find enough space for a pedestrian to walk on the road (p. 17), the sound of the passing cars suppresses Maitland’s call for help (p. 17), or the noise of the planes approaching the airport drowns his voice (p. 54). The only relation of the drivers to the surrounding environment is only auditory and visual, the former being mostly restricted to the sounds of the other vehicles and the latter being compromised by the speed itself. This landscape of sensory desolation lets human beings exist solely in the form of a human-machine hybrid rather than an independent rational individual – an image powerfully fostered by Enlightenment ideology. As such, the built environment dismantles the image of the rational individual who is an agent of the public sphere. Furthermore, the imagery of the labyrinth, often employed throughout the text, implies the impossibility of having total mastery over this constituent of the cityscape. To call for help, Maitland plans to set fire to his automobile and he takes out a London route map from the dashboard locker to use it as fuel for fire (p. 52). This scene has a significant detail: Although London is Maitland’s city of residence, he needs a signifier to navigate through the city as if it were an unknown terrain.

Public and private space relations are deeply disturbed in both the city and Maitland’s life. The explanations given so far testify to a quasi-privatization of the public sphere in the sense that the seemingly public spaces atomize individuals into their private cells. Maitland’s personal life, on the other hand, bears the mark of public life. This argument draws from Richard Sennett’s observations on public spaces of the 18th century. He venerates “impersonality” for being the bedrock of the public spaces for its function to liberate the individual from the burden of intimacy; and thus establish a sound relationship based on

social distance and regardless of their identities in the private sphere (2002, p. 264). However, Maitland idealizes a familial life, expected to be the opposite of the public space, based on impersonality and lack of intimacy. He ponders about his life as follows: “His relationships with Catherine, and his mother, even with Helen Fairfax, all the thousand and one emotionally loaded transactions of his childhood would have been tolerable if he had been able to pay for them in some neutral currency” (p. 142). Having been raised as a lonely child, Maitland idealizes solitude as a desirable state of being and evaluates all his personal relations as if they were a business affair. As it were, the logic of non-places is at work in Maitland’s relationships in that he evades intimacy and commitment.

2. The crisis of subjectivity

Concrete Island navigates through a new kind of space belonging to the 20th century and conjoining subjectivity. Each symbolic structure is predicated on what it excludes as much as how it defines itself. At this juncture, the island on which Maitland is marooned becomes the space against which modern capitalist spatiality, or non-places, defines itself. Julia Kristeva’s concept of “abject” is a useful theoretical tool in recognizing the spatial dichotomies in *Concrete Island*. According to Kristeva, symbolic order is constituted through a radical exclusion of the abject: “The abject has only one quality of object- that of being opposed to I” (1982, p. 1). The establishment of an order is dependent on the exclusion of the abject. In a similar vein, Mary Douglas remarks that “[d]irt is the by-product of a systematic ordering and classification of matter, in so far as ordering involves rejecting inappropriate elements” (2001, p. 36). Abject is not considered an object because it does not represent a simple dichotomy. It neither respects borders nor “assumes a prohibition, a rule or a law” (Kristeva, 1982, p. 2). Since this concept is inextricably bound with subjectivity and order, it has been applied in several fields, including urban studies. David Sibley’s *Geographies of Exclusion* (2003) illustrates how the logic of abjection operates in Western cities. He argues that just as individual subjectivity is constituted through the mechanisms of exclusion, modern Western cities produce spaces where those people labeled as undesirable, deviant, diseased, dirty, or dangerous are expelled. Furthermore, the social imaginaries about these people also include the geographies where they reside: “Feelings about others, people marked as different, may also be associated with places. Nervousness about walking down a street in a district which has been labeled as dangerous [...] may be the [kind] of sensations engendered by other environments” (Sibley, 2003, p. 3-4). Those living outside the abject spaces of the cities either deliberately evade such spaces by arranging their spatial practices or, as Zygmunt Bauman states, the abject spaces of the cities are simply blank spaces in the mental maps of the city dwellers (2006, p. 104). The place where Maitland is marooned rather falls into the second category. However, the novel does not treat the island as a mere blank space; it becomes a complex structure through which Maitland has an epiphanic experience once he gradually discovers it.

Andrzej Gasiorek defines the traffic island in the novel as a non-place (2005, p. 108). Though the island can be recognized as a non-place in the sense that it is *not a place* recognized by the city dwellers, it does not properly match the non-places as they are defined by Augé. In many ways, the island is in contrast with the surrounding terrain which consists of a concrete and orderly realm. The narrator defines the island as an “unofficial municipal dump” (p. 13) where the discarded items of life under modernity, such as rusting cars or car parts, billboards, and furniture, are dumped. On the one hand, these objects are proof of a rapid turnover of goods in a society of consumption. On the other hand, the existence of these items is closely related to abject because they are reminders of the fragility of the symbolic order. That these rusting objects do not belong to an earlier century but to the 20th century makes them even more significant with respect to Maitland’s subjectivity, for they are the

very objects that define and sustain his identity. Along with the other vehicles, Maitland's Jaguar, a part of his identity, becomes just another discarded item. It is also possible to extend this idea of decay to Maitland's bodily integrity. Kristeva puts forward that "[e]xcrement and its equivalents (decay, infection, disease, corpse, etc.) stand for the danger to identity that comes from without: the ego threatened by the non-ego, society threatened by its outside, life by death" (1982, p. 71). After the crash, the novel repeatedly exposes Maitland's wounds and bodily fluids, which implies a rift in his identity and reminds him of the materiality of his body.

Another reason why the island cannot be a non-place is that it consists of architectural remnants of English history, such as the ground plans of an Edwardian terraced house, a church, and a World War II air-raid shelter. This shows that the island is deeply historical when it is compared to the motorways and high-rise blocks surrounding it. The concrete landscape is built at the expense of the historical and cultural history of London, and this exemplifies "how the present production of postmodern spatiality takes place on the ruins of *the past* which it abandons and suppresses" (Groes, 2012, p. 130). In his account of the cultural history of concrete, Adrian Forty notes that it is "so often regarded as the material of oblivion, erasing and obliterating memory, cutting people off from their past, from themselves, from each other" (2012, p. 197). If being ahistorical is one of the defining characteristics of non-places, the island apparently does not fit their scope. However, the historicity of the island and the antithetical characteristic of the surrounding environment stand for the spatial history of Western societies in which non-places obliterate the relational and historical places.

The identities of the two characters, Jane and Proctor, concretize the process of abjection. While the former is a prostitute, the latter is a demented outcast figure who previously worked as an acrobat. Ballard makes sure that the island as a waste place is complemented by two social wastes. Both of them are diametrically opposed to the bourgeois sensibilities of the social class to which Maitland belongs. The spatial organization and the spatial practices of the individuals in modern capitalist societies ensure that a figure like Maitland is unlikely to confront such outcast figures. Moreover, considering his profession, one can claim that Maitland's task is to enforce the separation of socially acceptable individuals from those deemed 'unfit' and 'undesirable'. As David Ian Paddy asserts, amongst many other tasks of the architects, "gentrified housing schemes" were popular in the 1970s (2015, p. 143), and such projects were the embodiment of urban segregation par excellence. For this reason, the encounter provides Maitland with both an exhilarating experience and a sense of fear – the same emotions evoked by abjection. Having a bourgeois background but now being a prostitute, Jane acts as a reminder of the abject and the fragility of the bourgeois way of life. However, of the two outcasts, the imagery attached to Proctor particularly needs to be marked due to its implied mythological reference. The narrator occasionally delineates him as a bull-like figure (p. 76, 109, 110), which evokes the myth of the Cretan labyrinth. This imagery also complements the idea of the motorway network as a maze, for the Minotaur of this structure is Proctor. Minotaur's story can be associated with Kristeva's notion of abject, and this association is key to understand Proctor's position in relation to society. Kristeva specifies that abject is "[w]hat does not respect borders, positions, rules. The in-between, the ambiguous, the composite" (Kristeva, 1982, p. 4). In the myth, the Minotaur displays a hybrid appearance, having the body of a man and the head of a bull, thus having the ambiguity related to abject. Furthermore, the Minotaur is a reminder of King Minos' shame (Nichols, 2008, p. 470), for it was born as a result of the transgression of social norms. It needs to be expelled from the sight for the king to sustain his legitimacy. Similar to Minotaur, Proctor is a source of shame that needs to be expelled from society. His raw and unchecked power approximates him to the state of an animal. However, Proctor's expulsion is partly

voluntary, for, despite all his naivete and simplicity, Proctor is well aware of the impossibility of his existence in the social sphere. As a result, being a social outcast and having only the island as a grotesque utopian space for himself, Proctor, at first, displays a hostile manner to Maitland- a representative of the world that once humiliated and traumatized him. For instance, Jane tells Maitland that a police officer physically attacked and urinated on Proctor in the past (p. 97), which, in turn, leads him to have an “unconcealed strain of violence, a long-borne hostility to the intelligent world on which he would happily revenge himself” (p. 95). Proctor’s existence lingering on the verge of animal dissociates him from the rational society, and Jane’s dilemma about calling for help for Maitland from the outside world stems from her reservations about the intrusion of this world into Proctor’s safe haven.

On the other hand, for Maitland, Proctor functions as a source of anxiety because his grotesque image threatens his subjectivity constituted by the Eurocentric cultural codes. At this point, it might be useful to take a detour to Europe’s imperial history and how this discourse viewed the natives and those who were believed to live outside the civilized world. David Sibley remarks that “those threatening people beyond the boundary represent the features of human existence from which the civilized have distanced themselves—close contact with nature, dirt, excrement, overt sexuality” (2003, p. 51). Proctor represents the abject people that once became both a source of repulsion and fascination for the European imagination. Maitland’s confrontation with Proctor, which starts with feelings of anxiety and fear, gradually becomes one in which Maitland wields a repressive power on Proctor, much in the same way the Europeans did to the colonized people. In this regard, Maitland and Proctor’s relationship openly reflects that of *Robinson Crusoe* and Friday:

‘Proctor- I need food. I’ll pass out if I don’t get something to eat.’ The tramp stared at him warily. He raised the rat-traps, but Maitland shook his head. ‘No food,’ Proctor said flatly. ‘That’s rubbish- we had breakfast. Meat, potatoes, salad- where did you get it?’ (p. 126).

Maitland’s disapproval of Proctor’s proposition is highly reminiscent of *Crusoe*’s intervention into Friday’s dietary habits. The issue of cannibalism in *Robinson Crusoe* matches Proctor’s indecent food proposal. Discussing the issue of abjection in *Robinson Crusoe*, Gökhan Albayrak indicates that “[Crusoe] strives to maintain the boundary between himself and the inhuman cannibals. A perpetual defence against nondifferentiation marks his narrative” (2022, p. 1475). A similar defense mechanism labels the rats “as a carrier of disease” and intruders with “[their] occasional tendency to violate the boundaries” (Sibley, 2003, p. 28). Both *Crusoe* and Maitland try to evade abject or becoming abject to sustain their ties with the symbolic order, though Maitland opts for a different path in the end.

The antagonism of the island to the symbolic order becomes even more manifest during Maitland’s engagement with the island and its inhabitants. Abject, as Kristeva states, “draws me toward the place where the meaning collapses” (1982, p. 2). The drivers on the road are embedded in a system of signification enabled by the road signs, while Maitland experiences the resistance of the island to the process of linguistic signification. He tries to call for help twice by writing a message to the drivers; however, these messages are obliterated in each attempt (p. 62, 73). The following chapters reveal that the obliteration of the messages was not something mysterious but Proctor’s deed. Jane explains that “[Proctor] never learned to read and write. He hates the words of any kind” (p. 102). At this point, another modality of signification proposed by Kristeva, ‘semiotic’, is at work. Semiotic expression is associated with the stage of *chora* in a child’s development, and “*chora* is a modality of significance in which the linguistic sign is not yet articulated as the absence of an object and as the distinction between real and symbolic” (Kristeva, 1984, p. 25). Semiotic is a pre-Oedipal and pre-linguistic aspect of communication that lacks a structured linguistic expression. During the course of the novel, Proctor either talks in distorted grammar or tries to express himself through unintelligible grunts or lets Jane decipher information about himself

to Maitland. For instance, he refers to himself in the third person singular pronoun, which implies that he has not properly entered the symbolic register in which a clear demarcation between self and other, as well as subject and object, is drawn. The problem about the symbolic register is also evident in view of Proctor's lacking surname while Jane has one. Lacan states that "[i]t is in the *name of the father* that we must recognize the basis of the symbolic function which, since the dawn of historical time, has identified [the] person with the figure of the law" (2006, p. 278). While Maitland discovers some old photographs showing at least an obscure father figure related to Jane (p. 106), the text makes no references to a father figure related to Proctor. What is more intriguing is that the text does not refer to Maitland's father, either. This is an implication of the substitution of Proctor by Maitland in the end.

According to Kristeva, semiotic is a modality predating "numbers and forms," and it is "*amorphous*" (1984, p. 243). In a way, it radically differentiates from the logic governing the non-places that mediate the individual's relation to a higher authority through a linguistic signification system. Hence, it harbors the potentiality of resistance to a given order. Drawing from Deleuze and Guattari, Florian Cord (2017) identifies the motorway and the island with the striated and smooth spaces, respectively, and adds that "the island does not allow itself to be overcoded" (2017, p. 87). The island appears to be resistant to the symbolic human activities: "[T]he waist-high grass, marked by the winding corridors that recorded his uncertain movements [...] was setting itself again, almost hiding the silver Jaguar" (p. 14). The traces of Maitland's movement, which is a sort of signification in itself, fail to endure in a way that foreshadows the futility of Maitland's later attempts to wield power over the island and its inhabitants. In exchange for help, Maitland offers Jane some money that he keeps in the trunk of his car, and Jane simply replies, "I'd better look after these [car keys]" (p. 86), as if Maitland offered something perilous. This makes sense when money is considered to be an item belonging to symbolic signification. Jane simply refuses to introduce money as a meaningful signifier to the economy of the island and to protect Proctor from assimilation and subjugation to the symbolic order structuring the world beyond the embankments. The tension arising from Maitland's intrusion into the island, the utopian space for Jane and Proctor, governs much of the text. In fact, Maitland appears to be partly successful in his attempts to colonize the island when he turns Proctor into a wine addict, thus enforcing wine as a signifier instead of money (p. 129) and when he rides on Proctor for the exploration and control of the island (p. 143). However, during these rides, Proctor goes for the paths he desires rather than those dictated by Maitland, and this undermines Maitland's authority as a colonial power.

In an environment where the authority becomes crippled, the symbolic expressions that might be associated with the spatio-temporality of capitalism, shrinks, as well. The first days on the island are marked by Maitland's efforts to keep track of time on a daily and hourly basis. However, as he loses his will to leave the island, these abstract expressions of time fade into obscurity. Towards the end, "Maitland realized that he had forgotten what day it was- Wednesday or perhaps Friday" (p. 157). In the final stage of his experience on the island, his sense of time is reduced only to the diurnal cycle of day and night. Time precision is one of the preconditions of a capitalist economy that has to regulate labor time, efficiency, and capital accumulation. For this reason, the lack of temporal signifiers is one of the implications of his abdication from his role in the capitalist economy along with all his social ties. Noelle McAfee resembles the distinction between semiotic and symbolic to such dichotomies as "between nature and culture, between body and mind, between the unconscious and consciousness, and between feeling and reason" (2004, p. 16). Maitland's experience of time becomes one that is unmediated through a symbolic form of language, being closer to the latter terms in the dichotomies stated by McAfee. The sensory immediacy renders symbolic forms of expression redundant because Maitland's experience is akin to

chora “in which the linguistic sign is not yet articulated as the absence of an object and as the distinction between real and symbolic” (Kristeva, 1984, p. 25). Thus, the novel displays signs of regression in Maitland’s social identity.

The island facilitates Maitland’s coming to terms with his real conditions of existence in the modern world. Cenk Tan evaluates Maitland’s story as a process of alienation, one in which he is firstly alienated from his family, later from his society, and lastly from himself (Tan, 2023, p. 74). However, it would be misleading to assume that this alienation or dissolution of subjectivity starts only after his marooning on the island. The island only enables an epiphanic moment of realization, as can be observed when he exclaims, “I am the island!” (p. 71). This expression might be interpreted from multiple perspectives. First, ‘the island’ does not refer to the patch of ground where Maitland stays for several days. After all, Jane’s final exit from this place proves that it is not an island, at all. Moreover, the title of the novel leads to much confusion about its referent when one spots that the island is densely covered by wild vegetation while the world outside the island is filled with concrete structures. In this interpretation, the image of the island functions as a metaphor for Maitland’s state of mind and his infatuation with hyper-individualism rather than a tangible geographical location. Secondly, Maitland’s exclamation signifies the abolition of the distinction between subject and object. The island is no longer an object in the form of a *tabula rasa* waiting to be possessed and shaped by an architect, but it is the identity of the architect himself. This point needs to be elaborated through the category of abject. Kristeva states that abject is “the place where I am not and which permits me to be” (1982, p. 3). As it has been emphasized above, the island consists of decaying and rusting items and architectural remains. However, their mere presence does not render the island abject; the island becomes an abject space in a strict sense when it is recognized that the persistence of capitalist and consumerist culture is predicated on the formation and expulsion of its waste within the borders of the embankments. Maitland’s identification of the island approximates him to the state of abject, which jeopardizes his subjectivity as a capitalist and consumer individual. The implications of this identification are closely related to the question of whether Maitland is going to leave the island and restore its social identity or not. When Jane is about to leave the island and proposes to call for help, Maitland simply answers, “I’ll leave the island, but I’ll do it in my own time” (p. 174). Despite the ambiguity in the reply, he “felt no real need to leave the island” (p. 176) when he is alone on the island, at last. His identification with the abject space and preference to stay there suggest that Maitland’s initial crash was, in fact, a suicidal attempt which is a final blow to his burgeoning alienation from social and familial ties. Amongst many other things, Kristeva associates abject with corpse and death, expressing that “[i]t is no longer I who expel, but ‘I’ is expelled” (1982, p. 3-4). Maitland’s experience is akin to *jouissance* that is a transgressive act which exceeds the limits of pleasure; “jouissance alone causes the abject to exist as such. One does not know it, one does not desire it, one joys in it [*on en jouit*], Violently and painfully” (Kristeva, 1982, p. 9). Thus, Maitland enters into a realm where social norms, meaning, and identity are nullified, and boundaries separating life and non-life are broken down. Maitland’s association with abject and death can also be elucidated through *Robinson Crusoe*. Crusoe’s state is close to abject since he is cut off from the society (the other) prior to his dominance over Friday; only after this domination, “[is he] able to keep the abject at bay by means of establishing the difference between subject and object” (Albayrak, 2022, 1491). Proctor’s death and Jane’s departure mark the disappearance of the object that enables one’s subjectivity in the symbolic realm. “[Maitland] was glad that both Proctor and the young woman had gone. Their presence had brought out unwelcome strains in his character, qualities irrelevant to the task of coming to terms with the island” (p. 175). Despite their antagonism to the mainstream society, the sight of Jane and Proctor denotes the existence of a social body. Although Maitland can never

succeed in fully dominating these figures, their very presence urges him to act in accordance with the Western subjectivity that is based on cultural codes and hierarchies. However, since Maitland's covert intention is exactly being freed from this subjectivity, he welcomes their absence. All in all, both Crusoe and Maitland achieve their goals; while the former successfully restores himself to the symbolic order, the latter embraces abject at the expense of his life.

Conclusion

Concrete Island offers a critique of modern urban planning and uses this topic as a fertile ground on which the crisis of modern capitalist subjectivity is demonstrated. The novel uses the motorways to point out the impact of the proliferating non-places on social bonds and communication. Foregrounding the inhuman and affectless aspect of the spaces of mobility, the text raises questions about the priority given to functionalism and efficiency underpinning much of the urban fabric. This questioning also subverts the agency and authority of the architect figure as the creator of spaces. Moreover, the text further highlights the social limitations imposed by non-places by attributing their characteristics to Maitland's social and familial ties. Additionally, through the inability of the protagonist to stop the traffic, the dissolution of the traditional public space by non-places is displayed. The non-place presented in the novel fosters a culture of individualism pushed to its limits, in a way that atomizes the users of space. The other outcome of this new spatiality is the production of abject spaces. Already severely alienated from each other, the drivers remain totally oblivious to the lives and predicaments associated with the abject spaces. On this level, the novel delves into the consequences of urban planning insensitive to social differences. However, Ballard uses this space not only for broad social criticism but also as a ground on which Maitland's mental state and subjectivity are tested. For Maitland, the island turns into a site of conflict between opposing forces, symbolic and abject, at the end of which abject takes the upper hand. Being severed from one's society and even from one's self marks the dissolution of Maitland's subjectivity. Ballard undercuts the belief in the rational individual and his/her faculties in the 20th century by setting the novel against a literary forebear like *Robinson Crusoe* – a work that glorifies the ingenuity of Western rational subject. The overwhelming question is what the difference between a smooth functioning non-place and a disorderly abject space is if both of them undermine the character's role as a social being. The uncanny resemblance between these two spheres evidently urges one to question non-places and their seismic impact on social identity.

References

- Albayrak, G. (2022). Fear and repulsion: The abject in *Robinson Crusoe*. *DTCF Dergisi*, 62(2), 1465- 1497. Doi: 10.33171/dtcfjournal.2022.62.2.28
- Altaç, İ. S. (2018). The representation of urban space in James Graham Ballard's novels (Unpublished PhD thesis). Ankara University, Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Augé, M. (1995). *Non-places: Introduction to an anthropology of supermodernity*. London: Verso.
- Ballard, J. G. (2001). *Concrete island*. New York: Picador.
- Ballard, J. G. (2014). *High-rise*. London: Fourth Estate.
- Bauman, Z. (2006). *Liquid modernity*. Cambridge: Polity.
- Charlesworth, G. (1984). *A history of British motorways*. London: Thomas Telford.
- Cord, Florian. (2017). *J. G. Ballard's politics: Late capitalism, power and pataphysics of resistance*. Berlin: De Gruyter.
- Delville, M. (1998). *J. G. Ballard*. Plymouth: Northcote House.

- Department for Transport. (2011). *Transport statistics Great Britain: 2011*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/8995/vehicles-summary.pdf
- Douglas, M. (2001). *Purity and danger: An analysis of the concepts of pollution and taboo*. London: Routledge.
- Forty, A. (2012). *Concrete and culture: A material history*. London: Reaktion Books.
- Gasiorek, A. (2005). *J. G. Ballard*. Manchester: Manchester University Press.
- Groes, S. (2012). The texture of modernity in J. G. Ballard's *Crash*, *Concrete Island* and *High-Rise*. Jeanette Baxter and Rowland Wymer (Eds.), *J. G. Ballard: Visions and revisions* (pp. 123-141). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action (Volume 1): Reason and rationalization of society*. Boston: Beacon Press.
- Harvey, David. (1992). *The condition of postmodernity: An enquiry into the origins of cultural change*. Cambridge: Blackwell.
- Kristeva, J. (1982). *Powers of horror: An essay on abjection*. New York: Columbia University Press.
- Kristeva, J. (1984). *Revolution in poetic language*. New York: Columbia University Press.
- Lacan, J. (2006). *Écrits*. New York: W. W. Norton.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- McAfee, N. (2004). *Julia Kristeva*. Routledge.
- Nichols, J. (2008). Lacan, city and the utopian symptom. *Space and Culture*, 11 (4), 459- 474. Doi: 10.1177/1206331208320482.
- Paddy, D. I. (2015). *The empires of J. G. Ballard: An imagined geography*. Canterbury: Gylphi.
- Schröder, L. K. (2007). 'Reflections in a motor car': Virginia Woolf's phenomenological relations of time and space. In Anna Snaith and Michael H. Whitworth (Ed.), *Locating Woolf: The politics of space and place* (pp. 131-147). Palgrave Macmillan.
- Sennett, R. (2002). *The fall of public man*. New York: Penguin.
- Sheller, M. and Urry J. (2000). The city and the car. *International Journal of Urban and Regional Research*, 24(4), 737-757.
- Sibley, D. (2003). *Geographies of exclusion: Society and difference in the west*. London: Routledge.
- Tan, C. (2023). Bir (Post)modern Robinson Crusoe anlatısı: J. G. Ballard'ın *Beton Ada* romanında absurd kavramı ve yabancılaşma. In Mustafa Zeki Çıraklı (Ed.), *J. G. Ballard: Modernite ve postmodernitenin tekinsiz yazarı* (pp. 61-82). İstanbul: Kriter.
- Ultav, Z. T. (2015). The fictional representation of modern urban concentration in the work of J.G. Ballard. *Athens Journal of Architecture*, 1(1), 25-34. Doi: 10.30958/aja.1-1-2
- Virilio, P. (2007). *Negative horizon: An essay on dromoscopy*. London: Continuum.

Durkheim sosyolojisinde “devlet” kavramından “toplum” kavramına geçişin düşünsel serüveni

İsa Abidoğlu*

Öz

Tarihsel sosyoloji bir yöntem olarak sosyal hareketlerin kökenlerini ve gelişimlerini anlamak için kullanılabilir. Dahası bu yöntem farklı siyasi sistemlerin ve rejimlerin nasıl oluştuğu ve tarihsel süreçte nasıl değiştiği üzerinde çalışarak kültürel normların ve değerlerin zaman içindeki dönüşümünü analiz eder. Bu temel tezlerden hareketle klasik sosyolojide “toplum” fikrine ulaştırılan süreci analiz etmek için tarihsel sosyoloji yöntemi etkin biçimde kullanılabilir. Bu makale “toplum” fikrinin kavramsal olarak Batı düşüncesinde geçirdiği düşünsel süreci Durkheim özelinde ele almak için kaleme alınmıştır. Modern siyaseti toplumsal alandan düşünmek, Durkheim’in sosyolojik düşüncesinin önemli bir başlangıç noktası ve içeriğidir. Dolayısıyla Durkheim’in erken dönem yazılarını yeniden gözden geçirmeye ve Durkheim’in siyasal alandan toplumsal alana nasıl geçiş yaptığının ve modern siyasetin toplumsal teorisini nasıl kurduğunun izini sürmeye çalışmak bu makalenin amaçları arasındadır. Bu makalenin temel tezi Durkheim’in iki tür sosyal dayanışmasının, kısmen on üçüncü yüzyıldan beri modern devleti kavramsallaştırmak için kullanılan universitas ve societas kavramsal geleneklerinin bir devamı olduğunu savunmaktadır. Durkheim bu kavramları işaret ettiği anlamlar açısından dönüştürürken, aynı zamanda siyasi toplumun evrimsel tarihi ve gerçekliğine dair bir doktrin de oluşturmuştur. Durkheim’in siyaset felsefesinin toplumsal alan boyutunda ortaya koyduğu orijinal devlet teorisine verdiği yanıt, doğal olarak sosyolojinin sözde öncülerinin tartışılmasını içerir. Gerçekten de Durkheim, Aristoteles, Montesquieu ve diğerlerini tartışırken ve modern doğal hukukçularının ve onların takipçilerinin toplumsal görüşlerini eleştirirken, devlet teorisini sosyolojik bir bakış açısıyla tartışmanın mümkün olduğunu ifade eder ve aynı zamanda Orta Çağ’ın sonlarından beri modern devleti kavramsallaştırmak için kullanılan iki büyük gelenek olan societas ve universitas’ı bilinçsizce ve eleştirel bir şekilde miras alır. Nihayetinde Durkheim’in meslek grupları teorisi ancak bu dönüşümsel doktrin bağlamında doğru bir şekilde anlaşılabilir.

Araştırma makalesi

Research article

Geliş – Submitted: 11.10.2024

Kabul – Accepted: 25.12.2024

Atıf – Reference, s. Nosyon:
Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, 14, 56-74.

Anahtar kelimeler: Klasik sosyoloji, devlet, siyasal toplum, toplumsal tipler, meslek grupları

The intellectual progress of the transition from “state” to “society” in Durkheim's sociology

Abstract

Historical sociology as a method can be used to understand the origins and development of social movements. Moreover, this method analyzes the transformation of cultural norms and values over time by studying how different political systems and regimes were formed and how they changed in the historical process. Based on these basic theses, the method of historical sociology can be effectively used to analyze the process leading to the idea of “society” in classical sociology. This article is written to analyze the intellectual process that the idea of “society” conceptually went through in Western thought with a special focus on Durkheim. Thinking modern politics from the social sphere is an important starting point and content of Durkheim's sociological thought. Therefore, it is among the aims of this article to revisit Durkheim's early writings and try to trace how Durkheim made the transition from the political to the social sphere and how he constructed the social theory of modern politics. The central thesis of this article argues that Durkheim's two types of social solidarity are in part a continuation of the conceptual traditions of universitas and societas that have been used to conceptualize the modern state since the thirteenth century. Durkheim transformed these concepts in terms of their signification, while at the same time constructing a doctrine of the evolutionary history and reality of political society.

* Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edebiyat Anabilim Dalı, e-posta: isaabidoglu@anadolu.edu.tr, ORCID-ID: 0000-0002-3559-2304

Ultimately, Durkheim's theory of occupational groups can only be properly understood in the context of this transformational doctrine.

Keywords: Classical sociology, state, political society, social types, occupational groups

Giriş

Fikirler tarihi açısından bakıldığında, 'siyaset' teorisi 'sosyal' teoriden çok daha önce ortaya çıkmıştır (bkz. Barker, 1952). Siyaset teorisinin yükselişi 13. yüzyılda devlet teorisinin yükselişiyle yakından ilişkiliyken (Nederman, 1996, s. 12-13; Burns, ed., 2009, s. 1-3), sosyal teorisinin inşacıları olarak bilinen Fransız geleneği Montesquieu'ye kadar uzanır. Ancak söz konusu gelenek 19. yüzyıla kadar gerçek anlamda ideolojik bir form haline gelmemiştir (Singer, 2013). Öte taraftan devleti toplumsal kategoriler açısından tartışmak yalnızca 'siyasal'dan 'toplumsal'a bir geçişi içermekle kalmaz, aynı zamanda modern bir siyasal sorunun ortaya çıkışına da işaret eder.

On dokuzuncu yüzyılın sosyal teorisinin on sekizinci yüzyıldan farklı olduğu yadsınamaz. İki dönüşüm kategorisi arasındaki ilişki Durkheim tarafından da açıkça ifade edilmiştir: “19. yüzyıl sosyal teorisi 18. yüzyıl sosyal teorisiyle aynı değildir. Nitekim on dokuzuncu yüzyıl sosyal düşüncesini bir bütün olarak karakterize eden tek bir yenilik varsa, o da “toplumun devlet” ile aynı şey olmadığı şeklindeki görünüşte basit fikirdir. Yani, toplumu oluşturan pratikler ve kurumlar, siyasi alanı tanımlayanlardan doğası ve işlevi bakımından farklıdır (Giddens, 1976, s. 703).

On dokuzuncu yüzyıl düşünürleri hem toplumun ne olduğu hem de devletten nasıl farklılaştığı konusunda fikir ayrılığına düşseler de, kendilerinden öncekilerin - Montesquieu ve Rousseau en meşhur iki örnektir - en büyük eksikliklerinden birinin toplumsal ve siyasi örgütlenme biçimleri arasında net bir ayrım yapamamaları olduğu konusunda yaygın (evrensel olmasa da) bir fikir birliği vardır. Ancak bu ayrım bir kez yapıldığında, başka bir sorun ortaya çıkmaktadır: Eğer toplum ve devlet farklı konularsa, farklı çalışma yöntemleri de gerektirmezler mi? Ve eğer öyleyse, toplum üzerine çalışmak yöntemsel olarak neye benzeyecektir? Hiç şüphesiz, önceki iki yüzyılın bilimsel ilerlemelerinden etkilenen on dokuzuncu yüzyılın sosyal filozofları, bu sorulara yanıt olarak, görevlerinin bir toplum bilimi kurmak olduğu konusunda genellikle hemfikir ve bu nedenle böyle bir bilimin nelerden oluşacağı üzerine düşünmek, bu dönemdeki sosyal düşüncenin ikinci önemli meşguliyeti haline geldi. On dokuzuncu yüzyıl sosyal düşüncesinin çoğunun üçüncü ve biraz da bağımsız bir kaygısı, toplumun ne ölçüde canlı bir organizma modelinde düşünülmesi gerektiği idi. Burada incelenecek tüm düşünürler bu benzetmenin bir versiyonunu kabul etmiş olsalar da toplumların organizmalara tam olarak nasıl benzediği ve daha da ötesi, bu benzerliklerin ne anlama geldiği konusunda büyük ölçüde anlaşmazlığa düşmüşlerdir (Neuhouser, 2012, s. 651-661).

19'uncu yüzyılın sosyal teorisi, 18'inci yüzyılın sosyal teorisinde hiç rastlamadığımız çok ayırt edici bir özelliğe sahipti. O dönemde, birbirleriyle ilişkili oldukları düşünülmesine rağmen iki tür sorun birbirinden ayrılmış ve ayrı ayrı ele alınmıştır: bunlardan birine siyasi sorun, diğerine ise toplumsal sorun denilmiştir. Dahası, zaman ilerledikçe kamuoyunun dikkatinin siyasi sorunlardan sosyal sorunlara doğru kaydığı da şüphesizdir. Bunun nedeni, siyasi sorunların nihayetinde doğrudan ya da dolaylı olarak hükümet biçimiyle ilgili olmasıdır. Buna karşılık, sosyal sorunlar modern toplumların ekonomik koşullarından kaynaklanmaktadır (Durkheim, 1960, s. 225).

Durkheim'a göre, büyük ölçüde hükümetin değişen rolü nedeniyle, siyasi alan artık eskisi kadar ilgi çekici değildir. Zira “toplumsal yaşam ortak inançlar ve gelenekler tarafından oluşturulduğu ölçüde, hükümet bu geleneklerin somutlaştırılması yoluyla tüm toplumu birleştirir. Onlara kendileri hakkında fikir veren hükümettir, öyle ki kolektif faaliyetin tüm tezahürleri hükümet biçimine bağlıdır”, böylece siyasal alan ile toplumsal yaşam birbirleriyle

yakından ilişkili kabul edildiğinde, birinin çöküşüne kaçınılmaz olarak diğerinin ortadan kalkmasının eşlik edeceği beklenir. Nitekim Roma aristokrasisinin bastırılmasından sonra artık eski şehir devletleri kalmamıştır (Durkheim, 1960, s. 226). Ancak, “ekonomik ilişkilerin ortak yaşamın temelini oluşturduğu çağdaş gelişmiş toplumlarımızda, toplumun birliği her şeyden önce bir çıkarlar zincirinin sonucudur.” Dolayısıyla, Durkheim’a göre, toplumsal beden “şu ya da bu şekilde hükümet kurumlarının doğasından değil, toplumun parçalarını birleştirebilen karşılıklı bağımlılık bağlarından, diğer ifade ile ona içkin olan nedenlerden dolayı oluşur” (Durkheim, 1960, s. 226).

Buna göre, Durkheim bu dönüşüm sürecinde modern siyasette de bir kriz görmüştür. Fransa'yı örnek alan Durkheim, Fransız siyasi krizinde içsel bir çelişki görür: “Bir yanda karmaşık ve ayrıntılı mekanizmalarımız ve geniş bir idareye sahip çok çeşitli kurumlarımız olmakla birlikte Devlet (État) kavramı siyasetin en ilkel biçimlerine doğru kaymış durumdadır” (Durkheim, 1992, s. 109). Kısacası, Fransız siyasi devriminin başvurduğu Rousseau’cu demokrasi - Durkheim’a göre biçimsel olarak ilkel bir demokrasiydi - sadece siyasi olarak gelişen karmaşık idari mekanizmalarla uyumsuz değildi, aynı zamanda rolü de Devrim sonrasında ortaya çıkan modern ekonomik yaşamla uyumsuzdu. Başka bir deyişle, modern durumun tüm karmaşıklığı karşısında Fransızlar hala kavramsal olarak modern toplumsal yaşamın temellerini hükümet biçimi açısından düşünmeye takılıp kalmışlardı. Aslında, Alman siyasetine ilişkin tartışmasından ve İngiliz siyasi yapısına ilişkin temel yargısından (Durkheim, 2018, s. 239), özellikle de sosyal tipler doktrini ve bunun sonucunda oluşturduğu evrimden de görülebileceği üzere, Durkheim’ın modern siyaset hakkındaki düşüncesi sosyal kategoriler ve bunların doğası üzerinden şekillenmiştir.

Kuşkusuz Durkheim’ın modern siyaset hakkındaki düşünceleri Avrupa tarihi ve modern deneyimlerle güçlü bir şekilde temellendirilmiştir. Ancak aynı şekilde, bu siyasi düşüncenin kapsamına ilişkin daha derin bir sosyal inceleme de ona eşlik etmelidir. Durkheim’ın 17. ve 18. yüzyıllarda Hobbes ve Rousseau tarafından temsil edilen modern doğal hukukçuların sosyal olarak yapay sosyal görüşüne yönelik eleştirisine cevaben, mevcut çalışmalar Durkheim’ın sosyal görüşünün temel konumuna değinmiş (Aydın, 2019, s. 66-69) ve Durkheim’ın devlet teorisinin bu sosyal görüş ışığında tartışılması üzerine bazı önemli çalışmalar birikmiştir (Giddens, 2017). Ancak araştırmacılar, Durkheim’ın siyaset felsefesi veya siyaset teorisinin temel meselelerini hangi anlamda yeniden inşa ettiğini tartışmak bir yana, Durkheim’ın eleştirdikleri ile ısrar ettikleri arasındaki köken ve ilişkiye yeterince dikkat etmemiş ve incelememişlerdir. Bunlar, “toplum” teorisini ve onun bugünkü önemini anlamamız açısından hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle, Durkheim’ın modern siyaset ya da devlet hakkında toplumsal alan perspektifinden nasıl düşündüğünü incelemek, yani Durkheim’ın siyaset felsefesinin temel tezlerinden nasıl koştüğünü ve modern siyasetin temellerini ve gerçekliğini nasıl yeniden düşündüğünü ele almak, yalnızca Durkheim’ın “toplumsal” teorisini anlamamızı ilerletmekle kalmayacak, aynı zamanda modern siyaset anlayışımızın gelişmesine de yardımcı olacaktır. Aşağıda Durkheim’ın siyaset felsefesinin temel tezinden nasıl uzaklaştığına dair bazı örnekler yer almaktadır.

1. Siyasal sistem ve sosyal tipoloji

Gerçekten de Durkheim, modern ekonomik toplumların dayanışmaya ulaşma yolunun artık hükümet biçimine değil, toplumsal bedenin kendi nedenlerine bağlı olduğunu savunurken geleneksel siyaset felsefesinden farklı bir düşünce yolunu seçmiştir. Başka bir deyişle, Durkheim en başından itibaren toplum siyasetini yönetim biçimi açısından düşünmeyi bırakmıştır. Ancak Durkheim modern siyasi krizi çözmek ve siyasi kategorilerle sınırlı olan on yedinci ve on sekizinci yüzyıl siyaset felsefesinin sınırlamalarını değiştirmek ve siyasi sorunların tartışılmasına toplumsal biçimleri de dahil etmek istiyorsa, bu ikisi arasındaki ilişkiyi yeniden inşa etmek zorundaydı.

Durkheim'in izini sürdüğü ilk şey, yönetim türlerinin tanımlanmasında öncü olan Aristoteles'tir. Aristoteles'in aristokrasiler, monarşiler ve cumhuriyetler arasında uzun zaman önce bir ayırım yaptığı doğrudur. Ancak toplumsal türler, devletin farklı biçimleriyle (reipublicae) karıştırılmamalıdır. Aynı şekilde yönetilseler bile iki insan farklı ırklardan olabilirdi. Aristoteles'e göre, bazı Yunan şehir devletleri ile ve barbarlar, yönetim sistemi olarak monarşi rejimi altında hayatlarını sürmekteydiler. Çünkü bu gruplar krallar tarafından yönetiliyordu; ancak Yunan şehir devletlerinde yaşayan halk ile barbar halkların doğaları farklıydı. Dahası, aynı insan grubunun yönetimi değişebilir, ancak kendilerini yöneten ırkla aynı türden bir insan olmak zorunda değildir (Durkheim, 1997, s. 16-17).

Dolayısıyla Durkheim'a göre devletin (ya da yönetimin) biçimi, onun ne tür bir toplum olduğunu doğrudan yansıtmaz. Başka bir deyişle, aynı devlet biçiminin farklı toplumları yan yana getirmesi mümkündür. Durkheim'a göre, bu Aristotelesçi kategorizasyon, devlet biçimleri ve toplum türleri arasında ayırım yapılmaması ile birlikte, daha sonraki siyasi sistem filozofları tarafından kabul edilmiştir. Onlara göre, "insan toplumlarını karşılaştırmanın devlet biçiminden başka bir yolu olamayacağını düşünmüşlerdir", öyle ki Montesquieu da toplum türlerini birbirinden ayırmak için hükümet biçimini kullanmıştır (Durkheim, 1997, s. 17, 41).

Ancak aynı zamanda Durkheim, Montesquieu'nün yönetim çalışmasına yeni atıflarda bulunduğu işaret eder. Durkheim'a göre Montesquieu, cumhuriyetçi, monarşik ve otokratik yönetim biçimleri arasında ayırım yapması, demokrasileri ve aristokrasileri cumhuriyetçi yönetim biçiminin iki varyantı olarak sınıflandırması, ancak daha da önemlisi Montesquieu'nün bunları özünde farklı görmesi bakımından Aristoteles'ten ayrılır. Durkheim'a göre bu, Montesquieu'nün Aristoteles'ten daha ileri gittiği, yani yönetim türlerini soyut ilkeler yerine kendi içlerinde tanımladığı anlamına geliyordu (Durkheim, 1997, s. 31-32). Diğer bir deyişle, yönetim biçimleri, toplumsal biçimlerine içkin olan yasalar veya duygular tarafından yönetilir. Bununla birlikte, Montesquieu "insanlık birçok şey tarafından yönetilir: iklim, din, yasalar, hükümet kuralları, emsaller, kamu duyarlılığı ve görgü; sonuç yönetim, genel bir ruhtur" (Zenkert, 2011, s. 307) demesine ve Çin'i örnek göstermesine, Çin'in hükümet sisteminin başarısının kendine has yönetsel özelliklerine sıkı sıkıya bağlı kalması sebep olarak gösterilebilir (Durkheim, 1997, s. 31-32). Çin hükümet sisteminin başarısı, dini, hukuku, kamu duyarlılığını ve görgü kurallarını - ulusun evrensel ruhunu (Zenkert, 2011, s. 307, 328, 333), yani hükümet sistemi ile toplumun iç yasaları arasındaki ilişkiyi - birleştiren benzersiz Çin ayinlerine sıkı sıkıya bağlı kalınmasında yatmaktadır. Ancak Durkheim'a göre, Montesquieu'nün "hukukun ruhu"nun hitap ettiği yasalarda hala doğal hukukun kalıntıları vardır (Durkheim, 1997, s. 29). Dahası, Durkheim'ın görüşüne göre, bu yasaların kendileri şeylerin doğasında gizlidir, doğrudan görünür değildir ve sabit ve değişmez olduğu anlaşılan zorunluluk yasaları olarak kolayca ayırt edilebilir. Bu nedenle Durkheim, yasalar fikrinin yerini daha kolay fark edilebilir ve düşünülebilir türler fikrinin alması gerektiğini savunur (Durkheim, 1997, s. 72-73) ve Montesquieu'nün yasasını yeniden yapılandırmasının temelini oluşturan şey de tam olarak budur.

Durkheim, Montesquieu'nün bahsettiği hukukun ve kamusal duyarlılığın kaynağı olan evrensel hukuk ruhunu, daha ontolojik ve aynı zamanda daha spesifik siyasi toplum tiplerine indirgeyerek ve siyasi sistem sorununu yargılamak için bunları kullanarak siyasi sistem ve toplum tipleri arasındaki ilişkiyi yeniden kurmuştur. Sonuç olarak, Montesquieu tarafından incelenen cumhuriyetçi ve monarşik sistemlerin Durkheim tarafından bahsedilen iki siyasi toplum türü haline geldiğini, diğer siyasi sistem türlerinin ise büyük önem taşımadıkları için ihmal edildiğini görüyoruz. Durkheim, Montesquieu'nün "cumhuriyetler sadece küçük kasabalarda hüküm sürer ve hiçbir zaman dar sınırlarının ötesine geçmeyi başaramamıştır" dediği şeyin sadece "cumhuriyetlerde ve özellikle demokrasilerde vatandaşlar arasında eşitlik ve benzerlik olmadığını", "kısacası, daha önce bahsettiklerimize ek olarak, cumhuriyette monarşiden çok daha fazla farklılaşmanın olduğunu" belirtir. Kısacası, daha önce

değindiğimiz kamu yönetimi işlevi dışında, monarşik yönetimin çeşitli bölümleri arasında iş bölümü olmamasına rağmen bireyde “kolektif bir ruh” vardır. Bu ruh topluluk bilincinin herkes için eşit genişlikte olan bütünü ifade eder. Her bireyin bilincinin toplumu ifade eden kısmı herkes için eşit derecede geniş ve güçlüyken, bilincin yalnızca kendisiyle ve kişisel kaygılarıyla ilgili olan kısmı zayıf ve güçsüzdür” (Durkheim, 1997, s. 34-36). Durkheim’in İşbölümü Teorisi'nin daha açık terimleriyle, bu tür bir siyasi toplum benzer bireylerden oluşur ve kolektif bilincin bireysel bilince göre mutlak avantajına sahiptir.

Buna karşılık monarşiler oldukça farklıdır. Monarşiler orta ölçekli devletlerdir. Bir monarşide, “özel ve kamusal yaşamın işlevleri farklı toplumsal sınıflar arasında net bir şekilde ayrılmıştır.” Başka bir deyişle, cumhuriyetçi devlette gelişmemiş olan iş bölümü monarşide tam anlamıyla gelişmiştir. Durkheim şöyle devam eder: “Toplum (societas), her bir parçası kendi doğası gereği farklı bir işlevi yerine getiren canlı bir organizmaya benzetilebilir”, böylece monarşinin “siyasi beden hiyerarşisi ya da daha çağdaş bir terminoloji kullanırsak, siyasi bedenin organları, (organa) yalnızca kralı sınırlamakla kalmaz, aynı zamanda birbirlerini denetler ve dengeler” (Durkheim, 1997, s.36-37). Dolayısıyla monarşik devlet, cumhuriyetçi devletten, yani güçlü bir kolektif bilince sahip benzerliğe dayalı bir siyasi toplumdur ve iş bölümüne dayalı, bireyler için siyasi özgürlüğe ve organik bir yapıya sahip bir siyasi toplumdur çok farklı, tipik bir organik yapıdır. Durkheim böylece iki kavramsal siyasi toplum tipi oluşturmuştur.

Daha önce de belirtildiği gibi, Montesquieu cumhuriyetçi devletin küçük kasabaların hakimiyetinde olduğunu ve antik şehir devletlerini örnek aldığını savunmakla kalmamış, aynı zamanda monarşinin modern Avrupa toplumuyla yakından ilişkili olduğunu da göstermiştir. Durkheim, “monarşi söz konusu olduğunda, Montesquieu’nün bu toplumsal yapıyı yalnızca modern Avrupa’nın büyük halkları arasında bulduğunu” belirtir (Durkheim, 1997, s. 33). Bu ifade kuşkusuz Durkheim’in kavramsal olarak kurduğu siyasi toplum tipinin önemli tarihsel sonuçları olduğuna işaret etmektedir. Zira şehir devleti, modern Avrupa devlet biçiminin de başlangıç noktası olabilir. Durkheim’a göre, “kelimenin tam anlamıyla devlet, şehir devletiyle başlar ve bugün sahip olduğumuz büyük ölçekli ulusla sona erer” (Durkheim, 1963, s. 280). Dolayısıyla, yönetim türleri de belirli siyasi toplum türlerine karşılık gelebilir. Böylece Durkheim, Rousseau demokrasisini devlet biçiminin tarihsel başlangıç noktasına - Greko-Romen şehir devletine - yerleştirmekle kalmaz, aynı zamanda modern devlet için toplumsal bir temel, yani Montesquieu tarafından tasvir edildiği gibi monarşi altındaki siyasi toplumun organik yapısını da bulur.

Biçimsel olarak, bu noktada Durkheim, Montesquieu’nün üç yönetim ayrımını Comte'un ilerleme kavramından yararlanarak revize etmiş, yani iki yönetim için tarihsel bir sırası olmayan, ancak Durkheim’in en önemli olduğunu düşündüğü bir tarihsel evrim düzeni kurmuştur (Durkheim, 1960, s. 42). İşbölümü Teorisi'nde Durkheim, tarihin mekanik bir dayanışmayla başladığını ve organik dayanışmanın tarih ilerledikçe artan bir avantaja sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Durkheim, 2018, s. 33-186). Dolayısıyla Durkheim, bu tarihselleştirmeyi siyasal toplumda tarihsel bir evrim mantığı kurmak için kullanmaya ve bunu yaparken de Rousseau'cu demokrasilerin başvurduğu sözleşmecî devlet teorisinin tarih dışı doğasını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Ancak Durkheim’in siyasal sistemi toplumsal tipler açısından düşünme çabasına rağmen, bu ikisi arasındaki belirleyici ilişki burada net değildir. Çünkü cumhuriyetçi ve monarşik rejimler arasındaki fark sadece siyasi bedenin parçaları arasındaki işbölümü anlamındadır. Durkheim burada Montesquieu’nün monarşinin organik toplumsal yapısı olarak adlandırdığı şey temelinde demokratik cumhuriyetlerin nasıl inşa edileceği bir yana, modern siyasetin mantığının bir bütün olarak rejim sorunundan toplum sorununa nasıl evrildiğini ve siyasi bedenin yapısına nasıl dayandığını göstermez.

2. Universitas ve societas: Fikirler tarihi üzerine bir inceleme[†]

Durkheim'in yaklaşımı kuşkusuz modern doğal hukuk okulunun Rousseau tarafından temsil edilen toplum anlayışını "mekanik dayanışma" ile örtüştürmeye götürecektir. Ancak Durkheim ile Rousseau arasındaki temel farklar ve bağlantılar nelerdir? Durkheim'in yazıları ışığında, onunla modern doğal hukukçular arasındaki fark, esasen on üçüncü yüzyıldan bu yana modern devleti tasavvur etmek için kullanılan iki siyasi vizyon olan *universitas* ve *societas* arasındaki farkın bir devamıdır. 18. yüzyılda universitas kavramına duyulan bu ihtiyaç ya da universitas fikrinin yeniden canlanması, dönemin toplumsal bakış açısında bir değişimi tetiklemiş ve 19. yüzyıl Fransa'sında dayanışmacı ideoloji olarak adlandırılan akımla doruğa ulaşmıştır. Hayward'a göre, Saint-Simon, Comte ve Durkheim gibi Fransız sosyoloji geleneğinin birçok önemli figürü dayanışma şemsiyesi altında kategorize edilebilir (Hayward, 1959). Dolayısıyla, universitas ve societas arasındaki bağın açıklığa kavuşturulması, Durkheim'in toplumsal tipolojisini anlamının anahtarıdır.

Oakeshott'a göre universitas ve societas karşılıklı olarak gerekli ancak birbirlerini olumsuzlayan iki ayrı kavramdır (Oakeshott, 1991, s. 323). Dolayısıyla, 19. yüzyıl Fransa'sında bireycilik karşıtı düşünce eğiliminin arkasında, Dumont'un da belirttiği gibi, aslında universitas ve societas kavramları arasındaki gerilim vardır. Kavramsal tarih açısından bu iki kavram Roma özel hukukundan türetilmiştir (Lagerlund, 2011, s. 236). Pennington'a göre universitas, monarşik otoritenin tatmin edici bir hukuki tanımını yapmak amacıyla on ikinci yüzyılın sonlarında Roma hukukundan ödünç alınmış ve bir grubun iç ilişkilerini, özellikle de lider ile üyeleri arasındaki ilişkiyi ve diğer gruplarla merkezi otorite arasındaki ilişkiyi tanımlamak için kullanılmıştır (Burns, 2007, s. 442-443). Gerçekten de, insanların bir 'bütün' (universitas) olarak tanımlanmasından, Kilise'de her bir bütünün tüzel kişiliğe sahip olduğu gerçeğine, grup içi ve gruplar arası ilişkilerin bu tanımının tüm Kilise'ye, şehir devletine ve laik devlete uzanmasına kadar (Burns 2007, s. 443-444), bir grup içindeki ilişkileri ve diğer grupların merkezi otoriteyle ilişkilerini tanımlamak için de kullanılmıştır (Burns, 2007, s. 442-443). Cemaat içi ve cemaatler arası ilişkilerin kilise, şehir devleti ve seküler devletin tamamını kapsayacak şekilde genişleyerek bu şekilde tanımlanmasının (Burns, 2007, s. 443-444), on üçüncü yüzyılda modern devletin yükselişiyle ve özellikle de bu süreçte önemli bir rol oynayan Thomas Aquinas'ın Aristotelesçi doktrini yeniden canlandırmasıyla yakından ilgilidir.

Dumont'a göre bu başlangıç noktası Thomas Aquinas'ın Hıristiyan teolojisi ile Aristoteles felsefesini birleştirmesiyle başlar. Dumont bunu iki şekilde özetlemektedir: "Dinde, inançta ve iyilikte, her insan bütün bir varlıktır. Birey doğrudan Yaraticıya ve onu yaratan modele bağlıdır ve dünyevi sistemde topluluğun bir üyesi, sosyal bedenin bir parçasıdır" (Dumont, 1986, s. 62). Söz konusu devletin ya da toplumun bütünsel yapısının (universitas) bir parçası olarak yaşayan insan, bir bedenin azası pozisyonundadır. Dumont'a göre Aquinas'ın bu yaklaşımı, Aristoteles'in doktrinine bağlı biçimde seküler devleti tanrısal veya ruhsal gerçekliğin altında fiziksel gerçekliği olan ikincil bir değer olarak rasyonelleştirip meşrulaştırdığı için, erken dönem Kilise'nin seküler yaşamı değersizleştirme tutumunda bir değişikliğe yol açmıştır (Dumont, 1986, s. 62). Aristoteles'e göre, organik bir bütün olarak kent-devleti, aileden köye ve kente kadar her düzeydeki grupların doğal büyümesinin ürünüdür ve aynı zamanda bu grupların büyümesinin nihai biçimidir, yani kent-devleti insanın doğal biçimde gerçekleşen evriminin tamamlanması (Aristoteles, 1983, s. 4-7). Böylece doğal

[†] Universitas ve societas Latince kelimeler olup, ilki kelimenin tam anlamıyla bütün veya bütünlük, ikincisi ise ortaklık veya birlik anlamına gelmektedir. Bu kelimeler ve anlamları daha sonraki yerel dillerin (Fransızca, Almanca, İngilizce, vb.) ortaya çıkmasıyla ve modern doğal hukuk doktrinlerinin hakimiyetinin artmasıyla uyarlanıp değiştirildiğinden, okuyucunun kavramsal-tarihsel gelişim çizgilerini anlamasını kolaylaştırmak amacıyla burada çevrilmeden muhafaza edilmiştir. Bu terimlerin özel anlamları ve kavramsal geçmişleri aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

anlamda şehir devleti ya da ulus meşrulaştırılmış ve bir şekilde kiliseden bağımsız bir iç otoriteye sahip kılınmıştır. Bu, yerel krallığın yükselişi ve papalıktan kurtuluşu için teorik bir temel sağlamıştır. Nitekim Nederman (1996, s. 154, 181) da “hem olgusal hem de teorik olarak, on üçüncü yüzyıldaki Aristotelesçi düşünsel akımın Orta Çağ ile modern çağ arasındaki dönüm noktasını işaret ettiğini” ve Thomas Aquinas'ın Aristotelesçi natüralizmi yeniden canlandırmasının bir anlamda “birçok yönden natüralizm olarak tanımlanabilecek” yeni bir dönemin yolunu açtığını ileri sürmektedir. Thomas Aquinas'ın Aristotelesçi natüralizmi yeniden canlandırması bir anlamda “birçok yönden ‘modern’ olarak adlandırılabilir bir çağın” önünü açmıştır.

Söz konusu modern çağın erken dönemlerinde modern devlet kavramının oluşumuna kadar korporasyon teorisi önemli bir rol oynamıştır. Joseph Canning'e göre, 14. yüzyıl hukukçularının temel katkısı, “kentten ya da krallığın bir korporasyon olarak görüldüğü karmaşık bir anlayış yaratmış olmalarıdır: yani, korporasyon aynı zamanda hem bir dizi kişiden oluşan bir özne, hem de yalnızca akıl tarafından algılanabilen soyut, üniter bir varlık.” Canning'e göre, korporasyon temelde karmaşık bir kişiler bütünü kavrayışıydı. Nitekim Canning, korporasyonun, üyelerinden ayrılmış soyut bir varlık olarak kavranmasının ve bunun sonucunda ortaya çıkan kavramın erken modern devlet anlayışının karakteristik özelliği olduğunu savunur (Burns, ed., 2009, s. 641-642). Durkheim, karmaşık toplumda devleti “örgütleyici merkez”, “toplumsal zekanın organı”, toplumun “merkezi sinir sistemi”, “ana hareket ettirici” ve “ahlaki disiplinin organı” olarak değerlendirirken devlet-özerkliği tezini öngörmüştür (Durkheim, 1992, s. 49-72.). Ancak Durkheim için özerk devlet henüz mevcut değildir. Bu, ancak korporatist siyasi yapıların kurulmasıyla birlikte ulaşılabilecek, arzu edilen bir hedeftir. Durkheim'a göre modern toplumda devlet, özerkliğe olan ilgisini korporatist bir devlet haline gelerek gerçekleştirir. Tüm bunlar, üniversitelerin erken modern Avrupa'da son derece dini bir yapıya sahip olsalar da modern devletlerin kurulmasını teşvik etmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Aynı zamanda Nederman, bu aşağıdan yukarıya korporatist yönetim teorisi temelinde, “sayısız grup, birlik, karşılıklı yardım cemiyeti, dernek, meslektaş cemiyeti ve benzerlerinin, on üçüncü yüzyıl alt sınıflarında kendini koruma veya karşılıklı korunma amacıyla çoğaldığını” ileri sürer (Nederman 1996, s. 155). Ancak bu kendi kendini yöneten örgütler yalnızca üniversiteler olarak adlandırılan kavramla değil, daha ziyade *societas* fikriyle düşünülmüştür.

Etimolojik olarak *societas*'ın Roma hukukundaki karşılığı Fransızca *société* ve Almancada *gesellschaft* iken, İngilizcedeki tek karşılığı *partnership*'dir (Maitland, 1951, s. xxiii). Maitland, orta çağ siyasi düşüncesinde insan toplumunu ortaklık açısından anlama girişimi olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Hukuki açıdan *societas*, bir sözleşme ya da anlaşmadan doğan bir ortaklığı tanımlar, ancak bu ortaklık yalnızca bir *societas* oluşturmak için ortak bir dil gibi biçimsel bir kurallar ilişkisidir ve üniversitelerde olduğu gibi eylem birliğine ya da esaslı bir ortak amaç peşinde koşmaya gerek yoktur (Oakeshott, 1991, s. 201-202). Dolayısıyla, Oakeshott'a göre, *societas*'ın birliktelik koşulları, aslında ahlaki bir koşul olan yasa tarafından belirlenir. Diğer bir deyişle, aranan şey, siyasi otoritenin dayandığı ortak bir yaşam için bölgesel bir örgütlenme biçimiydi.

Erken modern Avrupa için, ulus olmanın bir ifadesi olarak Devlet (*État*) kavramı on beşinci yüzyılın sonuna kadar ortaya çıkmamıştır (Burns, ed., 2009, s. 649), daha açık ifade ile devlet kavramı on altıncı yüzyıla kadar siyasi terminolojide günümüz anlamlarına işaret edecek biçimde bir karakter kazanmamıştır (Oakeshott, 1991, s. 196-197). Elbette ki sözü edilen yüzyıla kadar cumhuriyetler (*res publica*), krallıklar (*regnum*) veya şehir devletleri (*civitas*) için devlet (*État*) kavramı kullanılmıştır (Burns, ed., 2009, s. 649; Oakeshott, 1991, s. 196-197). Modern dönem öncesi devlet kavramı ile modern dönem devlet kavramı arasında karakteristik fark modern dönem devletinin yeni bir ideolojik biçime sahip oluşudur. Kavramsal sistemler açısından *societas regnum* ya da *civitas*'a karşılık gelirken üniversiteler

imparatorluk şehri, lonca, katedral bölümü ve üniversite örgütlerine karşılık gelir (Oakeshott, 1991, s. 199-201). Dolayısıyla, universitas ve societas arasındaki gerilimin bu iki örgütsel formun ilk kavranışından beri var olduğunu görüyoruz.

Bununla birlikte, daha sonra tartışılacağı üzere, societas önde gelen düşünürler tarafından giderek daha fazla benimsenmiş ve baskın hale gelmiş olsa bile, burada iki kavram ile cumhuriyetçilik ya da monarşi arasında doğrudan bir ilişki olduğuna dair bir işaret yoktur, diğer ifade ile societas'ın cumhuriyetçilik ya da demokrasi ile ilişkilendirildiği, buna karşılık universitas'ın monarşiye benzetildiği söylenemez. İki kavram arasındaki farka ilişkin olarak, Ernest Barker, Gierke'nin eserinin çevirisinde şöyle bir ayırım yapmaktadır: Burada universitas ya da bütünler (kurumsal birlik) ile societas ya da ortaklık arasında ayırım yapmalıyız. Bir ortaklıkta üyeler birbirleriyle ilişkili olsalar da statü ve rolleri farklıdır; dolayısıyla birlik bir bütünden ziyade sociates bir “kolektif”tir (Gierke, 1957, s. 45). Barker'ın notu, societas ve universitas'ın çok farklı, hatta birbirine zıt bir şekilde oluşturulduğunu, zira societas'ın üyelerinden farklı bir fiziksel varoluşa sahip olmadığını öne sürmektedir.

Gerçekten de on beşinci yüzyılın sonunda devleti tanımlamak için État kavramının ortaya çıkmasında bile, devlet hala bu iki kavram aracılığıyla anlaşılmalıdır. Ancak 16. yüzyılda, yurttaş birliklerinin 'kökenleri' ve kurala dayalı otorite ve siyasi sistemlere ilişkin sorular ön plana çıktıkça, societas kavramı Bodin, Hobbes, Spinoza, Kant, Fichte ve Hegel ve diğerleri tarafından giderek daha fazla benimsenmiş (Oakeshott, 1991, s. 251-252) ve universitas giderek bir devlet kavramı haline gelmiştir (Oakeshott, 1991, s. 251-252). Sonuç olarak Gilke'nin universitas yerine societas perspektifinin artan baskınlığına ilişkin tartışmasını yorumlayan Dumont şöyle yazmaktadır: “Toplumsal bütüne atıfta bulunmak için universitas yerine societas ya da ‘toplum’ terimini kullanmak zorunda olmamız üzücüdür. Ancak bu aynı zamanda modern doğal hukukun ve takipçilerinin mirasıdır” (Dumont, 1986, s. 74).

3. Modern siyasi kriz ve toplumsal doğallığın yeniden inşası[‡]

Universitas terimi başlangıçta yalnızca bir bütün olarak bir grup insanı tanımlamak için kullanılırken, daha sonra belirli bir şekilde - bu durumda ortak bir maddi amaca uygun olarak - oluşan ve gerçek bir kişi olarak kabul edilen ve gerçek bir kişinin tüzel kişiliğine sahip olan bir grup insanı tanımlamak için kullanılmış, böylece kişilerden (corps) oluşan bir şirket kurumsal yapı (body corporate) olarak bilinmiştir. Bu uygulamanın amacı, loncalar ve üniversiteler gibi belirli bir eylem birliğine sahip bir kurumsal topluluğu oluşturmak için tüzel bir kişilik yaratmak ve ona yetki vermektir. Bu yetkide Devlet söz konusu olduğunda, iradesini tam yetkili bir otorite biçiminde ortaya koyabilen şirketler topluluğundan oluşan bir siyaset bedeni (corps/body politique) tahayyül edilir. Bu teori en belirgin şekilde eski Fransız sisteminde görülmektedir.

Fransızcada État aynı zamanda hiyerarşi anlamına geldiğinden, universitas olarak devlet kendi içinde hiyerarşiktir, yani üç sınıftan oluşan organik bir bütündür - Durkheim'in Montesquieu'yü analiz ederken işaret ettiği siyasi bedenin (corps/body politique) organik yapısı üç kademeli meclis şeklinde bir temsili hükümet biçimi de vardır. Bu hiyerarşi şirketlere de derinlemesine yansımıştır. Aslında, eski sistemin yıkılması, şirketleşme sisteminin kaldırılması ve universitas yerine societas'ın gelişmesiyle birlikte, on dokuzuncu yüzyılda Fransa'da ve aslında Avrupa'nın geri kalanında, universitas'a siyasi ve sosyal düşüncede neredeyse hiç rastlanmamış. Bunun yerine, societas'tan geliştirilen tanıdık toplum kavramları (société, gesellschaft ve society) çeşitli vesilelerle universitas teriminin anlamını

[‡] Toplumun doğallığının ve iç yasaasının yeniden inşasına genellikle toplumun kendine özgü nitelikleri olduğu bakış açısıyla yaklaşılırken, bu makale St Simon'un Durkheim üzerindeki etkisine sosyo-fizyoloji açısından odaklanacaktır.

üstlenmiştir. Bu iki kavramın anlamlarının birbirine karıştırılması, Durkheim tarafından universitas'ın anlamı üzerine yaptığı tartışmada da dile getirilmiştir.

Aslında bu terim, belirli bir birlik derecesine sahip bir dernekten, yani bir şirketten başka bir şey ifade etmeyen hukuki bir terimden alınmıştır. Societas (ortaklık) ve consortium (ortaklık) ile eş anlamlıdır ve bu farklı ifadeler genellikle birbirlerinin yerine kullanılır. Aynı zamanda universitas terimi sadece sociétés (öğretmen birlikleri) için değil, şirketler için de kullanılmaktadır. Aynı ölçüde çeşitli sanayi şirketlerine ve hatta bir bütün olarak tüm Hıristiyanlarınki gibi belirli bir tutarlılık ve ahlaki birliğe sahip herhangi bir topluluğa da atıfta bulunduğunu görüyoruz (Durkheim, 1992, s. 136).

Bu birleştirme ya da universitas ve societas'ın société tartışmasına dahil edilmesi, açıkça on altıncı ve on dokuzuncu yüzyılların siyaset teorisi ya da sosyal düşüncesinde modern doğal hukuk doktrininin hakimiyetinin bir sonucudur. Ancak Gilke'nin belirttiği gibi, “klasik ve ortaçağ düşüncesinden kalan organik bir bütün olarak devlet fikri hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmamıştır” (Aktaran Dumont, 1986, s. 74) ve bu düşünce çizgisi hala kendi gelişimine uygun olan korporasyon teorisinin birçok ilkesini ödünç almaktadır. Bu düşünce çizgisi, şirket teorisinin kendi gelişimine uyan birçok ilkesini hala ödünç almaktadır. Gierke'ye göre, halklar topluluğunu tanımlamak için societas'ın kullanılmasına itiraz edilmemesinin ve aynı zamanda halklar topluluğunu tanımlamak için korporasyon teorisinin kullanılmasının nedeni budur (Gierke, 1913, s. 45).

Ancak, modern doğal hukuk teorisinin başlattığı sözleşmecî devlet teorisi universitas'ın anlamını ve statüsünü önemli ölçüde değiştirmiştir. Böylece, societas'ın bir dereceye kadar universitas'ın bazı ilkelerini bünyesine katmış olmasına rağmen, universitas'ın organik bir bütün olarak doğallığının sözleşmecî devlet teorisi içinde çözüldüğünü görüyoruz. Modern doğal hukuk mantıksal olarak bir doğa durumunun varlığını varsaydığından, insan doğasının doğal meşruiyeti haricinde, bireylerin birliğine dayalı bir bütünlüğün varlığını yapay bir üründen, içsel insan doğasının yasalarına uygun olarak gerçekleştirilen bir birleşimden başka bir şey haline getirmeyiz. Böylesi bir değişim, klasik ve hatta ortaçağdan bu yana Aristotelesçi siyaset felsefesi geleneğinin tamamını çözmüş ve birey ile devlet ya da siyasi toplum arasında antagonistik bir ilişkinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin Hobbes, Aristoteles'in “insan doğal olarak siyasi bir hayvandır” iddiasını açıkça reddetmiştir çünkü ona göre insanlar hayvanlar gibi doğal bir şekilde barış içinde birlikte yaşayamazlar, bunun yerine sözleşmeler yoluyla yapay olarak birlikte çalışmalarını gerekir (Hobbes, 1994, s. 108; 2013, s. 93). Bu görüş Rousseau'da da yansımaları bulmaktadır. Rousseau, tek doğal toplum olan ailede, bakıma muhtaçlık sona erdiğinde doğal bağın çözüldüğünü, dolayısıyla “birleşmeye devam ederlerse, bunun artık doğal değil gönüllü olduğunu” savunur (Rousseau, 1994, s. 108; Rousseau, 1916, s.5). Durkheim'a göre, Rousseau'nun konumu “her toplumu yapay bir varlık olarak görmektir, çünkü insanın topluma doğal bir ihtiyacı yoktur” (Durkheim, 1960, s. 61).

Dahası, Hobbes'un yaptığı gibi, egemen güce sözleşmeyle akdedilen societas'a ek olarak yapay bir kişi bahsetmeye ve böylece universitas'ın tözüyle siyasi bir birlik gerçekleştirmeye çalışsa bile (Hobbes, 1994, s. 108), universitas'ın orijinal hiyerarşik yapısının doğallığını yeniden tesis etmek mümkün olmayacaktır. Aslında Rousseau'nun sözleşmesinde de universitas'ın hiyerarşik yapısının doğallığını geri getirmenin bir yolu yoktur. Gerçekten de, Rousseau'nun sözleşme teorisinde evrensel irade (volonté générale) bireylerin birleşmesinin ve bir bütüne dönüşmesinin anahtarı olarak görülse de - Rousseau'nun evrensel iradesi, rolü toplanmış ya da bir araya getirilmiş societas'ı universitas'a dönüştürmek olan Hobbesçu monarkın eşdeğeridir (Dumont, 1986, s. 88). Soyut egemenlikten somut hükümet yaratımına geçiş, Rousseau'nun durumunda societas ve universitas arasındaki çizgiyi son derece bulanık hale getirir. Siyasi bedenin gerçekleşmesi de Hobbesçu monarşiden aracısız cumhuriyete, Durkheim tarafından eleştirilen ilkel demokrasi biçimine dönüşmüştür. Böylece, Fransa'daki sonraki devrimcilerin, başlangıçta yalnızca küçük şehir devletleri için geçerli olduğu

düşünülen bir cumhuriyeti büyük Fransa ülkesinde kurmaya çalıştıkları görülür (Dumont, 1986, s. 90).

Sözleşmeci devlet teorisi bir bütün olarak medeniyetin ilerlemesinde şüphesiz önemli bir rol oynamış olsa da on dokuzuncu yüzyılda sınırlılıkları giderek daha belirgin hale gelmiştir. Demokratik devrimlerin birbirini izleyen başarısızlıkları, Fransız düşünürlerin sağlam bir devletin yalnızca siyasi bir sözleşme yoluyla inşa edilemeyeceğini, bunun yerine “parçalanmış bir toplum” yaratılabileceğini fark etmelerine yol açmıştır (Rosanvallon, 2012, s. 118-164). Diğer bir deyişle, hükümet biçimi doğal olarak toplumun bir bütün olarak doğasını belirlemez ve toplumsal uyumu sağlamaz. Dahası, ara gövdeyi eski sistemden ayırmak mümkün olmadan önce, sözleşmeci devlet teorisi, büyük ölçekli sanayinin hızlı gelişiminin getirdiği yoksulluk, eşitsizlik ve adaletsizlik gibi bir dizi sosyal sorundan muzdaripti. Bu durum, sözleşmeci teorinin temeli olan insanın özgürlük ve eşitlik hakkı üzerine tartışmayı yoğunlaştırdı. Özellikle 1848 devrimi, sosyal sorunu sadece kamusal bir söylem meselesi haline getirmekle kalmamış, aynı zamanda yine Roma hukukundan türetilen dayanışma (solidarité) kavramının on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısını, özellikle de Fransız Üçüncü Cumhuriyeti’ni şekillendiren bir siyaset teorisine dönüşmesine yol açmıştır.

Dayanışmacı düşüncenin ortaya çıkışının kendisi, siyaset ve toplum arasındaki ilişkinin yeniden düşünülmesidir. Daha önce de belirtildiği gibi, Durkheim, “karmaşık ve ayrıntılı mekanizmaların yanı sıra geniş bir yürütme organına sahip çok çeşitli kurumları” olan modern devletin gerekliliğini savunmak ve bireycilik ve sosyalizmin taleplerine temelden yanıt vermek için, modern siyasetin dayandığı öncüller üzerine düşünmek zorunda kalmıştır. Durkheim’a göre, bireysel özgürlük ve eşit haklara dayanan sözleşmeye dayalı devlet teorisi, “sözleşmeye giren bireylerin iradeleri doğası gereği değişken olduğu ve sabit olan için bir temel oluşturamayacağı” için gerçekten sağlam bir devlete ulaşamaz (Durkheim, 1992, s. 118). Ancak “[b]u siyaset kuramcılarının neredeyse tamamı toplumu bir insan yaratımı olarak görür” ve “[e]ğer toplumun yaratıcısı bizsek, o zaman onu yıkabilir ve değiştirebiliriz. Tek yaptığımız irademizi uygulamaktır” (Traugott, 1984, s. 44-45). Dolayısıyla, bu sözleşmeye dayalı ilişkinin son derece kırılgan temeli göz önüne alındığında, Durkheim bireysel rasyonalitenin ötesine geçerek modern siyasetin üzerine kurulduğu bağlara (dayanışma) ve temellere bakarak işe başlar.

Durkheim’ın toplumsal tipler ve siyasi sistem arasındaki ilişkiye dair tartışması açıkça Saint-Simon’dan etkilenmiştir. Saint-Simon’a göre modern siyasetin krizinin çözümü entelektüel ve sosyal kurumlarda köklü bir değişim gerektiriyordu. “Toplumsal sözleşme teorisi özgürlüğü güvence altına almayı amaçlar”, ancak özgürlük kendi içinde tözsel bir amaç oluşturamaz ve metafizik karakteri nedeniyle doktrin bireylerin birleşmesi için ortak bir amaca işaret etmez ve kesinlikle yeni bir toplumlar sisteminin (ya da toplumsal örgütler sisteminin) yaratılması için bir rehber sunmaz (Taylor, 2015, s. 256-257). Universitas fikri durumsal olarak zaten buna işaret eder. Saint-Simon’un yerçekimi ilkesini kullanarak “fizyolojik gözleme dayalı bir insan bilimi” (Taylor, 2015, s. 134) kurma girişimi bu misyonu yerine getirir. Saint-Simon’a göre, insanlığın bütünlüğüne dayanan bu insan bilimi ya da insanlığın bilimi, aynı zamanda fizik ilkelerine tabi olan bir sosyal fizyolojidir (physiologie sociale). Böylece, özel fizyolojiden genel fizyolojiye, yani sosyal fizyolojiye geçişte, fizyoloji daha gelişmiş bir düzenin incelenmesine adanır ve “genel fizyoloji artık sosyal beden (corps social) bir organı olarak bireye odaklanmaz.” Sosyal fizyoloji sosyal bedenin organlarının işleyişini incelemeye çalışır, yani organlar olarak bu insanlar bir toplum oluşturduğunda, yani “bu organlar tek bir varlık (insanlık) oluşturmak üzere birleştiğinde”, o zaman toplum sadece bir grup insan değil, gerçek bir organizmadır; insanlık bir bütün olarak gerçek bir organizmadır (Taylor, 2020, s. 57-58).

Saint-Simon, “eğer ona canlı bir şey olarak bakar ve onu, yani toplumsal bedenin doğuşunu ve büyümesinin farklı dönemlerini incelersek, bunun her toplumsal bedene çeşitli

özelliklere sahip bir yaşam tarzı vereceğini ve aynı zamanda çocukluk fizyolojisinin yetişkinlik fizyolojisinden farklı olduğunu ve yaşlılık fizyolojisinin yaşamın ilk aşamalarından farklı olduğunu göreceğimizi” belirtir (Taylor, 2020, s. 57). Kısacası, insanoğlunun fizyolojisi yaşam tarihinin farklı aşamalarında, yani uygarlık sürecinin farklı zamanlarında farklılık gösterir. Bu nedenle, sağlık hizmetleri kriterlerine göre, sosyal beden organlarının hangi uygarlık derecesine kadar geliştirilmesi gerektiğinin belirlenmesi, sosyal organizmanın sağlığının sağlanması için önemli bir temel olacaktır. Bu nedenle, toplumsal bedenin farklı organları olarak farklı insan sınıflarının toplumsal örgütlenmesi, uygarlaşma sürecinin farklı aşamalarına göre ayarlanmalı (Taylor, 2020, s. 63-65) ve siyasi sistemleri buna göre belirlenmelidir.

Orijinal olmasa da Saint-Simon'un yaklaşımı Durkheim'in modern siyaset anlayışını önemli ölçüde geliştirmiştir. Spencer'in ifadesiyle bu değişim, sosyal organizmaların 'yapaylıkla değil büyümeyle inşa edildiğini' kabul etmektir (Spencer, 1981, s. 388). Fizyolojik olarak yeniden yapılandırılan bu doğallık, önceki üniversite'ye ek bir evrimsel mantık katmanı ekler. Durkheim ayrıca toplumsal bedenin kendisinin de tarihsel bir açılım süreci olduğunu savunmuştur. Durkheim, Saint-Simon'un toplumsal örgütlenmenin evrimsel yasalarını uygarlık sürecindeki zorunluluk yasalarından çıkarmasına katılmasa da, modern siyasi sistemi toplumsal bedenin evrimsel mantığı açısından düşünmenin bir yolunu bulmuştur. Başka bir deyişle, siyasi krize çözüm aramak ve toplumsal bedenin farklı organları, yani toplumsal yapı içindeki ve arasındaki ilişkiler açısından esaslı bir siyasi birlik kurmak, Durkheim'in toplumsal tipolojisinin başlangıç noktası ve teorik temeli olmuştur.

4. Toplumsal ikilik: Mekanik ve organik dayanışma

Gerçekten de *État* kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte, Devlet giderek artan bir şekilde siyasi toplumun bir hali olarak kabul edilmiştir. Yine bu bağlamda, daha önce devleti anlamak için önemli olan iki kavram, *societas* veya üniversite, giderek artan bir şekilde siyasi toplum biçimleri olarak anlaşılmıştır. Rousseau'nun incelediği sözleşmeye dayalı devlet, siyasi toplumda bir iktidar devletiydi (Rousseau, 1916, s. 240-241, 248-251). Ancak Durkheim, 'devlet' teriminin siyasi topluma atıfta bulunmak için kullanılmasının, merkezi bir gücün varlığını ima ettiğini açıkça belirtmiştir (Karady, 1975, s. 179). Böylece, modern doğal hukukçuların ve onların takipçilerinin düşünceleri giderek daha baskın hale geldikçe, *société* kavramında birleşmiş olan *societas* ve üniversite de münhasıran devlet olma özelliklerini kaybetmiş ve *État*'ın kapsamından daha geniş bir anlamda *société politique* olarak anlaşılmış ve devlet ya da siyaset sorununun ele alınıp alınmadığına bakılmaksızın genellikle bu şekilde anlaşılmıştır. *État*'ın kapsamından daha geniş olan *société politique* olarak anlaşılır ve genellikle sadece devlet veya siyasi meselelerle ilgili olmadığında toplum kavramı şeklini alır.

Durkheim, *État*'ın tüm siyasi toplumları tam olarak kapsamadığına, çünkü “siyasi toplumların devlet olmadan da var olabileceğine ve var olduğuna” işaret eder (Karady, 1975, s. 172). Buna karşılık, *État*'ın daha uzmanlaşmış olma eğilimi vardır ve Durkheim'in sözleriyle, “‘devlet’ kelimesi bazen siyasi toplumun tamamına, bazen de sadece bir kısmına atıfta bulunur”, ancak “Devlet, toplum adına konuşabilen ve hareket edebilen tek toplumsal organlar bütünüdür” (Karady, 1975, s. 173). Daha önce de belirtildiği gibi, Durkheim modern devletin şehir devletiyle başladığını ve bu nedenle somut haliyle devlet olarak adlandırılmadığını, ancak en ilkel topluluk olan klan biçiminde ve şehir devletinin oluşumundan önceki klan birlikleri ve ittifakları biçiminde hala siyasi bir toplum olarak var olduğunu savunur. Klanlara siyasi toplumlar denmesinin nedeni, Durkheim'in de açıkça belirttiği gibi, “bir klanın genellikle yüzlerce ya da binlerce üyeden oluşmasıdır. Sadece bu da değil, klan aynı zamanda en temel siyasi birimdir; klan lideri tek başına tüm toplumun otoritesine sahiptir” (Durkheim, 2018, s. 137). Dolayısıyla, bu perspektiften bakıldığında, Durkheim'in “toplum” teorisi insanlık tarihindeki tüm toplumsal formları kapsamakta ve daha

geniş bir anlamda, siyasi toplumun izini devlet olmadan önceki tarihe kadar sürmektedir. Başka bir deyişle, sözleşmecî devlet kuramında siyasal toplumdan devlete geçişi tarihselleştirmiştir.

Durkheim, sosyal fizyolojinin yardımıyla siyaset felsefesinden sosyal teoriye dönüşümü tamamlamış ve insanlık tarihini sosyal beden perspektifinden yeniden incelediğinde, tarihin başlangıcında ve mevcut gerçeklikte iki tür sosyal bağa işaret etmiştir: bir bağlantı solucanı gibi olan ve bir dizi bağlantıyla bütünleşen birincil tip bağlantı toplumu ve daha gelişmiş tipte örgütsel toplum. Birinci tür kolektivitede bireyler “birlikte hareket edebilmek için inorganik bir maddedeki moleküller gibi hareketlerini kaybetmek zorundadırlar”, böylece bu benzerlik mekanik bir dayanışma oluşturur; ikincisinde, “bütünün bireyselliği parçaların bireyselliği ile birlikte gelişir ve toplum daha verimli bir şekilde uyum içinde birlikte hareket edebilir.” Tıpkı gelişmiş hayvanlarda olduğu gibi her organ geliştiğinde organizmada da daha büyük bir tutarlılık ortaya çıkar. Bu nedenle farklılaşma ve karşılıklı bağımlılıktan oluşan bu tür dayanışma Durkheim tarafından organik dayanışma olarak adlandırılmaktadır (Durkheim, 2018, s. 91-92). Durkheim’a göre, Roma klan birlikleri ve Atina klan ittifakları basit sentetik çok bağlantılı toplumlara aitken, şehir devletleri veya kabile toplulukları “bir dizi basit sentetik çok bağlantılı toplumun bir arada var olması veya kaynaşmasından oluşmaktadır” (Durkheim, 2013, s. 101).

Dolayısıyla, Montesquieu'nün aksine, Rousseau'nun demokrasininin prototipi olan antik Yunan şehir devletinin siyasi birliği, zorunlu olarak, bireysel kesimlerden oluşan bir toplum olarak siyasi kimliğini kaybetmesini gerektirir. Dolayısıyla Durkheim’a göre, bireyler arasındaki sözleşmenin tek ve dolaysız bağ olduğu esasına dayanan Rousseau'nun dayanışması, esasen benzerliğe dayalı mekanik bir dayanışmadır. Durkheim’a göre, o dönemde politik bedende işbölümü olmadığından, sözde demokratik biçim ancak basit bir yakınlaşma ile elde edilebilirdi. Dolayısıyla siyasi biçim açısından bu doğrudan siyaset biçimi doğal olarak daha ilkelidir. Aynı zamanda Durkheim, bu mekanik dayanışmayı oluşturan bağın bireysel akıl değil, fikir ve duygulara dayandığına işaret eder (Durkheim, 1979, s. 10). Durkheim, benzerliğe dayalı bu dayanışma içindeki bireylerin bilinç durumunu şöyle tanımlar: “aynı toplumun her bir üyesi tarafından paylaşılan inanç ve duyguların toplamı, kolektif ya da ortak bilinç olarak adlandırabileceğimiz, bağımsız bir yaşama sahip özgül bir sistem oluşturur” (Durkheim, 2018, s. 42). Dolayısıyla Durkheim, doğal hukukçuların temel kurgusuna yanıt olarak, toplumsal bağ oluşturan bağlardaki köklü yapının bireyin özsel karakterinde ortaya çıkarttığı değişim nedeniyle, bireyin artık doğal olarak özgürlük ve eşitlikten yararlanmadığını ve kendine özgü bir kişisel karaktere sahip olmadığını, aksine tam bir toplumsal temellük durumunda olduğunu göstermeye çalışır (Durkheim, 2018, s. 91).

Bağlantı toplumunun dayanışma bağı olan kolektif bilincin aksine, organik grup hem işlevsel farklılaşmanın ve toplumsal işbölümünün hem de dayanışma bağı olarak işbölümünün bir ürünüdür. Sosyal bedenin yapısı açısından bakıldığında, organik ve mekanik dayanışma arasındaki en büyük fark, bağlantı olarak bireyin artık bağımsızlığını koruyamaması, ancak çeşitli sosyal organlar veya organizasyonlarla yavaş yavaş sosyal bir organizmaya entegre olmasıdır.

Bu toplumlar benzer ve homojen bağlantıların bir bileşimi değil, her biri kendine özgü bir işleve sahip olan ve kendisi de farklı parçalardan oluşan farklı organların bir sistemidir. Toplumun unsurları sadece farklı nitelikte olmakla kalmaz, aynı zamanda farklı şekillerde birleşirler. Dahası toplumsal yapılar halkalı solucanlar gibi sıralar halinde düzenlenmemiş ve iç içe geçmemişlerdir, ancak organizmanın geri kalanını düzenleyen aynı merkezi gövde etrafında koordine edilmiş ve tabi kılınmışlardır (Durkheim, 2018, s. 142).

Biçimsel olarak, organik sosyal dayanışma türü, çeşitli organlara sahip bir sistem olarak nasıl birleştirildiklerine bağlı biçimde farklı şekillere sahip örgütlü bir toplumdur. Buna karşılık, mekanik toplumsal dayanışma türü, organsız (organizasyon, organisé) ve biçimsiz

(amorphe) bir toplumdur (Durkheim, 1979, s. 10). Sadece bu da değil, organik dayanışma giderek merkezi bir organ (organe central) geliştirmiştir. Dolayısıyla Durkheim toplumsal organizmayı sadece sosyal beden anlamında örgütlenme için bir analogi olarak değil, aynı zamanda siyasi örgütlenme anlamında işleyen kurumlara bir referans olarak da kullanmıştır. İşlevsel olarak, toplumun beyni olan merkezi organ (organe centrale), devlete ve onun merkezi organlarına atıfta bulunur. Durkheim'a göre, "beyin sadece tüm dış ilişkileri değil, aynı zamanda tüm yaşamı kontrol eder. Dolayısıyla hayat ne kadar zengin ve merkezileşmişse, beyin rolü de o kadar karmaşık hale gelir. Aynı şey toplum için de geçerlidir" (Durkheim, 2018, s. 183). Merkezi kurumlar ile ekonomik işlevlerde uzmanlaşmış olanlar gibi yaşamı yöneten diğer kurumlar arasındaki ilişkiye gelince, Durkheim bunu şu şekilde ifade etmektedir: "Omurgalı serebrospinal siniri çok iyi gelişmiş olmasına ve sempatik sinir sistemi üzerinde belirli bir etki yapmasına rağmen, yine de sempatik sinir sistemi için büyük bir özerklik marjı bırakmaktadır" (Durkheim, 2017, s. 180-181). Buradan, sosyal organizmada, beyin omurilik sisteminin devlete, büyük sempatik sinir sistemi merkezlerinin ise ticaret birlikleri gibi aracı kuruluşlara atıfta bulunduğu sonucu çıkmaktadır (Durkheim, 2018, s. 176).

Durkheim'ın burada temel bir noktası vardır: toplumun evrimsel sürecinde, yani işbölümünde, yoğunlaşmaya doğru bir eğilim vardır. Başka bir deyişle, işbölümü hem toplumsal dayanışma için gerekli olan uyumu hem de giderek daha fazla sayıda küçük topluluğun sürekli olarak bir araya gelmesini sağlayarak parçalanmış toplumu örgütlü bir topluma dönüştürür ve bu da daha büyük bir toplumsal gövdeyi oluşturur. Bu nedenle, sürekli merkezileşme ve işlevsel farklılaşma sürecinde, toplumsal organizma da giderek daha karmaşık hale gelir ve biyolojik dünyadakine benzer evrimsel özellikler gösterir. Yine Durkheim'a göre, "merkezi organizmanın boyutu ne kadar büyükse, toplum o kadar gelişmiş tipe aittir" (Durkheim, 2018, s. 180). Dolayısıyla, devlete ulaşmamış siyasi toplumlardaki bu toplum kesimlerinden farklı olarak, organik dayanışma sadece daha kapsayıcı değil, aynı zamanda daha kuşatıcıdır. Merkezi kurumlar da daha büyük ve daha gelişmiş olacaktır. Dolayısıyla Durkheim, sadece toplumsal bedenin evrimi açısından devletin tarihsel gerekliliğini kanıtlamakla ve anarşist ya da Saint-Simoncu devlet görüşünü çürütmekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal organizma açısından devlete olan bağımlılığımızın her zaman arttığını da kanıtlar (Durkheim, 2018, s. 184-185). Gerçekten de Durkheim, devletin toplumsal dayanışma ve düzenleme işlevini vurgulayarak, modern doğal hukukçuların ve onların takipçilerinin devlet görüşünü bir ölçüde eleştirmiştir.

Öte taraftan, "mekanik toplum tipinde işbölümü bir zamanlar kolektif bilincin oynadığı rolün yerini yavaş yavaş almış ve gelişmiş toplumun homojenliği tamamen işbölümü tarafından sağlanmış" olduğu tezi üzerinden Durkheim mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçişten bir tarih yasası çıkarmıştır: "İlk başta mekanik dayanışma tek başına ayakta durabiliyordu ya da neredeyse durabiliyordu, ancak daha sonra yavaş yavaş zemin kaybetti ve organik dayanışma yavaş yavaş öne çıktı." İnsanların birbirleriyle ilişki kurma biçimleri değiştiğinden, toplumsal yapılar da kaçınılmaz olarak değişir, ancak Durkheim başka bir görüşü de ifade eder: "mekanik dayanışmanın artık sunabileceği fazla bir şey kalmamış ve bağlantıların örgütlenme biçimi artık tek, hatta en temel toplumsal yapı olarak hizmet etmese de", "sadece mekanik dayanışma değil, aynı zamanda organik dayanışma da en temel olanıdır... ve hepsinden daha önemlidir", "mekanik dayanışma daha gelişmiş toplumlarda hala var olabilir" (Durkheim, 2018, s. 134-135, 146-147). Durkheim'ın formülasyonu basitçe modern toplumlarda gevşek biçimde var olan federal veya merkezi devletlerin örgütsel biçimlerine atıfta bulunmamakta, daha ziyade "bu iki tür toplumun aslında tek bir toplum, daha doğrusu aynı varlığın iki yönü" (Durkheim, 2018, s. 90) olduğunu bir kez daha göstermeyi amaçlamaktadır. Geçmiş ve şimdiki toplumlar bu iki ana toplum tipinin varyantlarıdır" (Durkheim, 1979, s. 10). Dolayısıyla, Durkheim'ın durumunda,

toplumsal beden esasen iki yönlüdür ve modern toplumlar bile mekanik dayanışmanın belirli bir karakterini muhafaza etmektedir.

Durkheim'in modern siyaset için mekanik dayanışmadan ziyade organik dayanışmanın önemine yaptığı vurgu, kuşkusuz Montesquieu'nün monarşinin organik toplumsal yapısı olarak adlandırdığı şey temelinde demokratik bir cumhuriyetin nasıl inşa edileceği sorusunu yeniden gündeme getirmektedir. Montesquieu'ye göre modern Avrupa'nın sözde büyük ulus-devletleri, Fransa gibi monarşilere uygun, monarşi ve aristokrasi arasında işbölümü ve karşılıklı bağımlılığın olduğu büyük ülkelerdi. "Monarşinin doğası 'ara', 'ikincil' ve 'bağımlı' güçler tarafından oluşturulur". Montesquieu'ye göre, "en doğal ara ve ikincil güçlerden biri soyluluktur" ve "monarşi olmadan soyluluk, soyluluk olmadan da monarşi olmaz" (Montesquieu, 2005, s. 15-16). Dolayısıyla, Durkheim siyasi aracılığı yeniden tesis etmeyi amaçlıyorsa, bu organik yapı içerisinde gerçekleştirilecek siyaset biçiminin monarşik olmaktan ziyade nasıl demokratik olabileceği ve ne ölçüde eski korporasyonlar sisteminin restorasyonu olmayacağı sorusunu ele alması kaçınılmazdı.

5. Toplumun evrimi: Devlet ve meslek grupları

Durkheim, siyasal sistem konusunu hâlâ toplumsal bedenin evrimi mantığından hareketle tartışmaktadır. Ancak Durkheim, kendisini önceki belli bir ilkeye dayalı kavramsal çıkarım yönteminden ayırmak ve modern siyasal sistemi ve onun toplumsal temelini somut ve pratik bir düzeyde tartışmaya devam etmek ister. Bu da modern doğal hukukçunun tarihe bakışının eleştirisiyle başlar.

Durkheim'a göre, uygarlık aşamaları teorisi gibi bir tarih görüşü, esasen "yalnızca bir nesilden diğerine aktarılan ve ortak doğaları nedeniyle aynı yönde ilerleyen bireyleri gören" doğrusal bir evrim teorisidir (Durkheim, 2013, s. 40). Bu tarih görüşü, toplumsal evrimi insan doğasının bir ürünü olarak ele alma eğilimindedir. Durkheim, toplumsal evrimin tek bir evrimsel mantık çizgisinden ziyade basitten karmaşığa doğru bir süreç olduğuna işaret eder. Durkheim'a göre, "toplumun birbirini izleyen gelişimi geometrik düz çizgiler şeklinde değil, daha çok her yöne doğru dallanan büyük bir ağaç şeklindedir" (Durkheim 2013, s. 40). Bu tarih görüşü ve evrim mantığına göre, "her tür toplum kendisinden daha basit toplumlar tarafından oluşturulur", dolayısıyla Durkheim'a göre, "bu en basit toplumun kendisini nasıl oluşturduğunu ve topluluklarının nasıl bir araya geldiğini incelemek yeterlidir" (Durkheim, 2013, s. 40, 98). Başka bir deyişle, Durkheim'ın görüşüne göre, farklı toplumsal biçimlerin ait olduğu toplumsal türlerin oluşumu, olduğundan daha basit toplumsal yığılmaların (agréger) ve birleşmelerin (coalescence) oluşumundan başka bir şey değildir.

Çünkü "yapılabilecek kombinasyonlar sınırlıdır ve bunların çoğu zorunlu olarak tekrardır. Böylece sosyal türler ortaya çıkar" (Durkheim, 2013, s. 103). Dolayısıyla, sosyomorfolojik bir bakış açısıyla Durkheim, birleştirilebilecek sınırlı sayıda unsurun sınırlı sayıda sosyal türü belirlediğini savunur. Sadece bu da değil, medeniyetler iş bölümü ve bulaşma mekanizması yoluyla kolektif türler arasındaki farklılıkları yavaş yavaş silmiştir (Durkheim, 2018, s. 97, 258). Dolayısıyla, Avrupa toplumları için Durkheim, birleşik bir Avrupa toplumunun on sekizinci yüzyılın sonu ve on dokuzuncu yüzyılın başından beri yavaş yavaş şekillenmekte olduğunu savunmaktadır. Avrupa toplumunun oluşumu da toplumun iki yönlü karakteri açısından ortaya çıkmıştır: ortak bir bilincin oluşmasıyla birlikte, tüm Avrupa halkları bu toplumu oluşturmak için kendiliğinden örgütleniyordu (Durkheim, 2018, s. 238, 363). Gerçekten de Durkheim'ın Fransa merkezli modern siyaset gözlemleri bu temelde belli bir evrensel anlam kazanır. Başka bir deyişle, Fransız arketipinin deneyimsel uzantısı, Britanya ve hatta Almanya'nın analizini oluşturmaktadır (Durkheim, 1960, s. 368).

Ancak, "anavatan şu anda gerçekleştirilebilecek tek toplum biçimi" (Durkheim, 2018, s. 364) ya da daha doğrusu devlet şu anda gerçekleştirilebilecek tek en gelişmiş toplum örgütlenme biçimi (Durkheim, 1992, s. 81) olduğuna göre bu öncül altında modern

demokratik devlet nasıl oluşturulmalıdır? Önceki tartışmadan Durkheim'ın “Batı Avrupa halkları arasında devletin toplumun kendiliğinden gelişmesinden kaynaklandığına” (Durkheim, 1960, s. 309) inandığı, dolayısıyla bu tarih görüşüne ve siyasal sisteme yönelik tutumuna dayanarak siyasal toplumun başlangıç noktası olan klan toplumundan yola çıktığı ve bir bütün olarak siyasal toplumun tarihini ve gerçek durumunu analiz ettiği görülebilir. Dolayısıyla, siyasal sisteme yönelik bu tarihsel bakış ve yaklaşım temelinde Durkheim, siyasal toplumun başlangıç noktası olan klan toplumundan hareketle tüm siyasal toplumun tarihsel ve gerçek durumunu analiz etmiştir.

Durkheim'a göre ilk olarak, klan temelli toplumsal örgütlenme aşamasıdır. Bu aşamaya Iroquois[§] tarafından temsil edilen klan dayalı toplumsal örgütlenme biçimi örnek verilebilir. Pentateuchal^{**} döneminin Yahudi toplumu bir sonraki en gelişmiş toplum olarak ön plana çıkar, dahası ikincisi birinci aşamada görülen klan tipi örgütlenmeden biraz daha gelişmiştir ve her ikisi de siyasi-ailevi örgütlenmelerdir; (2) tam bir merkezi iktidar çerçevesinin yanı sıra idari ve adli işlevler geliştirmiş olan Salic Yasası dönemindeki Frank toplumu İktidarın merkezileştiği, idari ve adli işlevlerin tam çerçevesinin geliştirildiği döneme denk gelir ki bu dönemde köy en küçük sosyal birim olarak gün yüzüne çıkar. Bu dönemde siyasi-ailevi örgütlenme azalarak merkezi siyasi birimler ortaya çıkmaya başlar; (3) korporasyonların ve akrayan loncalarının oluşturulduğu ve işbölümünün belirli bir ölçüde geliştirildiği ve siyasi birimin senato meclisi tarafından yönetildiği Oniki Levha dönemindeki Roma toplumu ise bir sonraki döneme rast gelir. Siyasi birim senato ya da kabile meclisiydi; bu arada, aynı tipe ait olan Atina şehir devleti toplumu Roma toplumundan biraz daha ilkel, çünkü siyasi-ailevi örgütlenmesi bir süre sonra ortadan kalktı.

İkinci olarak, köye dayalı bölgesel aşama gelir. Durkheim'a göre, ortak atanın hatırasının solmasından sonra, “bu durumdan kaynaklanan ailevi ilişkilerin yavaş yavaş ortadan kalkmasının ardından, klan kendisini yalnızca belirli bir alanla sınırlı bir topluluk olarak görebiliyordu” (Durkheim, 2018, s. 146). Bu aşama aslında Roma döneminin şehir devleti toplumuyla örtüşüyordu. Durkheim şöyle der: “Tıpkı Roma soylularının Curia meclisine bağlı olması gibi, bu tür gruplar da patriciuslar, klanlar veya kontluklar gibi benzer ama daha büyük alanlar halinde sınıflandırılmış, bunlar da genellikle kontluklar, eyaletler veya vilayetler gibi daha da büyük alanlar halinde gruplandırılmış ve böylece bütün toplumları oluşturmuşlardır” (Durkheim, 2018, s. 146). Bu aşamada Avrupa'da merkezi devletlerin ve tamamen federal devletlerin varlığı da gelişmiş toplumlarda mekanik dayanışmanın hala var olduğunu göstermektedir.

Son olarak, meslek gruplarına dayalı örgütlü toplum aşaması gelir. Durkheim'a göre, Orta Çağ'dan sonra kasaba ve şehirlerin ortaya çıkması, bağ örgütlenmesinin ve bunun siyasi ve sosyal bir birim olarak işlevinin kademeli olarak kaybolmasına yol açmıştır. Bu dönemde, “aile örgütleri ortadan kalkmış ve yerel dinler sonsuza dek yok olmuştur” (Durkheim, 2018, s. 147). Bu anlamda, “[ö]rgütlü toplumlar geliştikçe, çeşitli kesimlerin birçok pazarı toplumun tamamını kapsayacak şekilde bir araya getirmesi gerekir” (Durkheim, 2018, s. 329). Böylece, bölgesel bölünmeler giderek doğallığını yitirmiş ve giderek daha yüzeysel hale gelmiş ve yerini giderek siyasi ve sosyal birimler haline gelen mesleki örgütlenmelere bırakmıştır. Durkheim'a göre, başlangıçta tek kesimli toplumlarla sınırlı olan ve daha sonra kasaba ve

[§] Kabile kavgalarına hakemlik etmek ve askeri işlere hükmetmek için kurulan altı Kızılderili kabilesi birliği (Mohawk, Oneida, Onondaga, Cayuga, Seneca ve Tuscarora kabilelerini içeriyordu)

^{**} Pentateuch, Kutsal Kitap'ın ilk beş kitabını (Yaratılış, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye) ifade eder. Çoğunlukla, hem Yahudi hem de Hıristiyan gelenekleri Musa'nın Pentateuch'un birincil yazarı olduğunu kabul eder. Neredeyse tamamı İbranice yazılmış olan bu beş kitap, Tanrı tarafından Musa aracılığıyla Yahudi toplumuna verildiğine inanılan Kutsal Kitap'ın yasa kitaplarıdır. 3 bin yıldan daha uzun bir süre önce yazılmış olan Pentateuch'un bir diğer adı da “Musa'nın beş kitabı”dır.

şehirlerde gelişen meslek grupları, “siyasi ve sosyal örgütlenmelerimizin tamamen mesleklere dayalı olacağı bir gün gelecektir” (Durkheim, 2018, s. 150).

Batı Avrupa tarihinin gelişimi boyunca, Durkheim’in daha önce işaret ettiği gibi yanlış bir adlandırma olan aileden yüze, yüzler meclisine ya da kabile meclislerine, coğrafi temelli köylere, ilçelere, kantonlara ve illere ve hatta bunları takip eden meslek gruplarına kadar, siyasi beden temeli birimi bir evrim ve değişim süreci olmuştur. Daha da önemlisi, Durkheim’in göstermeye çalıştığı siyasetin temel birimlerinden hiçbiri bireye dayanmaz. Bu da onu Rousseau'nun doğrudan demokrasisinden ayırır. Ancak Durkheim’in mevcut aşamada siyasetin temel biriminin bölgesel vilayetler ya da derebeylik anlamında sözde aristokrasiler yerine mesleklere dayandığını kanıtlayabilmesi için, böyle bir dönüşümün nasıl ve neden mümkün olduğunu göstermesi gerekmektedir.

Bu soru üzerine, yani toplumsal bedenin evriminin mantığı üzerine, Durkheim fizyolojik açıklamayı sürdürmüştür. Durkheim, gelişmiş hayvanlar gibi, toplumun da çevresinin ve durumunun sürekli değiştiğini ve giderek daha karmaşık hale geldiğini, ancak hayatta kalabilmek için adaptif kapasitelerinin gelişmesi gerektiğini ve bu adaptif kapasiteleri artıracak şeylerden birinin de işlevlerin ve organların birbirinden giderek bağımsızlaşması olduğunu savunur. Toplumun bu artan göreceli esnekliği, işlevlerin organlardan giderek daha bağımsız hale geldiği gerçeğini doğrulamaktadır”, çünkü ‘işlevler çok kesin yapılara sıkı sıkıya bağlıysa, kolayca bir katılık durumuna düşebilirler’, dolayısıyla ‘işlevlerin kendileri daha esnek ve daha karmaşık hale gelirse, uyarlanabilir kapasiteleri de gelişmelidir.’ ‘İşlevin kendisi daha esnek hale geldiyse, bunun nedeni organ formuna daha az bağlı olması ve ikisi arasındaki bağın daha gevşek hale gelmesidir” (Durkheim, 2018, s. 292).

Gerçekten de tam da işlev ve organ daha az birbirine bağlı olduğu için, siyasi işlevi yerine getiren organ, yani siyasi örgüt, çevresel değişim ve daha karmaşık ortamlar karşısında bağlama özgü ikameler gerçekleştirebilmektedir. Bölgesel seçim birimlerinin yerini meslek gruplarının alması da Durkheim’in büyük sanayinin hızlı gelişiminin etkilerine karşı bulunduğu çözümdü. Durkheim, “modern ekonomik hayatı yöneten faaliyetin normal bir faaliyet olarak kabul edilemeyeceğini” çünkü “modern toplumda, büyük sempatik sinir sisteminin gangliyonları gibi tahakküm merkezleri bulmanın zor olduğunu” belirtmektedir (Durkheim, 2018, s. 176). Önceki analogiyi takip eden Durkheim, meslek gruplarını kullanarak büyük sempatik sinir sisteminin merkezlerini yeniden inşa etmeyi ve bunları esasen beyin omurilik siniriyle ilişkilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, işbölümü teorisinin ikinci baskısının önsözünde Durkheim, “meslek grubunun ya da kurumsal yapının “gelecekte siyasi bir organizasyonun esas temeli haline geleceğini” ve devletin ulusal tüzel kişiliklerden oluşan geniş bir sistem içerisinde yapısallaşacağını söylemektedir (Durkheim, 2018, s. 39).

Durkheim’in “siyasi meclis toplumsal çıkarların çeşitliliğini ve bunların karşılıklı ilişkilerini uygun bir şekilde yansıtmalıdır” atfının, Durkheim’in tüzel kişilik biçiminin restorasyonunu vurgulaması dışında, kendi arka planı vardı. Toplumsal beden açısından bakıldığında, kurumsal bedenin yeniden kurulması önerisi, Dumont'un da belirttiği gibi, eski sistemi ve üniversite fikrinin yeniden canlandırılmasını anımsatmaktadır. Durkheim’a göre modern siyaset, tözel bir birlik oluşturmak ve toplumsal dayanışmayı sağlamak, yani ulusal bir tüzel kişilikler sistemi inşa etmek için, işbölümünün getirdiği mesleki bölünme bağlamında hem ekonomik yaşamın düzenleyicisi hem de etik yaşamın ortamı olarak işlev gören yeni örgütsel formüller önererek endüstriyel yaşamın yeni koşullarına yanıt vermektedir (Durkheim, 2018, s. 330; Durkheim, 2002, s. 415-422). Bu durumda meslek grubu, eski korporasyon sisteminden çok farklı olan kurumsal dayanışmanın gerçek biçimi haline gelir.

Durkheim bu şekilde sadece toplumsal bedenin tarihsel evrimini göstermekle kalmamış, aynı zamanda siyasal sistemin toplumsal bedenin yapısal değişimlerine nasıl eşlik ettiğini ve bunlara nasıl bağlı olduğunu göstermiş, modern siyasetin kaçınılmaz biçimi olarak devletin karmaşık mekanizmalar ve büyük kurumlarla donatılması gerektiğini savunmuştur. Dahası

hem Avrupa toplumu hem de özellikle Fransız toplumu için modern bir demokrasinin kurulması hala modern siyasetin temelini oluşturan meslek gruplarına dayalı dengeli bir toplumsal yapıya dayanmaktadır.

Sonuç

Durkheim Fransa'da sosyolojinin doğuşu ve gelişiminin üç geniş doruk noktası olduğunu belirtmiştir: Birincisi, Bourbon Restorasyonunun ilk yıllarında, ülkenin yeniden inşasının ahlaki örgütlenmesine rasyonalite yoluyla, yani bilim yoluyla bir çözüm bulma umuduyla ortaya çıkan ve Saint-Simonculuk, Fouriercilik, Comteizm ve Sosyolojinin doğuşuna yol açan rasyonalizm coşkusudur. İkincisi 1848 devrimiydi. Sonuncusu ise 1870 Fransa-Prusya Savaşı'ndan sonra, İkinci İmparatorluğun çöküşünden hemen sonra, bir organizasyonu (devleti) yeniden yaratmayı amaçlayan sosyolojinin yeniden canlanmasıydı (Durkheim, 1992, s. 121-123). Durkheim'in kendi anlatımına göre, Devrim'den sonraki Fransa tarihine bireyci ve devletçi hareketler eşlik etmiştir (Durkheim, 1960, s. 153), bu nedenle Fransa'da sosyolojinin doğuşu ve gelişiminin tarihi, devletçi hareketlerin daha geniş bağlamından ayrılamayacağını göstermektedir.

Bununla birlikte, Rousseau'dan bu yana sözleşmecî devlet teorisi, yerleşik devlet görüşüyle karşı karşıya kaldığından, Fransa'da sağlam bir siyasi birliğin kurulmasının önünde bir engel haline gelmiş ve Durkheim'in 'toplum' teorisi üstlendiği görev açısından bu soruna bir yanıtı. Durkheim, elbette, toplumsal alan boyutunda "toplumsal" alana yanıt vermek zorundaydı.

Elbette, Durkheim'in siyaset felsefesinin toplumsal alan boyutunda ortaya koyduğu orijinal devlet teorisine verdiği yanıt, doğal olarak sosyolojinin sözde öncülerinin tartışılmasını içerir. Gerçekten de Durkheim, Aristoteles, Montesquieu ve diğerlerini tartışırken ve modern doğal hukukçuların ve onların takipçilerinin toplumsal görüşlerini eleştirirken, devlet teorisini sosyolojik bir bakış açısıyla tartışmanın mümkün olduğunu ifade eder ve aynı zamanda Orta Çağ'ın sonlarından beri modern devleti kavramsallaştırmak için kullanılan iki büyük gelenek olan *societas* ve *universitas*'ı bilinçsizce ve eleştirel bir şekilde miras alır. Durkheim için modern devlet sorununu tartışmanın ya da modern siyasetin iç çelişkilerini çözmenin yöntemi, devlet sorununun doğrudan tartışılmasında değil, bu sorunun dayandığı toplumsal temellerin bilimsel olarak incelenmesinde yatıyordu. Durkheim'in teorik argümantasyonu, Saint-Simon tarafından ortaya konan ve solidarist düşünceden etkilenen sosyal fizyolojiden ödünç alınarak gerçekleştirilmiştir. Durkheim'in tezi açısından bakıldığında, modern toplumsal dayanışmanın mekanizmasının araştırılması ve Durkheim'in gelişmiş örgütler toplumu olarak adlandırdığı modern son derece karmaşık durumu karşılayan bir devlet biçiminin tartışılması, yani siyasi toplumun normal biçiminin bulunması, sosyal teorisinin temel ana tezi haline geldi ve bu da toplumun yapısına yerleştirildi ve ahlak biliminin ana konusu haline geldi. Böylece, toplumun temelleri olarak adlandırılan tartışılmasında Durkheim, toplumsal bedenin ve onun evriminin kendi yasaları ve gerçeklikleri olduğunu ve daha sonraki düşüncesinin terminolojisinde siyasi sistem sorununun bu toplumsal bedenin yapısının bir tezahüründen başka bir şey olmadığını göstermeye çalıştı.

Siyaset sorunu, daha sonraki düşüncesinin terimleriyle, bu bedenin yapısının bir tezahüründen başka bir şey değildir. Gerçekten de Durkheim, siyasi toplumun tarihini ve gerçekliğini inceleyerek, tartıştığı tüzel kişiliklerin ve bunların yarattığı devlet yönetimi biçimlerinin bir şekilde evrensel olduğunu göstermeye çalışmıştır. Başka bir deyişle, Durkheim'a göre Fransız sorunu bir Avrupa sorunu olarak mevcuttur. Tüzel kişiliği bir aracı olarak yeniden inşa ederek, Durkheim'in aslında modern profesyonel topluluğa dayanan temsili bir demokrasiyi ifade ettiğini görebiliriz. Ancak konu ve mekân sınırlaması nedeniyle Durkheim'in toplumsal alandaki yönetim biçimini daha sonra yeniden tartışması gerçekleştirilememiştir, ancak Durkheim'in modern demokrasi sorusuna, özellikle de modern

Avrupa'nın büyük ulus-devletlerinde demokrasinin nasıl kurulacağı sorusuna verdiği cevabı içermektedir. Dahası, Durkheim'in modern demokrasinin mekanik birliğini toplumsal bedenin manevi boyutu açısından tartışması, yani sekülerleşme bağlamında cumhuriyetçiliğin nasıl yeniden inşa edileceği ve devletin doğası ile birey haklarının kökenlerine verdiği yanıt bu çalışmada tartışılmamıştır. Bu soru bundan sonra incelenecektir.

Kaynakça

- Aristotle (1983). *The politics of Aristotle* (Ernest Barker, Çev.). Oxford: Oxford University Press.
- Aydın, B. (2019). Toplumsal sözleşme teorilerinin Marx ve Foucault temelli eleştirisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(94), 65-88.
- Barker, E. (1955). Principles of social and political theory. *Philosophical Quarterly*, 5(19), 181-182.
- Burns, J. H. (2007). *The Cambridge history of medieval political thought c. 350-c 1450*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dumont L. (1986). *Essays on individualism: Modern ideology in anthropological perspective*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Durkheim, E. (1960). *Montesquieu and Rousseau: Forerunners of sociology*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Durkheim, E. (1963). *Incest: The nature and origin of the taboo*. New York: Lyle Stuart.
- Durkheim, E. (1992). *Professional ethics and civic in morals*. Routledge.
- Durkheim, E. (1997). *Montesquieu*. Berghahn Books.
- Durkheim, E. (2002). *Suicide: A study in sociology*. Routledge.
- Durkheim, E. (2006). *The Evolution of educational thought: Lectures on the formation and development of secondary education in France*. Routledge.
- Durkheim, E. (2013). *Durkheim: The rules of sociological method: And selected texts on sociology and its method*. Bloomsbury Publishing.
- Durkheim, E. (2018). The division of labor in society. David B. Grusky (Ed.), *Social stratification* (s. 217-222) içinde. Routledge.
- Durkheim, E. (1979). Introduction to ethics. W. S. F. Pickering (Ed.), *Emile Durkheim, Essays on Morals and Education* (s. 77-96) içinde. London: Routledge & Kegan Paul.
- Giddens, A. (1976). Classical social theory and the origins of modern sociology. *American Journal of Sociology*, 81(4), 703–29.
- Giddens, A. (2017). Durkheim's political sociology. Ivan Strenski (Ed.), *Emile Durkheim* (s. 403-445) içinde. Routledge.
- Gierke, O. (1913). *Political theories of the Middle Age* (F. W. Maitland, Çev.). Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Gierke, O. F. V. & Barker, E. (1957). *Natural law and the theory of society, 1600 to 1800*. Boston: Beacon Press.
- Hayward, J. E. S. (1959). Solidarity: The social history of an idea in nineteenth century France. *International Review of Social History*, 4(2), 261-284.
- Hobbes, T. (1994). *Leviathan* (Edwin Curley, Ed.). Indianapolis: Hackett Publishing Co. Inc.
- Karady, V. (1975). *Emile Durkheim, textes. religion, morale, anomie*. Paris.
- Lagerlund, H. (Ed.). (2011). *Encyclopedia of medieval philosophy*. Netherlands: Springer.
- Montesquieu, C. D. S. (2005). *The spirit of laws*. The Lawbook Exchange, Ltd.
- Nederman, C. J. (1996). The Meaning of "Aristotelianism" in medieval moral and political thought. *Journal of the History of Ideas*, 57(4), 563-585.
- Neuhouser, F. (2012). Conceptions of society in nineteenth-century social thought. Allen W. Wood and Songsuk Susan Hahn (Ed.), *The Cambridge history of philosophy in the*

- nineteenth century (1790–1870)* (s. 651–675) içinde. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oakeshott, M. (1991). *On human conduct*. Oxford University Press.
- Rosanvallon, P. (2012). The test of the political: A conversation with Claude Lefort. *Constellations: An International Journal of Critical & Democratic Theory*, 19(1), 4-15.
- Rousseau, J. J., Masters, R. D., Kelly, C. & Bush, J. R. (1994). *Social contract, discourse on the virtue most necessary for a hero, political fragments, and Geneva manuscript*. University Press of New England.
- Rousseau, J. J., Tozer, H. J. & Eosanquet, B. (1916). *The social contract: Or principles of political right*. G. Allen & Unwin.
- Singer, B. (2013). *Montesquieu and the discovery of the social*. Springer.
- Spencer, H. (1981). *The man versus the state* (E. Mack, Ed.). Indianapolis: Liberty Classic.
- Taylor, K. (Ed.). (2015). *Henri Saint-Simon, (1760-1825)(RLE social theory), selected writings on science, industry and social organisation*. Routledge.
- Traugott, M. (1984). Durkheim and social movements. *European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie*, 25(2), 319-326.
- Zenkert, G. (2011). Montesquieu, Charles-Louis de Secondat. *Religion past and present online*. Erişim adresi (12 Temmuz 2024): <https://referenceworks.brill.com/display/db/rppo>

2024 yerel seçimlerinde kullanılan afişlerin göstergebilimsel açıdan incelenmesi: Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi afişleri örneği

Canay Umunç* - Kemal Avcı**

Öz

Siyasal seçimlerde propaganda faaliyetleri, seçmen kitleyi etkilemek için önem arz etmektedir. Bu dönemlerde siyasal partiler seçim kampanyaları yaparak rekabet etmektedir. Seçim kampanyaları, siyasi partiler veya adayların seçmenlerin oylarını kazanmak amacıyla yürüttükleri çeşitli faaliyetler ve stratejiler bütünüdür. Seçim afişleri, seçim kampanyalarının önemli bir parçasını oluşturan görsel iletişim araçlarıdır. Bu afişler, genellikle kamuya açık alanlarda, caddelerde, billboardlarda ve toplu taşıma araçlarında sergilenmektedir. Seçim afişlerinin analizinde göstergebilim etkili bir yöntemdir. Göstergebilimsel analiz açısından, seçim afişleri, renk kullanımı, semboller, yazı tipi ve düzen gibi görsel unsurlar aracılığıyla belirli anlamlar ve duygular iletmeyi hedeflemektedir. Parti simgeleri, amblemleri ve sloganları bu göstergelere dahildir. Afişlerde yer alan göstergeler aracılığıyla, partilerin ideoloji, düşünce, önem çıkarmak istediği konu ve mesajların açık veya örtülü anlamları anlaşılabilir. Çalışmanın amacı, 31 Mart 2024 Türkiye yerel seçimlerinde iktidar ve muhalif partilerin seçim propagandası olarak afişlerinde göstergesel öğeleri kullanma biçimlerini ve bu yolla seçmene aktarmak istedikleri mesajları çözümlenektir. Çalışma, özellikle siyaset, toplum ve iletişim bağlamında bireylerin anlamlandırma ve yorumlama süreçlerini etkilemede göstergelerin rolünü irdelemek açısından önemlidir. Bu çalışmada, AK Parti ve CHP'nin 31 Mart 2024 yerel seçimleri için Ankara'da düzenledikleri siyasal reklam kampanyalarında kullandığı billboard reklam afişlerinin göstergebilimsel analizi yapılmıştır. Roland Barthes'ın göstergebilim metodunun kullanıldığı araştırma kapsamında Ankara'da AK Parti'nin 5 ve CHP'nin 5 olmak üzere toplam 10 adet seçim afişi incelenmiştir. Seçim afişleri, siyasi partilerin ve adayların seçmenlere iletme istedikleri mesajların görsel ve metinsel kodlarla nasıl şekillendiğini ortaya koymak amacıyla incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, siyasal iletişimde görseller, seçmenlerin algıları ve karar verme süreçlerini etkilemek için etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Yerel seçimler, siyasal afiş, siyasal iletişim, göstergebilim, seçim kampanyası

Semiotic analysis of posters used in 2024 local elections: The example Justice and Development Party and Republican People's Party posters

Abstract

In political elections, propaganda activities are important to influence the electorate. During these periods, political parties compete by conducting election campaigns. Election campaigns are a set of various activities and strategies carried out by political parties or candidates in order to win the votes of voters. Election posters

* Sorumlu Yazar. Doç Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İletişim Fakültesi, e-posta: canayumunc@ohu.edu.tr, ORCID-ID: 0000-0002-7662-5993

** Doç Dr., Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, e-posta: kemalavci@karabuk.edu.tr, ORCID-ID: 0000-0001-7370-7814

are visual communication tools that form an important part of election campaigns. These posters are usually displayed in public spaces, streets, billboards and public transportation vehicles. Semiotics is an effective method for analyzing election posters. In terms of semiotic analysis, election posters aim to convey certain meanings and emotions through visual elements such as the use of color, symbols, font and layout. Party symbols, emblems and slogans are included in these signs. Through the indicators in the posters, the explicit or implicit meanings of the parties' ideology, ideas, issues and messages that they want to emphasize are understood. The aim of the study is to analyze the ways in which the ruling and opposition parties use signifiers in their posters as election propaganda in the local elections of March 31, 2024 in Turkey and the messages they want to convey to the voters in this way. The study is important in terms of examining the role of signs in influencing the interpretation and interpretation processes of individuals, especially in the context of politics, society and communication. In this study, a semiotic analysis of the billboard advertising posters used by the AK Party and CHP in their political advertising campaigns in Ankara for the March 31, 2024 local elections was conducted. Within the scope of the research in which Roland Barthes' semiotics method was used, a total of 10 election posters, 5 for the AK Party and 5 for the CHP, were analyzed in Ankara. Election posters were analyzed in order to reveal how the messages that political parties and candidates want to convey to voters are shaped by visual and textual codes. According to the results of the study, visuals are effectively used in political communication to influence voters' perceptions and decision-making processes.

Keywords: Local elections, political poster, political communication, semiotics, election campaign

Giriş

Siyasetin toplumlar üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu söylemek yerinde bir ifadedir. Siyaset dünyanın her yerinde toplumları yönetir. Bu yönetim fonksiyonunu yerine getirirken toplumları çatıştırır, barıştırır, motive eder, bir arada tutmayı sağlar. Siyasette temel amaç iktidarı ele geçirmek ve toplumu yönetmektir. Bunu yapmak için en önemli kurum olan devlet yönetiminin başına geçmek hedeflenmektedir (Dursun, 2014).

Her toplumda siyaset kurumunun çok önemli örgütleri ve kimlikleri vardır. Bunlar başta devlet olgusu olmak üzere siyasal liderler, siyasal partiler ve onların her türlü bağlı ve ilgili örgütleri, sivil toplum örgütleri, menfaat grupları ve toplumun önde gelen kanaat önderleridir. Siyasal partiler iktidarı ele geçirmek için seçmenin rızasını almak zorundadır. Siyasal partiler, liderler ve adaylar seçim dönemlerinde ve diğer zamanlarda mesajlarını seçmene ulaştırmak için seçim kampanyaları düzenlerler ve çeşitli siyasal etkinliklerde bulunurlar. Seçim kampanyaları günümüz itibariyle profesyoneller tarafından yapılan önemli bir faaliyettir. Bu faaliyetlerde profesyoneller tarafından partiler, liderler, adaylar, partilerin kurumsal kimlikleri, logoları sembol ve simgeleri ve seçim vaatleri önemli ürünler haline dönüştürülür ve seçmene sunulurlar.

Siyasal seçim kampanyaları başından sonuna kadar stratejik iletişim yönetimini gerekli kılan kompleks bir faaliyet türüdür. Bu faaliyet siyasal halkla ilişkiler, siyasal reklam, siyasal pazarlama ve siyasal propaganda olarak değerlendirilebilir. Aslında bu faaliyetlerin hepsini siyasal iletişim faaliyeti olarak adlandırmak mümkündür. Siyasal iletişim; reklamı, halkla ilişkileri, pazarlamayı ve propagandayı bütün araçları ve yöntemleri ile birlikte kullanarak siyasal başarıyı sağlamak ister.

Siyasal reklamlarda görsel afiş ve tasarımların kullanımı, seçmenlerin dikkatini çekmek ve mesajları etkili bir şekilde iletmek amacıyla stratejik olarak tasarlanır. Bu süreçte göstergebilim, kullanılan görsel ve metinsel öğelerin nasıl anlam yüklediğini ve bu anlamların seçmenler üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir analiz aracı sunar. Göstergebilimin ilgi alanında metin gibi yazılı ve sembol, renk gibi görsel göstergeler yer almaktadır. Bir gösterge sisteminde gösterilenler, insanların bağlı oldukları kültüre göre üretilmektedir ve kültürün üyeleri arasında gerçekleşen dilsel ve göstergesel iletişimin bir parçasıdır (Fiske, 1996, s. 96). Siyasal iletişim açısından gösterilen diğer deyişle zihinsel anlam, siyasetçi/seçmen ve metin arasında bir müzakere sürecidir. Roland Barthes, kendinden önceki göstergesel analizlerde göz ardı edilmiş olan etkileşim sürecini de dahil ederek anlamlandırmanın ikinci düzeyi olan yan anlamı ortaya koymaktadır. Buna göre yan anlam, göstergenin kullanıcıların duygularıyla ya da heyecanlarıyla ve kültürel değerleriyle

buluştuğunda meydana gelen etkileşimi betimlemektedir (Fiske, 1996, s. 116). Bu bağlamda, seçim kampanyalarında kullanılan afişlerdeki görsel ve metinsel öğelerin seçmene ulaştırmak istediği anlama yönelik derinlemesine analiz önem taşımaktadır. Bu çalışmada da, 31 Mart 2024 Türkiye yerel seçimlerinde iktidar ve muhalif partilerin seçim propagandası olarak afişlerinde göstergesel öğeleri kullanma biçimleri ve bu yolla seçmene aktarmak istedikleri mesajları çözümlenerek amaçlanmaktadır. Araştırma, seçim afişlerinin seçmen davranışlarını yönlendirmede nasıl stratejik bir araç olarak kullanıldığını ve afişlerdeki göstergelerin özellikle siyaset, toplum ve iletişim bağlamında bireylerin anlamlandırma ve yorumlama süreçlerini etkilemedeki rolünü irdelemek açısından önem arz etmektedir.

1. Siyasal iletişim ve görsel iletişim tasarımları olarak propaganda afişleri

Siyasal iletişim alanı Amerika’da başkanlık seçimlerinde yapılan uygulamaları ifade edebilmek için geliştirilmiş bir iletişim alanı olarak tanımlanabilmektedir (Topuz, 1991). “*Siyasal süreçlerle iletişim süreçleri arasındaki ilişkileri ele alan araştırmalardan oluşan disiplinler arası bir akademik alan*” (Mutlu, 2004 s. 199) olarak tanımlanan siyasal iletişimde, siyasal süreçler, siyasi karar alma, politika oluşturma ve seçim süreçleri gibi dinamikleri içerirken; iletişim süreçleri, bu süreçlerin kamuoyuna, medya aracılığıyla ve diğer iletişim kanallarıyla nasıl aktarıldığını ele almaktadır. Bu bağlamda, siyasal iletişim, politika alanındaki stratejiler, söylemler ve halkın katılımı gibi unsurların birleştiği bir alan olarak değerlendirilebilir.

Siyasal iletişimin kavramsallaştırılmasına ve bir disiplin olmasına önemli katkıları olan McNair’e (2003) göre siyasal iletişim; kamu kaynaklarının paylaşılmasında yasama, yürütme ve yargı organlarındaki resmi otoritelerin iş görme biçimlerine ve resmi düzenlemelerin uygulanmalarına ilişkin kamusal söylemlerdir. Siyasal iletişimi birkaç şekilde tanımlamak mümkündür. Siyasal iletişim; siyasal aktör ve kurumların kamusal işlere dönük yaptıkları her türlü ifade ve eylemler, partilerin iletişim biçimleri, propaganda unsuru olarak siyasal sembol ve simgeler, sloganlar, siyasetçilerin giyim tarzları, konuşma biçimleri, beden dilleri ve imajları gibi konuları kapsayan bir alandır. Siyasal iletişimde özellikle seçim zamanlarında algı yönetimi önem kazanmaktadır. Algı yönetimi herhangi bir olguyu yorumlama sürecinde anlamı örgütsel süzgeçten geçirerek, örgüt ve bireylerin yararına olacak şekilde değerlendirmektir. Algılayan bireyin karakteristik özellikleri, deneyimleri ve sosyal çevresi bu algılama sürecini etkilemektedir (Koçyiğit vd., 2024, s. 712).

Algılama sürecinde bireyi etkilemek için çeşitli medya araçlarından faydalanılmaktadır. Başta seçim kampanyalarında olmak üzere her türlü kampanyanın merkezinde yer alan, görsel iletişim tasarımı olarak afişler (poster) siyasal iletişimin çok önemli bir propaganda aracıdır. Afişlerin geçmişine bakıldığında propagandayı profesyonel anlamda ilk defa birinci dünya savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu’na karşı kullanan İngiltere olmuştur. Hatta İngiltere hükümetinin Amerika Birleşik Devletleri’ni yanına müttefik olarak almak için Amerikan toplumunun savaşa inandırılması ve toplumun savaşa hazırlanarak toplumun rızasının alınması için Amerika’da askere alma projesinin sembolü olan James Montgomery Flagg’ın tasarladığı; Sam Amca figürü ve “Seni Amerika Ordusu için İstiyorum” sloganının bütünleştiği afişin başarı hikayesi hala yerini korumaktadır (Holtz ve Johansson, 2017, s. 3). Afişin propaganda faaliyetlerinde önemini anlayan ve başarı ile uygulayan önemli bir propagandist olan Lenin’dir. Lenin Rus halkına düşüncelerini benimsetmek için devrim sürecinde sonrasında çarpıcı slogan ve simgelerle süslenmiş afişleri başarı ile kullanmıştır (Yerköy, 2020, s. 752). 2. Dünya savaşı Hitler ve fikir ortağı Gobbels’in propagandayı bir silah olarak kullanmaları ve propaganda çalışmalarının merkezine afişi monte etmeleri ile afiş savaşın en yaratıcı sanatı olmuştur (Çakı, 2018, s. 25). Türkiye’de siyasal afiş, siyasal iletişim çalışmalarının ve söylemlerinin en etkili araçlarından biridir. Özellikle Türkiye’nin 1946 yılında çok partili hayata geçme kararı alması ile

Demokrat Parti'nin siyasal kampanyalarında kullanılmak üzere üretilen “Yeter söz milletindir!” sloganı ile dur emrini andıran el işaretli posterleri dünya savaşlarında başarı ile kullanılan Sam Amca'lı Amerikan posterleri kadar başarılı olmuştur ve günümüzde de gücünü ve etkisini sürdürdüğü söylenebilir (Aktaş, 2004, s. 70). Afişin her alanda olduğu gibi siyasal iletişim alanında da çok önemli bir iletişim aracı olduğu ve güncelliğini koruduğu söylenebilir.

2. Göstergebilim

Göstergebilim, toplumda etrafta gördüğümüz göstergelerin arkasında yatan anlamları çözümlenmeyi amaçlayan bir inceleme ve multidisipliner bir alandır. Göstergebilimden, iletişim çalışmaları dışında edebiyat, sosyoloji, mimarlık vd. alanlarda da araştırma yöntemi olarak yararlanılmaktadır. Dilbilimci teorisyenler Ferdinand de Saussure ve Charles Sanders Peirce'ün dilin yapısına ilişkin yaptığı çözümlenmeler çeşitli medya kuramcılarını da etkileyerek, medyadaki göstergelerin incelenmesi için kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle 1960'larda özellikle görselliğin hâkim olduğu reklam ve film metinlerde kültürel akımların da etkisiyle oluşan ideolojik kurgulamalar, medya çözümlenmelerinde göstergebilime başvurulmasında etkili olmuştur (Umunç, 2021, s. 189).

Saussure'e göre göstergebilimin başta amacı, göstergelerin toplum içindeki yaşamını incelemek ve dolayısıyla nesnelere (giysiler, yiyecekler, görüntüler, toplumsal kural ve alışkanlıklar, protokoller, müzikler vb.) anlamsal dizgelerini yeniden oluşturmaktır. Ama daha sonra bu geniş planlama içerisinde devam ederken yeni anlam arayışına girilmiştir. O da belli başlı bir söylemin ikincil, ideolojik yanını ortaya koyan “yan anlamı” çözümlenmektir (Barthes, 1993, s. 154-155).

Düz anlam /yananlam ayrımının temeli aslında dilbilime dayanmaktadır ve ilk olarak Danimarkalı dilbilimci Louis Hjelmslev tarafından ileri sürülmüştür, ancak Roland Barthes bunu görsel alana uygulamıştır (Geise ve Vigso, 2017, s. 46). Düz anlam, Saussure'ün gösterge açıklamasındaki gösteren ve gösterilen ilişkisi gibidir. Göstergenin herkes tarafından aynı yorumlandığı ortak anlama düz anlam denilirken, bireylerin duygu ve kültürel değerleriyle olan etkileşimi sonucu ortaya çıkan anlama yan anlam denilmektedir. Barthes, bunun en belirgin olarak resimde görülebileceğini vurgular (Umunç, 2021, s. 196). Örneğin trafik levhalarında gördüğümüz bir arabanın neye benzediği ortak bir uzlaşmaya dayalıdır, önü ve arkası olan bir gövde ve dört tekerlekten oluşması gibi. Bu betimleme arabanın düz anlamıdır. Öte yandan benzer kültürel çevrelerden insanlar arabaya bakarken bir dizi değer paylaşır. Buna yan anlam denilir. Arabanın yan anlamı kimine göre batıya içkin özgürlük, konfor ve bağımsızlık iken kimine göre masraf, tehlike ve gaz'dır (Geise ve Vigso, 2017, s. 46). Başka bir örnek ise bir ağacın fotoğrafı olabilir. Bu fotoğraf çiçek açan bir Sakura ağacı ise, Japonya'nın bir sembolü olarak Japonluk ve Japon kültürünü çağrıştırmaktadır. Sakura ağacı, Japon kültüründe kişinin geçici varlığını ve yeniden doğuşu simgelemektedir (Yıldırım, 2022, s. 1920). Budaklı bir köknar ağacı ise yaşlılık, inatçılık ve hayatta kalma çağrışımları uyandırmaktadır. Örneklerde gösterildiği gibi görsel dil evrensel olmaktan çok öznedir.

Barthes, *Görüntünün Retoriği* (1964) ve *Göstergebilimsel Serüven* (1967) adlı eserlerinde, görüntü (giysi ve yemek gibi) ve dil arasında her zaman anlam ilişkisi olduğunu ve görüntünün dilden bağımsız düşünülemediğini ileri sürmektedir. İmgeler çok anlam barındırdığı için, doğru anlamı bulmak için dile ihtiyaç duyulmaktadır. Barthes'ın deyişiyse “yüzen göstergeler zinciri” olan görselleri kontrol edebilmenin tekniklerinden biri dilsel iletidir. Barthes sonradan, görüntü-metin ilişkisini iki türde birbirinden ayırmıştır. İlkinde dilsel mesaj aracılığıyla görüntü tamamlanır ve görsel mesaj ayrıntılı ele alınır. Ayrıca görsel ve sözel öğeler farklı anlamlara sahip şekilde birbirlerini tamamlayarak mesaj oluştururlar. İkincisinde ise az farklı olsalar da aynı anlamlara sahiptirler (Kress ve Leeuwen, 2020, s. 20).

Fotoğraftaki yazılar veya fotoğrafı açıklayan alt yazı, görsel içeriği daha net ve doğru bir şekilde yeniden yorumlayabilir. Barthes iki tür detaylandırmayı öncelik olarak birbirinden ayırmıştır. Birinde sözel öge imgeden önce gelmektedir ve imge onun resmidir, ikincisinde imge öncedir ve sözel öge daha net ve tam bir ifade oluşturmaktadır. Barthes bu ayrıntıyı *anchorage* olarak adlandırır. Barthes, ilerleyen zamanlarda görüntünün daha baskın olduğuna kanaat getirmiştir. Barthes'a göre imgeler, sözlü metinleri ve bilhassa izleyicilere tanıdık olan metinleri (mitoloji, İncil, kutsal yazılar vb.) ayrıntılandırıyordu. Böylelikle sözlü metinlerin toplumdaki egemenliği, doğaya yani natüralist imgelere geçmeye başlamıştır. Sözlü metinler bunları açıklama ve yorumlamamıza yaramıştır (Kress ve Leeuwen, 2020, s. 20).

Barthes'ın ifade ettiği şekilde anlamları çözümlemede eleştirel göstergebilimsel yaklaşım etkili bir yöntemdir. Bu yaklaşımdan siyasal iletişimde kampanya afişlerini anlamak için yararlanılabilir, çünkü çağrışımsal anlamlar ideolojik özelliklerine göre yorumlanabilir, bu da analizi belirli bir kültürel çıkarıma yönlendirir ve göstergebilimin siyasetle karıştırılmasına izin verirken açık veya örtülü anlamı yapısal olarak eşleştirir (Jones, 2014 s. 32).

2.1. Siyasal afişler ve göstergebilim

Siyasette kampanya reklamcılığı, gruplar için ve gruplar tarafından verilen kararları etkilemek için ücretli medyanın (gazete, radyo, televizyon, afiş vb.) kullanılmasıdır. Bunlar siyasi danışmanlar ve kampanya personeli tarafından tasarlanır. Kampanya afişi, siyasi bir tartışmayı ve nihayetinde seçmenleri etkilemek için medya aracılığıyla bir reklam kampanyasının kullanılmasıdır. Örneğin seçim afişleri yalnızca üreticileri ve adaylar hakkında değil, aynı zamanda üretim bağlamları ve ortaya çıktıkları siyasi, ekonomik ve sosyal koşullar hakkında da tarihsel bilgi verir (Karlsson, 2020, s. 10). Reklam afişlerinden farklı olarak seçimlerde kullanılan politik afişler ise bireylerin yaşamlarını, düşüncelerini ve politik davranışlarını etkilemeye ve değiştirmeye çalışır. Genellikle hükümetler, partiler ve sivil toplum örgütleri tarafından kullanılır.

Politik propaganda amaçlı afiş kullanımı Birinci Dünya Savaşı yıllarına dayanmaktadır. Başlangıcını müttefiklerin etkili düşman propaganda görselleri oluşturmuş, Weimar döneminde afiş, partiler arasındaki mücadelede tercih edilen bir araca dönüşmüştür. Afişlerin politik iktidarların propagandasında büyük bir yer kaplaması, insan psikolojisini etkilemenin, bilimsel yöntemlerini geliştiren totaliter parti ve rejimler döneminde gerçekleşmiştir. Propagandayı "mucize silah" olarak gören Nasyonal Sosyalizm için afiş, halkı aydınlatmadan ve propagandadan sorumlu Joseph Gobbels'in elinde etkili bir propaganda aracı haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası demokrasilerin yeniden inşası dönemiyle birlikte refah ve tüketim artışının yanı sıra yeni medyaların ortaya çıkışı afiş politik amaçlardan uzaklaştırmış ve yeniden bir reklam aracı olarak kullanılmasını sağlamıştır (Keskin, 2014, s. 15).

Siyasal iletişimin görsel yanına olan ilgi, örneğin Danimarka'da, 1970'lerde eleştirel söylem çalışmalarının bir uzantısı olarak oluşmuştur. Eleştirel söylem analizi ve dilbilim metin analizine odaklandığından hareketli ve hareketsiz görsellerin analizi için tamamlayıcı bir analize gereksinim duyulmuştur. Siyasal afişlerdeki insan tasvirlerini yorumlamanın çıkış noktası, Saussure'ün dilsel göstergesi ve daha da çok C.S. Peirce'ün gösterge kavramıdır. Peirce'ün teorisi doğrultusunda insan bedeninin resimlerde yeniden üretilerek yorumlanmasına odaklanılmaktadır. Bu teorilerin arkasındaki mantık, bedensel duruşlarımızın, jestlerimiz ve hareketlerimiz birkaç temel duyguyla olan ilişkilerine ve izleyicinin tasvir edilen kişiye psikolojik ve zihinsel durumları atfetmesine göre kategorize edilebileceğidir. Diğer başvuru kaynağı, temeli Fransız yapısalcilik teorisine dayanan özellikle A. J. Greimas'ın ortaya koyduğu anlatı şemaları ve Roland Barthes'ın fotoğrafların göstergebilimsel analizi ile ilgili savlarıdır. Barthes göstergeleri incelerken

düzanlam/yananlam ve mitoloji/ideoloji kavramlarını geliştirmiştir (Geise ve Vigso, 2017, s. 46).

Göstergebilim, siyasal afişlerin yorumlanmasında etkili bir yöntemdir çünkü siyasal afişler yazılı, sesli, görsel birçok öğeyi içermektedir. Kampanya afişi olarak da adlandırılan seçim afişleri çeşitli tarzlarda, boyut ve renklerde olup tanıtım için kullanılmaktadır. Politikacılar, çeşitli kurum ve kuruluşlar belirli bir hedef ve amaç doğrultusunda bu afişlerden yararlanmaktadır. Özellikle politikacılar seçmen kitlenin duygularına hitap etmeyi hedeflemektedir. Genellikle seçim afişlerini hazırlayanlar özellikle adayın fotoğrafı, sloganların etkili ve duygu içerikli olmasına önem verirler. Bir afişte yer alan göstergesel unsurlar başlıca renkler, şekiller ve semboller, metinlerdir. Afişte yer alan göstergelerin görsel hiyerarşisi, hedef kitlesi, kültürel bağlamı ve ideolojisi inceleme konusu olmaktadır.

3. Yerel seçim afişlerinin göstergebilimsel analizi

Bu çalışmada, 31 Mart 2024 yerel seçimlerinde kullanılan seçim afişlerinin göstergebilimsel incelenmiştir. Araştırmanın evrenini yerel seçimde kullanılan afişler, örneklemini ise Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) 5 afişi ve CHP'nin 5 afişi oluşturmaktadır. Bu afişler, Ankara ilindeki parti başkanlarının ve büyükşehir adaylarının seçim afişleridir. Siyasal afişlerin göstergebilimsel analizi, iletişimde kullanılan sembollerin ve göstergelerin derinlemesine incelenmesini sağlar. Bu analiz, afişte kullanılan görsel unsurların (renkler, şekiller, semboller, metinler vb.) ne anlama geldiğini ve nasıl algılandığını anlamak için yapılmıştır. Bu çalışmada siyasal afişler Roland Barthes'ın göstergebilimsel analizine dayalı olarak incelenmiştir. Afişleri düz anlam ve yan anlam kavramlarına göre değerlendirmek, afişin hem yüzeysel anlamlarını hem de alt metinlerini analiz etmeyi içermektedir.

3.1. AK Parti seçim afişlerinin göstergebilimsel analizi

3.1.1. Afiş 1

Şekil 1. Ak Parti Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı adaylığı için tasarlanan afiş

Düz anlam

Düz anlam, bir görüntünün en temel ve doğrudan anlaşılabilir içeriğidir. Afişte görülen öğeler şöyledir: Afişin sol tarafında AK Parti Büyükşehir Belediye Başkanı aday Turgut Altınok, sağ tarafta ise Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın fotoğrafları görülmektedir. Liderler aynı resmi takımı tercih etmişlerdir. Koyu maviden laciverte geçişli bir renk zeminine sahip afişte, beyaz harflerle "Büyük Ankara Mitingi" yazısı ve etkinlik detayları (23 Mart Cumartesi, Saat: 13:30, Başkent Millet Bahçesi) yer almaktadır.

Afişin üst kısmında AK Parti Logosu ve Türkiye Yüzyılı İfadesi logosu yer almaktadır. Logolar düz anlamıyla partiyi temsil eden sembollerdir (Şekil 1).

Yan anlam

Yan anlam, görüntülerin çağrıştırdığı veya ima ettiği derin anlamlardır. Bu, kültürel ve tarihsel bağlamı dikkate alarak yapılır. Türkiye Cumhurbaşkanı'nın, Türkiye'nin başkenti Ankara'nın adayıyla görüntüsü, siyasi güç ve otoriteyi simgelemektedir. "Büyük" ifadesi, etkinliğin geniş katılımlı ve önemli olduğunu ima eder. Bu, halkın geniş bir kesimini hedefleyen bir siyasi gösteri veya kampanya olabilir. Parti logoları ve "Türkiye Yüzyılı" ifadesi, parti kimliğini ve siyasi ideolojiyi yansıtmaktadır. Bu, AK Parti'nin gelecek vizyonunu ve ülkenin geleceğine dair iddialı bir hedefi temsil etmektedir. Afişin üst sol köşesinde bulunan ay yıldızlı Türkiye Yüzyılı logosu ile ilgili olarak partinin sayfasında açıklama yer almaktadır. Logo, Türkiye Yüzyılı vizyon yaklaşımının logo çalışmasıdır (Türkiye Yüzyılı, 2024). Logonun sağ tarafında AK Partinin ampul logosu yer almaktadır:

Ampul; ışığı, aydınlığı, şeffaf yönetimi ifade eder. Yanma, hareketi ve gayreti, etrafındaki yedi ışık hüzmesi, Türkiye'nin yedi bölgesini temsil eder." Partinin logoda kullandığı sarı rengin, ışık ve umutla birlikte canlılığı, tevizuyu, bilgiyi ve bilgeliği simgelediği belirtilmektedir. Siyah; güç, otorite ve bağlılık; mavi ise sakinlik ve güven işareti olarak görülmektedir. (Parti Amblemleri, 202)

Tarih ve saat bilgileri, mitingin planlı ve organize bir etkinlik olduğunu gösterir. "Başkent Millet Bahçesi" mekanı ise, etkinliğin merkezi ve prestijli bir alanda gerçekleştirileceğini ima eder. Afişin kültürel ve tarihsel bağlamı, Türkiye'deki siyasi dinamikler ve AK Parti'nin siyasi duruşu dikkate alındığında daha derin anlamlar taşır. Özellikle Cumhurbaşkanı'nın afişte yer alması, partinin güçlü liderlik vurgusunu ve halkla olan bağını pekiştirme çabalarını yansıtır. Barthes'ın düz ve yan anlam kavramları çerçevesinde, bu afiş bir etkinliği duyurmanın ötesinde, siyasi bir mesaj taşımaktadır. Arka planda, güç, liderlik, siyasi kimlik ve toplumsal birliktelik gibi derin anlamlar barındırır. Bu bağlamda, afiş hem bilgilendirici hem de ideolojik bir araç olarak işlev görmektedir (Şekil 1).

3.1.2. Afiş 2

Şekil 2. Ak Parti Ankara seçim mitingi için tasarlanan afiş

Düz Anlam

Afişte Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın büyük bir portresi bulunmaktadır. Üzerinde Cumhurbaşkanlığı forsu ve adının yer aldığı bir rozet bulunan mavi bir ceket giymiş ve siyah bir güneş gözlüğü takmış olan Erdoğan'ın yüz ifadesi ciddi durmaktadır. Afişin üzerinde "Sayın Cumhurbaşkanımızın Katılımlarıyla Büyük Ankara Mitingi" yazısı yer almaktadır. Afişin altında etkinlik zamanı ve yer bilgisi bulunmaktadır. Afiş konum olarak kentin en işlek yerlerinden olan Eskişehir yolu üzerinde bulunmaktadır ve arkadaki gökdelenlerle bütünlük arz etmektedir (Şekil 2).

Yan Anlam

Cumhurbaşkanının güneş gözlüğü takmış hali ve ciddi ifadesi, güç ve kararlılık simgeleri. Güneş gözlüğü, otoriter bir figür ve güçlü lider imajını pekiştirir. Arka plandaki modern şehir manzarası, ülkenin gelişmişlik düzeyini ve modernleşme çabalarını ima eder. Bu, liderin vizyonunu ve ülkenin geleceğine dair olumlu bir mesaj vermeyi amaçlar. "Sayın Cumhurbaşkanımızın Katılımlarıyla" ifadesi, etkinliğin önemini ve resmi niteliğini vurgular. Bu, liderin halkla doğrudan iletişim kurma çabasını ve mitingin yüksek prestijini gösterir. Cumhurbaşkanlığı forsu ve "R. Tayyip Erdoğan" rozeti, milli birlik ve liderle özdeşleşme duygusunu pekiştirir. Bu semboller, liderin devletin en yüksek makamını temsil ettiğini ve bu etkinliğin milli bir önem taşıdığını ima eder.

Afişin kültürel ve tarihsel bağlamı, Türkiye'deki siyasi dinamikler ve liderlik kültürü dikkate alındığında daha derin anlamlar taşır. Özellikle Cumhurbaşkanının kararlı ve ciddi bir portresi, liderin güçlü ve otoriter imajını pekiştirme amacı taşır. Afiş, yüzeydeki basit anlamın ötesinde, liderlik, güç, modernleşme ve milli birlik gibi derin anlamlar barındırır (Şekil 2).

3.1.3. Afiş 3

Şekil 3. Ak Parti Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı adaylığı için tasarlanan afiş

Düz anlam

Afişte, AK Parti Büyükşehir Belediye başkanı aday Turgut Altınok, beyaz gömlek, üzerine kırmızı kravatlı siyah takım elbisesi ile adım atarken görülmektedir. Afiş metninde "Başkent hızlanacak", "Ankara kazanacak" yazıları yer almaktadır. Afişin sonunda parti logoları ve adayın adı yer almaktadır. Afişte kullanılan renkler, turuncu, beyaz ve lacivettir (Şekil 3).

Yan anlam

"Başkent Hızlanacak" sloganının anlamı, sadece şehrin fiziksel hızlanmasını değil, aynı zamanda şehrin tüm yönleriyle kapsamlı bir gelişim ve dönüşüm geçireceğini ifade etmektedir. Yüzeydeki basit anlamın ötesinde, slogan, ekonomik büyüme, teknolojik ilerleme, sosyal refah ve daha etkili bir yönetim gibi derin anlamlar barındırır. Bu bağlamda, slogan hem bilgilendirici hem de motivasyonel bir araç olarak işlev görmektedir. Hızlanma, aynı zamanda karar verme ve uygulama süreçlerinin hızlanmasını ve etkinliğin artmasını ima eder. Bu, seçmenlere daha hızlı hizmetler ve çözümler vaat eder. Başkent'in hızlanması, Ankara'nın ulusal ve uluslararası arenada daha rekabetçi bir konuma geleceği anlamına gelebilir. Bu, şehrin diğer büyük şehirlerle rekabet edebileceği ve daha cazip bir yer haline geleceği mesajını taşır. Slogan, genç, dinamik ve modern bir şehir vizyonunu destekler. Bu, teknolojik ilerlemeler, yenilikçi projeler ve şehir yaşamının kalitesinin artması gibi unsurları çağırır. Ankara, Türkiye'nin idari merkezi olarak önemli bir rol oynar ve bu slogan, şehrin sadece idari bir merkez olmanın ötesine geçip, ekonomik, sosyal ve kültürel bir merkez olarak da hızla gelişeceği vaadini içerir. "Ankara kazanacak" sloganı sadece şehrin fiziksel

kazanımlarını değil, aynı zamanda şehir halkının birlikte elde edeceği başarıları ve refahı ifade eder. Yüzeydeki basit anlamın ötesinde, slogan, toplumsal birlik, ekonomik büyüme, sosyal refah ve siyasi zafer gibi derin anlamlar barındırır. Bu bağlamda, slogan hem bilgilendirici hem de motivasyonel bir araç olarak işlev görmektedir. Altınok, Türkiye bayrağının rengini kıyafetlerinde tercih ederek, milliyetçi duygulara seslenmekte ve vatandaşla bütünleşme arzusunu ifade etmektedir. Aynı zamanda güçlü ve güvenilir, halka yakın ve samimi bir lider imajı verilmektedir. Bu bağlamda, afiş hem bilgilendirici hem de seçmenleri motive etmeye yönelik bir araç olarak işlev görmektedir. Renklerin anlamları ise şöyle açıklanabilir: Beyaz: Sıfırlık, temizlik ve açıklık gibi anlamlara gelebilir. Politik bağlamda, siyasi tarafsızlık veya temiz bir başlangıç gibi anlamlar da taşıyabilir. Beyaz renginin kararlılık gibi bir anlamı da bulunmaktadır. Mavi, genellikle barış, istikrar ve güveni simgeler. Bir başka yorum olarak, mavi ayrıca modernite ve profesyonellekle de ilişkilendirilebilir. Turuncu çok çabuk dikkat çeken, canlı ve doğal bir renktir. Eğer bir üründe turuncu renk kullanılıyorsa ‘bu ürün herkes içindir’ mesajı verilmektedir. Beyaz ile birlikte kullanıldığında süreklilik, berraklık, kararlılık ve adalet anlamlarına gelmektedir (Yağbasan, 2006, s. 127). Bu afişin hedef kitlesi, Ankara'nın gelişimine ve ilerlemesine inanan veya bu yönde değişim isteyen bireyler olabilir. Metinlerde kullanılan olumlu ifadeler ve renklerin canlılığı, izleyicilerde umut ve iyimserlik uyandırmayı amaçlar (Şekil 3).

3.1.4. Afiş 4

Şekil 4. Ak Parti Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı adaylığı için tasarlanan afiş

Düz anlam

Afişte Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çocuklarla birlikte poz verdiği görülmektedir. “Gerçek Belediyecilik, öğrencilerimizin her anında hep yanında” yazısı ile öğrencilere destek mesajı verilmektedir. Afiş mavi ve yeşil renkli olup üzerinde AK Parti logoları ve parti logosunun yer aldığı oy pusulası yer almaktadır (Şekil 4).

Yan anlam

Öğrencilerle poz veren Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yer aldığı seçim afişi, sadece yüzeydeki basit anlamı değil, aynı zamanda liderin kişisel özelliklerini ve politikalarının derin anlamlarını da ifade etmektedir. Yüzeydeki basit anlamın ötesinde, bu afiş, liderin samimiyeti, eğitime ve genç nesillere verilen önem, geleceğe yönelik umut ve sosyal sorumluluk gibi derin anlamlar barındırır. Bu bağlamda, afiş hem bilgilendirici hem de seçmenleri motive etmeye yönelik bir araç olarak işlev görmektedir. "Her anında hep yanında" ifadesi, güvenilirlik ve erişilebilirlik vurgusu yapar. Bu ifade, hizmetin sürekli olarak yanlarında olduğunu ve anında ulaşılabilir olduğunu belirtir. “Gerçek Belediyecilik” “Öğrencilerimizin her anında hep yanında” sloganları sadece belediyecilik hizmetlerinin yüzeydeki anlamını değil, aynı zamanda belediyenin toplumun her kesimine yönelik hizmet anlayışını ve sosyal

sorumluluklarını da ifade etmektedir. Yüzeydeki basit anlamın ötesinde, bu sloganlar, hizmet odaklı yönetim, eğitime verilen önem, sosyal destek ve güvence gibi derin anlamlar barındırır. Bu sloganın hedef kitlesi, hızlı ve güvenilir hizmet arayan veya çevre dostu ve teknolojik yenilikleri destekleyen bireyler olabilir. Metin içeriği ve kullanılan renkler, izleyicilerin duygusal bağlamda etkilenmesini ve hizmetin sunumunu olumlu bir şekilde algılamasını amaçlar. Yeşil rengin kullanımı, doğa ve güveni, saygıyı ve adaleti simgeler. Bu bağlamda, afiş, seçmenlere hem bilgilendirici hem de motive edici bir mesaj iletmeye yönelik bir araç olarak işlev görmektedir. Mavi rengin özellikleri dürüstlük, açık sözlülük ve sakinlik gibi anlamları barındırır. Beyaz rengin kullanımı, siyasi bağlamda, tarafsızlık ve açıklık gibi değerleri yansıtabilir (Özdemir, 2005, s. 393). Bu bağlamda, afiş hem bilgilendirici hem de seçmenleri motive etmeye yönelik bir araç olarak işlev görmektedir (Şekil 4).

3.1.5. Afiş

Şekil 5. Ak Parti Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı adaylığı için tasarlanan afiş

Düz anlam

Afişte el sallayan bir politikacı görülmektedir. Afişin solunda bulunan yazıda politikacının adı "Turgut Altınok" yer almaktadır. Sol üstteki şekiller parti logolarıdır. Ortada yer alan yavaşlayan başkent için hızlanma zamanı sürat belirtmektedir. En alttaki gölge şeklindeki binalar ve kule kent silüetini yansıtmaktadır. Afişte mor ve mavi renkler kullanılmaktadır (Şekil 5).

Yan anlam

Altınok'un elini kaldırıp selam vermesi, liderin açık ve ulaşılabilir olduğunu, halkla iç içe olduğunu gösterir. Bu, güven ve samimiyet mesajı verir. Beyaz gömlek ve kırmızı kravat tarafsızlık ve açıklık gibi anlamlar barındırdığı için güven veren bir imajı yansıtır. Kırmızı gücü temsil ettiği için, kırmızı kravat kullanımı, kişinin güçlü olduğu algısını oluşturabilir (Kırık, 2013, s. 73). Türk bayrağı rozeti vatanseverlik ve ulusal değerleri vurgular. Bu, adayın hem güçlü hem de ulusal değerlere bağlı bir lider olduğunu ima eder. Afişin iletmek istediği toplumsal ideoloji, değişim, ilerleme ve yenilik üzerine odaklanır. Mavi ve mor renklerin kullanımı, asalet ve üretkenliği simgeler, turuncu renk dinamizmi ve enerjii yansıtır (Kırık, 2013, s. 74-75). Geçişli zemin renkleri, değişimin istikrar ve güvenle yapılacağını ima eder. "Yavaşlayan başkent için hızlanma zamanı" ifadesi, bir değişim ve ilerleme çağrısını yansıtır. Bu ifade, başkent gelişimi ve ilerlemesi için bir çağrı olarak kullanılmıştır. "Hızlanma zamanı" ifadesi, beyaz renkte yazılarak netlik ve aciliyet vurgulanır. Beyaz, saflık ve istikrarı temsil eder (Kırık, 2013, s. 77), bu da mesajın ciddiyetini ve aciliyetini artırmaktadır. Metin içeriği ve kullanılan renkler, izleyicilerin dikkatini çekmeyi ve reklamın mesajını benimsemelerini amaçlar. Mevcut durumdan memnun olmayan seçmenlere hitap eder ve

dinamizm vaat eder. Değişimin aciliyetini ve kararlılıkla yapılması gerektiğini vurgular (Şekil 5).

3.2. CHP seçim afişlerinin göstergebilimsel analizi

3.2.1. Afiş 1

Şekil 6. CHP Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı adaylığı için tasarlanan afiş

Düz anlam

Seçim afişinde vatandaşlarla tokalaşan bir politikacı görülmekte. Afişteki Mansur Başkan ifadesinden politikacının CHP Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı Mansur Yavaş olduğu anlaşılmaktadır. Afişte kullanılan resimde Türk bayrağı yer almaktadır. Afişin sağ üstünde 6 oklu parti logosu bulunmaktadır. Afişin altında “Sen Olmadan Olmaz” ve “Mansur Başkan” yazıları yer almaktadır. Afişte kırmızı ve beyaz renkler hakimdir (Şekil 6).

Yan anlam

Partinin logosundaki altı ok “Cumhuriyetçilik”, “Halkçılık”, “Milliyetçilik”, “Laiklik”, “Devletçilik” ve “Devrimcilik” ilkelerini temsil etmektedir (Altı Ok, 2024). Kırmızı, tutku, enerji ve dikkat çekme özelliklerine sahiptir. Aynı zamanda sıcaklık ve samimiyetle de ilişkilendirilebilir (Özdemir, 2005, s. 393). Bu durumda, kırmızı renklerin kullanımı, iletişimde duygusal bir bağ kurmayı ve dikkati çekmeyi amaçlar. Beyaz renk aracılığıyla liderin dürüst ve şeffaf yönetim anlayışını ima eder. "Sen olmadan olmaz" ifadesi, samimiyet, bağlılık ve önemseme hissini yansıtır. Bu ifade, hedef kitleye özel bir mesaj sunar ve onların katılımını ve desteğini sağlamayı amaçlar. Her bireyin oyunun ve katılımının önemli olduğunu vurgular. Halkla çekilmiş samimi bir fotoğraf, samimiyet ve yakınlık hissini ifade eder. Reklamın iletmiş toplumsal ideoloji, katılımcılık, samimiyet ve halkla ilişkilerin önemini vurgular. Kırmızı renklerin kullanımı, duygusal bir bağ kurmayı ve izleyicilerin dikkatini çekmeyi amaçlar. Toplumsal dayanışma mesajı ile liderin toplumla birlikte hareket ettiği ve halkın desteğine ihtiyaç duyduğu gösterilir. Bu reklamın hedef kitlesi, samimi bir iletişim ve katılımcılık hissi arayan veya halkla daha yakın bir ilişki kurmak isteyen bireyler veya kurumlar olabilir. Metin içeriği ve görsel unsurlar, izleyicilerin duygusal bağlamda etkilenmesini ve reklamın mesajını benimsemesini amaçlar (Şekil 6).

3.2.2. Afiş 2

Şekil 7. CHP Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı adaylığı için tasarlanan afiş

Düz anlam

Seçim afişinde maskeli bir öğrenciyle neşeli halleriyle *selfie* çeken politikacılar görülmektedir. Fotoğrafta gülen politikacının hemen altındaki Mansur Başkan yazısından kişinin Mansur Yavaş olarak gösterildiği anlaşılmaktadır. Afişin sol köşesinde “evet” işaretli oy pusulası görülmektedir. Afişte “Üniversite öğrencilerimizin her zaman yanındayız”, “Ankara’ya evlatlarını emanet eden anne babaların içi rahat.”, “Az laf çok iş” yazısı ile mesaj iletilmektedir. Mekân olarak bir kongre veya toplantı salonu olduğu görülmektedir.

Yan anlam

"Üniversite öğrencilerimizin her zaman yanındayız" ifadesi, öğrencilere yönelik destek ve güven hissini yansıtmaktadır. Beyaz renk aracılığıyla desteğin samimi, şeffaf ve güvenilir olduğunu ima eder. Siyah yazı ile mesajın ciddi ve güvenilir olduğunu vurgulamaktadır (Yağbasan, 2006, s. 131). Üniversite öğrencilerine yönelik destek, eğitime ve genç nesillere verilen önemi dile getirmektedir. Genç nesillerin eğitimi ve gelişimi için yapılan çalışmaları ve bu alana verilen önemi göstermektedir. "Ankara’ya evlatlarını emanet eden anne babaların içi rahat olsun" ifadesi, ebeveynlere yönelik bir güven ve güvence mesajıdır. Bu ifade, öğrencilerin güvenliği ve refahıyla ilgili endişeleri hafifletmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle, şehrin güvenli ve emin ellerde olduğu mesajı verilir. "Az laf çok iş" ifadesi, etkili ve pratik bir yaklaşımı temsil eder. Bu ifade, sözlerin değil, eylemlerin önemli olduğunu vurgular. Kırmızı, tutku, güç ve dikkat çekme özelliklerini temsil eder. Aynı zamanda cesaret ve kararlılık hislerini yansıtabilir (Özdemir, 2005, s. 393). Bu durumda, kırmızı rengin kullanımı, dikkat çekmek ve duygusal bir etki yaratmak için seçilmiş olabilir. Kırmızı zemin ile kampanyanın enerjik ve kararlı olduğunu belirtir. Bu reklamın hedef kitlesi, üniversite öğrencileri ve onların aileleridir. Hem öğrencilere hem de ebeveynlere yönelik olarak güvenlik ve destek mesajları sunulmuştur. Ayrıca, "az laf çok iş" ifadesiyle pratik bir yaklaşım benimsemeye yönelik olarak hedef kitlenin dikkati çekilmiştir.

3.2.3. Afiş 3

Şekil 8. CHP Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı adaylığı için tasarlanan afiş

Düz anlam

Beyaz zeminli sade bir afişin üzerinde bir politikacının fotoğrafı, politikacının adı ve parti sloganı yer almaktadır. Mansur Yavaş yazısından ve görselden CHP adayı Mansur Yavaş olduğu anlaşılmaktadır. Kırmızı ve siyah renkler kullanılarak "Ankara'nın Başkanı Hepimizin Başkanı" yazısı yazılmıştır.

Yan anlam

Başkan adayının resmi, seçmenle daha kişisel bir bağ kurmayı amaçlamaktadır. "Ankara'nın Başkanı" ifadesi, adayın Ankara'ya olan bağlılığını ve kararlılığını vurgulamaktadır. Beyaz sade zemin, mesajın net ve açık bir şekilde iletilmesini sağlar. "Hepimizin Başkanı" ifadesi, liderin her kesimi kapsayan bir yönetim anlayışını temsil etmektedir. Kırmızı renkteki yazılar, adayın güçlü ve kararlı bir lider olduğunu ima etmektedir.

3.2.4. Afiş 4

Şekil 9. CHP Ankara Büyükşehir ve Çankaya Belediye başkanlığı adaylığı için tasarlanan afiş

Düz anlam

Afişte yine rakip partinin aksine sade beyaz zemin göze çarpmaktadır. Genel olarak kırmızı beyaz renklerin kullanıldığı görülmektedir. Afişte iki politikacı el ele tutuşarak kollarını havaya kaldırarak halkı selamlamaktadır. İkisinin de adları fotoğraflarının hemen yanına yazılmıştır. Mansur Yavaş ve Hüseyin Can adlarından CHP adayları olduğu anlaşılmaktadır.

“Evet” işaretli parti seçim pusulası afişte yer almaktadır. Afişte slogan olarak, “Ankara’da Mansur Başkan, Çankaya’da Hüseyin Can” sloganları görülmektedir.

Yan Anlam

Başkan adaylarının el ele tutuşması, birlik ve dayanışma mesajı verir. Bu, seçmenlere iki liderin birlikte hareket ettiğini ve ortak hedeflere sahip olduğunu gösterir. Kollarını havaya kaldırmak, liderlerin seçimlerde zafer kazanma konusunda kendilerine güvendiklerini ve bu zaferi birlikte kutlamaya hazır olduklarını gösterir.

Kırmızı zemin, kampanyanın enerjik ve kararlı olduğunu ifade eder. Bu, liderlerin seçimlerde güçlü bir duruş sergilediğini gösterir. Beyaz harfler, liderlerin güvenilir ve samimi olduğunu ima eder. Bu, seçmenlerin bu liderlere güvenebileceğini gösterir. İsimlerin büyük ve belirgin yazılması, seçmenlerin bu isimleri hatırlamalarını ve tanımalarını kolaylaştırır. Bu afiş, hem bilgilendirici hem de motivasyonel bir araç olarak işlev görmektedir. Birlik ve dayanışma mesajı vererek seçmenleri etkilemeyi amaçlar. Liderlerin birlikte hareket etmeleri, seçmenlerin gözünde güven ve samimiyet oluşturur. Bu tür bir afiş, seçmenleri ortak hedefler etrafında birleştirir ve liderlere olan desteği artırır.

3.2.5. Afiş 5

Şekil 10. CHP 31 Mart 2024 yerel seçim afişi

Düz anlam

Afişte gözlüklü ve takım elbise giymiş bir politikacının portresi yer almaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) logosu ve politikacının adı Özgür Özel'den politikacının kimliği anlaşılmaktadır. "Güvenli, huzurlu, zengin şehirler için halkçı belediyecilik" ve "İşimiz gücümüz Türkiye" yazıları bulunmaktadır. Kırmızı bir arka plan ve beyaz metinler, afişin belirgin renk paletini oluşturmaktadır.

Yan anlam

"Halkçı belediyecilik" ifadesi, halkın çıkarlarına hizmet eden, şeffaf ve adil bir yönetim anlayışını simgelemektedir. Bu, politikacının halkın ihtiyaçlarına duyarlı olduğunu ima etmektedir. "Güvenli, huzurlu, zengin şehirler" ifadesi, seçmenin güvenlik, refah ve huzur beklentilerine hitap eder. Bu, politikacının bu değerleri önemseydiğini ve sağlayacağını vadeder. "İşimiz gücümüz Türkiye" sloganı, partinin ülkeye ve milletine hizmet etmeye odaklandığını, ülkenin refahını artırma hedefini ima eder. Bu, çalışkanlık ve adanmışlık duygularını çağrıştırmaktadır. "İşimiz gücümüz Türkiye" ifadesi, milliyetçilik duygularını harekete geçirmeyi amaçlayabilir. Bu ifade, yerel yönetimin Türkiye'ye ve toplumun refahına olan bağlılığını vurgular. "Halkçı belediyecilik" ise, yerel yönetimin halkın çıkarlarını göz önünde bulundurarak politika yapma ve uygulama anlayışını ifade etmektedir. CHP logosu ve

kırmızı arka plan, partinin köklü geçmişine ve sosyal demokrat kimliğine gönderme yapar. Bu, partinin ideolojik duruşunu ve politikacının bu duruşa bağlılığını vurgular. Kırmızı rengin burada güçlü bir vurgu oluşturmak ve dikkati çekmek için kullanıldığı görülebilir (Özdemir, 2005, s. 393). Ayrıca, halkçı belediyecilik kavramıyla ilişkilendirilerek, kırmızı renk toplumsal değişim ve dayanışmayı simgeleyebilir. Politikacının gözlüklü ve takım elbiseli görünümü, onun ciddi, bilgili ve güvenilir bir lider olduğu izlenimini verir. Bu, seçmenlere güven telkin etmeyi amaçlamaktadır. Bu afiş sadece bir kampanya duyurusu olmaktan öte, siyasi bir mesaj taşır. Yüzeydeki basit anlamın ötesinde, halkla bağ kurma, güven ve istikrar sağlama, çalışkanlık ve partinin ideolojik kimliği gibi derin anlamlar barındırır. Bu bağlamda, afiş hem bilgilendirici hem de ideolojik bir araç olarak işlev görmektedir. Bu reklam panosunun muhtemel hedef kitlesi, yerel yönetimde değişiklik isteyen veya mevcut yönetimin politikalarına destek veren bireyler olabilir. Metinler ve kullanılan renkler, bu hedef kitlenin duygusal ve siyasi bağlamda etkilenmesini amaçlayabilir.

Sonuç ve tartışma

AK Parti ve CHP'nin 2024 yerel seçimlerinde Ankara kampanyalarında kullanılan dış mekân (billboard) siyasal reklam afişlerinin incelendiği çalışmada, ilk göze çarpanın seçimlerin bir genel seçim havasında geçtiğinin reklam afişlerine görsel olarak yansımalarıdır. Aslında yapılan seçimlerin yerel seçim olması ve yerel adayların kampanyaları ve onların seçim bölgelerine yapacakları ile ilgili vaatlerini seçmene sunma kampanyası olması gerekmektedir. Fakat incelenen afişlerde her iki partinin de parti kimliğinin yanında güçlü bir vurgu ile parti liderlerinin görsellerinin ve mesajlarının ön plana çıktığı görülmektedir.

AK Parti'nin lider partisi olduğu genel bir kabuldür. Bu kabulün bir gereği olarak kampanyada kullanılan reklam afişlerinin lider görselleri ile desteklendiği tespit edilebilmektedir. Parti kimliğinin daha ön planda olduğu bilinen CHP'nin lideri Özgür Özel'in kampanya reklam afişlerinde yer alması önemli bir durumdur. Bunun iki türlü açıklaması olabilir. Birincisi; seçim kampanyalarının önemli bir fonksiyonunun yeni seçilen parti liderinin topluma çok iyi tanıtılması çabasıdır. İkincisi ise; parti kimliği her şeyden önce gelen CHP'de de artık lider kimliğinin öne çıkarılmaya çalışılmasıdır.

Çalışmada; her iki partinin de yöresel adayların yanında kampanyalarında öncelikle liderlerine, sonra parti kimliği ve sloganlarına ve daha sonra adaylara yer vermeleri seçim kampanyasının genel seçim havasında yerel seçim yapıldığı düşüncesini doğrular niteliktedir. Kampanyada incelemeye konu olan görsellerde, lider kimliğinin CHP ve lideri Özgür Özel'e göre AK Parti lideri ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın daha baskın olarak vurgulandığı görülmektedir. Özgür Özel'in daha ziyade liderliği pekiştirme anlamında tek başına bir poster olması rağmen, Recep Tayyip Erdoğan'ın hem tek başına hem de aday olan Turgut Altınok ile posterinin olması lider kimliğinin ön plana çıkarılması olarak yorumlanabilir.

Çalışmada kullanılan görsellerde hem adayların hem de liderlerin kıyafetlerinin resmi olması ön plana çıkmaktadır. Resmi kıyafetin vazgeçilmez sembolü olan kravat hem liderlerin afişlerindeki resimlerde hem de adayların afişlerindeki resimlerde ortak bir özellik olarak göze çarpmaktadır. Bu önemli bir vurgudur. Çünkü Türkiye'de devletin resmi kıyafet biçiminin olmaz ise olmazı kravattır. Kravat görünenin ötesinde; çağdaşlığı, modernliği ve batıcı bir duruşu simgelemektedir. Liderler ve adayların da kravatı tüm resimlerinde eksik etmeyerek topluma modern ve çağdaş bir imaj vermeye çalıştıkları görülebilmektedir. Sonuç olarak çalışmaya konu olan görsellerde; partilerin liderleri, kurumsal kimlikleri, sloganları, simge-sembolleri ve adayları genellikle aynı karede verilmeye çalışılmıştır. Böylelikle her iki partinin görsellerinde parti liderine, parti kimliğine, partinin genel politikalarına, parti simge ve sloganlarına vurgu yapılarak parti liderleri ve adaylarına yer verildiği görülmektedir.

Dolayısıyla adayların yaptığı kampanyalarda parti genel merkezlerinin baskın olarak görsellere yansıdığı söylenebilir.

Kaynakça

- Aktaş, H. (2004). *Bir siyasal iletişim aracı olarak internet*. Konya: Tablet Yayınları.
- Altı Ok (2024). Erişim adresi (23 Ekim 2024): <https://chp.org.tr/chp-tarihi>
- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel serüven* (M. Rıfat & S. Rıfat, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çakı, C. (2018). Adolf Hitler'in kült lider inşasında kullanılan propaganda posterlerinin göstergebilimsel analizi. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 24-38.
- Dursun, D. (2014). *Siyaset bilimi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Fiske, J. (1996). *İletişim çalışmalarına giriş* (S. İrvan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Geise, S., Vigso O. (2017). Methodological approaches to the analysis of visual political communication through election posters. C. Holtz & B. Johansson (Ed.), *Election Posters Around the Globe: Political Campaigning in the Public Space* (s. 33-52) içinde. Springer International Publishing.
- Holtz, C., Johansson, B. (2017). *Election posters around the globe: Political campaigning in the public space*. Springer International Publishing.
- Jones, W. J. (2014). Political semiotics of national campaign posters and pictorial representation: Thailand's 2011 general elections. *Semiotica*, 199, 269-296.
- Karlsson, A. (2020). Pictures at an election: A visual semiotic analysis of Swedish political parties' visual communication in the 2018 election (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Göteborgs Universitet, Sweden.
- Keskin, F. (2014). *Politik iletişim sözlüğü*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Kırık, A. M. (2013). Sinemada renk öğesinin kullanımı: Renk ve anlatım ilişkisi. *21. yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 2(6), 71-83.
- Koçyiğit, A., Kutlu, M. & Darı, A. B. (2024). Yeni medya çağında kültürel diplomasi: etkileşim, imaj ve algı yönetimi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 708-727.
- Kress, G. & Leeuwen, T.V. (2020). *Reading mages: The grammar of visual design*. Routledge.
- McNair, B. (2003). *An introduction to political communication*. London and New York: Routledge.
- Mutlu, E. (2004). *İletişim sözlüğü*. Ankara: Bilim-Sanat Yayınları.
- Özdemir, A. G. T. (2005). Tasarımda renk seçimini etkileyen kriterler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 391-401.
- Parti Amblemleri (2024). Erişim adresi (23 Ekim 2024): https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/parti_ambleslerinin_anlamlari/2
- Topuz, H. (1991). *Siyasal reklamcılık*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Türkiye Yüzyılı (2024). Kurumsal Kimlik. Erişim adresi (23 Ekim 2024): <https://turkiyeyuzyili.com/kurumsal-kimlik>
- Umunç, C. (2021). Yapısalcılık, göstergebilim ve medya. Ö. Özer (Ed.), *Eleştirel medya kuramları* (s. 185-211) içinde. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yağbasan, M. & Aşkın, N. (2006). Renklerle iletişim ve ulusal TV logolarının göstergebilimsel (dilbilimsel, grafiksel, renksel) analizi. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 126-134.
- Yerköy, S. (2020). 1917 Bolşevik Devrimi ve 1923 Türk Devrimi'nin ardından Lenin ve Atatürk figürlerinin propaganda afişlerindeki yeri. *Turkish Studies - Historical Analysis*, 15(2), 751-774.

Yıldırım, E. (2022). Japon sanatı üzerine görsel bir okuma: Andō Hiroşige ve Sakura. *Sciences (Joshas Journal)*, 8(59), 1914-1921.

Görüşler ve Çukurova dergilerinin incelenmesi (1937-1947)

Büşra Alabbasi *

Öz

Yapılan çalışmada 1930-1950 yılları arasında Türkiye'deki basın hayatını ele alarak *Görüşler* ve *Çukurova* dergileri incelenmiştir. Dergilerin dönemine uygun olarak ne yönde yayın yaptığı ele alınmıştır. Bununla birlikte bu dergilerin çıkarılma sebeplerinde bulunan hedeflere ulaşip ulaşmadığı göz önünde bulundurulmuştur. Yöntem olarak tanımlayıcı/betimleyici yöntem tercih edilmiştir. Bu sebeple dergilerin içindeki yazıların ve yazarların bir listesi oluşturulmuştur. Böylelikle dergilerin içindeki konulara, yazarların kimler olduğuna ve değişip değişmediklerine de tablolar halinde yer verilmiştir. Bununla birlikte sadece yazar kadrosu değil dergilerin sahiplik bilgileri, hangi dönemlerde çıkmış oldukları ve fiyatı hakkında bilgi verilmiştir. Tüm bu çalışmaların yapılabilmesi adına her iki derginin de tüm sayılarına ulaşılmış ve tek tek incelenmiştir. Çalışma dört bölümde incelenmiştir. İlk bölümde giriş yapılarak çalışmanın neden yapıldığı nereye varmak istediği, amaçları ve varsayımları açıklanmıştır. İkinci bölümde dergilerin çıktığı dönemin anlaşılabilmesi için dönem bilgisine yer verilmiştir. Aynı zamanda Halkevlerine ve Adana Halkevi hakkındaki bilgilere de yer verilmiştir. Bu bilgilere yer verilmesi derginin çıktığı dönemi anlamak açısından ve derginin içindeki konuları anlamlandırıp yorumlamak açısından önemlidir. Üçüncü bölümde çalışmanın bulguları iki alt başlık altında anlatılmıştır. İlk başlıkta *Görüşler* dergisi ele alınmış alt başlıklar halinde anlatılmıştır. Daha sonra ise *Çukurova* dergisi ele alınarak yine alt başlıklar halinde incelenmiştir. Son olarak sonuç ve kaynakçayla çalışmaya son verilmiştir. Her iki derginin de tüm sayılarına ulaşıp tek tek incelenmesinden kaynaklı olarak dergiler hakkında tüm bilgilere detaylı olarak yer verildiği görülmektedir. Bu özelliği ile çalışma, alanında yapılmış ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır.

Research article

Geliş - Submitted: 07.10.2024

Kabul - Accepted: 07.12.2024

Atıf – Reference: *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 14, 92-113.

Anahtar kelimeler: Halkevleri, Adana Halkevi, *Görüşler* dergisi, *Çukurova* dergisi, Türkiye'de basın tarihi

Examination of *Görüşler* ve *Çukurova* magazines (1937-1947)

Abstract

In the study, the magazines *Görüşler* and *Çukurova* were examined by looking at the press life in Turkey between 1930 and 1950. It was examined in what direction he published in accordance with his period. In addition, it was taken into consideration whether these journals achieved the objectives of their publication. The descriptive method was preferred as the method. For this reason, a list of articles and authors in the journals has been created. Thus, the topics in the journals, who the authors are and whether they have changed are included in tables. In addition, information is given not only about the author staff but also about the ownership information of the magazines, the period in which they were published and their prices. In order to carry out all these studies, all issues of both journals were accessed and examined one by one. The study was examined in four sections. In the first section, an introduction is given, explaining why the study was conducted, where it aims to reach, its aims and assumptions. In the second part, period information is given to understand the period in which the magazines were published. At the same time, information about Community Centers and Adana Community Center is also included. Including this information is important in terms of understanding the period in which the magazine was published and in terms of making sense and interpreting the topics in the magazine. In the third section, the findings of the study are explained under two subheadings. In the first one, *Views* magazine was discussed and explained under subheadings. Then, *Çukurova* magazine was discussed and examined under subheadings. Finally, the work was concluded with the results and bibliography. Since all issues of both journals

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, e-posta:ccetinbusra@gmail.com, ORCID-ID: 0000-0002-4913-4080

were accessed and examined one by one, it can be seen that all information about the journals is included in detail. With this feature, the study is the first study in its field.

Key words: Community houses, community of Adana, Görüşler magazine, Çukurova magazine, history of the press in Türkiye

Giriş

Basın tarihi genellikle kitaplardan okunulan, direkt olarak kronolojik sıra içerisinde birbirini takip eden olaylar olarak öğrenilir. Şüphesiz bu öğrenmek için en temel yoldur. Fakat bunun yanı sıra basın tarihinin herhangi bir dönemi ile alakalı bilgi edinmek amacıyla o dönemde yayınlanmış bir yayını incelemek bir diğer öğrenme yöntemidir. Böylelikle tarihe şahit olmuş kişilerin ağzından tarihi dinlemek imkânı bulunur. Bilgilerin anlam dünyasına girmek sadece tarihi ezberlemek değil duyguları da hissetmeye yol açar. Bu doğrultuda *Görüşler* ve *Çukurova* dergileri hem yayın hayatlarını sürdürdükleri dönemi anlama hem de dergilerin tanıtılma amacıyla incelenmiştir. Bundan dolayı çalışma dönemin derginin içeriğini belirlemesi, derginin ise dönemi yansıtması bağlamındaki etkileşimli sarmalı bir arada vermesi sebebiyle önem arz etmektedir.

Çalışma dönem incelemesi ve dönemde çıkan derginin içeriği olduğundan *Görüşler* ve *Çukurova* dergilerinin tüm sayıları çalışma kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda dergilere ulaşabilmek adına Milli Kütüphane arşivine başvurulmuş elde edilen sayılar fotoğrafları çekilmek suretiyle kopyalanmıştır. 7, 12 ve 63. sayılara ulaşamadığından dolayı çalışmaya dâhil edilememiştir. Dergiler incelenirken zaman kısıtlamasından dolayı sayıların tamamı detaylıca okunamayarak genel olarak bakmak suretiyle sınırlandırılmıştır. Bir başka sınırlama ise döneme getirilmiş, çalışmada derginin çıktığı dönem olan 1930-1950 dönemi ele alınmıştır.

Derginin döneminde halkı bilgilendirme amacıyla yayın yapan ve bu konuda yazılar yayınlayan bir mecaza olduğu varsayılmaktadır. Bunun yanı sıra derginin rastgele bilgiler değil dönemin ihtiyacına göre bilgiler sunduğu düşünülmektedir. Ayrıca sadece kültürel olarak bilgi sunmadığı Adana Halkevi'nin de yapmış olduğu etkinlikler hakkında bilgi vererek halkın ilgisini çekebilecek bir dergi olduğu öne sürülmektedir.

İnceleme yapılırken tanımlayıcı/betimleyici yöntem kullanılmıştır. Bu bağlamda dergiler ele alınırken öncelikle dönem özellikleri araştırılarak belirlenmiştir. Daha sonra dergiler elde edilmiştir. Dergilerin tek tek içerikleri incelenirken bazı soruların cevapları aranmıştır. Bu sorular şu şekildedir:

- 1) *Görüşler* ve *Çukurova* dergilerinin çıkış amacı nedir? Dergiler kaç sayı yayımlanmıştır?
- 2) *Görüşler* ve *Çukurova* dergilerinin şekil özellikleri nelerdir?
- 3) *Görüşler* ve *Çukurova* dergilerinin bölümleri nelerdir?
- 4) Her iki derginin de genel yayın politikası nedir?
- 5) *Görüşler* ve *Çukurova* dergilerinin yazar kadrosu kimlerden oluşmaktadır?
- 6) *Görüşler* ve *Çukurova* dergilerinin ele aldığı konular nelerdir?
- 7) *Görüşler* ve *Çukurova* dergilerinin diğer halkevleri ve *Ülkü* Dergisi ile ilişkisi nasıldır?
- 8) *Görüşler* ve *Çukurova* dergilerinin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile ilişkileri nasıldır?

Bu sorular bağlamında dergi incelenmiş ve aşağıda bulgulara yer verilmiştir. Buna ek olarak yöntemin tanımlayıcı/betimleyici yöntem olarak belirlenmesinin dışında dergiler monografik incelenme yöntemine de uygunluk göstermektedir. Bu sebeple dergiler sadece tanımlayıcı/betimleyici yöntemine uygun incelenmiştir diyerek kısıtlamak doğru olmayacaktır. Monografik inceleme genel olarak insanların hayatlarına yapılırsa dahi dergilerde bu inceleme yöntemine uygun birer materyal halindedir.

1. Görüşler ve Çukurova dergilerinin çıktığı döneme genel bir bakış

Yayınlanan bir mecmuanın içindekilerin daha iyi anlaşılması için çıktıkları dönemin özelliklerine de bakmak gerekir. Eğer içinde bulunduğu dönem iyi anlaşılırsa dergilerin neyi neden yaptıklarına da anlam verilebilir. Dergilerin çıktığı dönem tek partili döneme denk gelmesi sebebiyle bu bölümde tek partili dönem ele alınmıştır.

Uzun yıllar boyunca baskı altında kalan dergiler II. Meşrutiyet'in ilanından sonra aşırı yayın fazlalığı yaşar (Cantek & Gönenç, 2017, s. 114). Bunun sebepleri arasında insanların yıllarca bastırılıp yazmak istediklerinin içinde kalması gösterilebilir. Dergiler belli bir siyasi tutumda değildir. İktidara göre yön değiştirme görülür. Partizanlık değil, iktidar yandaşlığıdır onların yaptığı. Buna örnek olarak *Akbaba* dergisi verilebilir. *Akbaba* Dergisi Cumhuriyet Halk Fırkası'nın iktidarda olduğu müddetçe onu desteklediği, muhalif olmadığı görülür. 1950 seçimleriyle beraber iktidara Demokrat Parti'nin gelmesiyle *Akbaba* dergisi DP'yi destekleyecek yayınlar yapmaya başlamıştır. Daha sora yeniden iktidarın değişmesi ile *Akbaba* yeni iktidara hizmet etmiş ve iktidarda hangi parti olursa olsun iktidar yanlısı tavır sergilemiştir.

Dergiler de kendi aralarında ayrılmışlardır. Örneğin Ankara Hükümeti'ni destekleyen dergiler emperyalist[†] düşüncelere karşı gelirken, sosyalizmi[‡] eleştirecek hiçbir şey yazıp çizmezler. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra sayılarında fazlaca artış olan dergiler II. Abdülhamid'i eleştirmeye koyulurlar. Kurtuluş Savaşı yıllarında ise emperyalist güçlere karşı eleştirel tavır takınırlar. 1940'ların ikinci yarısında dergilerin anti-komünizme[§] yaklaşımları doğaldır. Sebebi Soğuk Savaş döneminin sadece bir dönem olmakla kalmayıp devlet politikaları haline gelmesidir. Tek parti döneminin alışkanlıkları hâlâ bitirilmiş durumda değildir. İktidara muhalefet yapabilecek gücü bulanlar çok partili hayata geçmeyi denemiştir. Fakat çok başarılı olduklarını söylemek çok da mümkün olmaz. DP'nin iktidarda olduğu süre zarfında dergiler tehlike olarak gösterilmiştir. Hatta kâğıt bulmakta bile zorlanmışlardır. Bu dergiler DP karşıtıdır, fakat bu CHP yanlısı oldukları anlamına gelmez. Hatta CHP dergiler tarafından muhalefet yapamadığı eleştirilerine maruz kalmaktadır (Cantek & Gönenç, 2017, s. 116-125).

Tek partili döneme bakıldığında ise Atatürk ile başlayan ve 1950'ye kadar devam eden bir süreç ile karşılaşmaktadır. İktidarda CHP'nin olduğu çok partili hayata geçiş denemelerinin başarısızlıkla sonuçlandığı dönemden bahsedilmektedir. Bu dönemin özelliklerinden biri de değişen rejimle birlikte totaliter^{**} ve otoriter^{††} rejimlerin sıkıntısını çeken Türkiye çok partili hayata geçiş denemelerinden sonra tek parti yönetimini esas almıştır (Öğdü, 2011). Bu dönemin toplumdaki birçok alana olan etkileriyle birlikte basına da olan etkilerinin olduğu hiç şüphesiz doğrudur. Cumhuriyet'in ilanından sonra basın için kurulan İstanbul İstiklal Mahkemeleri ile muhalif olan kesim susturulduğu ve özgürlüklerin sınırlandırıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Cumhuriyet'in kurulmasından iki yıl sonra meydana gelen Şeyh Said İsyanı dolayısıyla çıkarılan Tahrir-i Sükûn Kanunu ile özgürlüklerin iyice daraldığı gözlenir. 1927 yılında ise Atatürk'e yapılan suikast girişiminden sonra muhalefet tamamıyla susturuldu. Bu girişimden iki yıl sonra ise basında muhalefet sınırlı olarak da olsa başlamayı başardı. Daha sonraları 1930-31 yıllarında muhalif basını ile yandaş basın arasında eleştiri sınırlarını aşan tartışmaların meydana geldiği görülmektedir. Tüm bunların sonucunda ise 1931 yılında çıkarılan Basın Kanunu ile muhalif olan basın tamamıyla susturulmuş olmakla birlikte yandaş olan basına ise ciddi anlamda sınırlılıklar

[†] Bir devletin veya ulusun başka devlet veya uluslar üzerinde kendi çıkarları için hâkimiyet kurma faaliyetidir.

[‡] İktidarın ve üretim araçlarının halkın elinde olduğu ve ortaklaşa kullanıldığı sistem.

[§] Komünizme karşı olan ve aksinin gerçekleşebileceğini savunan görüş.

^{**} Tek bir kanun koyucu kişi veya grubun olduğu sistem.

^{††} Hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı, demokratik oy kullanma hakkı gibi unsurların azaltıldığı siyasi sistem.

getirildi. Daha sonra belirli düzenlemelerle partisiz devlet haline gelen devlet Atatürk'ün ölümüne kadar bu şekilde yönetilmeye devam edildi. Böylelikle de basının muhalefet etme hakkının elinden alındığı bir döneme girilmiş oldu. Basın muhalefet edemiyordu çünkü muhalefet edecek olsa onu destekleyen bir dayanağı yoktu. 1931 yılında kapatılan Matbuat Umum Müdürlüğü bir yıl sonra Dâhiliye Vekâleti'ne bağlı olarak yeniden açılmasıyla birlikte siyasal iktidar basını bu yolla takip etmeye, denetlemeye ve cezalandırmaya başladı. Matbuat Umum Müdürlüğü'ne zaman içerisinde zamanla daha fazla yetkiler verildi. Bu yetkilerin verilmesiyle birlikte müdürlük basına daha ağır bir şekilde yaptırım uygulamaya başladı. Yaptırımlar o kadar ağırlaştı ki bir telefon ile gazete kapatmak mümkün hele geldi (Güz, 1995, s. 8-11, 32-33). Sadece bununla da kalınmayıp yabancı gazetelerin dahi yurt içine sokulmaması çok sık görülür hale gelmiştir. Ne Mustafa Kemal'e ne de İsmet İnönü'ye karşı hiçbir olumsuz haber yazılamamıştır. Özellikle İstanbul Belediyesi'nin uyguladığı hükümler muhalifler tarafından eleştirilir hale gelmiştir (Uğur, 2010). Bu durumun önemini göstermek amacıyla Falih Rıfkı bir yazısında açıkça durumu anlatır. Gazeteciliğin şahsi çıkarlara kullanılmaya başlandığında çok tehlikeli olabileceğinden bahseder. Gazetelerin şeklen ileri fakat içerik bakımından geri olduklarını belirtir. Tüm bu baskıların ve uygulamaların üstüne 25 Mayıs 1935 tarihinde Ankara'da bir Basın Kongresi toplanır. Bu kongre toplanılan ilk kongredir ve gazeteciler bu problemlerini tartışma ortamı bulmuşlardır (Güz, 1995, s. 32-33). 1938 yılında ise Matbuat Kanunu'nda düzenlemeler yapılarak iyileştirilmiş ve son halini almıştır (Uğur, 2010).

Takrir-i Sükûn ile susturulan muhalefet basını, kanundan beş yıl sonra hoşgörü politikasıyla karşılaştı. Ve böylece susturulmuş olan muhalif basını yavaş yavaş varlığını göstermeye başladı. Bu durumun 1931 yılına kadar devam ettiği görülür. Daha sonra ise rejimden ayrı bir şekilde yayın yapan dergi ve gazeteler varlıklarını sürdürmeye çalıştıkları görülür. Bu denilenle kastedilen muhalif basında çıkan yazılara tepkiler veriliyordu. Hatta bununla da kalmayıp yazılar için davalar açılıyordu. Bunun en belirgin örneğini dönemin önemli dergilerinden de olan Resimli Ay dergisinde görülmektedir. Yazı devriminden sonra yazılmış olan Sabiha Zekeriya'nın (Sertel) "Savulun Geliyorum" yazısı ile Emin Türk'ün (Eliçin) "Köyümde Neler Gördüm" adlı yazısının mahkemelik olduğu görülür (Uyar, 1998).

Atatürk'ün ölümünden sonra hükümetin başına İsmet İnönü'nün geçmesiyle durumlar biraz daha yumuşadı denilebilir. İsmet İnönü basına hoşgörü anlayışıyla yaklaşır. İnönü iktidarın başına geçmesiyle Başvekil olarak Celal Bayar'ı tayin eder. Fakat bir süre sonra aralarında siyasi bir anlaşmazlık çıkınca Bayar istifa eder. Bayar'ın bıraktığı yeri Refik Saydam devralır ve 1942 yılından ölüncüye kadar görevini sürdürür. Öldüğünde ise boş kalan yerine Şükrü Saraçoğlu geçer. Tabii ki bu değişikliklerden basın fazlasıyla etkilenir. Her yeni gelen hakkında veya giden hakkında yazılması gereken şeyler vardır fakat bu çok mümkün olmaz. Gazete ve dergiler dışarıda savaş ülke içinde ise tek parti yönetiminin getirdiği zorluklarla hayatını devam ettirmeye çabalıyordu. Savaş koşullarından dolayı ülkede sıkıyönetim ilan edilmiş zaten zor olan koşullar bir hayli zorlaşmış durumdadır. Bununla birlikte 1938 tarihli Basın Kanunu'nun 50. maddesi gazete ve dergilerin belirli sürelerle kapatılabileceğini ve kapatılan yayınların sahiplerinin başka bir isimle yeniden bir yayın yayınlamayacağını öngörüyordu (Barutçu, 2012, s. 30-38).

1938 yılında siyasal iktidar basını denetleyebilmek amacıyla Türk Basın Birliği kurulmuştur. Bu birliğin kurulması tamimiyle basının iç sorunlarını çözme amacı taşımaktadır. Fakat bu birlik, sahip olduğu yasal yetkiler ve yapıyla basını siyasal iktidarın mutlak hâkimiyeti altına sokmuştur. Bu yıla kadar basın bir meslek olarak bile görülüyordu. Birlik sayesinde ilk yasal düzenleme de yapılmış oldu. Basın Birliği Kanunu'nun basının lehine işleminin imkânının olmadığı görüldü (Uğur, 2010). Bu yıllarda basını daha sıkı bir şekilde kontrol altında olduğu yıllardı. Matbuat Umum Müdürlüğü ile sıkıyönetiminde olması gazete ve dergileri daha rahatlıkla denetlenmesini sağlıyordu. Bu yolla da birçok dergi ve

gazetenin rahatça kapatılması kolaylaşıyordu. En çok kapatılan gazetelerin başında ise *Cumhuriyet*, *Tan*, *Vatan* ve *Tasvir-i Efkâr* bulunmaktaydı (Uyar, 1998).

Basınla iktidar ilişkilerine bakıldığında asıl olan birbirlerini besleyen bir yapıda olmaları gerektiği görülür. Çünkü basın için iktidar ne kadar haber kaynağı konumundaysa, iktidar için de basın bir o kadar kendini tanıtmaya, düşüncelerini halka iletme organıdır. Fakat bunun pratikte böyle olmadığını görmekteyiz. Özellikle de görüldüğü gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında basının eleştiri özgürlüğü bakımından bir sınır çizilmiş ve iktidarın organı haline gelmiştir (Uğur, 2010).

İkinci Dünya Savaşı yıllarında dünyada büyük krizler yaşanmış, fazlasıyla canlar alınmış, hatta savaşın bitip bitmeyeceğine yönelik tartışmalar meydana gelir olmuştu. Türkiye savaşa girmemiş olmakla birlikte savaştan fazlasıyla etkilenmiştir. Bu yıllarda dışarıya karşı tarafsızlığını korumaya çalışan Türkiye içeride getirilen vergilerle bayağı zor durumda kalmıştır. Türkiye'yi zorlayanların başında ise Milli Koruma Kanunu ile Varlık Vergisi gelmektedir. Bunlarla birlikte Türkiye'nin ekonomisi zor bir duruma gelmiştir (Güz, 1995, s.17). Milli Koruma Kanunu'nun asıl çıkma amacı ise Türkiye'yi savaştan korumak, ekonomiyi kontrol altına almak ve fiyatları düzenlemektir. Fakat bu düzen hükümete o zamana kadar görülmemiş geniş yetkiler verirken bir yandan da özel girişimi engelliyordu (Barutçu, 2012, s. 32). Basın ise bundan nasibini almış ve birçok basın organı kapanmak zorunda kalmıştır (Güz, 1995, s. 17). Türkiye bu dönemde savaşın dışında kalmaya çabalamış, ama tüm bu çabalarına rağmen yine de fazlasıyla savaştan etkilenmiştir. Bu durumdayken kendini garantiye alabilmek amacıyla çeşitli anlaşmalar yapmıştır (Barutçu, 2012, s. 25). Almanya'nın Türkiye'yi yanına çekme çabaları sadece kendine has bir durum değildir. Türkiye'nin jeopolitik konumundan dolayı hem mihver hem de müttefik devletlerin yanına çekme çabaları görülmektedir. Fakat tüm bunlara rağmen Türkiye kendini savaşın dışında tutmayı başarmıştır. Her iki tarafla da anlaşmalar yaparak ve krediler alarak maddi faydalar sağlamıştır (Ergül, 2015).

Bu dönemde kapatılan yayın organlarıyla birlikte yeniden yayına başlayan veya yayın hayatına yeni giren gazete ve dergiler de oldu. Bunlara örnek olarak Ahmet Emin Yalman'ın yeniden yayınlamaya başladığı *Vatan* gazetesi ile Hüseyin Cahit Yalçın'ın yayın hayatına soktuğu *Tanin* gazetesi verilebilir. II. Dünya Savaşı'nın meydana getirdiği yurtdışındaki gruplaşmalar Türkiye'ye de yansdı. Ülkede Almanya'yı destekleyen ve desteklemeyen gazetelerin oluştuğu görülür. Türkiye'deki basın kutuplaşmaya başladı. Bunların yanı sıra ülkede İrkçı-Turancı gazeteler ve sol gazeteler de oluşmaya başladı (Uyar, 1998).

Bu dönemde dış siyaseti İsmet İnönü belirliyordu. Ülkedeki Alman yandaşları Almanya ile bir anlaşmaya girilmesini istiyordu (Eroğlu, 2012). Almanya bu dönemde Türkiye'yi fazlasıyla yanına çekme çabalarında bulundu. Özellikle Stalingrad yenilgisine kadar olan dönem Nazi taraftarlığının arttırılmaya çalışıldığı bir döneme denk gelir. Bu dönemde gazeteler genellikle dış politika, yoksulluk gibi konuları işlerken dergiler İrkçı-Turancı söylemler yayınlamaktaydılar. Fakat 1943 yılına gelindiğinde ise bu söylemlerin azaldığı görülmüştür. Bunun sebebi ise Almanya'nın savaşı kaybedeceğinin anlaşılmasıdır. Bu zamana kadar İrkçı söylemin arkasında olup onu destekleyenlerin bundan sonra cezalandırmaya çalıştıkları görülmüştür (Barutçu, 2012, s. 33).

Bu dönem savaş olmasıyla birlikte basın iktidar ilişkilerin daha yoğun bir şekilde ortaya çıktığı dönemdir. Gazeteler bir propaganda aracı olarak görülmüş, farklı rejimlerin ideolojilerin yayınları yapılmıştır. Bununla birlikte yukarıda da belirttiğim gibi Matbuat Kanunu çıkarılmış bu da gazetelerin bir gecede kapatılmasından ağır cezalar verilebilmesine kadar hükümete geniş imkânlar sağlamıştır. Sadece bunlar da değil yayınların hangi puntuyla nasıl yazacaklarına bile hükümet karar veriyordu (Eroğlu, 2012).

Basında yukarıda bahsedilen ideolojik denetimin dışında bir de bu yıllara rastlayan ekonomik denetim vardır. Bu denetim gazete kâğıdının ithal edilmesi ve savaş sebebiyle

ithalatta problemler yaşanmasıdır. Gazetelerin kâğıt bulmadaki çektikleri sıkıntılar sayfa sayılarını bir hayli azaltmalarına neden olmuştur (Uğur, 2010).

2. Halkevleri ve Adana Halkevi

Halkevleri, 1912 yılında kurulan ve ittihatçıların projesi olarak adlandırılabilir Türk Ocakları'nın rejim değişikliği ile çeşitli nedenlerle kapatılmasıyla birlikte Atatürk'ün vermiş olduğu fikir çerçevesinde ortaya çıkmış olan kurumlardır. Genel olarak halkevleri; halkı bilgilendirmek, yeni sistemin sözcülüğünü yapmak ve Türk inkılabını devam ettirme amacıyla kurulmuşlardır.

Halkevleri, Cumhuriyetin, Cumhuriyet ideolojisinin, ekonomik ve toplumsal yaşamın bir ürünüdür. 1932 yılında kurulan halkevlerinin birçok konudan kendine zemin bulup ortaya çıkması tesadüfi bir olay değildir. Beş yıl önce gerçekleşmiş olan ve etkilerinin Türk coğrafyasında da görüldüğü 1929 Ekonomik Krizi halkevlerinin ortaya çıkmasındaki ekonomik nedenleri oluşturur. Bununla birlikte sosyal ve siyasal hayattaki değişmelerde ortaya çıkışlarını destekler. Gerek Cumhuriyetin ilan edilmesi gerekse Türk inkılapları halkevlerinin kendilerine görev üstlenerek hayata başlamalarına neden olur. Halkevleri, Türk Ocakları kapatıldıktan on ay sonra kurularak ilk adımlarını atar (Arıkan, 1999). Atatürk döneminde özellikle 1930 yılından sonra TBMM'nin IV. Döneminde (1931-1935) yoğunlaşan kültür alanında çeşitli çalışmalar yapılmış, halk ile bütünleşmeyi kolaylaştıran dil ve tarih çalışmaları ile yakından ilgilenilmiştir. Bu çalışmaların sonucunda halk ile yönetim arasında köprü görevi görecektir, onların siyasi eğilimini yönlendirecek, Halkevlerinin açılması kararı da alınmıştır (Ahcı, 2023).

Halkevlerinin kurulduğu döneme bakıldığında basında partili basın ve partisiz basın ayrımı gözetilmektedir. Bu sebeptendir ki halkevleri siyasi bir yapılanma düşünülerek kurulmamıştır. Sadece yönetim bakımından partiyle ilişkili bir yapı olarak hayata geçirilmiştir. Burada herkesin bulunabileceği kimseye ayrımcılık yapılmayacağı, bu evlerin herkese açık birer yapılanma olduğu Halkevleri Talimatnamesi'nde açıkça belirtilmiştir: "Halkevi, kalplerinde ve dimağlarında memleket sevgisini mukaddes ve ileri yürüten yüksek bir heyecan halinde duyanlar için toplanma ve çalışma yeridir. Bu itibarla halkevinin kapıları fırkaya kayıtlı olan ve olmayan bütün vatandaşlara açıktır" (Arıkan, 1999).

Halkevleri tekli bir yapılanma şeklinde değildir; idare, heyet üyeleri ve dokuz komite olacak şekilde kurulduğu görülmektedir (Arıkan, 1999). Halkevleri denildiğinde dönemi bilmeyenler için halkın kendi başına örgütlendiği kendi çabalarıyla bir şeyler ortaya koydukları toplanma alanları gibi görülebilir. Fakat halkevlerinin yapısına bakıldığında kendi içlerinde yeterli biçimde örgütlenmiş yapılar oldukları görülmektedir. Bu yapıların içinde herkesin istediği ölçüde kafasına göre hareket ettiği bir düzen hakim değildir. Aksine halkın bilgilenebilmesi ve gelişmesi adına birçok şube bulunur. Bu şubeler gerekli görevleri yerine getirerek halkın gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Halkevlerinin 9 tane şubesi bulunmaktadır. Bu şubeler; Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi, Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi, Temsil – Tiyatro Şubesi, Spor Şubesi, Sosyal Yardım İhtimai Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Yayın Şubesi, Köycülük Şubesi, Müze ve Sergi Şubesi olarak belirlenmiştir (Tümer, 2023). Halkevinin açılabilmesi için bu şubelerden üçünün kuruluşuna yetecek kadar üye sayısına sahip olması gerekmektedir. Diğer bir şart ise halkevinin açılacağı binanın en az iki yüz kişilik salonu, avlusu, kütüphanesinin bulunmasıdır. Son şart ise binayı kullanışlı ve tasarruflu şekilde düzenleme şartıdır (Erdoğan, 2017).

Halkevlerinin işleyişini biraz daha detaylı anlayabilmek adına şubeleri incelemek gerekmektedir. İlk olarak Dil Tarih ve Edebiyat Şubesine bakacak olursak bu şubenin asıl amacı Cumhuriyet ve inkılap prensiplerinin ülkede kökleştirilip yayılması, vatandaşlar arasında vatan sevgisi ve vatan duygusunun yükseltilmesi ve kurulduğu çevrenin bilgi seviyesinin artırılmasıdır (Kapusuzoğlu, 2020). Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi bu anlamda

üstüne düşen görevi yerine getirmiştir denilebilir. Sonuç olarak bir milletin aydınlanması onun diline verdiği değerle ve önemle gerçekleşmeye başlar. Bir diğer şube olan Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi halkın kalkınmasını biraz daha sanatsal boyutuyla desteklemiştir demek yanlış bir önerme olmayacaktır. Bu şubede güzel sanatlardan bahsederken ağırlıklı olarak müziğin öne çıkarıldığı görülmektedir. Genel olarak müzik üzerine yoğunlaşmış olsa dahi resim, heykeltraşlık, mimarlık gibi alanlarda da amatör veya sanatkar olanları bir araya topladığı ve bu kişilere destek verildiği görülür. Fakat bununla birlikte müziğin her daim daha önde olduğu görülür. Bu alanda yarışmaların yapıldığı ve halka açık musiki akşamlarının düzenlenmektedir. Aynı zamanda müzik alanında ilerlerken her ne kadar modern müzikleri öğretip gösterme gayreti içerisinde olursa da yerel-milli müzik her zaman ön planda tutulmuştur. Halkın bu zevki yaşayabilmesi için müzik aletlerinden yararlanılmış bununla birlikte radyo ve gramfonunda etkili biçimde kullanılmıştır (Terzioğlu, 2023). Görüldüğü üzere Müzik Şubesi de Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi kadar önemli görülmüştür. İnsanların akıllarında kim oldukları melodi olarak daha net bir yer edinebilmektedir. Bu şube de genel olarak bunu başarmaktadır.

Temsil Şubesi, halkevleri şubelerinin içinde belki de kulağa en eğlenceli gelenidir. Temsil Şubelerindeki temel amaç Kemalizm'e bağlı olarak ülke ve toplum için yararlı öğretiler oluşturmaktır. Bu doğrultuda amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla yapmış oldukları etkinliklerde erkek ve kadınların rol aldığı temsil grupları bulunmaktadır. Burada özellikle dikkati cezbeden durum kadınların dışlanmamış olmasıdır. Genel olarak Kurtuluş Savaşı'nı konu alan piyeslerin oynandığı görülür. Aynı zamanda kadınların temsillerine de önem verilmiş ve hiçbir şartta kadına ait bir rolün erkeklere verilmeyeceği belirtilmiştir (Ahcı, 2023). Bu duruma özellikle dikkat çekilmesi kadınların halkevlerinden dışlanmamasına sebebiyet vermiştir. Halkevlerinin bir diğer şubesi olan Spor Şubesinin Mustafa Kemal'in "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" sözünü düstur edinmiştir denilse yeridir. Şube yapılacak sporun ihtiyaçlarını en ince detaylarına kadar düşünmüş ve bunu kurallarına not etmiştir. Halkevlerinin faaliyete geçmesinin ardından spor şubeleri için belirli hedefler belirlendiği ve yapılacak olan sporun tüm detayları ile ihtiyaçlarına yer verildiği görülmektedir. Yapılması beklenen sporlar arasında ise basketbol, hentbol, cirit atma gibi alanların olduğu da göze çarpmaktadır (Geniş, 2022). Görüldüğü üzere günümüzde spor deyince ilk akla gelen futbol olmasına rağmen o tarihlerde çok daha çeşitli sporlara önem verildiği de gözden kaçmamaktadır.

Şubeler arasında halkın sosyal ihtiyaçlarının yanında temel ihtiyaçlarının da dikkate alınması konusunda çalışan bir şube olan Sosyal Yardım Şubesi bulunmaktadır. Bu şubenin asıl görevi Halkevinin bulunduğu bölgede gerçek yardıma muhtaç kadınlara, çocuklara, malûllere, dermandan düşmüş ihtiyarlar ve hastalara yardımda bulunmak gelmektedir. Bu amaç doğrultusunda faaliyetlerini eğitim, sağlık, barınma, beslenme, işsizlik gibi alanlarda yürüttüğü görülmektedir (Akkuş, 2023). Halkevlerinin Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin yanı sıra bir de ayrıyeten kurulmuş olan Kütüphane ve Yayın Şubesi bulunmaktadır. Halkevlerinin açılabilme şartlarından biri olan kütüphanenin bulunması Halkevlerini Kütüphane ve Yayın Şubesi açmaya teşvik etmiştir. Bu doğrultuda bu şubenin temel amacı yeni Türkiye Cumhuriyeti ilkelerini ülke genelinde yaygınlaştırmak, kişilerin haberdar olmasını sağlamak ve toplumsal gelişmeyi hızlandırmaktır. Kütüphanelerin sadece Halkevi binasında olan kütüphaneleri kapsadığı da söylenemez. Bu doğrultuda Halkevi kütüphanelerinin Halk Kütüphaneleri, Halkevi Kütüphaneleri, Halk Okuma Salonları ve Cezaevi Kütüphaneleri olarak çeşitlendiği görülmektedir (Keseroğlu, 2022). Bu çeşitlenmenin halkın her kesimine hitap edecek şekilde yapıldığı görülmektedir. Bilgilendirme sadece dışarıda serbest gezen halk için değil cezaevinde dahi olsa yapılmaktadır. Halkevlerinin bir diğer şubesi ise Dershaneler ve Kurs Şubesidir. Bu şubenin temel amacı; halka okuma yazma öğretmek, onların bilgi seviyelerini yükseltmek ve çeşitli kurslarla halkı donanımlı hale getirmek

olmuştur. Türkçe okuma-yazma, pozitif bilimler, el sanatları, yabancı dil vb. kursları açılarak, kursları başarıyla tamamlayanlara diplomaları düzenlenen törenlerle verilmiştir (Tekinsoy, 2022). Böylelikle halkın yeni düzene geçişine sosyal olarak destek vermektedirler.

Halkevlerinin belki de en rahat çalıştığı şubelerden biri Köycülük Şubesi'dir. Bunun sebebi ise halkın hali hazırda çoğunluğunun köylü nüfus olmasından kaynaklanmaktadır. Halkevleri bu şubeyle birlikte köye ulaşmayı ve onların gelişimine katkı sağlamayı hedeflemiştir. Köycülük şubelerinin sadece buldukları köy ile ilgilendikleri değil çevre köylerle de iletişim halinde oldukları görülür. Çevre köylerin bölgelerinde de çeşitli araştırmalar yaptıkları görülmektedir (Emgili, 2021). Köy sadece ürünün yetiştirildiği yerden ziyade insanın da yetiştiği yer olması sebebiyle halkevleri tarafından fazlasıyla önemsenmiştir. Çünkü köylünün kalkınması ve bilgi sahibi olması demek halkın kalkınması anlamına gelmektedir.

Son olarak halkevlerinin Müze ve Sergi Şubesi'ne değinmek gerekmektedir. Bu şubenin ilk çalışma yönetmeliğine göre müze ve sergi olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Bu şubeyle milli değerlerin kaybolmasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Sonraki yıllarda (1940) kaleme alınan Halkevleri Çalışma Talimatnamesi ile bu kurumların müzecilik alanındaki faaliyetleri yeniden düzenlenmiştir. Müze ve sergi şubesi bu tarihten sonra tarih ve müze şubesi oldu ve şubeye yeni birtakım görevler eklenmiştir (Yasar, 2023). Gerek bu şubenin gerekse tüm şubelerin aslında ortak bir amacı olduğu görülmektedir. Bunlar; halkı köklerinden koparmadan, unutturmadan yeni düzene ve modern hayata alıştırmak, halkın kim olduğu geri plana atılmadan geliştirip güzel nesiller yetiştirebilmektir.

Adana Halkevi yukarıda bahsedilen halkevleri ile birlikte açılmış ve aynı amacı taşımaktadır. Adana halkevinin kutlamalara daha çok önem verdiği görülür. Adana halkevinin çalışmalarının yaz aylarında ciddi ölçüde azaldığı görülmektedir. Sonbaharla birlikte ise çalışmaların hareketlendiği görülür (Çanak, 2013). Bunun sebebi ise yazın çoğu kişinin tatile gitmesi ve Adana'da kalmanın zor olmasıdır. Derginin içerisinde Adana'nın sıcağından bahsedildiği de görülmektedir. Diğer çalışmalarını da dergiyi incelerken daha net görmemiz mümkün olacaktır. Bununla birlikte Adana Halkevinin belirtilen dokuz şubeye de sahip olduğu görülür. Bu şubeler şu alanlarda faaliyet göstermektedir; Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi (dil işleri, edebi faaliyetler, tarihi çalışmalar), Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi (tiyatro, sinema, kukla-Karagöz-Hacivat-ortaoyunu), spor şubesi (güreş, cirit, avcılık, futbol, voleybol, deniz sporu, dağcılık ve kayak, jimnastik, bisiklet, tenis ve ziyaretler), Sosyal Yardım Şubesi (sosyal yardım ve tıbbi yardım), Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi ve Kütüphane ve Neşriyat Şubesi (kütüphane ve neşriyat) (Erdoğan, 2017). Adana Halkevinin gerekli olan tüm şubelerle tam bir şekilde hizmet verdiği görülmektedir. Halkevlerinden bahsederken kadınların da buralardan mahrum edilmediğinin altı çizilmiştir. Erkek egemen bir gelenekten gelen halk için halihazırda birçok yerde hala kadının bir adım geri durması gerektiği anlayışından kadının da artık kendini gösterdiği bir adıma geçildiği bir dönemdir halkevi dönemi. Halkevlerinde genellikle her şubesinde kadınların bulunmasına imtina edildiği görülür. Bu bağlamda konumuzun özel çerçevesinin Adana Halkevi olması sebebiyle Adana Halkevindeki kadın üyeleri de göz önünde tutmak yerinde olacaktır. Adana Halkevinde bulunan şubelerin içinde kadın üyelere sırasıyla bakıldığında var olsalar da sayılarının az olduğu görülmektedir.

Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi, Adana Halkevinde düzenlediği konferanslar ve ulusal gecelerle açıldığı ilk günden itibaren; devrimler, yurt bilgisi, sağlık, hukuk ve tarih bilgisi verdiği görülmektedir. Bununla birlikte şubede erkeklere ve kadınlara verilen okuma yazma eğitiminin yanı sıra aynı zamanda, kadınlara biçki-dikiş kursu da verilmektedir. Bu şubedeki kadın üyelerin sayısına bakıldığında; 1934 yılında 132 üyeden 12'sinin kadın olduğu, 1935 yılında 142 üyeden 17'sinin kadın olduğu ve 1945 yılında ise 25 üyenin 2'sinin kadın olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu şubede Türkçe konuşma, okuma-yazma, Türk Dilinin

yayılmamasına destek olma ve her evin içinde Türkçe konuşulmasını sağlamak amacıyla okulların yetiştirdiği 1933 öğrenciden 479'unun kadın olduğu görülmektedir. Bir diğer şube olan Güzel Sanatlar Şubesinde 1933 yılında 198 üyeden 14'ünün kadın olduğu, 1934 yılında 215 üyeden 15'inin kadın olduğu, 1935 yılına gelindiğinde üye sayısının 237'ye çıktığı fakat kadın üye sayısının aynı kaldığı görülmektedir. Adana Halkevi'nin Temsil Şubesinde ise 1934 yılında 158 üyenin 7'sinin kadın olduğu, 1935 yılında 231 üyeden sadece 11 tanesinin kadın olduğu görülmektedir. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'ne bakıldığında ise 1934 yılında 162 üyeden 10'unun kadın olduğu, 1935 yılında ise 167 üyeden 11'inin kadın olduğu görülmektedir. Ve son olarak Kütüphane ve Neşriyat Şubesinde 1934 yılında 260 üyeden 23'ünün kadın olduğu 1935 yılında ise 261 üyeden 23'ünün kadın olduğu görülmektedir (Tümer, 2023). Şubelerde kadın olması bir yerde kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması yönünde atılmış olan bir adımken aynı zamanda erkek egemenliğinin boyunduruğu altında devam edilmesinin meşrulaştırılmış hali olarak görülebilir. Kadınlara söz hakkı verilmiş temsil hakkı tanınmış fakat bununla birlikte çoğunluğun erkek olmasından kaynaklı düzende çok da bir değişikliğe gidilmiş denilememektedir. Aynı zamanda kullanılan kaynaklarda erkek üyelerin meslekleri üzerinden bir sayıma tabi tutulurken kadın üyelerin sadece cinsiyetleri üzerinden sınıflandırmaları da dikkat çekmektedir.

Bunların yanı sıra Adana Halkevine başkanlık yapan kişilere bakıldığında şu isimlerle karşılaşılmaktadır; Doktor Kaşif Ömer Bey (1933), Kemal Kusun (1935), Kasım Zeki Ener (1935), Nevzat Güven (1939), Dr. Kemal Satır (1941), Eczacı Hasan Basri (1943), Nihal Oral (1944), İbrahim Tekeli (1947), Dr. Nevzat Arman ve Yahya Dermancı (Erdoğan, 2017).

3. Görüşler ve Çukurova dergileri

Çalışmanın bu bölümünde *Görüşler* ve *Çukurova* dergilerinin niceliksel özellikleri, kapakları, imtiyaz sahipleri, bölümleri, konuları yazarları gibi dergiyi oluşturan unsurlar ele alınacaktır. *Görüşler* dergisi 1937-1947 yılları arasında 91 sayı çıkmış bir halkevi dergisidir. *Çukurova* dergisi ise *Görüşler* dergisinin devamı niteliğinde çıkmış ve yayın hayatını 1946-1947 yılları arasında sürdürmüştür. Bir yıl süreyle çıkmış olan dergi dokuz sayıdan oluşmaktadır. Çalışmada öncelikle *Görüşler* dergisi ele alınmakta daha sonra *Çukurova* dergisi anlatılmaktadır.

3.1 Görüşler dergisinin niceliksel özellikleri

Yukarıda da belirtildiği gibi *Görüşler* dergisi 1937-1946 yılları arasında hayatını sürdürmüştür. Derginin ilk çıktığı zamanlarda kapak sayfası orta kalitede denilebilecek bir hamurdan iç sayfalara göre daha sert olarak çıkmıştır. Yine iç sayfalara göre daha pürüzlü bir yapısı bulunmaktadır. İlerleyen yıllarda bu kapakların daha sert kartonlardan üretildiği, iç sayfalarınınsa bazen kuşe kâğıdına yaklaşan bir kâğıda basıldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise derginin kâğıt kalitesine bakıldığında ilk çıktığı yıllarda olduğu gibi orta kalite bir kâğıda basıldığı görülmektedir. Dergi aylık yayınlanmak üzere 91 sayı yayınlanmıştır.

Görüşler dergisi genellikle 16-22 sayfa çıkmaktadır. Bunların yanı sıra bazı sayılarının 46 ve 70 sayfa hatta bir sayısının ise yüzü aşkın sayfa sayısında çıktığı görülür. Sayfa sayılarındaki değişikliğin içerikteki değişikliklerle alakalı olduğu tespit edilmiştir. Derginin boyutları çıktığı dönem boyunca üç kere değişiklik göstermiştir. İlk sayısından 55. sayıya kadar 15x21 cm, 55-67 sayılar arasında 22x32 cm ve 67. sayıdan son sayısına kadar da 22x29 cm olarak çıkmıştır (Güz, 1995, s. 108).

3.1.1. Fiyat bilgisi

Derginin fiyatı 10 kuruş olarak belirlenmiştir. Fakat bazı sayıların 20 kuruş, 30 kuruş ve 40 kuruş çıktığı görülmektedir. Bu fiyat belirlemenin ise neye göre yapıldığı tespit edilememiştir. Bunun sebebi örneğin 40 kuruşa satılan derginin bir sayısı diğerlerine nazaran daha fazla sayfa içerirken, 40 kuruşa satılan diğer bir sayı aynı şekilde fazla sayılardan oluşmamaktadır. Burada derginin fiyatının alınabilir olup olmadığını tartışmakta fayda vardır. Derginin çıktığı dönemde para birim olarak kullanılıyordu. Yani günümüzde kullanılan anlamı dışında *lira* yerine *para* kullanılıyordu. İnsanlar alacakları şeylerin fiyatlarını 1 para, 2 para olarak ölçüyordu. 40 kuruş 1 paraya denk gelmektedir. Derginin ilk yılında yani 1937’de İstanbul (İ.E.T.T) Tramvay 1 kişi bilet ücreti 5 kuruş, 1 kişinin öğle yemeği (3 kap/tabak) 15-20 kuruş, 1 kişi sinema bileti ise 25 kuruştur. 1938 yılında 1 tane spor erkek gömlek 175 kuruş, ipekli şifon bayan eşarbi 200 kuruş, bayan çorapları (en dayanıklı olanları) 150 kuruştan satılıyordu. 1939 yılında 1 tane tam piyango bileti 100 kuruştur. 1940 yılında 1 kg un 19 kuruş, 1 kg şeker 34 kuruş, 1 kg et 54 kuruş, 1 litre süt ise 15 kuruştan satılmaktaydı. 1942’de bir çalışanın günlük yevmiyesi 100-300 kuruş arasında değişmekteydi. 1943 yılında ise bir memurun ortalama maaşı 55 TL idi. 1945 yılında 1 kg un 50 kuruş, 1 kg şeker 186 kuruş, 1 kg et 190 kuruş, 1 litre süt ise 60 kuruştan satılmaya başlanmıştı. Yine aynı yıl memur maaşları 45 TL ile 100 TL arasında değişmekteydi. 1946 yılında bir memurun ortalama maaşı 60 TL iken 1947 yılında *Akbaba* haftalık kültür dergisinin fiyatı 15 kuruştur. Bu bilgiler ışığında *Görüşler* Dergisi, döneminde satın alınabilir fiyatlara satılmakta olup her keseye hitap ettiği görülmektedir (Köni, 2008).

3.1.2. Sayı bilgisi

Görüşler dergisinin kapak sayfasında her ne kadar “Adana halkevi tarafından çıkarılan aylık kültür dergisi” yazsa da dergi incelendiğinde bazı aylar çıkarılmadığı, bazı sayıların da birleşik çıkarıldığı görülmektedir. Bunların sebepleri arasında İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması bundan dolayı ekonomik sıkıntıların yaşanmasından dolayı kâğıt problemlerinin olmuş olması sayılabilir. Derginin yayın hayatı boyunca sayı çıkarmadığı aylara bakılacak olursa:

YILLAR	AYLAR
1937	Temmuz, Ağustos, Eylül
1938	Ocak
1939	Temmuz, Ağustos
1940	Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos ve Kasım
1941	Temmuz, Ağustos
1942	Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül
1944	Şubat
1946	Ocak ve Nisan, Mayıs, Haziran

Tablo 1: *Görüşler* dergisinin yayın hayatı boyunca dergi çıkmadığı aylar

Yukarıda bahsedildiği üzere *Görüşler* dergisi bazı sayılarını ise birleşik sayı olarak yayınlamıştır. Bu sayıların tarihlerine bakıldığında birleşik sayıların daha çok İkinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu görülmektedir. Birleşik sayılar ve çıktığı yıllar ise şöyledir:

Derginin Çıktığı Ay	Derginin Çıktığı Yıl	Derginin Sayıları	Kaç Sayı
Önkanun ve Sonkanun	1938	13 – 14	2
Eylül ve Birinciteşrin	1939	20 – 21	2
Şubat ve Mart	1940	25 – 26	2
Birincikanun ve İkincikanun	1941 – 1942	40 – 41	2
Birincikanun ile Mart ayları arası	1941 – 1942	48 – 51	4
Ağustos ve Eylül	1943	56 – 57	2
Birinciteşrin ve İkinciteşrin	1943	58 – 59	2
İkincikanun	1944	61 – 62	2
Nisan ve Mayıs	1944	64 – 65	2
Temmuz ve Ağustos	1944	67 – 68	2
Eylül ve Birinciteşrin	1944	69 – 70	2
Mart ve Nisan	1945	75 - 76	2
Mayıs ve Haziran	1945	77 – 78	2
Temmuz ve Ağustos	1945	79 - 80	2
Ekim ve Kasım	1945	82 - 83	2
Şubat	1946	85 - 86	2
Temmuz	1946	88- 91	4

Tablo 2: *Görüşler* dergisinin birleşik çıkan sayıları

Bu iki tabloya bakıldığında akla gelen sorulardan biri de birleşik sayıların çıktığı tarihler ile derginin arasında bir ilişki olduğudur. Yani aslında çıkmadığını sandığımız bir sayının bir sonraki ay iki sayı şeklinde çıkarıldığını düşünmek normaldir. Fakat tabloya bakıldığında çıkarılmayan aylar ve birleşik sayılar arasında bir bağ olmadığı görülmektedir. Derginin çıkmadığı aylara bakıldığında genellikle yaz ayları olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise derginin Adana’da çıkarılıyor olması ve yaz aylarında sıcağın dolayısıyla çalışmalarına bir süre ara verilmesi olarak yorumlanabilir. Yine tabloya bakıldığında dikkat çeken ikinci unsur ise ayların isimleridir. 1945 yılına kadar dergi Ekim ayı için Birinci teşrin, Kasım ayı için İkinciteşrin, Aralık ayı için Birinci kanun ve Ocak ayı içinde İkincikanun terimlerini

kullanmıştır. 1945'e kadar olan dergilere bakıldığında bu dört ayın isimlerinin genellikle böyle olduğu görülür. Ayların isimlerinde teşrin ve kanun her zaman sabit kalarak bazen başlarına ilk ve son sözcükleri bazen birinci ve ikinci sözcükleri eklenirken, bazen de kelimelerin sonlarına 'evvel' ve 'sani' sözcüklerinin eklendiği görülür. *Görüşler* dergisi de 1945 yılının Ocak ayında bu değişikliği yaparak bir daha eski isimleri kullanmamıştır. Dergi çıkarken genellikle çıktığı ayın isminin yazdığı ancak ayın kaçında çıktığı yazmamaktadır. Bir kereliğe mahsus olarak 1946 yılında çıkan 87'nci sayının 15 Mart'ta çıkarıldığı belirtilmiştir.

3.1.3. Derginin kapakları

Görüşler dergisi yayın hayatı boyunca renkli bir dergi olma niteliğine sahiptir. Bu renkliliğe genellikle derginin kapaklarında rastlanmaktadır. Derginin kapaklarına bakıldığında ilk yıllarda olmasa bile son yıllara doğru günümüz dergilerine yaklaşıp bir biçimde renklendiği görülmektedir. Çıkışından yayın hayatının sonuna kadarki geçen sürede kapaklarının birçok kez değiştiği görülür. Bu değişiklikler ise şu yönde gerçekleşmiştir.

Dergi 1937 yılında çıkardığı ikinci sayısının kapağında özel font⁷ kullanılarak derginin ismi mavi renkte ve sadece ilk harfi büyük olacak şekilde en üste yazılmıştır. Hemen sağ altında ise "Adana Halkevi tarafından çıkarılan aylık kültür dergisi" ibaresi bulunmaktadır. Sayfanın tam ortasında ise çerçeveye alınmış içindekiler bölümü bulunmakta, hemen altında iri puntoyla⁸ yazılmış tarih bilgileri ve altında da sayı bilgisi bulunmaktadır. En altta ise sağa yaslı olarak basıldığı matbaanın adı yer almaktadır. Kapak rengi ise soluk bir maviyi andıran donuk bir renktir. Kapak çevrildikten sonraki ilk sayfada ise yeniden derginin ismi ve sayı, cilt, yıl gibi bilgiler bulunmaktadır.

1937 yılında çıkan dördüncü sayıda ise derginin isminin renginin siyah olduğu görülür. İçindekiler sayfası dikdörtgen bir çerçeveye alınmış ve sola yaslı olarak basılmıştır. Tanımlayıcı ibare⁹ bu çerçeveye hizalanmış ve sağa yaslı bir şekilde konumlanmıştır. Tarih bilgisi sağ tarafta kalan boşluk yeri ortalayacak şekilde iri puntolarla yazılmış, sayı bilgisi ve matbaa bilgileri de ikinci sayıyla aynı şekilde düzenlenmiştir. Kapak rengi ise saman rengi dediğimiz renktedir.

1937'de çıkan beşinci sayının kapağının daha kalın bir kâğıttan olduğu ve yeşil renkte çıktığı görülmektedir. Derginin ismi bu yeşil taban üzerine bordo bir şekilde yazılmıştır. Tanımlayıcı yazı onun altında, içindekiler kare bir çerçeve içinde verilmiştir. Bu derginin dizaynı ikinci sayı ile aynıdır. Bununla birlikte kapak kısmında yıl bilgisi kaldırılmıştır.

Bir sonraki sayı olan altıncı sayıda ise radikal değişiklikler görülür. İçindekiler kısmı kapak içine alınmıştır. Derginin ismi sayfanın ortalarına yaklaşmış ve hepsi büyük bir puntoyla klasik bir şekilde yazılmıştır. Tanımlayıcı ibare sayfayı ortalamış, ay bilgisi onun altına yazılmıştır. Sağ alt köşeye ise büyük harflerle Adana yazılmış ve bir çizgi çekilerek altına sayı bilgisi eklenmiştir. Kapak rengi olarak mavi bir renk kullanılmış, üzerindeki yazılar ise lacivert renkte yazılmıştır. Kapak bir önceki gibi sert bir yapıya sahiptir.

1938 yılında çıkan sekizinci sayıda kapağın daha yumuşak bir kâğıttan olduğu görülür. Rengi saman kâğıdı rengindedir. Derginin ismi ve diğer bilgiler lacivert renk ile yazılmıştır. Derginin ismi klasik, kalın harflerle, hepsi büyük bir şekilde sol üst köşeden sağ alt köşeye doğru sayfayı ortalayacak şekilde çapraz olarak yazılmıştır. Sağ üst köşede bulunan tanımlayıcı ibare içindeki Adana büyük harflerle yazılmış devamı ise altına yazılmıştır. Yıl bilgisinin tekrardan yazıldığı görülür. Bununla birlikte ay ve sayı numaraları da sayfanın altına ortalanan bir şekilde konumlandırılmıştır.

⁷ Bir yayında kullanılan yazı tipi.

⁸ Bir yayında kullanılan yazının büyüklüğü.

⁹ "Adana Halkevi tarafından çıkarılan aylık kültür dergisi" cümlesi.

Aynı yılın Mart sayısı olan dokuzuncu sayıda kapak renginin soluk ve belli olmayacak derecede açık bir turuncu renkte olduğu görülür. Derginin ismi bu sayıda en üstte görülür. Açık bir lacivert ile yazılmış olan dergi ismi büyük harfler kullanılarak özel punto ile yazılmıştır. Sözcükteki “ş” harfinin noktasının ters meşaleye benzetildiği görülmektedir. Tanımlayıcı ibare sayfa ortalanarak yazılmıştır. İçinde geçen Adana Halkevi sözcükleri ise büyük harflerle yazılmış devamı daha küçük puntoyla altına eklenmiştir. Sayı bilgisinin sol alt köşede lacivert bir dairenin içine sayfa renginde yazıldığı görülür. Ay ve yıl bilgisi ise sağ alt köşededir. Buna ek olarak bir sonraki sayı ise derginin isminin biraz daha köşeli denilebilecek bir font ile yazıldığı ve “ş” harfinin noktasının bir dikdörtgen şeklinde yazıldığı görülür.

Derginin 1938 yılında çıkardığı 13-14 birleşik sayısı çok şey anlatır. Derginin bu sayısı Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümüne denk gelir. Bu sebeple derginin kapağı tamamen üzerinde çizgiler bulunan siyah renktedir. Kapağın tam ortasında Atatürk’ün yandan portresi beyaz olarak verilmiştir. Buna bakıldığında Atatürk’ün bir ışık olduğu ve öldükten sonra her yerin karardığı gibi bir anlam vurgulanmak istenmiş olabilir. Derginin ismi, sayı ve yıl bilgisi sağ alt köşede çerçeveye alınmış bir dikdörtgen içinde beyaz renkte verilmiştir.

1938 yılının on beşinci sayısı dizayn olarak bakıldığında dokuz ve onuncu sayılarla benzerlik göstermektedir. Bununla beraber dergi isminin içi boşaltılmış ve büyük harflerle yazıldığı görülür. Dergi sayısının yine sol alt köşede olduğu fakat normal bir şekilde yazıldığı yani lacivert daire içinde olmadığı görülür. Aynı yılın on altıncı sayısında Atatürk’ün bir resminin sağ üst köşeye yaslanmış bir şekilde konulduğu görülmektedir. Sol üst köşede ise daire içinde CHP’nin altı okunun olduğu görülmektedir. Resme çapraz olarak bir koridor açılmış ve içine Adana Halkevi ibaresi yazılmıştır. Derginin isminin ise siyah renkte el yazısıyla yazıldığı, yıl ve sayı bilgilerinin ise dergi isminin altına yazıldığı görülür.

1939 yılında çıkan on yedinci sayıda yeniden derginin kapağının normal kâğıt renginde (saman rengi) çıkarıldığı belirlenmiştir. Derginin isminin yine el yazısı şeklinde sayfanın en üst tarafında olduğu görülür. Diğer bütün bilgiler kapakta mevcuttur. Yazı rengi olarak ise siyah kullanılmıştır. Tanımlayıcı bilgisinin altına CHP’nin altı okunun daire içinde konulduğu görülmektedir. 20-21 birleşik sayısında ise kapağın dizaynının tamamen aynı olduğu sadece dergi isminin ve CHP’nin altı okunun siyah yerine kırmızı renkte kullanıldığı görülmektedir.

Dergide yirmi ikinci sayısıyla birlikte ciddi bir değişim görülür. Dergi artık iki kapaklı çıkmaktadır. Derginin birinci sayfasında derginin ismi en üste el yazısıyla kırmızı olarak ise özel bir font kullanılmıştır.

3.1.4. Sahiplik bilgileri

Görüşler dergisinin yayın hayatı boyunca değişen tek unsur kapakları değildir. On yıllık süre içerisinde dergide imtiyaz sahiplerinin¹⁰ ve matbaaların da sürekli bir değişim içinde olduğu görülmektedir. Dergi sahiplik bilgileri genellikle en arka sayfada en altta verilmiştir. *Görüşler* dergisinin imtiyaz sahiplerindeki değişim şu şekildedir:

DERGİ SAYISI	SAHİPLİK BİLGİLERİ
1. sayı	İdare Eden: Yunus Kazım Köni Basım ve İdare: Seyhan Basımevi
4. sayı	İdare Eden: Arif Nihat Asya Basım Yeri: Seyhan Basımevi

¹⁰ Derginin sorumluluğunu üstlenen kişi ya da kişiler.

6. sayı	İdare Eden: Arif Nihat Asya Basım Yeri: Türksözü Matbaası
16. sayı	Mesul Müdürü: Arif Nihat Asya Yazı İşleri Çevirgeni: Vehbi Evinç Basıldığı Yer: Türksözü Basımevi
22. sayı	Yayın Direktörü: Arif Nihat Asya Yazı İşleri Direktörü: Rasim Gönel Basıldığı Yer: Türksözü Basımevi
42. sayı	Yayın Direktörü: Arif Nihat Asya Yazı İşleri Müdür: Osman Sümer Basıldığı Yer: Türksözü Basımevi
48-51. sayı	Mesul Müdür: Kemal Çelik Yazı İşleri Müdürü: Vehbi Evinç Basıldığı Yer: Bugün Matbaası
52. sayı	Neşriyat Müdürü: Kemal Çelik Yazı İşleri Müdürü: Vehbi Evinç Basıldığı Yer: Türksözü Basımevi
67-68. sayı	Mesul Müdürü: Kemal Çelik Yazı İşleri Müdürü: Vehbi Evinç Basımevi: Bugün Matbaası
79-80. sayı	Neşriyat Müdürü: Kemal Çelik Yazı İşlerini İdare Eden: Şiir Edebiyat Komitesi
	Basıldığı Yer: Seyhan Basımevi
82-83. sayı	Neşriyat Müdürü: Kemal Çelik Yazı İşlerini İdare Eden: Şiir Edebiyat Komitesi Basıldığı Yer: Bugün Basımevi

Tablo 3: *Görüşler* dergisinin imtiyaz sahibi bilgileri

Tablo 3'te de görüldüğü üzere derginin ilk sayısında dergiyi idare eden kişinin Yunus Kazım Köni olduğu ve basımevi olarak da Seyhan Basımevi olduğu belirtilmiştir. 4. sayıda ise idare edenin Arif Nihat Asya olarak değiştiği bununla birlikte 6. sayıda da basımevinin Türksözü Basımevi olduğu görülmektedir. 16. sayıya kadar bu şekilde çıkan dergiye bu sayıda yazı işleri müdürü eklenmiş ve sorumlu olarak da Vehbi Evinç gösterilmiştir. 22. sayıda bu isim Rasim Gönel, 42. sayıda ise Osman Sümer olarak değişmiştir. 48-51 birleşik sayısında tüm kadronun değiştiği görülür. Sorumlu müdür Kemal Çelik, yazı işleri müdürü Vehbi Evinç ve matbaa ise Bugün Matbaası'dır. 52. Sayıda matbaa yeniden değişerek Türksözü Matbaası, 67-68 birleşik sayısında ise yeniden Bugün Matbaası olarak değiştiği

görülmektedir. 79-80 birleşik sayısında ise yazı işlerini idare eden olarak halkevinin komitelerinden biri olan Şiir Edebiyat Komitesi gösterilmiştir. 82-83 birleşik sayısıyla birlikte ise basımevi Bugün Basımevi olarak değişmiş ve derginin son sayısına kadar başka bir değişiklik olmamıştır. Burada hemen belirtmelidir ki tek bir matbaaya bağlı kalmamalarının sebepleri arasında o yıllarda halkevi dergilerinin basımevi kurmasının yasak olması sayılabilir. Bundan dolayı dergi hangi matbaa ile anlaşmış ise ve hangi matbaa dergi basmaya uygun ise onunla çalışılmıştır.

3.1.5. Yazar kadrosu

Dergini yazar kadrosuna bakıldığında 91 sayılı dergide yaklaşık 298 farklı isme rastlanılmıştır. Bu isimler arasında en çok yazıları görülen isimler arasında ise Yusuf Kazım Koni, Suat Salih Aral, Y. Yalçın, Ziya İlhan, Hamid Salih Asyalı, Taha Toros, Celal Sahir Muter, Ali Hadi Okan, Arif Nihat Asya, Vahide Birken, Süleyman Şahin Tor, Celal Oğuz Özal, Kemal Sadık, Vehbi Evinç ve Cengiz Turhan bulunmaktadır. Aşağıda bu isimlerin arasından öne çıkan isimler ile dergide sorumlu müdürlük yapan ve yazı işleri müdürlüğünü üstlenen isimlerden de bahsedilmektedir.

3.1.6. Derginin bölümleri ve konuları

Görüşler dergisinin içeriği, tek parti döneminde çıkarılmasına rağmen çizgisinden sapmamış halkevlerinin amaçlarından olan halkı bilgilendirme görevini üstlenen yazılardan oluşmuştur. Derginin hükümeti desteklediği açıktır fakat içerisinde edebiyat eleştirilerinden hikâyelere, haber yazılarından sanat yazılarına kadar çok çeşitli konular bulunmaktadır. Dergi özel başlıklarla bölümlere ayrılmamıştır. Fakat genel olarak bölümlere ayrılmak istenirse; haber niteliğinde yazıların, edebiyat hakkındaki yazıların, dil ve tarihi eser yazıların, Adana Halkevi'nde bir ayın anlatıldığı yazıların, Adana şairlerinin anlatıldığı yazıların, dil çalışmaları ve folklordan bahsedilen yazıların, sanatın anladığı yazıların, hikâyelerin anlatıldığı yazıların, köy işleri ve köylülerle ilgili yazıların bulunduğu, kutlamaların yer aldığı ve tenkitlerin bulunduğu bölümler olarak ayrılabilir.

Genel olarak yukarıdaki bölümlere ayrılrsa da derginin içinde hayatın hemen hemen her noktasına hitap edecek konular bulunmaktadır. Bu konulara kısaca bakacak olursak şunları söylenebilir. *Görüşler* dergisi kutlamalara çok fazla yer veren bir dergidir. Çıktığı ilk sayısında diğer dergilerin aksine bir çıkış yazısı ile başlamak yerine halkevinin kutlamasıyla başladığı görülür. Dergi kutlanabilecek hiçbir günü atlamaz. Adana Halkevi'nde kutlamaları atlamayarak özenle kutlamıştır. Durum böyle olunca da halkevinin yayın organı olan dergi bunlara bol bol yer vermiştir. Sadece kutlamaların haberleri değil bayramlaşma telgraflarının da yayımlandığı görülmektedir. Bununla birlikte milli bayramlar, halkevinin kuruluş günü ve Adana'nın kurtuluş yıldönümü gibi birçok gün kutlanmaktadır. Bunlarla ilgili görsellerinde paylaşıldığı görülmektedir.

Derginin içeriğine baktığımızda edebiyatla alakalı birçok alanda çokça yazı olduğu görülür. Edebiyat olarak sadece hikâyeler paylaşılmamış, eleştiriler de yapılmıştır. Örneğin edebiyatta doğan yeni bir ürün olduğundan bahsedildiği görülür bir yazıda. Fakat bunun çok hoş karşılanmadığı da ısrarla belirtilir. Bununla birlikte tiyatrodan bahsedilir. Tanzimat ile sahne aktörlüğünün de değiştiğini söyler. Fakat bu değişimden memnun değildir. Bizde aktörlüğün nasıl anlaşıldığına eleştirel bir gözle bakar. Hatıraların olduğu hatta sefaretname sayılabilecek nitelikte yazılarla birlikte derginin bazı bölümlerinde Adana'da yayınlanmış kitaplardan da bahsedilmektedir.

Asıl amacı halkı eğitmek halka çeşitli konularda bilgi vermek olarak yayınlanan halkevi dergisinin amacına ulaştığı görülür. Dergide en fazla yeri halkı bilgilendirecek nitelikte yazılar oluşturmaktadır. Bu yazılara genel olarak bakıldığında şu şekilde sıralamak mümkündür; avcılığın ne olduğu ve nasıl yapıldığı çeşitli hayvanlar üzerinden gösterilmiştir,

hitabetin nasıl olması gerektiği, filozoflardan bahsedildiği, yapılan bazı davranışların psikolojik sebepleri (yaş saklama, fuhşun psikolojik sebepleri gibi), hukukun ne olduğu ve çeşitli alanların hukuku, muaşeret adabı, öğrencilere çok önem verilerek onlardan en iyi verimin nasıl alınacağına dair bilgiler, kooperatif şirketleri, astroloji ve gökbilim, vergiye ilişkin bilgiler ve ticaret politikaları.

Tarımın makineleşmesi, nüfus meseleleri ve bu yönde yazılan teşvik edici yazılar, çocuk terbiyesinin nasıl olması gerektiğine ilişkin tavsiyeler ve israftan bahsedilerek bunun ülkeyi maddi bir zarara uğrattığı hakkında yazılar bulunmaktadır. Bunlarla alakalı olarak derginin 20-21 birleşik sayısından o zamanda ülkenin sahip olduğu demir yolları haritasının bulunduğu görülmektedir.

Derginin ölüm haberlerine ve anmalarına çok önem verdiği görülmektedir. Ölen şairlerin öldüklerinde ve anmalarında onların şiirlerine yer verdiği görülür. Bununla birlikte sadece şairlerin değil dizi yazısı olarak kurtuluş savaşında ölen Adanalı askerlerden de tek tek ele alınarak bahsedildiği görülür. Bu sayede vatan için kendini feda eden Adanalı insanların tanınması sağlanır. Ziya Paşa'nın ölümünden önemle bahsedildiği ve valiliğinin ele alındığı görülür. Bununla birlikte Namık Kemal'in doğum gününün kutlandığı ve bilgiler verildiği görülmektedir. Atatürk'ün vefat ettiği ayda derginin tamamen buna ayrıldığı görülür. Derginin kapak sayfalarından sonraki ilk sayfada biyolojik olarak bir kalp çizilmiş ve üzerine de Atatürk'ün silüetinin konulduğu görülür. Alt yazı olarak da okumakta olan hangi gence "Atatürk'ün nerede olduğunu soracak olursanız size bu resimle cevap vereceklerdir" ibaresi bulunmaktadır. Son olarak aa 48-51 birleşik sayısının tamamının Talat Muter'e ayrıldığı görülür. Bu sayıda Talat Muter'den başka hiçbir şeye yer verilmediği dikkatleri çeker.

Konular arasında derginin dili önemseydiği ve geliştirmek için elinden geleni yaptığı görülür. Bir şiir yayınladıklarında içinde anlaşılmayan kelimeler var ise bunların ne anlama geldiklerini de şiirin altında verdikleri görülmektedir. Dilde yanlış olan gramer hatalarının düzeltilmeye çalışıldığı da görülmektedir. Bununla birlikte folklorla çok değer verilmiştir. Bu bağlamda maniler yayınlanmış, çeşitli türkülere yer verilmiştir. Ayrıca dizi yazısı olarak adlandırılabilir nitelikte A'dan Z'ye atasözleri derlenmiş ve yayınlanmıştır.

Dergi sadece döneminin olaylarından bahsetmemektedir. Tarihini bilmeyen geleceğini de bilemez düsturundan yola çıktığı göze çarpacak biçimde geçmiş olaylardan da bahsetmektedir. Tabii ki bu tarihi bilgilerin kültürel bir yanında olduğu aşikârdır. Örneğin; bir şairin mezarının bulunduğu bahsettiği görülür. Bununla birlikte yapılan bir arkeolojik çalışmada bulunan eserlerden ve önceki yapılmış arkeolojik çalışmalardan bahseder. Yine tarihi anlamak adına cami kapılarında yazan yazıların ve şekillerin ne anlama geldiği çözümlenmeye çalışılmış ve elde edilen bilgiler yayınlanmıştır. Tarihi kişiliklerden de bahsedildiği görülür. Örneğin bir yazıda Cengiz Han'dan bahsedilmiş ve onun yapmış olduğu yiğitlikler anlatılmıştır. Burada da görüldüğü üzere Adana özelinde tarihi bilgilere yer verilmediği görülür. Anadolu tarihinden de bahsedilen yazıların da bulunduğu gözlemlenir.

Derginin içinde yer yer halkeviyle alakalı faaliyetlerden bahsedildiği görülür. Halkevi tarafından verilen kursların ilanlarına rastlanmaktadır. Bu kurslara halkın katılması ve birer meslek sahibi haline gelmeleri teşvik edilir. Halkevinin tanıtın yazılar bulunmaktadır. Maddi gücü yeterli olmayan öğrencilere kurs verileceğinden bahseder. Bu kursların amacının diğer maddi olarak yetersizliği bulunan öğrencilerin diğer öğrencilerden geri kalmaması olarak açıklanır. Türk inkılâbından fazlasıyla bahsedilerek bunların devam ettirilmesinin halkevinin bir görevi olduğu söylenir. Derginin son sayfasında ise halkevinin bir ay boyunca yapmış olduğu çalışmaları anlatan bir yazı bulunmaktadır.

Halkevi dergilerinin döneminde basın boşluğunu dolduracak nitelikte olduğu hatırlanırsa derginin içinde haber niteliğinde yazıların bulunması çok anormal bir durum olarak karşılanmamaktadır. Şehit haberlerinin verildiği veya okunması faydalı olabilecek dergilerin listesinin verildiği görülmektedir. Bunlarla birlikte ulus okullarının sayısının

122'ye çıktığından övünç ile bahsedilir. Hars komiteleri¹¹ ele alınmış ve bu komitelerin yapmış olduğu çalışmalardan bahsedilmiştir. Yaşanan Erzincan depreminin haberi verilmesiyle birlikte Adana halkının depremi duyduktan sonra aralarında yardım toplayarak Erzincan'a yolladıklarından bahsedilir.

Dönemde halkın çoğunluğunun köylü olması sebebiyle kazançlarını topraktan ya da hayvancılıktan sağlıyorlardı. Bu sebeple dergi köycülüğe ciddi ölçüde önem vermiş ve onları bilgilendiren yazılar yayınlamıştır. Hayvan hastalıklarının bulunduğu yazıların yazıldığı ve bunların ne olduğu bu ve hastalıklardan nasıl korunulması gerektiğinin anlatıldığı görülmektedir. Sadece hayvan hastalıklarından değil köy hastalıklarından da genel olarak bahsedilmiş ve sağlıklı köylerin örnek gösterildiği görülmektedir. Cumhuriyet yıllarındaki köycülüğün bahsediliyor. Köylerin fakirleştiğini anlatıyor ve sebeplerini maddeler halinde açıklayan metinler mevcut derginin içinde. Köylerin fakirleşmesinin en önemli sebebi olarak Osmanlı'nın halkı şehirlere gitmeye teşvik ettiği söyleniyor. Bundan dolayı da köylerin fakirleştiği fakat yeni rejimin halkı yeniden köylerine kavuşturduğundan bahsediliyor. Buradan da anlaşılacağı üzere dergi Osmanlı'yı eleştirmekte ve Cumhuriyet'in savunucu bir kimlik sergilemektedir.

Sanatsal konuların da yer bulduğu dergide sergilerden, müzikten, tiyatrodan bahsedildiği görülür. Müzik hakkında verilen birçok bilginin musiki terbiyesi olarak adlandırıldığını görmek mümkün. Batılı müziğin hayatımıza girdiği sürecin anlatıldığı metinler mevcut. Halkı biraz sanata itmek amaçlı sergilerden bahsedildiği görülmektedir. Hatta sanattan sadece bahsedilmekle kalmadığı bir sanat okulunun açıldığı ve bunun açılışının olduğu günün fotoğraflarının da yayımlandığı görülür.

Derginin Adana'da çıkması münasebetiyle dergide Adana'dan da bahsedildiği görülür. Adana hakkında bilgiler verilir, kurtuluşundan, sıcağından bahsedilir. Yine sporla ilgili bilgilerin mevcut olduğu görülür. Neden spor yapmadıkları tartışılır. İnsanların 30 yaşına kadar gayet aktif bir şekilde spor yaparken, bu yaştan sonra neden atıl hale geldiğinden bahsedilir. Bunun yanı sıra okullarda uygulanan spor programlarından bahsedilir. Sadece Adana özelinde kalmayan dergi Türk özelinde de kalmamış diğer milletlerden de bazı konuları paylaşmıştır. Paris'e giden bir Türk'ün orada yaptıklarından, Çerkezlerin kıyafetlerinin nasıl olduğu ve Yörüklerin nişanlarını nasıl yaptıklarından bahsedilmiştir. Derginin içeriğinde Türk kadınının nasıl olması gerektiğinden de bahsedilmiştir. Buradaki amaç ise ideal Türk kadınına ortaya çıkarmaktır.

3.2. Çukurova dergisinin niceliksel özellikleri

91. sayıda *Görüşler* dergisinin kapandığı görülse de aslında ismini *Çukurova* olarak değiştirerek ve birden başlayarak çıkmaya devam ettiği görülür. *Çukurova* dergisi tamamen *Görüşler* dergisinin devamıdır. İçeriği, ele aldığı konuları bakımında farklılık göstermemektedir. 1946-1947 yılları arasında 9 sayı yayınlanan *Çukurova* dergisi ilk sayısında *Görüşler* dergisinden farklı olarak bir manifesto yayınlamıştır. "Niçin Çukurova" adlı manifestoda isminin neden değiştiğini anlatmıştır. *Görüşler* isminin herhangi bir yerde herhangi bir görüşe herhangi bir tarafından çıkarılabilecek nitelikte bir isim olduğu, daha önce de ismini değiştirilmesinin düşünüldüğü fakat bunda başarılı olamadıkları, Çukurova adının dergini ruhuna daha uygun olduğunu ve sadece bir isimden ibaret olmadığını aynı zamanda bir kahramanlık ve uygarlık tarihini de içinde barındıran bir arma görevi görmesi sebebiyle seçtikleri belirtilmiştir. Derginin iç tasarımına bakıldığında *Görüşler* dergisinden farklı olarak derginin tam orta sayfasının bütün bir sayfa olarak tasarlandığı görülür. Bu bariz farklılığın yanı sıra dergide çok farklılığın olmadığı görülmektedir.

¹¹ Kendisi Türk fakat ana dili Arapça olan Türklere Türkçeyi öğretmek benimsetmek ile görevli komite.

3.2.1. Derginin kapakları

Çukurova dergisinin kapakları çıkardığı 9 sayı boyunca radikal bir şekilde değişme göstermemiştir. Dergi ilk sayısını Ağustos 1946'da çıkarmıştır. Bu kapağının en üstünde derginin isminin lacivert bir renkte el yazısıyla yazıldığı görülür. Altında ise “Adana Halkevi Kültür Dergisi” yazmaktadır. Bu yazının altında da cilt, sayı ve çıkarıldığı ay ve yıl bilgileri bulunmaktadır. Bunun altında bir parktan alınan resmin konulduğu görülür. Bu resim diğer sayılarda farklılık gösterir. Resmin hemen altında bu sayıda derginin içindekilerin yer aldığı bir liste görülür.

Derginin ikinci sayısında tasarımın aynı kaldığı sadece hâkim olan rengin lacivertten mora döndüğü görülmektedir.¹² Üçüncü sayıda hâkim rengin yeniden lacivert olduğu görülmekle beraber içindekilerin kapak sayfasında bulunmadığı dikkatleri çekmektedir. Bir diğer değişiklik olarak ise derginin isminin arkasına lacivert bir fon çekilerek verildiği görülür. Kapakta ise İsmet İnönü dikkat çeker. Aralık sayısı olan beşinci sayıda hâkim rengin kırmızı olduğu, içindekiler kısmının ise yeniden kapak sayfasına taşındığı görülür. Bununla birlikte dergi isminin arkasına çekilen rengin de kaldırıldığı görülmektedir.

Mart 1947 yılında çıkarılan sekizinci sayının kapağına siyah rengin hâkim olduğu görülmektedir. Yeniden içindekiler bilgisi kapaktan kaldırılmıştır. Kapağa koyulan resimde ise iki kızın elinde Atatürk'ün mezarına konmak üzere bir çelenk taşıdıkları görülür. Son sayıda ise hâkim rengin kırmızı olduğu verilen resmin yeşil bir şekilde verildiği görülmektedir. İçindekiler bölümü ise tekrardan kapak sayfasında verilerek son sayısı yayınlamıştır.

3.2.2. İmtiyaz sahipleri ve fiyat bilgisi

Çukurova dergisini imtiyaz sahipleri ile fiyat bilgilerinde çok fazla değişiklik görülmez bunda derginin dokuz sayı yayınlanmasının rolü büyüktür. Dergi çıktığında imtiyaz sahipleri ve fiyat bilgisi en arka sayfada küçük kare bir çerçevenin içinde verilir ve yayın hayatının sonuna kadar da böyle devam eder.

Verilen çerçevenin içerisinde derginin adı yazar altında ise “Adana Halkevi tarafından ayda bir çıkarılır. Sanat ve fikir dergisi” yazmaktadır. Neşriyat müdürünün Kemal Çelik olduğu görülmektedir. Yazı işleri müdürü ise Hamid Salih Aysalı'dır. Fiyatı ise yıllık 240 kuruş, altı aylığı ise 120 kuruş olarak belirtilir.¹³ İkinci sayısında yine aynı bilgiler verilmiştir.

Ek olarak gönderilen yazıların yayınlansa da yayınlanmasa da sahiplerine geri gönderilmeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca en alt tarafta da derginin adresinin verildiği görülür. Çerçevenin dışında sağa dayalı bir biçimde Bugün Matbaası'nda basıldığı görülür.

En son değişiklik yedinci sayıda görülür. Buradaki değişiklik ise sadece yazı işlerini fiili olarak idare eden olarak Hamid Salih Aysalı olarak belirtilmesidir. Burada hemen belirtmelidir ki, bu şekilde en arka sayfada imtiyaz sahipleri ve fiyat bilgilerinin belirtilmesine dokuz sayıdan sadece üçünde rastlanılmıştır. Onun haricinde sayıların en arka kapağında derginin fiyatının 20 kuruş olduğu belirtilmiş ve Bugün Matbaası'nda basıldığı bilgisi verilmiştir.

Çukurova dergisi 9. sayısından sonra bir daha çıkarılmamıştır. Fakat bununla alakalı son sayısında bir yazı bulunmamaktadır. Buradan da derginin planlı bir şekilde yayın hayatına son vermediği yorumu yapılabilir.

¹² Dergilere arşivden ulaşılması sebebiyle bu renk değişiminin aslında derginin kendisinden kaynaklanmadığı beklemesi sebebiyle renginin solarak mora dönmüş olabileceği düşünülmektedir.

¹³ Görüşler Dergisi'nde abonelik bilgilerine rastlanmazken, *Çukurova* Dergisi'nde abonelik bilgilerine rastlanılır.

4. İncelenen dergilerde ilginç bulunabilecek noktalar

Derginin birçok yönüyle dönemini yansıttığını belirtmek elbette ki mümkündür. Yukarıda iki dergi içinde sınıflandırılmaya daha müsait olan yazılar çerçevesinde bahsedilmiştir. Fakat dergi kesinlikle bunlarla sınırlı değildir. Bu bölümde derginin içinde gerek konularıyla gerekse biçimsel özellikleriyle öne çıkan birkaç noktadan bahsedilmektedir.

Günümüze kadar ki süreçte dergiciliğin belli bir zamanında içindeki yazıların sayfalara sığmayıp arka sayılardan devam ettiği görülmektedir. Fakat *Görüşler* dergisinde yazılan ve daha derginin ilk sayısında görülen bir değişiklik vardır. Bu sayıda Gorbineau'nun "İrk Nazariyesi" adlı bir yazı ele alınmıştır. Dizinin yazı şeklinde birkaç sayı devam ettiği görülmektedir. Devam eden yazılar hemen hemen dönemin her dergisinde bulunmaktadır. Buradaki farklılık ise sayfa bitene kadar yazının yazılması ve cümleyi bitirme gereksinimi duyulmadan yarım bırakılmasıdır. Cümlelerin devamının ise bir sonraki ay çıkacak olan yazıda kaldığı yerden başlayarak sanki sayfa çevirircesine devam etmesidir. Burada ilk sayıdan okuyucu kaybetmeme kaygısının olduğu söylenebilir. Yazıyı yarım bırakarak okuyucu devamını okumak isteyecek ve bir sonraki sayıyı da alacaktır. Böylelikle bir satış politikasının uygulandığı söylenebilir.

Yine derginin içerisinde genel olarak profesyonel sayılabilecek insanların yazılarına ve şiirlerine rastlanırken aynı zamanda talebelerden gelen yazılara da rastlandığı görülür. Bu duruma sadece *Görüşler* dergisinde değil aynı zamanda *Çukurova* dergisinde de rastlanır. Bununla birlikte gerek gerçek yazarların gerekse halktan yazı gönderen insanların yazıları neşredilirken bir hata oluştuğunda düzeltme yayınlandığı görülür. Hatalar genellikle harf hatası olarak karşımıza çıkar. Bununla ilgili dergide yaşanan bir olaya rastlanır. Halktan birinin şiirlerini yollaması üzerine başka birinden dergiye şiirlerin isminin ve bazı dizelerinin kendi yazmış olduğu şiirlerinden çalıntı olduğu iddia edilen bir mektup gelir. Daha sonrasında süreç mektuba cevap mektubu yazılması ve her iki taraftan da mektupların gelmesi şeklinde devam eder. En sonunda olayın çözülemeyeceği takdirde hukuk yoluna başvurulacağı ve tüm bu sürecin de dergide yayınlanacağı haber verilir. Buradaki önemli nokta ise tüm bunların dergide yayınlanarak saklamadan halkın gözünün önünde gerçekleşmesidir. Bundan şu sonucu çıkartabiliriz ki dergi halkın gözündeki itibarını ve güvenilirliğini kaybetmek istememektedir.

Derginin tek partili dönemde çıktığını ve alenen söylenmese dahi devlet tarafından çıkarıldığını düşünürsek Kemalist bir dergi olduğu yorumu yapılabilir. Bu nedenledir ki gerek Türk inkılabı gerekse Atatürk'ün ölümüne fazlasıyla değer verildiği görülür. Derginin içinde ek olarak Atatürk'ün el yazısıyla yazılmış Nutuk'undan bir bölümün kuşe kâğıda basılmış olarak verildiği görülmektedir.

Dikkat çeken bir başka konu ise hamile kadınların bebeklerinin cinsiyetlerinin değiştirilebilme olasılığı ile ilgili olan araştırmalardır. Bir yazıda bebeğin cinsiyetinin öğrenmeyi isteyen annelerden bahsedilir. Bununla birlikte bir bakıma bebeğin cinsiyetinin bilinmemesinin faydalı bir şey olacağı söylenir. Öyledir ki bazı annelerin cinsiyeti öğrendikten sonra hamileliğe son verebileceği düşünülmektedir. Fakat daha sonraki sayılarda dergide bununla alakalı yapılan bir deneyin yayınlandığı görülmektedir. Deneyde kobay olarak tavşanlar kullanılmış hangi cinsiyette yavru isteniyor ise o cinsiyetin hormonları tavşanlara enjekte edilmiştir. Deneyin sonucunda ise çoğu tavşanın istenilen yavruyu dünyaya getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Görüldüğü üzere bebeğin cinsiyeti ve bunu bilme isteği 1940'lı yıllardan itibaren hayatımızda yerini almıştır.

5. Dergilerin iktidar ve *Ülkü* dergisi ile ilişkisi

Yukarıda belirtildiği üzere derginin çıktığı dönem Türkiye'de tek parti dönemine rastlamaktadır. Bu sebeple çıkan her yayının muhalefet etme gibi bir durumu bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra halkevleri Atatürk'ün projesidir. İktidara bakıldığında ise

Atatürk'ün, partisi iktidarda Atatürk ise cumhurbaşkanlığı yapmaktadır. Böylelikle halkevi tarafından çıkarılan *Görüşler* ve *Çukurova* dergileri hükümet yanlısı olmak durumundadır. Derginin çıkma amacı halkı bilgilendirmekle beraber Türk inkılâbının devam ettirici rolünü üstlenmektir. Bu sebeple dergi hükümet yanlısı olmaktan memnun olduğu söylenebilir.

Derginin halkevi dergisi olması muhalif bir dergi olamayacağı görüşünü pekiştirmektedir. Fakat bazı iktidar yanlısı dergilerde Atatürk'ün vefat haberine yer verilmediği gibi ilerleyen yıllarda da bir anma görülmemektedir.

Buna en güzel örnek Konya halkevi dergisi olan *Meram*'dır. Dergide Atatürk vefat ettiğinde bu olayla ilgili bir yazı bulunmaz. Fakat *Görüşler* dergisinde Atatürk'ün öldüğünde sayfanın karartıldığı kapaklar bölümünde anlatılmıştır. Görüldüğü üzere dergi iktidara sadece yakın durmakla beraber gerçekten bağlılık hissi taşımaktadır.

Ülkü dergisi Ankara'da yayınlanan ve bir bakıma halkevi dergilerinin denetleyicisi konumundadır. Ülkü döneminde çıkan bazı halkevi dergileri için yorumlar yapmış, çizgisini düzeltmesini söylemiş veya dergileri takdir etmiştir. Adana halkevi tarafından çıkarılan *Görüşler* ve *Çukurova* dergileri ile alakalı bir yazı bulunmamaktadır. Bununla birlikte Ülkü ile bu dergilerin arasının iyi olduğu bilinmektedir (Güz, 1995).

Sonuç

Görüşler ve *Çukurova* dergileri halkevleri tarafından basılan ve halka hizmet etmek amacıyla ortaya çıkmış olan dergilerdir. Çalışma yapılırken bu iki derginin halkın içinde yerinin belirlenmesi amacı olmasıyla birlikte derginin niteliklerinin ve niceliklerinin neler olduğunun da ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda çalışmaya başlanmadan belirlenen her bir sorunun cevabı aranmış ve bu sorulara cevaplar bulunmuştur.

Aslında *Görüşler* ve *Çukurova* dergileri derken aslında tek bir dergiden bahsedilir gibi gelse de burada iki dergi söz konusudur. *Görüşler* dergisi ve *Çukurova* dergisi iki ayrı dergidir fakat birbirlerinin devamı niteliğindedir. Yayın hayatına ilk olarak *Görüşler* dergisi başlamış olup 1937-1947 yılları arasında devamlılığını sağlamıştır. *Görüşler* dergisi doksan bir sayı yayımlandıktan sonra yayın hayatına son verdiği görülmektedir. Fakat neden kapatıldığına ilişkin bir bilgiye rastlanmamıştır. Yayın hayatına 1946 yılında başlayan *Çukurova* dergisi ise dokuz sayı çıkararak 1947 yılında yayın hayatına son vermiştir. *Görüşler* dergisinde olduğu gibi bu dergide de neden kapandığına dair bir bilgiye rastlanılmamıştır. Öyle ki yazarların yazılarına bakıldığında derginin kapanmasının planlı bir karar olmadığı öngörülebilir. Bu karar İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerinin dergiler üzerindeki yansımaları olarak düşünülebilir. İki dergi arasında genel olarak benzerliklerin olduğu da görülmektedir. *Görüşler* dergisinin sayfa sayılarına bakıldığında genellikle 16 ile 22 sayfa arasında yayımlandığı görülmektedir. *Çukurova* dergisi de *Görüşler* dergisinden bu konuda çokta farklı değildir. Fakat *Görüşler* dergisinin bazen kırklı sayfaları bulan sayıları da olduğu görülürken bu durum *Çukurova* dergisinde görülmemektedir. Bu durumun sebebi derginin sadece dokuz sayı çıkmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kapaklar ve kâğıt kalitesine bakıldığında dergilerin kapaklarının iç sayfalardan farklı olarak kalın kapaklı olduğu görülür. İç sayfalar ise çıkan sayıya göre değişse de bazen kuşe kağıda yakın bir kâğıt kalitesinde basıldığı görülür.

Her iki dergide de özel başlıklarla ayrılmış bölümler bulunmamaktadır. Fakat içerdiği konularına göre bir gruplandırılma yapılacak olursa belli başlı bölümler ortaya çıkmaktadır. Bu bölümler arasında; haber yazılarının, edebiyat-dil tarih yazılarının, Adana halkevinin bir ay içinde yapmış olduğu çalışmaları anlatan yazıların, Adana şairlerinin anlatıldığı yazıların, folklor çalışmaları yazılarının, sanat yazılarının, hikayelerin anlatıldığı, köy işleri ile köylülerin anlatıldığı, kutlama ve tenkit yazılarının bulunduğu bölümler görülmektedir. *Görüşler* dergisinin yazarlarına bakıldığında çeşitli bir yazar kadrosunun olduğu göze çarpar.

Ek olarak çok fazla göze çarpan kişinin Yunus Kazım Koni ve Arif Nihat Asya olduğu görülmektedir. Bu isim *Çukurova* dergisinde ise Hamid Salih Asyalı'dır.

Bu iki derginin de halkevi dergisi olduğunu göz önünde bulundurursak dergileri incelemeyen dahi hükümet yanlısı oldukları sonucuna varılabilir. Fakat dergiler incelendiğinde gerek yapmış oldukları yayınlar gerekse özel gün ve anmalarda yayınlamış oldukları sayılar ile hükümet yanlısı olduklarını belli ederler. Dergi çıktığı dönemde muhalefet edebilmenin çok kolay olmadığı görülmektedir. Muhalefet etmek isteyenler olsa dahi buna imkân bulamamaktadır. Bunun en temel sebebi ise arkalarında onları destekleyecek birinin olmamasıdır. Bunlar dönemdeki herhangi bir yayın için geçerlidir. Halkevleri ise zaten mevcut olan iktidarın projesidir bu sebeptendir ki muhalif olmaları beklenemez. Yukarıda da söylendiği üzere iktidara az yakınlık veya çok yakınlık göstermektedirler. Genel olarak yeni rejimin savunucusu ve ilerleticileri aynı zamanda Türk İnkılabının devam ettiricileri olarak görev yapmaktadırlar. Dönemin önemli dergisi *Ülkü* bu dergilerin denetleyicisi durumundadır ve bazı halkevi dergileri hakkında yazılar yazmaktadır. *Ülkü* dergisinin *Görüşler* ve *Çukurova* dergileri hakkında yazmış olduğu herhangi bir olumlu ya da olumsuz bir yazı bulunmamaktadır. Buradan yola çıkılarak *Görüşler* ve *Çukurova* dergilerinin *Ülkü* dergisi ile aralarının iyi olduğu düşünülmektedir.

Çalışmaya başlamadan önce her ne kadar bazı sorulara cevaplar aranmış ve bu cevaplara ulaşılmış olsa dahi ayrıca varsayımlar ile de yola çıkılmıştır. Bu varsayımlar değerlendirildiğinde her iki derginin de halkı bilgilendirme amacıyla yayın yaptıkları görülmektedir. Bu bakımdan bu varsayımın doğrulandığı görülür. Halkın içinden çıkmış bir dergi olması sebebiyle halkın ihtiyaçlarına karşılık verdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra iktidarla olan ilişkilerinden ötürü halkın ihtiyaçları doğrultusunda okullar açabilmiştir. Aslında bu dergiler diğer halkevi dergileri gibi iktidar ile halk arasında birer köprü görevi görmüşlerdir.

Diğer bir varsayım dergilerin genel geçer bilgiler verip vermemesi yönündedir ki bu açıdan da dergilerin halkın ihtiyaçlarına karşılık gelecek yayınlar yaptığı görülür. Yani dergiler öylesine bilgilere değil halkın ihtiyaçlarına veya iktidarın halka iletmek istediği bilgilere yer vermiştir. Halkevlerinin ve bu mecmuaların çıkış gayelerinde yerellik her zaman ön plandadır. Bundan dolayıdır ki öncelik her zaman buldukları şehir olmuştur. Fakat Erzincan'da gerçekleşmiş bir depremin de haberi verilmiş ve Adana halkının nasıl yardıma koştuğu bir haberde anlatılmıştır.

Kaynakça

- Ahıcı, A. (2023). Balıkesir Halkevi Temsil Şubesi'nin faaliyetleri (1933-1951). *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 8, 1-40.
- Akkuş, T. (2023). Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi ve Faaliyetleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 34, 544-566.
- Arıkan, Z. (1999). Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi. *Atatürk Yolu Dergisi*, 6(23), 261-281.
- Barutçu, Z. (2012). Tek parti döneminde muhalif bir dergi: "Yurt ve Dünya" (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Biyografi. Arif Nihat Asya Kimdir?, Erişim adresi (10 Ekim 2024): <https://www.biyografi.net.tr/arif-nihat-asya-kimdir/>
- Biyografya, Yusuf Kazım Köni, Erişim adresi (10 Ekim 2024): <http://www.biyografya.com/biyografi/9520>
- Cantek, L. & Gönenç, L. (2017) *Muhalefet defteri – Türkiye'de mizah dergileri ve karikatür*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çanak, E. (2013). Akgünler gazetesi ve gazetede Adana Halkevi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(85), 1-45.

- Emgili, F. (2021). Halkevlerinin köy ve köycülük faaliyetleri, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 8, 195–226.
- Erdoğan, C. (2017). Adana Halkevi (1933-1951) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Ergüç, A. (2015). 1939-1945 yılları arasında izlenen Türk dış politikası ekseninde Türk-Yunan ilişkileri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Eroğlu, B. (2012). İkinci Dünya Savaşı dönemi (1939-1945) Türk siyasetinin köşe yazıları üzerinden inşası: Cumhuriyet gazetesi örneği. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 93-116.
- Güz, N. (1995). *Tek parti ideolojisinin yayın organları halkevleri dergileri*. Ankara: Bilge Yapım.
- Geniş, K. C. (2022). İzmir merkez ve ilçe Halkevlerinin spor şubelerine yapılan yardımlara dair kayıtlar (1940-1949). *Atatürk Dergisi*, 11(1), 24-33.
- Işık, İ. (2006). *Türkiye edebiyatçıları ve kültür adamları ansiklopedisi*. Ankara: Elvan Yayınları.
- Kapusuzoğlu, Y. B. (2020). Antalya Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi faaliyetleri. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(7), 108-123.
- Keseroğlu, H. (2022). Halkevlerinde kitap ve kütüphane kıyımı: 1951. *Kastamonu Üniversitesi, Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 495-511.
- Köni, R. (2008, 25 Eylül). Bunları Biliyor Muydunuz? (1) / Nostalji. Erişim adresi (10 Ekim 2024): <http://blog.milliyet.com.tr/bunlari-biliyor-muydunuz-nostalji/Blog/?BlogNo=133778>
- Köni, R. (2008, 25 Eylül). Bunları Biliyor Muydunuz? (2) / Nostalji. Erişim adresi (10 Ekim 2024): <http://blog.milliyet.com.tr/bunlari-biliyor-muydunuz2nostalji/Blog/?BlogNo=134638>
- Öğdü, H. (2011). Türk siyasal hayatının karikatür üzerinden analizi: Akbaba Dergisi örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Tekinsoy, B. (2022). Halk eğitimin taşra uygulamalarına bir örnek: Çorum Halkevi halk dershaneleri ve kurslar şubesinin faaliyetleri. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 49-65.
- Terzioğlu, G. (2023), Halkevleri Güzel Sanatlar Şubesi ve resim (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tümer, F. (2023). Cumhuriyetin ilk yıllarında halkevlerinde kadın (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Yasar, H. (2023). “Artık Her Şehirde Bir Müze Olacak”: Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Halkevlerinin müzecilik çalışmaları. *History Studies*, 15/Cumhuriyetin 100. Yılı Özel Sayısı, 237-259.

Batı felsefesinde aklın dekonstrüksiyonu

Selahattin Karakurt*

Öz

Batı felsefesi, akli ve rasyonalizmi uzun süredir insan bilgisinin ve ilerlemesinin temel taşları olarak görmüştür. Ancak, 20. yüzyılın ortalarından itibaren postmodern düşünce akımının etkisiyle, bu geleneksel anlayışlar sorgulanmaya başlanmıştır. Aklın dekonstrüksiyonu, özellikle Jacques Derrida'nın çalışmaları aracılığıyla, Batı felsefesindeki akıl ve rasyonalite kavramlarının temelini sarsmış ve yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Bu makalede, aklın dekonstrüksiyonunun kökenleri, temel argümanları ve etkileri ele alınacaktır. Derrida, Batı metafiziğinin temelinde yer alan ikiliklerin (örneğin, akıl-duygu, özne-nesne) ve bu ikiliklerin oluşturduğu hiyerarşilerin içsel tutarsızlıklarını göstermeyi amaçlamıştır. Dekonstrüksiyon yöntemi, metinlerin ve düşüncelerin içsel çelişkilerini ve zayıflıklarını açığa çıkararak, onların kesinlik iddialarını sorgular. Bu bağlamda, aklın dekonstrüksiyonu, rasyonalitenin mutlak ve evrensel bir kavram olmadığını, aksine tarihsel, kültürel ve dilsel bağlamlara bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya koyar. Aklın dekonstrüksiyonu, rasyonalitenin temel varsayımlarını ve bunların toplum üzerindeki etkilerini de eleştirir. Rasyonalitenin mutlak ve evrensel olarak kabul edilmesi, belirli güç yapılarının ve otoritelerin meşrulaştırılmasına hizmet edebilir. Bu nedenle, aklın dekonstrüksiyonu, sadece felsefi bir sorgulama değil, aynı zamanda toplumsal ve politik bir eleştiridir. Derrida'nın çalışmaları, akıl yürütmenin belirsizlik ve çok anlamlılık içeren doğasını vurgular. Anlamın sürekli bir ertelenme ve farklılık süreci içinde oluştuğunu ileri sürer. Bu durum, herhangi bir metnin veya düşüncenin kesin ve değişmez bir anlama sahip olamayacağı anlamına gelir. Dolayısıyla, aklın dekonstrüksiyonu, akıl yürütmenin bu dinamik ve değişken doğasını açığa çıkarır.

Anahtar kelimeler: Akılcılık, dekonstrüksiyon, metafizik, varlık, doğruluk, hiyerarşi

Deconstruction of reason in Western philosophy

Abstract

Western philosophy has long viewed reason and rationalism as the cornerstones of human knowledge and progress. However, since the mid-20th century, under the influence of postmodern thought, these traditional understandings began to be questioned. The deconstruction of reason, especially through the work of Jacques Derrida, has shaken the foundations of the concepts of reason and rationality in Western philosophy and led to their re-evaluation. In this article, the origins, main arguments and effects of the deconstruction of the reason will be discussed. Derrida aimed to show the internal inconsistencies of the dualities that lie at the core of Western metaphysics (e.g., reason-emotion, subject-object) and the hierarchies created by these dualities. The method of deconstruction questions their claims to certainty by revealing the internal contradictions and weaknesses of texts and ideas. In this context, the deconstruction of reason reveals that rationality is not an absolute and universal concept, but rather varies depending on historical, cultural and linguistic contexts. The deconstruction of reason also criticizes the basic assumptions of rationality and their effects on society. Absolute and universal acceptance of rationality can serve to legitimize certain power structures and authorities. Therefore, the deconstruction of reason is not only a philosophical inquiry but also a social and political criticism. Derrida's work emphasizes the ambiguity and polysemy nature of reasoning. He argues that meaning is formed in a continuous process of postponement and difference. This means that any text or idea cannot have a definitive and unchangeable meaning. Therefore, the deconstruction of the reason reveals this dynamic and changing nature of reasoning.

Keywords: Rationality, deconstruction, metaphysics, being, truth, hierarchy

* Yüksek Lisans, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta:s__karakurt@hotmail.com, ORCID-ID: 0009-0005-0499-4238

Giriş

Batı felsefesi ele alınırken genel kabul olarak Eski Yunan felsefesi bir başlangıç olarak değerlendirilir. Bu yönüyle aklın Batı felsefesindeki serüveni, işlevini, konumunu Eski Yunan felsefesinin genel karakteristiğini bilmeden tam olarak anlamak ve anlatmak mümkün değildir. Eski Yunan felsefesinin kendi içindeki dönemsel ayrımları genel düşünsel karakteristiği açısından önemini gözden kaçırmadan şu değerlendirme yapılabilir: Mitolojik evreden sonra felsefe olarak kabul edilen tavrın alışın içinde yaşanan dünyayı anlamaya ve açıklamaya dönük, düşünsel bir dönüşümün yaşanmaya başladığı görülür (Tağman, 2019, s. 306). Bu şekliyle o dönemin filozofları içinde yaşadıkları doğanın, araştırma konusu yapıldığı, gizemli bulunan hadiselerin, fiziksel birtakım nedenlere dayandığına dair izahatlar ile evreni kendileri için daha anlaşılır hale getirmişlerdir (Thelly, 1998, s. 86). “Bu şekilde açıklama tarzına dayanan dönem yaklaşık 585 yılından İ.Ö 5. Yüzyılın ortalarına kadar olan dönemdir” (Thelly, 1998, s. 36).

Değişim ve dönüşümler belirli birtakım hadiseleri takip ettiğinden ani kırılmalar şeklinde değil eski ve yeninin birbirinin içinde, birlikte var olduğu, yavaş yavaş oluştuğu, tarihsel süreçler içinde meydana gelirler. Bu bakış açısıyla bakıldığında felsefenin meydana gelişinde Eski Yunan düşüncesinin, bilgi ve hakikatin sözlü olarak insanlardan insanlara aktarıldığı, eski döneme ait mitolojik tavrının tümüyle devre dışı olmadığı anlaşılmaktadır (Küçükalp ve Cevizci, 2019, s. 18). Bu çalışmada ele alınacak konu açısından Eski Yunan felsefesinin bir önemi de aklın bu gelenek içindeki evrimidir.

1. Aklın düşünce tarihi içindeki gelişimi

Aklın Batı felsefesindeki gelişim çizgisini ve rolünü tam anlamıyla anlamak için felsefede almış olduğu konumu iyi anlamak gerekir. Aklın felsefe tarihindeki serüvenine geçmeden önce akıl kavramının genel anlamıyla nasıl tanımlandığına, akıl deyince daha çok neyin kast edildiğini ortaya koymak sağlıklı tahliller yapmak açısından önem arz eder. Akıl insanda var olan soyut düşünebilme becerisi, benzerlikler kurma, kavram oluşturma, tanım yapma gücü gibi hususiyetleri olan bütün bu özelliklerin yanında insanda var olan duygu, inanç, arzuların ve içgüdülerin karşısında konumlandırılmış güvenilir bilme gücü olarak anlaşılmıştır. Aklın hakikati görme, anlama gücüyle hayat açısından doğru yaşama ilkelerine ulaşmaya yönelik işlevsel pratik bir yönünün olmasının yanında, din açısından da doğru ve yanlış ayırmayı sağlayan özel ve güçlü bir niteliği vardır (Cevizci, 2005, s. 59). Akıldan ne anlaşıldığını, akla hangi fonksiyonların yüklendiğini bu şekliyle ortaya koyduktan sonra, aklın felsefenin içinde tartışılmaz bir üstünlüğe sahip olduğu, hakikate ulaşmada (diğer bir ifade ile değişmez bilgiyi elde etme) merkezi bir rolünün olduğu Eski Yunan felsefesinde ortaya konulmuştur. Bu yönüyle doğa filozofları olarak bilinen ilk Yunan filozofları, evreni anlamaya çalışırken birtakım temel sorular sorarak, bunlara cevaplar aramışlardır. Burada daha çok dış dünyadaki değişim/dönüşümlerin sebepleri sorgulama konusu yapılmıştır. Bu değişimlerin var olmasına yol açan temel sebebi, yani *arkheyi* bulma çabası üzerinden açıklamalar yapmaya başlanmıştır. Bir ilk ilke, ana sebep, töz, birlik bulma çabası, bu dönem filozoflarının ortak özellikleri olarak görülmektedir. Töz olarak kabul ettikleri var olanları var olan olarak kendisi yapan şey, değişen özelliklerine rağmen değişmeden kalan öz, bahse konu varlıkların temel doğasına ait özellikler olarak ele alınıp, üzerine düşünölmeye başlanmıştır (Küçükalp ve Cevizci, 2015, s. 18). Varlık üzerine düşünmenin bu şekliyle ele alınmaya başlanmasında aklın duyulara göre daha güvenilir olmaya başladığı bir kaynağa dönüştüğü görülmektedir. Bununla birlikte, bu ilk aşamadan sonra “Yunan felsefesinin gelişiminin ikinci aşaması, sofistlerin ve Sokrates’in dönemi, varlıkbilimsel ve evrenbilimsel dönemlerden uzaklaştığı ve insanoğlunun bilgi ve tutum sorunlarının ele alındığı bir dönem olmuştur” (Thelly, 1998, s. 37).

Eski Yunan felsefesinin bu evresinde ele alınan konunun mahiyeti değişmiş olmakla birlikte asıl hedef aynı kalmıştır. Bu asıl hedef; hep kesinlik taşıyan bilgi ve değişmeyen hakikat arayışı olagelmıştır. Bu yönüyle bu tarz bilgi elde etmenin temel aracı akıl olmuş ve akıl ister açık ifade edilsin, isterse örtük hep devrede olmuştur. Sistematik ya da teorik felsefi düşüncelerin ağırlık kazandığı dönemde ise Yunan felsefe geleneğinde akıl; bilgi ve varlık anlayışında merkezi bir rol oynamaya başlamıştır. Platon aklın gelip geçici olan yanılgılar dünyasından büyük zorluklarla doğduğunu, bundan dolayı akli bilgi edinmede özgüven veren önemli bir kaynağa dönüştürmüştür (Boyne, 2009, s. 57). Platon felsefesinde hakikat merkezi öneme sahiptir. Onun felsefesinin temel amacı Yunan felsefesinin genelinin içine sinmiş temel, öz, töz, ilke eksininde değişmeyen, kalıcı hakikatlere ulaşmak şeklinde olmuştur. Bu yönüyle Platon da ikili karşıtlıklar üzerine inşa edilmiş bir sistem olduğu görülür. Bu karşıtlıklar; doksa karşısında episteme, tarih karşısında teori, madde karşısında ruh, değişme karşısında varlığın avantajlı kılındığı idealar sisteminde özcü bir felsefe olarak varlığın öze dair bilgilerle tarif edildiği bir hakikat anlayışını oluşturmuştur (Küçükalp, 2008, s. 282). Aristoteles'in akla yüklediği anlamda yukarıdaki genel çizginin temel özelliklerini taşımakla beraber, farklı olarak aklın insana içkin olduğunu ama bu aklın mahiyeti itibarıyla farklı çalıştığını belirtilir. Akli edilgen ve etkin olmak üzere iki temel özelliğinin olduğunu, etkin aklın temel özelliği, temel hakikatleri soyutlama yöntemi ile oluşturduğudur. Hatta bu özelliği ile bilginin en güvenilir kaynağı olarak etkin akli işaret etmektedir (Bayık, 2019, s. 176). Bilgilerin edilgen akıl tarafından dış dünyadan ham madde halinde alındığını ama bilgi formuna dönüşümün etkin akıl tarafından yapıldığını, bu şekliyle nihai aşamada duyular tarafından elde edilen verinin akıl tarafından işlenip bilgiye dönüştürüldüğü Aristoteles tarafından ileri sürülmektedir (Aktaran Özcan, 2006, s. 202). Felsefi düşüncede akla yüklenen anlamın Aristoteles'ten itibaren etkin hale geldiği, aklın bilgi ve hakikati inşa etmede başat bir rol aldığı görülmektedir (Özcan, 2006, s.198). Platon ve Aristoteles'in akla yüklemiş oldukları bu özellikler Orta Çağ felsefesinde büyük oranda etkili olmuş ve bu dönemde felsefi üretimin en belirgin rengi olmuştur.

Orta Çağ boyunca ele alınan sorunlara büyük ölçüde Platon ve Aristoteles felsefesi ekseninde cevaplar üretilmiştir. Yeniçağda bu tavrın daha keskin olarak görünürlük kazandığı filozoflardan biri de Descartes'tır. Adeta Descartes modern düşüncenin bilinen karakteristik özelliğinin doğmasında ve oluşmasında bir milat görevi görmektedir. Onun felsefi düşüncesindeki metodik düşünme her türlü düşünceye temel oluşturacak üzerinde tartışmanın olmadığı apaçık doğrular bulmada büyük ölçüde etkili olmuştur. Descartes insan zihninin, insanın içinde yaşadığı toplumun diğer bilgi kaynaklarından arınması, bunlardan dolayı oluşan önyargılardan kurtulması durumunda bütün hakikatleri olduğu gibi kavrayabilme gücüne ve bu hakikatleri bilebilecek güçlü bir inanca sahip olduğunu düşünür (Boyne, 2009, s. 57). Descartes, meşhur *cogito ergo sum (düşünüyorum, öyleyse varım)* ifadesiyle, insanın (bilen öznenin) tereddütsüz inanacağı ve bileceği temel hakikatin ne olduğunu sorgular. İnsanın kendisi hakkında bildiği en kesin bilginin bu olduğunu, düşünmeye devam ettikçe var olduğunu açık ve seçik olarak bildiğini belirtmektedir. Descartes, bu çıkarımda mantık ilkelerinden olan *çelişmezlik ilkesine*, yani bir şeyin aynı anda hem kendisi hem de başka bir şey olamayacağı hem var olup hem var olmayacağı ilkesine dayanmaktadır (Boyne, 2009, s. 61). Batı düşüncesinde bu tarz çıkarımların genel olarak dedüktif yani tümdengelim bir metotla, bütünden parçaya doğru bir anlama yöntemi hep iş başında olmuştur. Aklın kesin bilgiler elde edebileceğine dair metafizik inancın aynısını Descartes ile beraber Spinoza da taşımaktadır. Spinoza'ya göre tek bir töz vardır ve her şey onun eseridir. Akılsal olanın yapısı ile gerçek olanın yapısı arasında hiçbir farklılık yoktur. Her şeyin tek bir tözün eseri olmasından dolayı düşünce faaliyeti ile varlık dünyasının oluşumu birbirinin aynısıdır (Thelly, 1998, s. 340). Akla olan itimadın bu nedenli güçlü vurgulanması aklın mutlak doğrular elde edebilmesi yönünde batı dünyasının felsefi düşünce geleneğinin neredeyse her uğrağında

görülmektedir. Bu güçlü geleneğin en önemli filozoflarında biri de Leibniz' dir. Ona göre ise akıl evreni anlayabilecek, hakkında bilgi ortaya koyabilecek matematiksel ve mantıksal bir düzene sahiptir. Leibniz de aklın bilme gücüne ve hakikati temsil etme yönüne tereddütsüz inanmaktaydı. Bunun en büyük sebebi ise insan aklının tanrının aklına benzediğini, aralarında sadece bir derece farkının olduğuna dair kuvvetli inancıydı (Thelly, 1998, s. 344).

Aklın yapısına yönelik birtakım eleştiriler dile getirmiş olsa bile son tahlilde Kant da aklın bilginin kaynağı olma ve doğruya ulaşma noktasında yukarıda görüşleri ortaya konulan filozoflarla aynı çizgide buluşur. Kant'ın, aklın birtakım formel bilgi formlarına sahip olduğuna dair görüşü, rasyonalistlerin iddiaları ile örtüşür. Kant akılda bu temel kalıplara rağmen bu bilgilerin mevcudiyeti için rasyonalistlerin ileri sürdüğü temel argümanların dışında bir yola başvurur (West, 2021, s. 47). Kant'ın temel düşüncesi aklın rasyonalistlerin ve ampiristlerin açıkladığı tek boyutlu yapısından farklıdır. O hem rasyonalistlerin akıl anlayışını yani bilgilerin tek kaynağını akıl olarak gören anlayışını eleştirir hem de ampiristlerin aklın bilgi konusunda sadece hazırlayıcı olduğu yönündeki görüşlerini eleştirir. Son tahlilde Kant aklın bilginin oluşumundaki merkezi rolünü teslim eder. Rasyonalizmin en önemli temsilcilerinden olan Hegel, Kant'ın soyutlama özelliğine dayanan akıl anlayışını eleştirerek tarih ve toplumu da içine alan daha somuta yönelmiş bir akıl anlayışını savunur. Zihnin dünyanın kendisine görüldüğü şekli ile uyumlu olduğunu, bunun yanında dünyanın aklın yapısına uygun düştüğünü bilme ilişkisi açısından da iki yönlü bir uygunluğun var olduğunu ileri sürer. En son safhada Hegel, akli olanın gerçek, gerçek olanın akli olduğu şeklinde akıl ve gerçeği aynı gören bir idealizme ulaşır (West, 2021, s. 83). Batı felsefesinin en belirgin yönü genel olarak düşünce konusu yapılan Tanrı, varlık, insan, akla dayalı açıklamaların öncelediği bir nesnesinin olmasıdır. Bu yönüyle bakıldığında, Batı felsefesi kendisine düşünce nesnesi olarak seçtiği alanı, aklın dışında var olan dini, mistik, mitolojik vb. kaynakları referans almadığı bir düşünce geleneğini ve etkinliğini oluşturur (Küçükalp ve Cevizci, 2015, s. 20). Aklın batı felsefe geleneğindeki rolünün arkeolojik bir okuma açısından tarihi mazisinin modern felsefi düşünüş genelliğine gelişine kadar yukardaki tespitlerden de anlaşılacağı gibi konumunun ve algılanış şeklinin hep olumlu olduğu görülmektedir.

Batı felsefesi içerisinde temel meseleler üzerine düşünüldüğünde aklın ele alınış biçimi ve konumlandırış şekli Klasik Yunan felsefesinden modern felsefenin oluşumuna kadar bilginin kaynağı, değeri, amacı noktasında aklın hiçbir zaman merkezi rolünü kaybetmediğini giderek güçlendiği görülür. Modern düşüncenin teşekkülünde aklın uzmanlaşmaya dönük bir hal almaya başlaması ve bilginin konusuna göre farklı bilgi şubelerinin ortaya çıkmasıyla birlikte akıl klasik dönemdeki birleştirici, külli, ve birlik oluşturucu rolünü kaybetmiş, bunun yerine her disiplin içinde farklı işlevlere sahip olmuştur. Ancak buna rağmen aklın, yine de doğal olarak bilginin ve bilmenin temel kaynağı, doğruluk ve geçerliliğin ölçüsü olduğu anlayışı aynen devam etmiştir (Gülşen, 2018, s. 88). Bu bağlamda modern düşüncede ontolojik ve epistemolojik zeminleri farklı olan birçok disiplin zuhur etmiştir. Bu disiplinlerin oluşmasında tarihsel gelişim içerisinde bilginin kümülatif ilerleyişi, toplumun sosyal, siyasal, kültürel dönüşümü gibi sebeplerde etkili olmuştur. Bu sebepler neticesinde şu problem alanları doğmuştur:

Batı düşüncesi, Eski Yunan'ın Rönesans sonrasından miras alınan veçhelerinden bugüne kadar, bu temel sorularda çeşitli fraksiyonlara bölünmüştür. Tektanrıcılık, düalizm, çoktanrıcılık, idealizm, materyalizm, nesnelcilik, öznelcilik, nominalizm, varoluşçuluk, deneycilik, rasyonalizm, agnostisizm, pozitivism, mantıkçı pozitivism, fenomenoloji, determinizm, hazcılık, ahlaksalcılık vs. (Gülşen, 2018, s.79)

Bu çalışmanın temel tezi olan Batı felsefe geleneği içinde konumlanmış olan aklın üzerine düşünölmeye başlanmasıyla tartışmaya kapalı örtük gücünün yeniden sorgulandığı, dolayısıyla tüm felsefi meselelerde aklın konumlandırılış şeklinin dekonstrüksiyona uğratılmasından sonra ortaya çıkan tablonun görülmesidir. Bu konunun tam olarak anlaşılması

için felsefi arka planının aklın hem doğal bir bilgi kaynağı olarak görülmesi hem de üzerine yeniden düşünülerek metinler içindeki merkezi konumun yeniden değerlendirildiği bir okumanın her iki açıdan felsefi mirasının görülmesi çok büyük önem arz etmektedir. Rasyonalizm, ampirizm, kriticizm, pozitivism gibi akımların içinde bulunduğu Aydınlanma felsefesi aklın tüm gizemine rağmen Tanrı'nın düzenini bilebileceği, doğal yasaları kavrayabileceği ve tüm bunları yaparken dışsal bir güce ihtiyaç duymadığı aklın kendi potansiyelini kullanarak yapabileceğine dair bir inançla besleniyordu (Tüzen, 2019, s. 99). İnsanın bilgiye ulaşmada aklın doğal yapısı gereği, temsil yeteneğine sahip olduğuna dair inanç her daim korunmuştur. Modern felsefi gelenekte ise aklın dış dünyada var olan varlık âlemiyle bir uyum içinde olduğu dış dünyanın bilinmesi açısından aklın potansiyelinin yeterli olduğu, nesnelere dünyasının yapısı ile akıl arasında bir mütakabiliyetin var olduğuna dair inanç farklı düşünsel çabalar olsa da genel hatlarıyla kabul görmüştür. Felsefi düşüncenin aklın hakimiyetinde geliştiği en spesifik çağ 17. yüzyılın ikinci yarısında başlayıp 19. yüzyılın ilk yarısını içine alan dönem olarak bilinir. Aklın tüm gücüyle temsil edildiği bu çağda mutlak doğruların ancak akıl ile bileneceği akla dayalı bilimsel düşüncenin ürettiği bilginin hakikatin tek vechesi olduğu anlayışının egemenliğinin ilan edildiği bu çağ diğer dönemlere göre bilginin doğruluğuna dair kesinliğin, hakikatin ele geçirildiği bir anlayışla, aydınlanma çağı diye isimlendirilmiştir. Aklın doğası gereği evrensel doğrular ortaya koyma gücünün olduğu, insanın hayatının bu doğrular ekseninde şekillendirilmesi gerektiğine dair bir anlayışla doğa bilimlerinin yöntemi toplumsal hayatı konu alan sosyal bilimlere taşınmıştır. Bu dönemin akıl çağı veya aydınlanma çağı diye adlandırılmasının en büyük gerekçesi akılda mutlak doğrular ortaya koyma gücü ve potansiyelinin olduğuna dair kuvvetli inançtan kaynaklanmıştır (Cevizci, 2005, s. 59).

2. Dekonstrüksiyon açısından aklın otoritesinin sorgulanması

Aklın batı felsefesindeki tarihsel çizgisinin epistemolojik üstünlüğünü ciddi anlamda tartışma konusu yapan, eleştiren bu yönüyle dekonstrüksiyoncu anlayışların kendisinden oldukça faydalandığı filozof Martin Heidegger'dir. Aklın bilginin tek kaynağı olduğu, hakikati elde etme potansiyeline sahip metafizik kabule dayalı anlayış karşısında Heidegger bu metafizik anlayışın üzerine bina edilmiş varlık düşüncesini eleştirerek yeni bir bakış açısından kendisinin ifade ettiği şekilde söylersek üzeri örtülmüş gizlenmiş varlığı yeniden açığa çıkarmaya çalışır. Varlığın üzerindeki bu örtü Platon'dan bu yana oluşmuş olan merkezi üstünlüğü tartışmasız kılınmış Batı metafizik düşünce içindeki rasyonalist epistemolojik gelenek olmuştur. Heidegger Batı felsefe geleneğinde Platon'dan bu yana oluşmuş olan mevcudiyet ya da var olan olarak varlık anlayışına dayalı metafiziğe yönelik eleştirilerinde bu metafizik düşüncüyü aşmaktan çok bırakmaktan söz eder. Bu yönüyle felsefenin sonunun geldiğini dile getirir. Bu şekildeki son bu anlamdaki felsefelerin içinden oluşmuş sorular ve cevaplardır. Bu düşüncenin sona erdiği anlamına gelmez. Heidegger, bu yönüyle varlığın metafizikten kurtulması gerektiğini, metafiziksel olmayan yeni bir düşünce şeklinin devreye girmesi gerektiğini söyler (2001, s. 8).

Metafizik, Platon'un ideal olan-duyulur olan, form-zaman (biçim-oluş) ayrımını ortaya koyması ile başlar. Heidegger bu kavramları yeniden ele alarak onları metafiziksel olmayan bir düşünce şekli ile metafiziğin dışına nasıl çıkaracağına dair felsefesi ile bir başlangıç yapar (Heidegger, 2001, s. 9). Heidegger varlığın, var olan ve zaman içerisinde hapsedilerek orada olan, bulunan, mevcut olan şekilde anlaşılmasına karşı çıkar. Varlığın var olan ve zamansal olanın dışında olduğunu kısıtlamanın ya da belli formlar içine koyarak anlaşılır kılmanın metafizik bir anlayış olduğunu söyler. Varlık indirgenemez olandır (Heidegger, 2001, s. 14). "Varlık bütün var olanların var olanlar olarak işaretlemeyle mevcut-olagelmeyi ifade eder" (Heidegger, 2001, s. 18). Bu yönüyle varlık daha önceki metafizik gelenek içindeki metafiziksel olan kavramsal ön kabullerin kuşatılmışlığında kurtarılmış olur. Batı felsefe

geleneğine yönelik bu şekildeki radikal eleştiriler merkezi önemi olan tüm kavramların sorgulanmasını ortaya çıkarmıştır. Bu kavramların en başında geleni ise akıl olmuştur. Heidegger’le birlikte bu yöndeki düşüncelerin ivme kazandığı, kökensel eleştirilerin neticesinde farklı düşünme biçim ve olanakların oluştuğu görülmektedir.

Bu yönde gelişen eleştirel düşünce yapısının içinden Batı felsefesinin aklının metafiziksel yönüne en güçlü eleştirileri getiren filozoflardan biri de Michel Foucault’dur. Foucault, Orta Çağ ve Rönesans’ta aklın belli bir yönüyle akıldışılığı meşru gördüğünü, belirli sırları, gizemleri varlığına yönelik işaretler olarak algıladığı, bu şeklin meşru bir zeminde oluştuğu bu kaynağa yönelik bir itiraz olmadığını vurgular. Erasmus’un Hristiyanlığın insan aklına göre daha kıymetli olduğuna dair görüşleri bunu desteklemektedir. 16. yüzyılda bu görüşle aklın her şeyi bilemeyeceğine yönelik bir sorgulamanın var olduğu görülmektedir. Foucault *Deliliğin Tarihi* kitabında Descartes üzerine yazmış olduğu üç sayfalık değerlendirmede Montaigne’in “Akıl Erdiremediğimiz Hakikatler” adlı denemesi üzerinden Rönesans döneminde tek tip akıl anlayışını yani bilgiye ulaşmada başvurulması gereken hakikat ölçüsü olarak anlaşılmaya başlayan akıldan farklı olarak aklın yanında başka kaynakların da değerli görüldüğü bir kültürel iklimin varlığından söz eder (Boyne, 2009, s. 67). “Foucault büyü, delilik, kehanet, inançla tedavi, keramet gösterme gibi farklı akıldışılık biçimlerinin on altıncı yüzyıl boyunca kuşkucu geleneğin göbeğinde yer almış olduklarını ileri sürer” (Boyne, 2009, s. 68). Foucault’nun vermiş olduğu bilgilere ve genel olarak düşünce tarihine bakıldığında Orta Çağ ve devamında 16. yüzyılda insanın hayatla ilgili rolü incelendiğinde diğer bilgi kaynakları ve ortamın şartlarından soyutlanmadığı anlaşılmaktadır. Descartes ile birlikte insana dair düşüncelerin bu bağlamlardan koparılarak insanın kendine has bir bilinç öznesine dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu bilinç öznesi bedeni de aşan ondan koparılan hakikati düşündüğü için bilen özelliğe sahip mantık kurallarına göre düşündüğü için sağlıklı olan dolayısıyla akıldışılığın özsel olarak tamamen yok sayıldığı bir akıl varlığına dönüşmüştür. Duygu, tutku ve deliliğin kendisine etki etmediği bunlardan kurtulmayı başaran akılsal bir özneye dönüşmüştür (Boyne, 2009, s. 70-71).

Foucault’ya göre Descartes ile beraber oluşan modern bilinç ya da tavır nesnellikle hakikati özdeşleştirmiştir. Descartes’ın modern öznesinin kendisini tarihsellikten kurtararak hakikate akıl yoluyla ulaştığını bunu da mutlaklaştırıldığını belirtmiştir. Descartes akıllı hakikatin temeli olarak görmüş bunun üzerinden farklı olanaklardan elde edilebilecek bilginin imkânsız olduğu kanaatini güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Foucault, bilginin yeniden tarihselleştirilmesinin mevcut olandan farklı bilme olanaklarının da mümkün olduğunu bize gösterir (Keha, 2010, s. 116). Foucault’ya göre felsefe tarihi okumalarında yapılan akıl üzerine inşa edilmiş bir öznenin biricikliği ve tekliliğinin meşrulaştırılmasıdır (Raulet, 2001, s. 19). Bu yönelim şekli insanın oluşturduğu her şeyde kendini göstermiştir. Bilginin çoğalmasıyla farklı akıl çeşitleri ortaya çıkmıştır. Foucault buna aklın çatallanması adını vermiştir (Raulet, 2001, s. 27). Her alanla ilgili oluşan bir rasyonalitenin varlığı günümüze doğru geldikçe her şeyde ölçü olmuş süreklilik oluşturan, her şartta uyum sağlayan yeni disiplinlerin üzerine bina edildiği bir akıl anlayışı alternatifsiz bir hâkimiyet alanı oluşturmuştur. Aklın tarihi serüvenine dair şimdiye kadar yapılan tespitler Batı felsefe geleneğinde doğruluk, gerçeklik, hakikat, vb. temel konuların ölçüsü olarak metafizik bir akıl hep savunulmuştur.

3. Derrida’nın metafizik mevcudiyet eleştirisi

Şimdiye kadar yazılanların temel gerekçesi olarak ileri sürülen bu aklın oluşumu ve buna yapılan radikal eleştirilerin ana merkezinde yer alan aklın doğasına yüklenen anlamlar ve bunların aşıkâr edilmesi adına kendisine mutlaka başvurulması gereken isimlerden biri de Jacques Derrida’dır. İsmi postmodernizm, postyapısalcılık gibi akımların içinde geçen Derrida her ne kadar bu akımlarla anılmak istemese de bu akımların kendisinden etkilendiği,

fikirlerinin çoğunun bu anlayışlarla örtüştüğü bilinmektedir. Derrida'nın Batı felsefe geleneği içinde eleştirel bir felsefe ile yapmak istediği şey şimdiye kadar hakikat adına atomize edilmiş doğruluk anlayışlarının aslında birer metafiziksel kabullere dayalı inşalar oldukları sağlam dayanak diye ileri sürülen argümanların eleştiri süzgecinden geçirildiğinde ne kadar dayanaksız ve rastlantısal oldukları görülecektir. Bu tavrın genel adını dekonstrüksiyon diye isimlendiren Derrida'nın yapmaya çalıştığı şey büyük felsefi sistemlerin üzerine kurulduğu temel kavramlarını yapı söküme uğratarak nasıl inşa edildiklerini göstermek olmuştur. Onun açısından dekonstrüksiyon ile bakıldığında bugüne kadar değişik felsefi sistemde ileri sürülen ilk ve nihai öz, en son temel yapı, son gaye şeklindeki kavramlar detaylı incelendiğinde gerçekte kendi anlamlarını bile muhafaza etmekten uzak olduklarını belirtir. Dekonstrüksiyona ait bir okuma anlayışında bu noktalar düşünce konusu yapıldığında felsefi bir metnin içerisinde oluşan ilk ve son olma düşüncesinin farklı bir perspektifte temelsizleştiği doğruluk iddialarını kaybettiğini gösterir. Bu doğrultuda bakıldığında dekonstrüksiyona dayalı bir okumada yöntem açısından sınırsız bir alanda karar verilemezlik durumunu oluşturduğu görülmektedir (Küçükalp, 2019, s. 34). Derrida, dekonstrüksiyon yöntemini uygularken metnin üzerine oturtulduğu temel kavramları incelerken bu kavramların belli bir bağlam içerisinde anlam kazandığını bu bağlamsal yapının da uzlaşım sal olduğunu belirtir. Tarafsızlık yönün güçlü bir şekilde kabul edildiği bilimsel düşüncenin de bu bağlamlardan meydana gelen ağ sisteminin içinde kendini dayatmak zorunda kaldığını, hiçbir zamanda bu bağlamların aşılamayacağını, düşüncelerin, kavramların hep bir uzlaşım sal dayalı kavramsal çerçevelerin içinden oluştuğunu ileri sürer (Küçükalp, 2019, s. 35).

Derrida akıl/söz merkezilik olarak adlandırdığı Batı metafizik geleneğinde bütün metinlerin varlık-yokluk, gerçeklik-görünüş, erkek-kadın, numen-fenomen, olgu-değer gibi hiyerarşik kutupsal karşıtlıklar üzerine dayandığı hiç de nötr olmayan söz konusu karşıtlıklarda daha güçlü ve özsel anlamda daha doğru olarak düşünülen ilk ögenin, bütün sistemin merkezine yerleşen bir Arşimet noktası olması fonksiyonuyla diğer öğelere de dayanak teşkil ettiğini ifade eder. (Küçükalp, 2019, s. 35)

Bu sistem üzerine oturtulmuş tüm metinlerin yapı-söküme uğratıldığında karşıt yapılar içinde oluşturulmuş oldukları bu yönüyle ister bilinçli ister bilinç-dışı olsun metnin var olan ana mesajın uyguladığı şiddetten dolayı dışarda tutulan yahut görmezden gelinen tüm unsurların deşifresini beraberinde getirir. Derrida anlamın bağlamsal gücünü hayatın tamamına teşmil edecek derecede yaygınlık kazandığı, bu açıdan anlamın kendinden çıkarıldığı tüm yapıları metin olarak ele almaktadır. Bilinen meşhur ifadesiyle o metnin dışında hiçbir şey olmadığını belirtir. Derrida'ya göre yazılı hale gelmiş metinler dışında hayatın içindeki tüm kurumlar, iktidar mekanizmaları ile insana dair her yapı da bir metindir (Küçükalp, 2019, s. 37).

Derrida, yapı-söküm tekniği ile yaptığı şeyin metinlerin içerisinde var olan hiyerarşik yapıyı tespit edip metafizik bağlamından kurtarmak ve metni özgürleştirmek olduğu bununla da metnin belli birtakım kavramlar ekseninde merkezileşmesini önlediği görülmektedir (Caputo, 1987, s. 120-121). Derrida, en çok Husserl'den istifade ederek oluşturduğu yöntemini, Heidegger'e karşı uygulamıştır. Onların geleneğe karşı kullandıkları eleştirel yöntemi onların metinlerin içinde konumlanmış metafizik karakterli atıflar ve kavramlara karşı kullanır. Derrida'nın bu okuma tarzı yıkıcı olmaktan çok daha farklı bir okumayla bu metinleri daha verimli hale getirir. Derrida gerek Batı metafizik felsefe geleneğinde gerekse de yapısalcular tarafından hiyerarşik olarak birbirlerine karşı konumlandırılan kavram çiftlerinin asla tarafsız olarak kullanılmadıklarını belli bir takım anlamların hiyerarşik olarak inşa edildiklerini vurgular. Aklımızda var olduğuna inandığımız saf temiz olarak gördüğümüz tüm kavramlar bu şekildedir. Bununla birlikte bu kavramsal yapılarla siyasal ayrımcılıkların inşa edildiğini bu tarz politik ayrımcılıkların buradan beslendiğini bu yapıların buna neden olduğunu işaret eder. Siyah-beyaz kavram çifti üzerinden insanların ırk temelli ayrıştırmasına sağladığı destek doğu-batı kavramıyla kültürel coğrafi ayrımcılığın oluşumu, durağanlık-

gelişme kavramının kapitalist dünya görüşü ile irtibatı zaman-mekân, zihin-beden kavram ikiliklerin dilin içinde elde etmiş oldukları konuyla oluşturmuş oldukları sınırlamalar bu yapılara örnek gösterilebilir.

Dekonstrüksiyon, Türkçede genel kabul ve yaygın kullanımıyla yapısöküm kavramı ile karşılır. Yapısöküme göre, ikili kavramsal karşıtlıklar üzerinden kurulan düşünce sistemleri ve ideolojiler, bu karşıt yapılar üzerinden kendilerine meşruiyet zemini oluştururlar. Onlar, bu zeminde oluşan kendi sistemleri içerisinde istenen-istenmeyen, kendisi olan-kendisi olmayan, doğru-yanlış, anlamlı-anlamsız, merkez-kenar, derin-basit, makul olan-makul olmayan arasında tamamen kendi isteğine uygun duruşuna göre sınır hatları çeker. Tam da bu minvalde yapısöküm, metinler içerisinde bu kavramların bazılarını olumlu bazılarını olumsuz anlamlar yüklenerek hakiki olmayan keyfi bir anlam dünyasının oluşturduğunu ileri sürer (Eagleton, 1990, s. 154-155). Derrida metnin içinde bulunan anlama dair pozisyonların onu daha merkezi anlama ulaşma noktasında beslediğini, bu merkezlik anlayışının da aslında koşulların gereği olduğunu ileri sürer. Bu açıdan bakıldığında dekonstrüksiyonun her merkezi anlam dayatmasına karşın bu koşulların anlamın oluşmasındaki etkisini göstererek hakikat, doğruluk, mutlaklık iddiasında bulunan metinlerin iddialarının sahte olduğunu ifşa etmeye dair eleştirel bir okumanın kendisi olduğunu belirtir. Bütün kuşanılmış maskeler aslında güçsüzlükleri, eksiklikleri, yanlışları gizleme veya görmezden gelme bağlamın gereğidir. Derrida, Batı felsefesi geleneğince oluşturulmuş hakikatin kaynağı doğrunun mutlak temsilcisi gibi verili kabulleri Heidegger'in "mevcudiyet metafiziği" kavramı üzerinden eleştirir. Mevcudiyet metafiziğinde varlık zamansal ve matematiksel olarak şimdide hazırır. Bu hazır oluşu ve bulunuşu Batı felsefe geleneğinin makul gördüğünü bunun üzerinden bir kesinlik zemini oluşturduğunu söyler. Klasik felsefenin içinde sorulmuş tüm soruların bugün klasik felsefenin tarihi üzerinde ele alındığında tüm soruların bir yönüyle işlevsizleştiği, felsefenin kendini felsefe olmayan düşünceden ayırdığında bir geleneğinden söz edilemeyeceği görülmektedir. Düşüncenin geleceğine dair mevcut felsefe geleneğinin içinden artık güçlü bir yanıt üretilememektedir. Bundan dolayı Batı düşünce geleneğine hakim olmuş bulunuş metafiziğinin etkisinden düşüncenin kurtulması gerekmektedir. Bu gelenek anlamı dondurmakta, kesinlik zemininde düşüncenin sınırlarını çizmektedir (Derrida, 2020, s. 107-108). Mevcudiyet metafiziğinde ikili karşıtlıklar üzerinden oluşturulmuş bir hiyerarşik sistemin var olduğunu, bunun temelini de kabullere dayalı olduğunu ileri sürer. Dekonstrüksiyon açısından ele alındığında, metafiziği konu edinen metinlerin, varlık ve hakikati mevcudiyet anlayışı içerisinde inşa ettiklerini, ama bunun mümkün olmadığını, gerçekte ise metnin yazarının niyetini aşan anlam ve hakikatin metafiziğe dair mevcudiyet formu içinde oluşamayacağını, bu verinin inanıldığı gibi sağlam olmadığını belirtir (Küçükalp, 2019, s. 39).

Derrida, gösteren gösterilen ve göstergeler arasında kurulan iletişimsel sistemin adı olan dilin hiçbir zaman yansız olamayacağını, hatta gündelik dilin bile Batı metafizik geleneğinin etkisinde olduğunu belirtir (Derrida, 1994, s. 33). Metnin bir ilişkiler sistemi olduğunu, dolayısıyla durağanlaştırılmayacağını, ona bir oradalık atfedilemeyeceğini, sürekli bir fazlalığı içinde barındırdığını, bundan dolayı ise anlamın dil içinde geriye doğru açıldığını, metnin içinde anlama bir sınır konulamayacağını, bu haliyle her türlü mevcudiyet teorisiyle çeliştiğini belirtir. Mevcut teorileştirme anlayışlarını aşan, her daim genişleme içinde olan metin düşüncesi ile Derrida bir temel, töz anlamındaki *arkhe*ye dayalı oluşturulan geleneksel felsefi düşünceleri şiddetle eleştirir (Küçükalp, 2019, s. 56). Dilde hiçbir zaman göstergelere dayalı mevcut temsillerin anlamı sabit değişmeyen kendinde özler olarak mevcut olamazlar. Dildeki tüm göstergeler *differançem* (fark ve erteleme) yapısına daha uygun düşer. Her bir kavram kendinde taşıdığı anlamın başlangıcını ve sonunu aynı zamanda diğer yeni oluşacak kavrama ait izi içinde taşır. Kavram ait olduğu anlama dair fazlalığı ve eksikliği içinde taşır (Derrida, 1994, s. 54). Belli yapılar üzerine inşa edilmiş klasik metinlerin bu yapıları belli

sınırları olan, karşıt kavramlar üzerinden birbirine indirgenmeyen, benzemeyen bir anlayışla farklılık ve karşıtlığın esas alındığı bir sistem üzerinden ele alınırlar. Bunu örneklendirmek gerekirse, gösteren-gösterilen, duyulur-anlaşılır, ruh-beden gibi bağımsız yapıların varlığına dair düşüncelerin aslında böyle olmadığı, bu kavramların nasıl iç içe geçtiklerini, birbirlerini beslediklerini, bu ayrımların temelsiz olduğu, Derrida'nın dekonstrüksiyon okumalarında açıkça anlaşılmaktadır (Küçükalp, 2019, s. 57).

Derrida'nın bu alandaki fikirlerinin ortaya çıkmasında, tetikleyici rol oynadığını söyleyebileceğimiz filozoflardan olan Heidegger, Batı felsefe geleneğine ait tarihin, bir var olan olmayan varlığın, bir var olana indirgenmesiyle başladığını, bunun da sebebinin metafizik düşünce anlayışının olduğunu belirtir. Derrida buradan hareket ederek aslında bu geleneğin bir mevcudiyet geleneği olduğunu, buradan neşet eden düşüncelerin bir temel zeminle mutlak bir başlangıç oluşturarak her şeyi kontrol eden merkezi bir fikrin doğuşunun buradan kaynaklandığını belirtir. Bu anlamdaki düşüncelerin en büyük temsilcisi Platon'dur. Platon'dan bu yana her şeyin kendisine dayandığı bir başlangıç ortaya konulmasına mevcudiyet metafiziği ismi verilmiştir. Bu şekildeki düşünceleriyle insan aklının kendine yeten, kendini bize sunan, hakikatlerle bir mütekabiliyet ilişkisi içerisinde saf, basit, normal, standart, kendi kendine yeterli, özdeş bir hiyerarşik düzene sahip olduğu anlayışdır. Metafizik düşünce dilde var olan fark ve ertelemeye dayalı eksiklik ve fazlalığa rağmen hep bir salt anlam peşinde olmuştur. Dilde sabit anlamın doğuşu metafizik düşüncenin bulunuş ya da bir var olana dayalı kabullerinin içinden oluşmuştur (Derrida, 1994, s. 62). Bu düşünsel temel üzerine rasyonalistler ve ampiristlerin epistemolojik iddialarının kaynaklarını birbirinden farklı olsa da düşüncelerini bina ettikleri görülür. Rasyonalistlere göre aklın yapısı içinde var olan idealar ile ampiristlerin bilginin kaynağı olarak gösterdikleri duyu verileri bu mevcudiyet metafiziğinin içerisinde hayatiyet bulmuştur. Bu düşüncelerin kalkış noktası, varlık ve eşyanın tanıdık olduğu ve insan aklının bu şekliyle bilmede yeterli olduğunu, aklın yapısı ile eşyanın doğasının tam bir uyum içerisinde olduğu yönündeki güçlü inançtır. Dolayısıyla insan eşyanın hakikatini, aklın bu özelliğinden dolayı, dolayimsız olarak bilir.

Derrida'nın savunduğu dekonstrüksiyon dünyayı algılama tarzı ile bilme anlayışımızın birbirine sorunsuz bir şekilde tekabül etmesinin mümkün olmadığını ileri sürer. Bunun zamansal ve mekânsal olarak imkânsız olduğunu, zira bizim bir nesneye dair düşüncelerimizi dile getirdiğimizde şimdiki zamandan anlık olarak birbirleriyle örtüşmesi imkânsızdır. Dolayısıyla hiçbir düşüncüyü veya varlığı şimdiki zamanda durdurmamız, dondurmamız mümkün değildir. Geçmiş-şimdi-gelecek Batı metafizik geleneği içerisinde kavramsal kaygılardan dolayı şimdide tam eşleştirmenin, uyuşmanın mümkünlüğünü varsayarak ortaya konulması, gerçeğin önünde düşünceyle varlık arasında hakikati yaralayan, eksilten, bağlamsal olanın zorunluluğa dönüştüğü bir anlayışı doğurmuştur (Küçükalp, 2019, s. 76-77). Dekonstrüksiyonun en temel özelliği, her türlü metafizik töze, aşkın teoriye, genelleştirmeye sürekli karşı çıkması, bunun yerine ötekiye sürekli olarak açık olan bir anlama, yorumlama imkânı sunmasıdır. Ötekiyi marjinalleştirmeden, yok saymadan, anlamaya açık bir duruş ile ön anlama reçeteleri sunmadan, hayatı çelişki ve tutarsızlıklarıyla kabul etmektedir (Alpyağıl, 2018, s. 133).

Sonuç

Antik Yunan felsefesinde, doğa filozofları evreni anlamaya çalışırken, temel sorular sormuş ve *arkheyi* bulma çabasıyla açıklamalar geliştirmiştir. Bu dönemde akıl, duyulara göre daha güvenilir bir kaynak olarak görülmeye başlanmıştır. Platon ve Aristoteles'in felsefeleri, aklın bilgi ve varlık anlayışında merkezi rol oynadığını göstermektedir. Platon aklın gelip geçici olan yanılığın dünyasından büyük zorluklarla doğduğunu, bundan dolayı aklı diğer bilgi edinme yollarından daha güvenilir olarak görür. Hakikatin bilgisine ancak akılla ulaşılacağını

belirtir. Aristoteles ise aklın etkin ve edilgen olmak üzere iki temel özelliği olduğunu, etkin aklın temel hakikatleri soyutlama yöntemiyle oluşturduğunu belirtir.

Orta Çağ felsefesinde, Platon ve Aristoteles'in akıl anlayışları büyük ölçüde etkili olmuş ve felsefi üretimin belirgin rengini oluşturmuştur. Yeniçağda ise Descartes, aklın bilgiye ulaşmadaki merkezi rolünü vurgulamış ve metodik düşünme ile apaçık doğrular bulmada etkili olmuştur. Descartes ve Leibniz, aklın evreni anlayabilecek matematiksel ve mantıksal bir düzene sahip olduğuna inanmışlardır. Kant ise, rasyonalistlerin ve ampiristlerin akıl anlayışını eleştirerek aklın bilgi oluşumundaki merkezi rolünü teslim etmiştir.

Modern düşüncenin teşekkülünde, aklın uzmanlaşmaya dönük bir hal aldığı ve farklı bilgi şubelerinin ortaya çıkmasıyla aklın birleştirici rolünün devam ettiği görülür. Modern düşüncede, aklın evrensel doğrular ortaya koyma gücüne dair inanç korunmuş ve doğa bilimlerinin yöntemi sosyal bilimlere taşınmıştır. Aklın Batı felsefesindeki epistemolojik üstünlüğünü sorgulayan ve eleştiren filozoflardan biri Heidegger'dir. Heidegger, Batı metafizik düşüncesini eleştirerek varlığın üzerindeki örtüyü kaldırmaya çalışır ve metafiziksel olmayan yeni bir düşünce şeklinin devreye girmesi gerektiğini savunur. Heidegger, varlığın zamansal olanın dışında olduğunu ve metafizik bir anlayışla sınırlanamayacağını belirtir.

Foucault da aklın metafiziksel yönüne güçlü eleştiriler getirir. Foucault, Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde akıldışılığın meşru görüldüğünü ve aklın yanında başka kaynakların da değerli görüldüğünü vurgular. Descartes ile birlikte, insana dair düşüncelerin bağlamlardan koparılarak, akıl ve mantık kurallarına göre düşünüldüğü görülmektedir. Bu eleştiriler, Batı felsefe geleneğinde aklın merkezi rolünün dekonstrüksiyona uğratılmasına neden olmuştur. Aydınlanma felsefesi aklın, Tanrı'nın düzenini bilebileceği ve doğal yasaları kavrayabileceğine dair inançla beslenmiştir. Ancak modern felsefi gelenekte, akıl ve dış dünya arasında bir mütekabiliyetin var olduğuna dair inanç, eleştirel düşüncelerle yeniden değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, Batı felsefesi içinde aklın dekonstrüksiyonu, aklın tartışılmaz üstünlüğünün ve bilginin merkezi kaynağı olarak konumlandırılmasının yeniden sorgulanmasını içermektedir. Heidegger ve Foucault gibi filozoflar, aklın metafiziksel kabullerini eleştirerek, akıl ve bilgi ilişkisinin daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesine katkı sağlamıştır. Derrida'nın meseleye yaklaşım tarzının bu iki filozofa göre daha radikal olduğunu Batı felsefesinin mevcudiyet metafiziği diye adlandırdığı bir anlayışla hakikatin, doğruluğun yegâne biricik temsilcisi gibi davrandığını bu özgüvenin üzerine inşa edildiği kesinlik ve olanı olduğu gibi bilme anlayışına yakından bakıldığında bunun hiçte böyle olmadığını belirtir. Kesinlik düşüncesi yerine karar verilemezlik anlayışını savunur. Kendisinin de eleştirdiği metafizik doğruluk iddialarına benzer bir duruma düşmemek için sürekli bir şekilde dinamik olan, değişen, kendini geleceğe doğru erteleyen bir dil bağlamının devrede olması için uyanık kaldığını ve bunu bir yöntem olarak kullandığını belirtir.

Tüm bu perspektiflerden ortaya konulan aklın gelişiminin konumlanış şekli, Batı felsefe geleneğinde 20. yüzyıl ortalarına kadar büyük çoğunlukla güvenilir bir bilgi kaynağı olarak görülmüştür. Bu tarihten sonra genelde Batı felsefesi özelde ise bu felsefenin en kuvvetli taşıyıcısı olan akıl ile ilgili ciddi sorgulamalar yapılmış bu tarihsel geleneğin kavramsal çerçevesinin soru biçiminin terk edilmesinin insanlık için daha selametli bir yol olacağına dair bir düşünce iklimi oluşmuş, bu da hem menfi hem de pozitif yönde tepkilerin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu ekseninde ileri sürülen düşünceler tüm dünyada tartışılmaya devam etmektedir. Batı felsefesinde aklın dekonstrüksiyonu, geleneksel rasyonalizm anlayışını köklü bir biçimde sarsmıştır. Bu süreç, sadece felsefi metinlerin değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel yapıların da sorgulanmasına yol açmıştır. Derrida'nın çalışmaları, aklın ve rasyonalitenin mutlak olmadığını, aksine sürekli bir değişim ve farklılık süreci içinde

olduğunu göstermiştir. Bu bakış açısı, modern ve postmodern düşünce arasında önemli bir köprü kurmuş ve felsefi tartışmaların yönünü değiştirmiştir.

Kaynakça

- Alpyağıl, R. (2017). *Derrida'dan Caputo'ya dekonstrüksiyon ve din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bayık, F. (2019). Aristoteles ve Descartes bağlamında akıl ve zekâ kavramlarının farkları. *Kaygı, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 18(1), 172-187.
- Boyne, R. (2009). *Foucault ve Derrida: Aklın öteki yüzü* (İ. Yılmaz, Çev.). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Caputo, J. (1987). *Radical hermeneutics: Repetition, deconstruction and the hermeneutic project*. Bloomington: Indiana University Press.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Derrida, J. (1994). *Göstergebilim ve gramatoloji* (T. Akşin, Çev.). İstanbul: Afa Yayınları.
- Derrida, J. (2020). *Yazı ve fark* (P. B. Yalın, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Eagleton, T. (1990). *Edebiyat kuramı* (E. Tarım, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gülşen, E. (2018). Bir düşünce geleneğinin inşa imkânı üzerine – II. *Sabah Ülkesi Dergisi*, 55, 78-88.
- Heidegger, M. (2001). *Zaman ve varlık üzerine* (D. Kanır, Çev.). Ankara: A Yayınevi.
- Keha, M. K. (2010). Descartes'ın epistemolojisi ve Foucault'nun eleştirisi; akıl ve akıl dışılık bağlamında bir eleştiri. *Kaygı, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi-Felsefe Dergisi*, 14, 111-122.
- Küçükalp, K., Cevizci, A. (2019). *Batı düşüncesi felsefi temeller*. Ankara: TDV Yayıncılık.
- Küçükalp, K. (2020). *Jasques Derrida: Felsefenin dekonstrüksiyonu*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Raulet, G. (2001). *Yapısalcılık ve post yapısalcılık - Michel Foucault ile bir görüşme* (Ü. Umaç-A. Utku, Çev.). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Tağman, S. E. (2019). Presokratiklerin bilim anlayışı üzerine çağdaş bilim felsefesi bağlamında bir inceleme. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 305-18.
- Taşcı, Ö. (2006). Kant'ın Vernunft (Akıl) ve Verstand (Zihin) arasında yaptığı ayırımın Kelam'daki izlerine dair bir araştırma. *Çanakkale 18 Mart İlahiyat Fakültesi Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6 (1), 195-216.
- Tüzen, M. A. (2019). Aydınlanmacı aklın oluşumu. *Dört Öge*, 16, 97-111.
- Thelly, F. (1998). *Felsefe tarihi I-II* (İ. Şener, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- West, D. (2021). *Kıta Avrupası felsefesine giriş* (A. Cevizci, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.